

รายงานการวิจัย

รายงานวิจัยย่อยเรื่องที่ ๒ เรื่อง

เรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชน
อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

The Northeastern Conservation Process : A Case Study of the Nong
Bua Daeng Community Fellowship Chaiyaphum Province

ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง

รูปแบบการพัฒนาภูมิปัญญาและประเพณีเชิงพุทธกับการส่งเสริมการเรียนรู้ของ
ประชาชนในเขตอีสานใต้

The Model Development of Wisdom and Buddhist Traditionals to with
Promotion of Learning of People in The Isan South

โดย

พระมหาสังคม ชยานนุโท, ดร. (ช่างเหล็ก)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

พ.ศ. ๒๕๖๒

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610762051

รายงานการวิจัย

รายงานวิจัยย่อยเรื่องที่ ๒ เรื่อง

กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชน
อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

The Northeastern Conservation Process : A Case Study of the Nong
Bua Daeng Community Fellowship Chaiyaphum Province

ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง

รูปแบบการพัฒนาภูมิปัญญาและประเพณีเชิงพุทธกับการส่งเสริมการเรียนรู้ของ
ประชาชนในเขตอีสานใต้

The Model Development of Wisdom and Buddhist Traditionals to with
Promotion of Learning of People in The Isan South

โดย

พระมหาสังคม ขยานนโท, ดร. (ช่างเหล็ก)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

พ.ศ. ๒๕๖๒

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610762051

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub – Research Report 2

The Northeastern Conservation Process : A Case Study of the Nong
Bua Daeng Community Fellowship Chaiyaphum Province

Under Research plan

The Model Development of Wisdom and Buddhist Traditionals to with
Promotion of Learning of People in The Isan South

By

PhramahaSangkom Chayananto, Dr. (Chagnlek)
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Chaiyaphum Buddhist Gollege
B.E.2562

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya university
MCU RS 610762015

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่กระรูด ของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ
ผู้วิจัย:	พระมหาสังคม ชยานนโท, ดร. (ช่างเหล็ก)
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๒
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่กระรูดของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ๒) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมและการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่กระรูดของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง ๓) เพื่อสืบสานการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่กระรูดของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง ซึ่งเป็นกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน ในรูปแบบประเพณีบุญกระรูด

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ประเพณีบุญกระรูดของชาวอำเภอหนองบัวแดง จะทำก่อนวันออกพรรษา ๓ วัน เพื่อเป็นพุทธบูชา เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์มายังโลกมนุษย์ เพื่อโปรดพุทธมารดา ดังนั้นชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ จึงได้จัดงานประเพณีบุญกระรูด ซึ่งปัจจุบันการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้บรรจุงานประเพณีบุญกระรูดออกพรรษา ในปฏิทินเป็นงานประจำปีของจังหวัดชัยภูมิ

๒. การอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่กระรูดเริ่มแรกเฉพาะชุมชนที่ปฏิบัติมา ตอนนีก็เกือบทุกหมู่บ้านที่ทำลักษณะเดียวกัน คือ การนำเอกลักษณ์ หรือวัตถุประสงค์นำมาเผยแพร่ คนในชุมชนเห็นไปในทิศทางเดียวกัน การให้คงอยู่ ให้รู้จักในวงกว้าง ดังนั้น หน่วยงานราชการจะเข้ามาดูแลเรื่องสถานที่ สภาพแวดล้อมของพื้นที่จัดงาน ทุกท้องถิ่นช่วยเหลือกันให้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่สร้างเครือข่ายเชิญชวนนักท่องเที่ยว

๓. การอนุรักษ์สืบสานประเพณีบุญแห่กระรูดของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง เป็นเรื่องของการฝึกฝนให้กลุ่มเยาวชนได้เห็นถึงคุณค่าของจารีตประเพณีที่ปู่-ย่า ตา-ยาย ได้ร่วมด้วยช่วยกันในการสืบสานประเพณีบุญแห่กระรูด เพื่อให้ลูกหลานได้อนุรักษ์เป็นมรดกของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง และเกิดคุณค่าทางจิตใจของคนในชุมชนอำเภอหนองบัวแดง

Research Title: The Northeastern Conservation Process : A Case Study of the Nong Bua Daeng Community Fellowship Chaiyaphum Province

Researcher: PhramahaSangkom Chayananto, Dr. (Changlek)

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chaiyaphum

Fiscal Year: 2562/2019

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The objective of the research is 1) to study the history and the process of preserving the tradition of the merit-making procession of the communities of Nong Bua Daeng District Chaiyaphum. 2) to study the participation and the changing of the tradition of Joss stick incense procession of Nong Bua Daeng community. 3) to investigate the conservation of the Joss stick incense tradition of Nong Bua Daeng community Which is a process of preserving Isan local traditions In the tradition of the merit of incense.

The result of research found that:

1. Traditions of merit, incense, people of Nong Bua Daeng district Will be done before the three days of Buddhist Lent When the Lord Buddha returned from the heaven of heaven to the human world To please the mother of Buddhists Therefore, Nong Bua Daeng district community Chaiyaphum Therefore organized a tradition of merit making At present, the Tourism Authority of Thailand has packed the Buddhist Lent Ceremony. In the calendar is the annual event of Chaiyaphum.

2. Conservation of tradition, incense merit process. Initially, only the communities that practice Now, almost every village that does the same is bringing identity. Or the purpose to be distributed People in the community agree in the same direction, preserving to be widely known. Therefore, government agencies will take care of the location. The environment of the exhibition area Every locality helps each other to publicize. Disseminate networking to invite tourists.

3. Conservation and investigation of the tradition of joss stick incense in the community of Nong Bua Daeng District Is a matter of training Youth groups see the value of customs that grandparents have died Together with helping in the

investigation of the tradition of merit making For the children to conserve as The heritage of the community in Nong Bua Daeng District and the mental value of the people in the community, Nong Bua Daeng District.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐิของชุมชนอำเภอนองบัวแดงจังหวัดชัยภูมิ ได้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจงานวิจัยเล่มนี้ ซึ่งประกอบด้วยท่านเจ้าคุณพระสุธีรัตนบัณฑิต ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์และกรรมการทุกท่านที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ดูแลเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือ เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไขงานตามลำดับขั้นตอน ตลอดถึงผู้บังคับบัญชาเบื้องต้นของผู้วิจัยเอง

ขอขอบคุณเจ้าคณะอำเภอนองบัวแดง เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนตำบลหนองบัวแดงและตำบลนางแดด นายอำเภอ ปลัดอำเภอ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ที่ให้ความอนุเคราะห์ร่วมมือในการลงพื้นที่สำรวจข้อมูล การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ในครั้งนี้เป็นอย่างดี

บุญกุศลและประโยชน์ใด ๆ อันจะพึงมีจากงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยขออุทิศบุญกุศลและประโยชน์นั้น ๆ ให้แก่มารดาบิดา และครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ผู้เป็นแรงบันดาลใจ รวมทั้งผู้มีอุปการคุณทุกท่าน ที่ได้ให้ความเมตตาอนุเคราะห์ จึงทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จตามวัตถุประสงค์

พระมหาสังคม ชยานนโท, ดร. (ช่างเหล็ก)

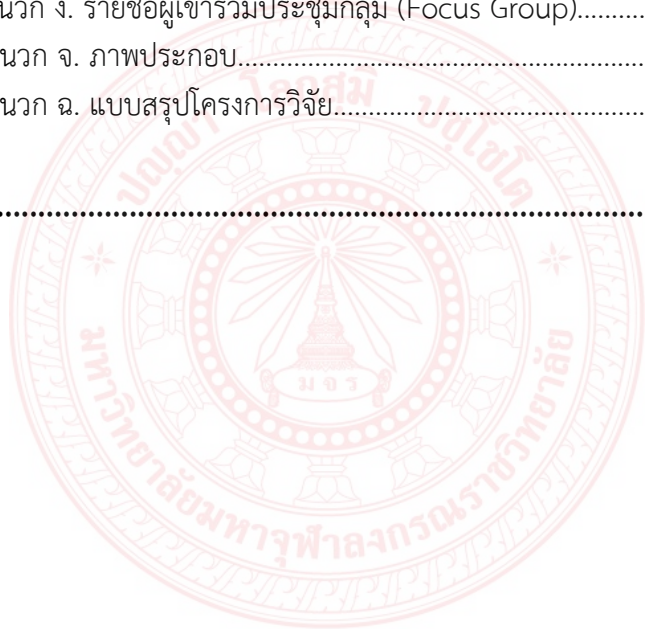
๑๙ ธันวาคม ๒๕๖๒

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย.....	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๕
๑.๕ วิธีการดำเนินการวิจัย.....	๖
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย.....	๘
๑.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๙
๑.๘ ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย.....	๑๐
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๑
๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเรื่องคดีชนวิทยา.....	๑๑
๒.๑.๑ ที่มาของแนวคิด.....	๑๑
๒.๑.๒ ความหมายของคดีชนวิทยา.....	๑๓
๒.๑.๓ หลักความสำคัญ.....	๑๔
๒.๑.๔ องค์ประกอบ.....	๑๖
๒.๑.๕ กระบวนการถ่ายทอดคดีชน.....	๑๙
๒.๑.๖ การประยุกต์ใช้.....	๒๐
๒.๑.๗ จุดกำเนิดคดีชนวิทยา.....	๒๐
๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีเรื่องภูมิปัญญา.....	๒๒
๒.๒.๑ ที่มาของแนวคิด.....	๒๒
๒.๒.๒ ความหมายของภูมิปัญญา.....	๒๓
๒.๒.๓ ความสำคัญของภูมิปัญญา.....	๒๕
๒.๒.๔ ประเภทและลักษณะของภูมิปัญญา.....	๒๗
๒.๒.๕ การประยุกต์ใช้แนวคิดภูมิปัญญา.....	๓๐
๒.๒.๖ กระบวนการสร้างภูมิปัญญา.....	๓๓

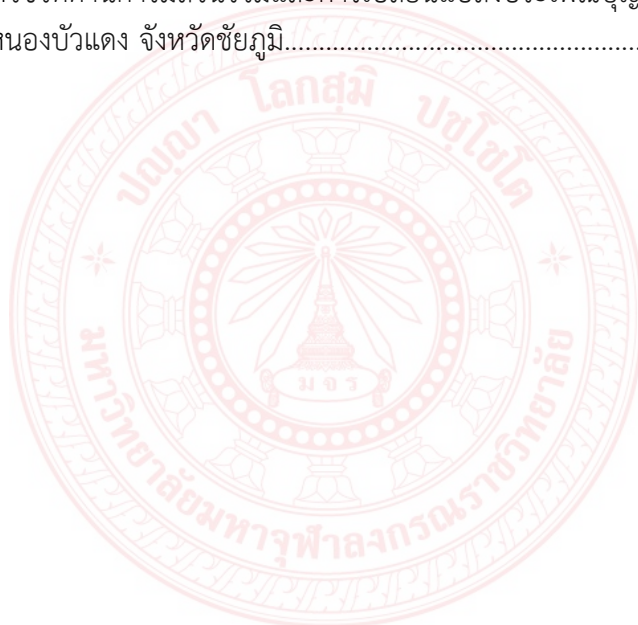
๒.๓.๗	ประโยชน์ของภูมิปัญญา.....	๓๕
๒.๓.๘	ความสำคัญของภูมิปัญญาไทย.....	๓๖
๒.๓	แนวคิด ทฤษฎีอนุรักษนิยม.....	๓๘
๒.๓.๑	ที่มาของแนวคิด.....	๓๘
๒.๓.๒	ความหมายของอนุรักษนิยม.....	๓๙
๒.๓.๓	หลักการสำคัญในการอนุรักษ.....	๔๑
๒.๓.๔	องค์ประกอบ.....	๔๖
๒.๓.๕	กระบวนการ/วิธีการ.....	๔๘
๒.๓.๖	การประยุกต์ใช้.....	๔๘
๒.๓.๗	ขั้นตอนการดำเนินการ.....	๕๐
๒.๔	แนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วม.....	๕๑
๒.๔.๑	ที่มาของแนวคิด.....	๕๑
๒.๔.๒	ความหมายของการมีส่วนร่วม.....	๕๒
๒.๔.๓	ความสำคัญของการมีส่วนร่วม.....	๕๔
๒.๔.๔	ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม.....	๕๖
๒.๔.๕	ระดับการมีส่วนร่วม.....	๕๖
๒.๔.๖	ปัจจัยต่อการมีส่วนร่วม.....	๕๘
๒.๔.๗	ข้อดีและข้อเสียของการมีส่วนร่วม.....	๕๘
๒.๔.๘	ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม.....	๕๙
๒.๕	ประวัติและความเป็นมาของการจัดประเพณีบุญแห่กระชูป.....	๖๑
๒.๖	บริบทชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ.....	๖๕
๒.๗	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗๐
บทที่ ๓	ระเบียบวิธีวิจัย.....	๗๖
๓.๑	รูปแบบการวิจัย.....	๗๖
๓.๒	พื้นที่การวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	๗๗
๓.๓	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๗๘
๓.๔	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๗๘
๓.๕	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๗๙
๓.๖	การนำเสนอผลการวิจัย.....	๘๐
๓.๗	สรุปกระบวนการวิจัย.....	๘๑
บทที่ ๔	ผลการศึกษาวิจัย.....	๘๒
๔.๑	ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ ๑.....	๘๖
๔.๒	ผลของการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒.....	๙๑
๔.๓	ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ ๓.....	๙๙
๔.๔	สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย.....	๑๐๒

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	๑๐๘
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๐๘
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๑๐
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๑๔
บรรณานุกรม.....	๑๑๕
ภาคผนวก.....	๑๒๒
ภาคผนวก ก. เครื่องมือวิจัย.....	๑๒๔
ภาคผนวก ข. หนังสือขอสัมภาษณ์.....	๑๓๑
ภาคผนวก ค. รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ.....	๑๔๐
ภาคผนวก ง. รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่ม (Focus Group).....	๑๔๒
ภาคผนวก จ. ภาพประกอบ.....	๑๔๖
ภาคผนวก ฉ. แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๑๕๙
ประวัติผู้วิจัย.....	๑๖๗

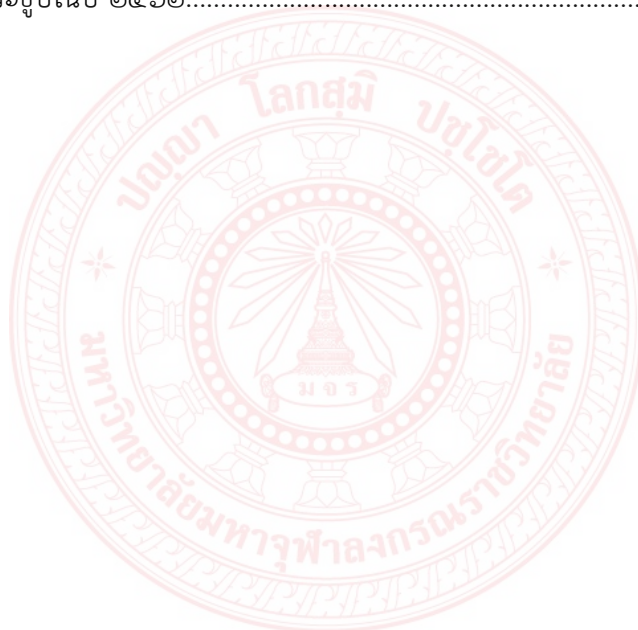
สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ ระดับการมีส่วนร่วม.....	๕๗
๒.๒ แสดงจำนวนตำบลและหมู่บ้านในอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ.....	๖๗
๔.๑ ค่าร้อยละสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม (n=๒๐๐).....	๙๑
๔.๒ แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นที่มีต่อกระบวนการอนุรักษ์ ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่กระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัด ชัยภูมิ ตัวชี้วัดด้านการมีส่วนร่วมและการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่กระฐูปของชุมชน อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ.....	๙๓

สารบัญภาพ

ภาพประกอบที่	หน้า
๑.๑ กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณี บุญแห่งกระฐูปของชุมชน อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ.....	๙
๒.๑ แผนที่จังหวัดชัยภูมิ แสดงที่ตั้งและอำเภอหนองบัวแดงบทความย่อภาษาอังกฤษ.....	๖๖
๔.๑ วัตถุประสงค์ในการการประดิษฐ์ต้นกระฐูปโดยสังเขปจากภูมิปัญญาชาวบ้าน.....	๘๔
๔.๒ ต้นกระฐูปในปี ๒๕๕๖.....	๘๕
๔.๓ ต้นกระฐูปในปี ๒๕๖๒.....	๘๖

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นในโลกเมื่อ ๔๕ ปี ก่อนพุทธศักราช โดยพุทธศักราชนั้น เริ่มนับ ๑ ถัดจากปีที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานในดินแดนชมพูทวีป ปัจจุบันได้แก่ประเทศอินเดีย และเนปาล หลังจากนั้นเป็นต้นมา พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงออกเผยแผ่ขยายไปในชมพูทวีปได้อย่างรวดเร็ว^๑ ทำให้คนในชมพูทวีปเล็งเห็นถึงลัทธิความเชื่อเดิมและหันมานับถือพระพุทธศาสนามากขึ้น จนถึงทุกวันนี้

ภูมิภาคแถบประเทศไทยปัจจุบันได้รับเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๓ ซึ่งตรงกับสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ได้ส่งพระสมณทูต คือ พระโสณเถระ และพระอุตตรเถระมาเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยสันนิษฐานว่าน่าจะเข้ามาทางจังหวัดนครปฐม (สมัยก่อนเป็นดินแดนสุวรรณภูมิ) จากนั้นประเทศไทยก็ได้รับเอาพระพุทธศาสนาทั้งนิกายเถรวาท และนิกายมหายานสืบมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ จนถึงปัจจุบัน ประชาชนชาวไทยประมาณร้อยละ ๙๕ นับถือพระพุทธศาสนา และพระพุทธศาสนาได้ถูกหล่อหลอม เป็นเลือดเนื้อของประชาชนชาวไทย จนกลายเป็นวิถีชีวิตและคุณลักษณะพิเศษที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง^๒ ในบริบทสังคมระดับประเทศกระแสการพัฒนาด้านต่าง ๆ ของประเทศไทยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม การเมืองและประเพณีวัฒนธรรม ตลอดจนด้านการท่องเที่ยว มีการปฏิบัติที่เห็นได้ชัด เป็นรูปธรรมในระดับต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างสูงในระดับนโยบาย โดยเฉพาะการวางนโยบายในการพัฒนาประเทศได้ให้ความสำคัญในด้านการท่องเที่ยวเพราะเป็นการสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศอย่างมหาศาลในขณะเดียวกัน ผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ชี้ให้เห็นถึงการปรับปรุงแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีความเหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติ สำหรับประเพณีวัฒนธรรมไทย ที่บรรพบุรุษของไทยได้สร้างสรรค์ ส่งสมไว้เป็นมรดกสืบทอดให้อนุชนรุ่นหลังได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา และเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่จัดเป็นกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีศักยภาพสูงขึ้น ประเพณีและวัฒนธรรม เหล่านี้ที่เป็นเครื่องบำรุงขวัญ สร้างขวัญและกำลังใจชาวไทย เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และเป็นคุณค่าทางสังคม ในการดำเนินวิถีชีวิตประจำวันของแต่ละคนขึ้นอยู่

^๑ อมร โสภณวิเชษฐวงศ์และกวี อิศริวรรณ, หนังสือเรียนสมบูรณ์แบบ ส.๐๑๑๐ พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ภาคเรียนที่ ๑ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ.๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓), (กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

^๒ วิทย์ วิศเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก, หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส๐๔๑๓ พระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ (ม.๖), (กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๒), ก.หน้า ๖-๗, ข.หน้า ๑-๕.

กับสภาพแวดล้อม ความคิด ความเชื่อของบุคคลแต่ละท้องถิ่นนั้น คนไทยส่วนใหญ่ยึดถือและปฏิบัติ ตามธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่มีมาแต่เดิมเราจะเห็นว่า คนไทยมีประเพณีต่าง ๆ ที่ปฏิบัติ สืบต่อกันมาแทบทุกเดือนหรือที่เรียกกันว่า “ฮีตสิบสอง” ประเพณีมีอยู่ในทุกสังคม เป็นกิจกรรมที่ถูก กำหนดขึ้นและมุ่งหวังที่จะช่วยให้เกิดผลดีต่อการดำรงชีวิต โดยมีการสืบทอด ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ให้เหมาะสมกับสังคมนั้น จนถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของสังคมแต่ละแห่ง^๓ ประเพณีเกิดขึ้นจากความ เชื่อและการปฏิบัติของคนในสังคมหนึ่ง จนคนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับนับถือ ประเพณีจึงมี ความสำคัญต่อชีวิตของคน ในสังคมนั้นเป็นอย่างมาก ในเรื่องของประเพณีสามารถแยกออกเป็น ๒ ประเภท คือ ประเพณีส่วนบุคคล และประเพณีส่วนรวม

พระพุทธศาสนากับสังคมไทยนั้น ถือได้ว่ามีความสัมพันธ์และเป็นสิ่งควบคู่กันมาช้านานมี ความแนบแน่นมั่นคง ไม่อาจที่จะแยกจากกันได้ พระพุทธศาสนาได้มีบทบาทและอิทธิพลอย่างมาก ในวิถีชีวิตของประชาชนชาวไทย อาจกล่าวได้ว่าทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับคนไทยโดยส่วนใหญ่ มีส่วน เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนากล่าวคือคนไทยมีทัศนคติ ความเชื่อ พิธีกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และรวมถึงการดำรงชีวิตทั้งหมด ล้วนแต่มีพื้นฐานมาจากคำสอนของพระพุทธเจ้า^๔ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกัน พิธีกรรมเป็นส่วนประกอบ ในการปฏิบัติตาม หลักคำสอนของศาสนา พิธีกรรมที่เป็นพุทธบัญญัติ มีพิธีอุปสมบท เข้าพรรษา ปวารณาออกพรรษา แสดงอาบัติ กาลกฐิน สวดพระปาฏิโมกข์ ระวังอธิกรณ์ เป็นต้น^๕ ออกพรรษา คือ การออกจากการอยู่ ประจำในฤดูฝน ฤดูนี้พระภิกษุสงฆ์อยู่ประจำเป็นที่และไม่ได้ไปค้างแรมที่อื่น หรือที่เรียกกันว่า จำ พรรษา เมื่ออยู่ครบ ๓ เดือน ออกพรรษาแล้วจึงไปค้างแรมที่อื่นได้ เทศกาลออกพรรษาดังกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ของปี ตามจันทรคตินิยมและถือเป็นวันแรกของเทศกาลออกพรรษา มีชื่อเรียกอีก อย่างหนึ่งว่า วันมหาปวารณา เพราะเป็นวันที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ทำปวารณาแทน อุโบสถสังฆกรรม^๖

การปฏิบัติตามประเพณี ขึ้นอยู่กับความเชื่อ ความต้องการ และค่านิยมของผู้ปฏิบัติ ประเพณีเป็นกฎเกณฑ์ แบบแผนที่สังคมกำหนดไว้ใช้ร่วมกันในสมาชิกของสังคมนั้น จึงถือเป็น เครื่องหมายบอกความเป็นพวกเป็นหมู่เดียวกันของผู้ที่ยึดถือประเพณีเดียวกัน เมื่อมีการปฏิบัติสืบทอด กันมา ทำให้เกิดความผูกพันซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในสังคม จึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวกลุ่มคนให้

^๓ ซอง อิล ฮัน, ศึกษาประเพณีสงกรานต์ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่จังหวัดสงขลา, วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., (สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๗), หน้า ๔.

^๔ พระมหาสันติ อุณจะนา, การศึกษาหลักคำสอนเรื่องเปรตในพระพุทธ ศาสนาที่มีอิทธิพลต่อวิถี ชีวิต ความเชื่อ และการปฏิบัติในวันสารทเดือนสิบ ของชาวพุทธ: ศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี “การชิงเปรต” ในจังหวัดนครศรีธรรมราช และ “การตานก้วยสลาก” ในจังหวัดลำพูน, (นครปฐม: วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

^๕ ดนัย ไชโยธา, พื้นฐานทางสังคมวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖), หน้า ๓๑-๓๒.

^๖ วิทย์ วิทเวทย์และเสฐียรพงษ์ วรรณปก, หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐาน กลุ่มสาระการ เรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ม. ๔ ช่วงชั้นที่ ๔, (กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑๑.

อยู่ร่วมกันได้อย่างมั่นคง^๗ ประเพณีและความเชื่อของชาวอีสานนั้น นับว่ามีส่วนช่วยทำให้การดำรงชีวิตของสังคมมีความสงบร่มรื่น ความเชื่อในเรื่องภูตผี เทพอาารักษ์ ถูกกำหนดขึ้นด้วยจุดประสงค์แฝงเร้นให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น สร้างแหล่งอาหาร พืชพันธุ์ อนุรักษ์สมบัติ และช่วยรักษาป่าไม้ให้กับชุมชน หลาก ๆ ประเพณีจึงมีขึ้นเพื่อรวมใจของคนในชุมชน สร้างขวัญกำลังใจในการประกอบสัมมาอาชีพ ล้วนแล้วแต่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นอันทรงคุณค่า เช่นเดียวกันกับประเพณีบุญแห่งกระดุม มีความคิดความเชื่อตามแนวของพุทธศาสนิกชน และได้ร่วมกันทำบุญตักบาตร ในบุญประเพณีมายาวนาน และมีการทอดถวายต้นกระดุม และต้นผึ้งแบบโบราณเป็นประจำทุกปี ในระหว่างวันขึ้น ๑๑ - ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปี เป็นประเพณีที่แสดงออกถึงศิลปวัฒนธรรมอันดีงามที่ได้ปฏิบัติกันมายาวนาน จนถึงปัจจุบัน

ประเพณีบุญแห่งกระดุมในเทศกาลของชาวพุทธศาสนิกชนชาวอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ได้เป็นสัญลักษณ์อันโดดเด่นเป็นที่เชิดชูเกียรติ ควรแก่การอนุรักษ์ให้คงอยู่ตลอดไป และมีคุณค่าควรแก่การเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักกันทั่วไป มีการจัดชบวนประเพณีแห่งกระดุมออกพรรษานั้น เป็นสิ่งที่มีวิวัฒนาการทางสังคมและศิลปะที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะเป็นการเปลี่ยนรูปแบบที่มีตำนานกล่าวอ้างและยังเชื่อมต่อศิลปะรูปแบบหนึ่งในยังรูปแบบหนึ่ง งานประเพณีบุญแห่งกระดุม เกิดจากคตินิยมที่เชื่อมกันมาว่าเป็นการทำบุญเพื่อให้เกิดความร่มเย็น อันยิ่งใหญ่ กลับสู่ภาวะปกติโดยเร็ว เป็นการบูชาขอพรพระพุทเจ้า เมื่อครั้งเสด็จไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อโปรดพุทธมารดา แล้วกลับมาลัยโลกมนุษย์ โดยการจุดกระดุม เป็นสัญลักษณ์ของต้นไม้แห่งชมพูทวีป จุดได้น้ำมัน เวียนเทียน ทำบุญตักบาตรเทโว แต่ประการสำคัญของประเพณีนี้ ชาวอีสานในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคามและจังหวัดชัยภูมิ ถือว่าเพื่อเป็นการร่วมงานบุญและรื่นเริงครั้งใหญ่ในรอบปี

ในปี พ.ศ.๒๕๓๒ ชาวหมู่บ้านราชฎารดาเนิน ตำบลหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ได้ฟื้นฟูประเพณีการแห่งกระดุมถวายวัดในวันออกพรรษา ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ เทศบาลตำบลหนองบัวแดง ได้เล็งเห็นความสำคัญและมีแนวคิดจัดงานประเพณีบุญแห่งกระดุม โดยได้เลียนแบบจากชาวหมู่บ้านราชฎารดาเนิน มาดำเนินการเป็นประเพณีประจำปี ของอำเภอหนองบัวแดง เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น โดยการระดมทุนสนับสนุนจากเทศบาลตำบลหนองบัวแดง เทศบาลตำบลหลวงศิริ และองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอหนองบัวแดง จำนวน ๗ ตำบล ในการจัดงานจะมีการจัดประกวดชบวนแห่ ชบวนพ้อนรำและประกวดต้นกระดุม ปัจจุบันอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ได้จัดงานประเพณีบุญแห่งกระดุม ดังกล่าว มาเป็นเวลา ๑๗ ปี ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากจังหวัดชัยภูมิ องค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ เทศบาล ๒ แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอหนองบัวแดง ๗ ตำบล ทำให้แต่ละตำบล หมู่บ้าน และชุมชนมีความกระตือรือร้น ในการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระดุม มีการประยุกต์ตกแต่งต้นกระดุมอย่างสวยงาม รวมถึงชบวนแห่ เพราะนอกจากจะได้รับรางวัลจากคณะกรรมการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระดุม ยังได้รับรางวัลจากผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ ทำให้ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ในหมู่บ้าน ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวเป็นอย่างดี แต่เมื่อประชาชนได้ทำกิจกรรมเดิม เป็น

^๗ อุทัย ธีรญาโต, **หลักสังคมวิทยา**, (กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๒๒), หน้า ๒๓๑.

เวลานาน ทำให้ประชาชนขาดความกระตือรือร้น เกิดความขัดแย้งระหว่างหมู่บ้าน ตำบล และชุมชน เกิดปัญหาต่าง ๆ นานา และอาจจะมีหมู่บ้าน ตำบล และชุมชน ไม่เข้าร่วมกิจกรรมในงานประเพณี บุญแห่งกระต๊อบ อาจทำให้เกิดผลกระทบที่ตามมา สู้สังคมควบคู่กันไป การที่จะแก้ไขปัญหานั้นได้ ก็ต้องมีการปลูกจิตสำนึกอันเป็นเงื่อนไข สำคัญที่จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นไปในทางสร้างสรรค์ พัฒนาการท่องเที่ยว^๔

สำหรับสภาพสังคมปัจจุบัน ประชาชนประสบภาวะความเคร่งเครียด ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เป็นผลทำให้ร่างกายและจิตใจเกิดความเหน็ดเหนื่อย ภาวะสมองตึงเครียด เกิดการแข่งขันตลอดเวลา ไม่มีเวลาพักผ่อน ด้วยเหตุเหล่านี้ ประชาชนส่วนหนึ่ง จึงจำเป็นต้องหาเวลาว่าง เพื่อใช้สำหรับการพักผ่อน หรือท่องเที่ยวไปตามสถานที่ทางธรรมชาติ และสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้น หรือทางวัฒนธรรม ผลที่ได้รับนอกจากความเพลิดเพลิน การผ่อนคลายความตึงเครียด ทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจแล้ว ยังได้รับความรู้ และประสบการณ์ ที่มีอยู่มากมายในแต่ละสถานที่ท่องเที่ยว จึงกำลังได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไป ในสังคมปัจจุบัน ฉะนั้น การท่องเที่ยวจึงเกี่ยวข้องกับ ธุรกิจเครือข่ายมากมาย นับตั้งแต่ธุรกิจการขนส่ง ธุรกิจของที่ระลึก ธุรกิจโรงแรม ธุรกิจประกันภัย ธุรกิจอาหาร ตลอดจนธุรกิจบริการต่าง ๆ เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมประเทศไทย ก็กลายเป็นศูนย์กลาง การเดินทางและเป็นเส้นทางผ่านของนักท่องเที่ยว สามารถสร้างรายได้ เข้าสู่ประเทศมากมาย ตลอดจนเกิดการกระทบต่อสภาพแวดล้อมและวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนรวดเร็วกว่า อุตสาหกรรมสาขาอื่น ฉะนั้น การวางแผนธุรกิจการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งสำคัญประการ หนึ่งในการบริหารจัดการและการพัฒนา^๕ ด้วยเหตุเหล่านี้ จึงต้องแสวงหาแนวทางในการพัฒนา ด้านอื่น ควบคู่กันไปทุกด้าน รวมทั้งการส่งเสริมพัฒนาขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม ให้ สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน เช่น ประเพณีบุญแห่งกระต๊อบ ฯลฯ เป็นต้น

ผู้ศึกษาได้ให้ความสนใจและความสำคัญกับศิลปวัฒนธรรม และประเพณีพื้นบ้าน โดยเฉพาะประเพณีบุญแห่งกระต๊อบ ดังกล่าว จึงมีความสนใจที่จะศึกษา รวบรวมและบันทึกข้อมูล ประเพณีบุญแห่งกระต๊อบ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางด้านประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณ ในการ พัฒนาสังคมและประเทศชาติ ตามโครงการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ประจำปี ๒๕๖๑ รวมถึงปัญหาอุปสรรคที่มีผลต่อการเพิ่มศักยภาพของชุมชน เพื่อหาแนวทางการ แก้ไขและเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการอนุรักษ์งานประเพณีบุญแห่งกระต๊อบออกพรรษา อำเภอหนอง บัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เพื่ออนุรักษ์ประเพณีเก่าแก่ให้คงอยู่ถึงอนุชนคนรุ่นหลัง อันได้แก่ลูกๆ หลานๆ สืบต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระต๊อบของชุมชน อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

^๔ ศิริ ฮามสุโพธิ์, สังคมวิทยาการท่องเที่ยว, (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๑.

^๕ นิคม มูลิกะคามะ, วัฒนธรรม: บทบาทใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๔๕), หน้า ๒๓๐.

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมและการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๑.๒.๓ เพื่อสืบสานการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ ประวัติความเป็นมาและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป ของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ควรจะเป็นอย่างไร

๑.๓.๓ การสืบสานการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ควรทำอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตการศึกษาดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตเนื้อหา และด้านพื้นที่

๑.๔.๑.๑ การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ข้อมูลการศึกษาภาคสนามวิเคราะห์และเรียบเรียงข้อมูลตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ ถึง ปี พ.ศ. ๒๕๖๓ เป็นต้นไป

๑.๔.๑.๒ ศึกษาเฉพาะประเพณีแห่งกระฐูปของชุมชน อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เท่านั้น คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป ๒) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมและการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูป และ ๓) เพื่อสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑.๔.๒.๑ ผู้นำทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส ๑๔ รูป

๑.๔.๒.๒ ผู้นำชุมชน ได้แก่ นายอำเภอ ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล กำนันผู้ใหญ่บ้าน ครู จำนวน ๑๑ คน

๑.๔.๒.๓ ประชาชนที่เปิดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus Group) อาศัยอยู่ในเขตวัดศรีธงชัย วัดเขต บ้านลาดใต้ และวัดใหม่ชัยมงคล อำเภอนองบัวแดง จำนวน ๓๐ คน โดยแบ่งออกดังนี้

๑. คณะกรรมการวัด จำนวน ๑๐ คน

๒. คณะกรรมการชุมชน จำนวน ๑๐ คน

๓. ประชาชนผู้เป็นปราชญ์ท้องถิ่น ผู้อาศัยอยู่ในอำเภอนองบัวแดงจำนวน ๕ คน

๔. พ่อค้าและนักท่องเที่ยว จำนวน ๕ คน

๑.๕ วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาข้อมูลครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพผสมกับเชิงปริมาณ โดยผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑.๕.๑ รูปแบบการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ เป็นการใช้วิจัยในเชิงคุณภาพผสมเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีวิทยาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) มีวิธีดำเนินการดังนี้

๑.๕.๑.๑ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้เครื่องมือในการศึกษาได้แก่

๑) แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง โดยใช้สอบถามกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับประเพณีบุญแห่งกระฐูป แบ่งออกเป็น ๔ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ ๓ ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ ๔ ข้อมูลการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๒) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้ศึกษาได้กำหนดประเด็นการสนทนาและซักซ้อมความเข้าใจในการจัดสนทนา เตรียมประเด็นการสนทนาซึ่งประกอบไปด้วย ประเด็นที่ ๑ ประวัติความเป็นมาและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ประเด็นที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ประเด็นที่ ๓ การสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ รักษาประเพณีแห่งกระฐูป โดยผู้รู้และปราชญ์ชุมชน จำนวน ๓ ครั้ง โดยการศึกษาเจาะลึก ได้เลือกชุมชนตำบลในอำเภอนองบัวแดงที่จะทำการศึกษาแบบเจาะจง จำนวน ๒ ตำบล ดังนี้คือ

๒.๑) วัดศรีธงชัย บ้านโนนเหมา ตำบลนางแดด อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เป็นหมู่บ้านชนบท อยู่ห่างจากตัวอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ประมาณ ๒๖ กิโลเมตร บนเส้นทางบ้านโหล่น - นองบัวแดง มีถนนลาดยางเข้าสู่หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านใหญ่มีจำนวนหลังคาเรือน ๑๓๗๖ หลัง และมีการพัฒนาในระดับดี มีถนนคอนกรีตในหมู่บ้าน มีทางระบายน้ำ อย่างถูกสุขลักษณะ มีวัดในหมู่บ้าน ๒ แห่ง ได้แก่วัดหนึ่งชื่อวัดนาคสุวรรณ บ้านใหม่สำราญ และอีกวัดหนึ่งชื่อวัดศรีธงชัย บ้านโนนเหมา ซึ่งเป็นวัดที่จะใช้เป็นสถานที่เสวนากลุ่ม

๒.๒) วัดเขต บ้านลาดใต้ และวัดใหม่ชัยมงคล บ้านใหม่ชัยมงคล ตำบลหนองบัวแดง อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เป็นหมู่บ้านตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลหนองบัวแดง วัดตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเพียง ๔๕๐ เมตร โดยผู้ศึกษาได้จัดเวทีเสวนากลุ่มจำนวน ๓ ครั้ง โดยสุ่มตัวแทนชุมชน เป็นผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม มีการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มแสดงความ

คิดเห็น และหาข้อสรุปเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการส่งเสริมพัฒนา และเพื่ออนุรักษ์ประเพณีบุญแห่ง กระจุก

๑.๕.๑.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษา ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีบุญแห่งกระจุกของ ชุมชนในตำบลนางแดด เทศบาลตำบลหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ผู้ศึกษาทำการเก็บรวบรวมข้อมูล จากการสอบถาม นำมาวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับศักยภาพชุมชน ปัญหาและอุปสรรคที่มีผลกระทบต่อ ศักยภาพชุมชน และแนวทางการสร้างเสริมศักยภาพชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระจุก ของ กลุ่มตัวอย่าง และจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ตามประเด็นที่กำหนดไว้

๑.๕.๑.๓ การจัดทำข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาประเพณีบุญแห่งกระจุกของอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ในครั้งนี้ ผู้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร จากการเก็บข้อมูลจากการสอบถามเพื่อหา ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ยและค่าร้อยละ แล้วอภิปรายในรูปของตารางและความเรียง ส่วนข้อมูลที่ได้จากการ เสวนาหรือสนทนากลุ่ม นำมาวิเคราะห์ข้อมูลแล้วนำเสนอในรูปของการพรรณนา

๑.๕.๑.๔ การนำเสนอผลวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเสร็จแล้ว ผู้ศึกษานำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาเชิง คุณภาพ และนำเสนอผลศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

๑.๕.๒ ชั้นรวบรวมข้อมูล

๑.๕.๒.๑ ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary study) ผู้ศึกษาได้รวบรวมจาก เอกสารและงานที่เกี่ยวข้อง โดยแยกเป็น ๔ กลุ่ม ดังนี้

๑. นโยบายการท่องเที่ยวจังหวัดชัยภูมิ
๒. เอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของอำเภอนองบัวแดง
๓. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมประเพณี และวัฒนธรรม
๔. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมประเพณีและวัฒนธรรม

๑.๕.๒.๒ ข้อมูลภาคสนาม(Field study) ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการ ดังนี้

๑. การสังเกตพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมในการจัดงานประเพณีบุญแห่ง กระจุกของประชาชนชาวอำเภอนองบัวแดง ด้วยแบบสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

๒. การสัมภาษณ์บุคคลผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของ อำเภอนองบัวแดงและประเพณีบุญแห่งกระจุกของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เพื่อ รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาดังกล่าวด้วยแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง (Structure interview) และไม่มีโครงสร้าง

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้ใช้เครื่องมือ ดังนี้

- ๑) กล้องถ่ายรูป
- ๒) เครื่องบันทึกภาพเคลื่อนไหว
- ๓) แบบสัมภาษณ์
- ๔) แบบสังเกต

๕) สมุดจดบันทึก

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

๑) การรวบรวมข้อมูลที่ได้จากข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม แล้วรวบรวมข้อมูลไว้เป็นหมวดหมู่ จึงนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์

๒) ชี้นำเสนอผลการศึกษาข้อมูล โดยนำเสนอผลการศึกษา โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย

บุญแห่งกระฐูป หมายถึง งานบุญที่ประชาชนชาวอำเภอหนองบัวแดงร่วมกันบริหารจัดการจัดขึ้น โดยการนำวัสดุอุปกรณ์ตามธรรมชาติที่มีกลิ่นหอม มาทำเป็นก้อนรูปเล็กๆ แล้วนำก้อนรูปเล็ก ๆ จำนวนมากมารวมกันเป็นต้นกระฐูปใหญ่ สูง ๖ เมตร แล้วร่วมกันแห่ไปบูชาพระรัตนตรัย ที่วัดใกล้บ้าน หรือแห่ไปร่วมงานบุญประเพณีที่หน้าอำเภอหนองบัวแดง ตามสถานที่นัดหมายที่จัดไว้ เพื่อบูชาพระพุทธเจ้า มีการถวายต้นกระฐูป ในระหว่างวันขึ้น ๑๑-๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นประจำทุกปี ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอย่างยิ่งใหญ่

แห่กระฐูป หมายถึง การที่ชาวอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ร่วมกันนำต้นกระฐูปที่ร่วมกันคิดร่วมกันทำจนเป็นต้นกระฐูปใหญ่ แล้วแห่ไปจัดตั้งไว้ ณ บริเวณสนามหน้าที่ว่าการอำเภอหนองบัวแดงหรือที่วัด เพื่อบูชาพระรัตนตรัย ก่อนวันออกพรรษา ๓ วัน ประจำทุกปี

องค์ประกอบของงานประเพณี หมายถึง ส่วนประกอบของการจัดงานประเพณีบุญแห่กระฐูป ซึ่งประกอบด้วย คน กิจกรรม งบประมาณในการบริหารจัดการ และส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดที่แสดงให้เห็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

การเปลี่ยนแปลงประเพณีแห่กระฐูป หมายถึง ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นที่เกี่ยวข้องกับประเพณีบุญแห่กระฐูปอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

การอนุรักษ์ หมายถึง การรักษาเอกลักษณ์และขนบธรรมเนียมประเพณีของประชาชนของอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ โดยสงวนรักษา การนำมาใช้อย่างฉลาด และคุ้มค่า ปฏิบัติร่วมกัน เหมือนกัน โดยมีการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง อย่างไม่ขาดสาย

ผู้รู้ ประชาชนชุมชน หมายถึง พระสงฆ์ หรือบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในหมู่บ้านและเป็นผู้นำในการประกอบกิจกรรมทางศาสนา

แนวทางการพัฒนา หมายถึง สิ่งที่ปรากฏเป็นรูปธรรมในการปฏิบัติหรือการดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรือการกระทำที่เป็นไปในทางปรับปรุง สร้างเสริม และอนุรักษ์ ประเพณีอันดีงาม ที่เป็นเอกลักษณ์ ของท้องถิ่น ให้ดีขึ้น เจริญขึ้น

ประเพณี หมายถึง พฤติกรรมหรือความประพฤติที่คนในสวนรวมยึดถือกันมาเป็นธรรมเนียมหรือเป็นระเบียบแบบแผนและปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านานจนลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน เป็นที่ยอมรับของสังคม

๑.๗ กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพประกอบที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่กระดุมของชุมชน อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๑.๘ ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย

๑.๘.๑ ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่กระดุมของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๑.๘.๒ ส่งเสริมให้ประชาชนชาวอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ได้ตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญประเพณีบุญแห่กระดุม และเกิดจิตสำนึกที่มีในการอนุรักษ์และเผยแพร่ประเพณีนี้

๑.๘.๓ ผลที่ได้จากศึกษาครั้งนี้ เป็นการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่กระดุมอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เพื่อรวบรวมและบันทึกข้อมูล สำหรับหน่วยงานและบุคคลเสนอขึ้นทะเบียนมรดก ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความยั่งยืนมั่นคงของชาติสืบต่อไป

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยนี้ ผู้ศึกษาวิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมในหัวเรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระดุมของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นประโยชน์ในการทำงานวิจัย ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีคติชนวิทยา
- ๒.๒ แนวคิด ทฤษฎีภูมิปัญญา
- ๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีอนุรักษ์นิยม
- ๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วม
- ๒.๕ ความเป็นมาของประเพณีบุญแห่งกระดุม
- ๒.๖ บริบทชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ
- ๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิด ทฤษฎีเรื่องคติชนวิทยา

๒.๑.๑ ที่มาของแนวคิด

คติชนวิทยาเป็นสาขาหนึ่งที่ศึกษาข้อมูลทางวัฒนธรรมของมนุษย์ที่มีการถ่ายทอดสืบต่อกันมา ทั้งในสังคมชนบทและในสังคมเมือง ไม่ว่าจะเป็นตำนาน นิทาน นิยายประจำถิ่น เพลง ปริศนา คำทาย สำนวนภาษิต คำพังเพย การละเล่น การแสดง เครื่องมือเครื่องใช้ อาหารการกิน ยาพื้นบ้าน ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม

การศึกษาคติชนวิทยาเริ่มขึ้นตั้งแต่มนุษย์เริ่มสนใจในวัฒนธรรมรอบ ๆ ตัวต่าง ๆ กันไป เช่น ความเชื่อ โศกลาง และไสยศาสตร์ การละเล่นสิ่งที่ทำในยามว่าง เทพนิยาย เพลง นิทาน เรื่องเหล่านี้ได้รับการยกย่องด้วยปากจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง จากพ่อแม่ถึงลูก กินเวลาหลายชั่วอายุคนแนวความคิดในการศึกษาคติชนวิทยาตอนต้นๆ มักเป็นการนำเสนอรูปแบบวัฒนธรรมที่ถูกลืมนำไปแล้ว วัฒนธรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในสมัยที่มนุษย์ยังมีความเชื่อเรื่องลัทธิ ผีศาจ เทวดา นักคติชนวิทยา ในสมัยแรกมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องราวอดีตในหลายๆ อย่าง เช่น เรื่องราวในอดีตส่องถึงความเจริญของมนุษย์ในยุคป่าเถื่อน หรือชี้ให้เห็นวัฒนธรรมโบราณที่เจริญก่อนหน้าที่จะสลายตัว ทำให้นักคติชนวิทยาเกิดความประทับใจในความเก่าแก่โบราณ โดยมีความรู้สึกที่ว่าสิ่งเก่า ๆ ในอดีตย่อมดีกว่าในปัจจุบัน ยุคทองย่อมเป็นยุคที่ผ่านมาแล้วในอดีต เขาจึงเรียกศตวรรษที่เขาศึกษารวบรวมนี้ว่า “ของโบราณของประชาชน” ด้วยเหตุนี้การศึกษาคติชนวิทยา ในศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ จึงถือว่าคติชน

วิทยาเป็นเรื่องในอดีตที่ถูกหลงลืมไป^{๑๐}

กาลเวลาต่อมานักคติชนวิทยา ได้ขยายขอบข่ายความสนใจไปยังเพลงพื้นบ้าน ปริศนาคำทาย ภาษิต คำพังเพย ซึ่งการศึกษานิทาน เพลง สุภาษิต ปริศนาคำทาย ได้นำไปสู่การศึกษา ศิลปวัฒนธรรมในส่วนอื่น ๆ ของวัฒนธรรมชาวบ้าน การศึกษาคติชนในระยะแรกจึงเป็นการศึกษา ศิลปวัฒนธรรมของชาวบ้านในหมู่บ้านหรือในสังคมประเพณี^{๑๑}

ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ นักคติชนวิทยาในสหรัฐอเมริกาได้ขยายขอบข่ายการศึกษา ออกไปโดยเห็นว่าการรวมกลุ่มของบุคคลตั้งแต่ ๒-๓ คนขึ้นไปก็จะมีเอกลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ร่วมกัน ซึ่งเอกลักษณ์นี้รวมถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของบุคคลกลุ่มนั้น จึงทำให้มีจุดร่วม ทางวัฒนธรรมร่วมกัน และขอบข่ายการเก็บข้อมูลก็ไม่ได้จำกัดเฉพาะชาวบ้านอีกต่อไป แต่จะรวม ไปถึงชาวเมืองด้วย นั่นคือวัฒนธรรมของครอบครัว^{๑๒} สำหรับประเทศไทย คติชนวิทยา โดยผู้ที่นำ วิชาคติชนวิทยาเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย คือ ดร.กึ่งแก้ว อรรถากร ซึ่งจบการศึกษาทางด้านคติชน วิทยาจากสหรัฐอเมริกา และชี้ให้เห็นความสำคัญของข้อมูลทางคติชน^{๑๓} ในการศึกษาคติชนวิทยา ถือว่า ชาวบ้านไม่ได้ จำกัดว่าต้องเป็นชาวบ้านในชนบทเท่านั้น แต่ควรเป็นกลุ่มคนที่ได้รับการเลี้ยง ดูตามธรรมเนียม ประเพณีแบบเดิม เพราะถ้ายึดแนวคิดเดิมแล้ว ชาวชนบทที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมือง หรือลูกหลานของชาวชนบทที่ถือกำเนิดในเมือง ก็ไม่จัดว่าเป็น “ชาวบ้าน” ในความหมายของคติชน วิทยา แต่ความจริงนั้นชาวเมืองที่อพยพมาจากชนบท หรือลูกหลานที่กำเนิดขึ้นในเมืองยังใช้ชีวิตตาม ปทัสถานทางสังคม โลกทัศน์ และชีวะทัศน์ยังคงเป็นแบบเดิมอยู่ แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นมา จากสภาพสังคมสมัยใหม่ ที่ทำให้ชาวเมืองต้องพึ่งพาตนเองและมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น แนวคิดการรวบรวมข้อมูลทางคติชนวิทยาของไทย ปรากฏเด่นชัด เมื่อได้เปิดสอนรายวิชาคติชนวิทยา ขึ้นในระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ประมาณปี พ.ศ.๒๕๐๙ โดยมีผลงานของศาสตราจารย์กุหลาบ มัลลิกะมาส ชื่อคติชาวบ้าน เขียนขึ้นเป็นครั้งแรกในวงการวรรณคดีไทย นับเป็นเล่มแรกที่มีการ ค้นคว้ารวบรวม แต่ยังมีได้วิเคราะห์ข้อมูลละเอียดมากนัก

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ เสถียร โกเศศ ได้เขียนเรื่องชีวิตชาวไทยสมัยก่อน ประคอง นิมมาน เหมินทร์ ก็เขียนวรรณคดีท้องถิ่นเรื่องแรก ชื่อลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ด้วย ผลงานการเปิดสอนวิชาคติชนวิทยาในมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยต่างๆ ทำให้มีผู้สนใจศึกษาค้นคว้า ข้อมูลทางคติชนวิทยามากขึ้น มีวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับคติชนวิทยาและวรรณคดีท้องถิ่นเกิดขึ้นมากมาย หลายเล่มในเวลาต่อมา มหาวิทยาลัยที่มีวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับคติชนวิทยาแห่งแรก คือ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒน์ วิทยาเขตประสานมิตร ในปีการศึกษา ๒๕๑๖ ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษร ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เปิดสอนวิชาคติชนวิทยาระดับปริญญาตรีและระดับปริญญาโท

^{๑๐} ธนะรัชต์ อนุกุล, กลองสะบัดชัยในสังคมและวัฒนธรรมชาวเชียงใหม่, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔.

^{๑๑} ศิราพร ฐิตะฐาน ณ ถลาง, ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น การศึกษาคติชนในบริบททาง สังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๓๗), หน้า ๕-๖.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖-๗.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

โดยมี ดร.กึ่งแก้ว อรรถากร เป็นผู้สอน มูลเหตุสำคัญที่ทำให้การศึกษาด้านคติชนได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นต้นมา ก็เพราะในช่วงนั้นเกิดปัญหาที่มีการวิพากษ์วิจารณ์ว่าแบบเรียนวรรณคดีไทยไม่เหมาะสมกับชีวิตจริงๆ ในปัจจุบัน จำต้องปฏิรูปการศึกษาในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ และในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ รัฐบาลก็ให้ปรับปรุงส่งเสริมการศึกษานุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม จัดให้มีโครงการเผยแพร่เอกลักษณ์ไทย ที่สำคัญคือ จัดให้มีโครงการจัดตั้งศูนย์ชุมนุมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ซึ่งโครงการเหล่านี้มีผลต่อการศึกษาค้นคว้าวิชาคติชนวิทยาในสมัยต่อมา โดยเฉพาะศูนย์วัฒนธรรมในภูมิภาคต่าง ๆ มีส่วนสนับสนุนค่อนข้างมาก

๒.๑.๒ ความหมายของคติชนวิทยา

คติ หมายถึง แนวทาง วิถีทาง เช่น คำว่า คติโลก คติธรรม, ชน หมายถึง คนในกลุ่มหนึ่งหรือในชาติหนึ่ง, วิทยา หมายถึง ความรู้ จากรูปศัพท์ดังกล่าว คติชนวิทยา จึงหมายถึง ความรู้ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง คำว่า คติชน คือ ผลผลิตทางวัฒนธรรมที่คติชนวิทยาสนใจมาศึกษา ส่วนคำว่า คติชนวิทยา นั้น ดร.กึ่งแก้ว อรรถากร ให้คำจำกัดความว่า^{๑๔} คำว่า คติชนวิทยา คือ วิชาซึ่งว่าด้วยการศึกษาคติชนหรือผลผลิตทางวัฒนธรรมของกลุ่มชน และผลผลิตทางวัฒนธรรมนี้เป็นมรดกที่รับทอดกันมาทั้งภายในชนกลุ่มเดียวกัน และที่แพร่กระจายไปสู่ชนต่างกลุ่มด้วย “คติชนวิทยา” คติชนหรือผลผลิตทางวัฒนธรรมของกลุ่มชน และผลผลิตนี้ จะเป็นมรดกที่ได้มีการสืบทอดต่อกันมา ทั้งภายในกลุ่มชนเดียวกันและแพร่กระจายไปสู่ชนต่างกลุ่ม โดยได้ให้เหตุผลของการใช้คำว่า คติชนวิทยา แทนคติชาวบ้านว่า คำว่า ชาวบ้าน อาจจะสร้างความเข้าใจผิดได้ว่าเกี่ยวข้องกับเฉพาะชาวชนบทหรือบางระดับเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว Folklore จะเกี่ยวข้องกับทุกคนทุกสถานภาพที่มีลักษณะร่วมกันอย่างน้อยหนึ่งลักษณะ คติชาวบ้านจึงเป็นข้อมูลเพียงส่วนหนึ่งที่นักคติชนวิทยาสนใจที่จะศึกษา และในคำว่า คติชนวิทยา จะมีความหมายที่กว้างกว่าคติชาวบ้านด้วยตามศัพท์ Folklore จะเป็นเรื่องที่ว่าด้วยวิถีชีวิตตามชนบประเพณีของกลุ่มชน^{๑๕}

มัลลิกา คณานุรักษ์^{๑๖} ได้ให้ความหมายของ คติชนวิทยา ไว้ว่า คติชนวิทยาเป็นความรู้ที่เกี่ยวข้อง กับชีวิตความเป็นอยู่คนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคมที่มีวัฒนธรรมของคนกลุ่มนั้นปรากฏให้เห็นเด่นชัด ผู้ศึกษาด้านคติชนวิทยาจึงมุ่งความสนใจไปที่กลุ่มคนพื้นบ้านที่ความเจริญทางเทคโนโลยียังเข้าไม่ถึงในหมู่บ้าน คนพื้นบ้านจะมีลักษณะเด่นตรงที่มีการดำเนินชีวิต ที่คล้ายๆ กัน แตกต่างจากคนในเมืองที่มีอาชีพต่างกัน ในขณะที่คนในเมืองจะอยู่แบบตัวใคร ตัวมัน สำหรับการศึกษาคติชนวิทยาในประเทศไทย มักเป็นการศึกษาเฉพาะกลุ่มหรือเฉพาะทางเท่านั้น เช่น การรวบรวมข้อมูลนิทานพื้นบ้าน สุภาษิต ปริศนาคำทาย เป็นต้น แต่ก็ยังไม่เป็นที่แพร่หลาย จนกระทั่งในช่วงปี ๒๕๑๕-๒๕๒๕ สถาบันการศึกษาส่วนภูมิภาคได้เริ่มสนใจที่จะเก็บรวบรวมนิทานพื้นบ้านและเพลงพื้นบ้านในท้องถิ่นด้วยเกรงว่ามรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้จะสูญหายไป และในช่วงปี ๒๕๒๐ เกิดกระแสนิยม

^{๑๔} กึ่งแก้ว อรรถากร, *คติชนวิทยา*, (กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศกรรมการฝึกหัดครู โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๐), หน้า ๒.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

^{๑๖} มัลลิกา คณานุรักษ์, *คติชนวิทยา*, พิมพ์ครั้งที่๒, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐), หน้า๑.

ศึกษาวรรณคดีท้องถิ่น สืบเนื่องจากวรรณคดีท้องถิ่นมีความหมายเกี่ยวข้องกับนิทานท้องถิ่นอยู่มาก จึงทำให้มีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างวรรณคดีท้องถิ่นกับนิทานท้องถิ่น^{๑๗} ด้วยเหตุนี้ความสนใจในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับคติชนวิทยาจึงได้ขยายออกไปสู่นักวิชาการต่าง ๆ จนทำให้มีการศึกษาอย่างจริงจังและเกิดเป็นสาขาวิชาคติชนวิทยา ในสถาบันการศึกษา สรุปได้ว่า วิชาคติชนวิทยา เป็นวิชาที่ศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตหรือความเป็นอยู่ของมนุษย์ ตลอดจนผลผลิตหรือการสร้างสรรคต่าง ๆ จากอดีตมาจนปัจจุบันของมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ

๒.๑.๓ หลักความสำคัญ

คติชนวิทยา เป็นวิชาที่เกี่ยวกับวิถีทางในการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนการละเล่น เพลงพื้นบ้านต่าง ๆ ที่ได้รับการสืบทอดมาเป็นเวลานาน การศึกษาคติชนวิทยาเป็นการศึกษาการถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่จะทำให้ผู้ศึกษาได้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน สามารถเข้าใจอดีตเพื่อจะได้เข้าใจปัจจุบันตลอดจนรู้จักวางแผนในอนาคตได้อย่างถูกต้องมีความสำคัญและประโยชน์ดังนี้

๑) คติชนเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เข้าใจสภาพชีวิตมนุษย์ได้เป็นอย่างดี เพราะคติชนวิทยาได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพทางสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ตั้งแต่เกิดจนตาย ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ได้ยึดถือประพฤติปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนเป็นแบบอย่างให้ชนรุ่นหลังให้จดจำและนำมาปฏิบัติ

๒) คติชนวิทยาเป็นเครื่องมือที่ให้ความบันเทิงแก่มนุษย์ทุกวัย ด้วยคติชนบางประเภทจะให้อารมณ์ที่สนุกสนานเพลิดเพลิน เช่น นิทานพื้นบ้านจะเป็นความบันเทิงที่มีผู้ให้ความสนใจอยู่เสมอ โดยเฉพาะสังคมในอดีตที่เป็นสังคมของการฟังเพราะการเขียนหนังสือจะจำกัดอยู่ในแวดวงราชการและผู้อ่านเรียนในพระพุทธศาสนา เพลงพื้นบ้านซึ่งมีทั้งเพลงประกอบการละเล่น เพลงปฏิพากย์ เพลงร้องเล่นของเด็ก หรือแม่ในช่องของการประกอบอาชีพ เช่น เกี่ยวข้าว สงฟาง ก็ยังมีเพลงที่ร้องเพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน

๓) คติชนวิทยาจะให้ความรู้และอบรมสั่งสอน ด้วยคติชนจะให้ความรู้หลายทางในชีวิตประจำวัน เช่น ความรู้เรื่องยาสมุนไพร ความรู้เรื่องประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ตลอดจนความเชื่อเพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ นอกจากนี้ยังช่วยอบรมสั่งสอนคนในสังคม เช่น นิทานอีสป นิทานคติสอนใจ ที่ตอนท้ายของเรื่องจะจบลงที่ว่า นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า. หรือเพลงกล่อมเด็กที่จะช่วยสั่งสอนให้เป็นคนดี คติชนจึงเป็นกลไกทางสังคมที่ช่วยอบรมสั่งสอนให้ลูกหลานเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม

๔) คติชนจะให้สติปัญญา ส่งเสริมให้คนใช้ความคิดใช้ปัญญา เช่นการเล่นปริศนาคำทาย ซึ่งปริศนาคำทายนี้จะมีอยู่ทุกภาค เป็นการช่วยฝึกสมอง ทดสอบสติปัญญา และใช้ปฏิภาณไหวพริบด้วยปริศนาคำทายจะใช้ถ้อยคำที่กำกวม หรืออาจจะให้คำตอบคนละเรื่องกับตัวปริศนาซึ่งทำให้ผู้เล่นปริศนาคำถามต้องใช้ความคิดในการค้นหาคำตอบและบางปริศนาคำทายยังช่วยสร้างความสนุกสนาน

^{๑๗} อ่างแล้ว, ศิราพร ฐิตะฐาน ณ ถลาง, ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น การศึกษาคติชนในบริบททางสังคมไทย, หน้า ๙.

ให้แก่ผู้เล่นอีกด้วย

๕) คติชนวิทยาเป็นรากฐานของศาสตร์แขนงต่าง ๆ ด้วยคติชนมีเนื้อหาที่กว้างขวางครอบคลุมศาสตร์แขนงต่าง ๆ ที่ศึกษากันอยู่ในปัจจุบัน เช่น สังคมศึกษาจะมีการศึกษาในเรื่อง ประเพณี ความเชื่อ ภาษาศาสตร์จะมีการศึกษาในเรื่องภาษาถิ่น ภาษาศาสตร์จะมีการศึกษาเรื่องยาสมุนไพรและตำรายากลางบ้าน และวรรณคดีบางเรื่องจะมีที่มาจากวรรณกรรมท้องถิ่นหรือนิทานพื้นบ้านเป็นต้น จึงนับได้ว่าคติชนช่วยทำให้การศึกษาในสาขาวิชาต่างๆ ได้รับการพัฒนาและกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

๖) คติชนวิทยาเป็นแหล่งรวมความสามัคคี ทั้งนี้เพราะวิถีการดำเนินชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนการเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ จะเป็นลักษณะของการร่วมแรงร่วมใจ เช่น การลงแขกในการทำนา เป็นประเพณีที่ชาวบ้านจะร่วมแรงร่วมใจแลกเปลี่ยนกันทำงาน หรือในเทศกาลงานบุญต่าง ๆ ชาวบ้านก็จะมาร่วมช่วยกันทำบุญจัดงานรื่นเริงฉลองกัน เป็นต้น

๗) คติชนช่วยให้อารมณ์เก็บกดและความคับข้องใจคลี่คลายลง ด้วยชาวบ้านและวัฒนธรรมจะมีความสัมพันธ์กัน ดังนั้นคติชนจึงช่วยคลี่คลายความคับข้องใจของมนุษย์ซึ่งจะสังเกตได้จากนิทานพื้นบ้านไทยประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ที่ลูกเขยมักจะฆ่าพ่อตาตาย หรือพ่อตากับลูกเขยมักจะไม่ลงรอยกัน หรือความขัดแย้งระหว่างเมียน้อยเมียหลวงในสังคมไทย ทั้งนี้เพราะสังคมไทยในอดีตเป็นครอบครัวขยาย คนไทยจะแต่งลูกเขยเข้าบ้าน พ่อตากับลูกเขยมักไม่ค่อยลงรอยกัน นิทานจึงมีส่วนช่วยลดความตึงเครียดภายในครอบครัวลงได้

๘) คติชนช่วยควบคุมสังคม คติชนบางประเภทสามารถควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้เป็นที่ยอมรับ อีกทั้งให้กำลังใจแก่บุคคลที่ประพฤติตนตามแบบอย่างที่ดีที่สังคมกำหนด เช่น สุภาษิต คำพังเพย คำคม สำนวนโวหารต่าง ๆ จะเป็นเครื่องเตือนใจให้คนในสังคมยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ

๙) คติชนก่อให้เกิดความภูมิใจในท้องถิ่น ทำให้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ๆ ในท้องถิ่น สังเกตได้จากในแต่ละท้องถิ่นจะมีเรื่องเล่าตำนาน นิยายที่อธิบายถึงประวัติความเป็นมาอันเป็นการสะท้อนให้เห็นระบบความคิดของคนโบราณที่ต้องการจะอธิบายท้องถิ่นของตนหรือบางครั้งก็นำไปโยงกับสถานที่ในท้องถิ่นจนกลายเป็นนิยายประจำถิ่น^{๑๘} โดยถือว่าเป็นมรดกอันล้ำค่าที่ทุกคนเป็นเจ้าของซึ่งมรดกนี้ได้มีการสืบทอดมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานอันก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน และความภาคภูมิใจ

๑๐) คติชนเป็นมรดกหรือสมบัติของชาติ ด้วยวัฒนธรรมท้องถิ่นย่อมมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง มีการปลูกฝังให้ชนในกลุ่มได้เห็นความสำคัญและให้เกิดความภาคภูมิใจในขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนทั้งได้ยึดถือปฏิบัติต่อ ๆ กันมา ควรจะช่วยกันอนุรักษ์เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบทอด คติชนวิทยาเป็นวิชาที่เกี่ยวกับวิถีทางในการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนการเล่น เพลงพื้นบ้านต่าง ๆ จึงความสำคัญพอสรุปได้ คือ เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เข้าใจสภาพชีวิตมนุษย์ได้เป็นอย่างดี, เป็นเครื่องมือที่ให้ความบันเทิงแก่มนุษย์ทุกวัย ด้วยคติชนบางประเภทให้อารมณ์สนุกสนานเพลิดเพลิน, ให้ความรู้และอบรมสั่งสอน, ใช้สติปัญญา ส่งเสริมให้คนใช้

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒-๓๓.

ความคิดใช้ปัญญา, เป็นรากฐานของศาสตร์ต่าง ๆ เนื้อหากว้าง, เป็นแหล่งรวมความสามัคคี เพราะวิถีการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี การละเล่น จะเป็นลักษณะการร่วมแรงร่วมใจ, ช่วยให้อารมณ์เกิดกตและความคับข้องใจคลี่คลายลง, ช่วยควบคุมสังคม อีกทั้งให้กำลังแก่บุคคลที่ประพฤติตนตามแบบอย่างที่ยังคมกำหนด เช่น สุภาพชน คำพังเพย คำคม, ก่อให้เกิดความภูมิใจในท้องถิ่น, ทำให้เห็นวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ในท้องถิ่นนั้น, เป็นมรดกหรือสมบัติของชาติ เพราะมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง

๒.๑.๔ องค์ประกอบ

ประเภทของข้อมูลทางคติชนวิทยา ข้อมูลประเภทมุขปาฐะ(Verbal) ได้แก่ ข้อมูลที่ใช้ถ้อยคำเป็นสื่อในการสืบทอดโดยวิธีการบอกเล่า ซึ่งแบ่งออกได้ดังนี้

๑) คำกล่าว (Folklore) ซึ่งมีหลายประเภท เช่น สำนวน คำพังเพย ภาษิต และสุภาพชนในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

สำนวน^{๑๙} น. ถ้อยคำที่เรียบเรียง โวหาร บางทีก็ใช้ว่าสำนวนโวหาร เช่น สารคดีเรื่องนี้ สำนวนโวหารดี; คดี เช่น ปิดสำนวน; ถ้อยคำที่ไม่ถูกไวยากรณ์ แต่รับใช้เป็นภาษาที่ถูกต้อง การแสดงถ้อยคำออกมาเป็นข้อความพิเศษเฉพาะภาษาหนึ่งๆ หรือหนังสือแบบหนึ่งๆ ลักษณะนาม การใช้เรียกข้อความรายหนึ่งๆ เช่น ข้อความสำนวนหนึ่ง บทความ ๒ สำนวน ในคติชนวิทยาจะใช้สำนวนในความหมายว่าถ้อยคำที่เรียบเรียงไม่ถูกไวยากรณ์ แต่รับใช้เป็นภาษาที่ถูกต้อง เป็นการแสดงถ้อยคำออกมาเป็นข้อความพิเศษของภาษาไทย เช่น ก้ามใหญ่ แก่เฒ่า เต่าหัวงู

คำพังเพย^{๒๐} น. ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบทอดกันมาช้านานแล้วโดยกล่าวเป็นกลางๆ เพื่อให้ตีความเข้ากับเรื่อง หลวงวิจิตรวาทการได้อธิบายเพิ่มเติมว่า คำพังเพยคล้ายสุภาษิต เพราะมีลักษณะติชม หรือแสดงความคิดเห็นด้วย และทองสืบ ศุภะมาร์ค (๒๕๑๒) ให้ความเห็นว่า คำพังเพยเป็นถ้อยคำที่แสดงความจริง ไม่ได้สอนโดยตรง อาจเป็นคำพังเพยแท้ เป็นสำนวน หรือเป็นคำขวัญก็ได้ เช่น ตัวอย่าง คำพังเพยแท้ ได้แก่ พุดไปสองไฟเบี่ย นิ่งเสียต่าถึงทอง ตัวอย่างคำพังเพยคำขวัญ ได้แก่ กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดีจงทำดี จงทำดีชาติเสียต้องไฉไลย ชาติชายต้องไว้ชื่อ ตัวอย่าง คำพังเพยสำนวน (จะมีลักษณะพูดถึงสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่สะท้อนภาพสังคม) ได้แก่ เป็นหญ้าแพรกต้องแหกไปก่อน

ภาษิต^{๒๑} น. ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบทอดกันมาช้านานแล้ว มีความหมายเป็นคติ (ส.) ในทางคติชนวิทยา ต้องการในความหมายที่เป็นคำกล่าวที่เป็นคติชวนฟัง จะดีหรือไม่ยังไม่แน่ เช่น น้ำขึ้นให้รีบตัก

^{๑๙} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑๘๗.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗๙.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๒๓.

สุภาษิต^{๒๒} น. ถ้อยคำหรือข้อความที่กล่าวสืบทอดกันมาช้านานแล้ว มีความหมายเป็นคติสอนใจ เช่น รักยาวให้บัน รักสั้นให้ต่อ (ส; ป. สุภาษิต = ถ้อยคำที่กล่าวดีแล้ว) ในทาง คติชนวิทยา ต้องการความหมายในลักษณะเป็นข้อความที่เน้นคำสอน เป็นความจริงที่พิสูจน์ได้ เชื่อถือได้ เป็นข้อความที่สั้นๆ แต่กินความลึกซึ้ง เช่น แพ้เป็นพระ ชนะเป็นมาร น้ำเชี่ยวอย่าขวางเรือ ความพยายามอยู่ที่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่นั่น

๒) นิทาน เป็นคำมาจากภาษาบาลี หมายถึง คำเล่าเรื่อง แต่นิทานในความหมายทางคติชนวิทยายังมีลักษณะเฉพาะอีก ดังนี้

นิทานพื้นบ้านหรือนิทานพื้นเมือง ตามแนวคติชนวิทยาจะหมายถึงต้องเป็นเรื่องที่เล่าสืบทอดกันมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ (Verbal) ปัจจุบันนิทานได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรมีผู้แบ่งประเภทของนิทานไว้ต่าง ๆ กัน เช่น กุหลาบ มัลลิกะมาส แบ่งเป็น ๕ ประเภท ใหญ่ๆ ดังนี้

(๑) เทพนิยาย (Fairy Tale)

(๒) นิทานท้องถิ่น (Legend) ได้แบ่งย่อยอีก ดังนี้

- นิทานอธิบาย
- ความเชื่อ
- เกี่ยวกับสมบัติที่ฝังไว้
- วีรบุรุษ
- คติสอนใจ
- นักบวช

(๓) นิทานตำนาน (Myth)

(๔) นิทานเรื่องสัตว์ (Animal Tale) ได้แบ่งย่อยอีก ดังนี้

- สัตว์สอนคติธรรม
- เรื่องสัตว์ที่เล่าซ้ำไม่รู้จบ

(๕) นิทานตลก (Jest Tale)

๓) บทเพลง (Folksong) กิ่งแก้ว อรรถากร บอกว่า เพลง (Song) ต้องมีเสียงผู้ร้อง (Voice) ประกอบเป็นส่วนใหญ่ โดยจะมีดนตรีหรือไม่ก็ตาม ส่วนในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความหมายของเพลงว่า หมายถึง สำเนียงขับร้อง ทำนองดนตรี กระบวนวิธีรำดาบรำทวน เป็นต้น ซึ่งการร้องแกกัน มีชื่อต่าง ๆ เช่น เพลงปรบไก่ เพลงฉ่อย เป็นต้น กิ่งแก้ว อรรถากร แบ่งเพลงพื้นเมืองโดยเอาเพลงภาคกลางของ สุมาลย์ เรืองเดช เป็นเกณฑ์ แบ่งได้เป็น ๓ ประเภท ดังนี้

- เพลงสำหรับเด็ก เพลงเด็ก
- เพลงประกอบการเล่นพื้นเมือง
- เพลงประกอบพิธี

๔) ปริศนาคำทาย (Riddle) ประวัติการเล่นปริศนาคำทาย ไม่มีใครรู้ว่าชาติใดที่คิดผูกปริศนามาทายก่อน รู้แต่ว่ามีมานานแล้วและมีเล่นกันทุกชาติ ทุกสังคม สันนิษฐานว่าน่าจะเกิดจาก

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒๐๖.

นิสัยที่ชอบถามชอกแซกของคน จึงได้ผูกปริศนาจากสิ่งที่พบเห็นในชีวิตประจำวันเอามาทายเล่นกัน

ในวรรณกรรมของไทยปรากฏการทายปริศนาจากเรื่องพระมโหสถ พระวิรุณบัณฑิต สรรพสิทธิ์คำฉันท ศรีธัญชัย ตำนานวันสงกรานต์ และนิทานมุขปาฐะ เรื่องนกกระจาบ เป็นวรรณกรรมชาวบ้านจังหวัดชลบุรี

๕) ความเชื่อ (Folk-Belief) คนไทยมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณเป็นส่วนใหญ่ ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดและแนวปฏิบัติของคนในสังคม เป็นการปลูกฝังสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน โดยผู้ปลูกฝังยังคงประพฤติปฏิบัติตามความเชื่อนั้น ๆ อยู่ให้เห็นเป็นต้นแบบและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมนั้น ๆ

๖) ภาษาถิ่น (Dialect) คือ ภาษาที่แตกแยกย่อยออกมาจากภาษามาตรฐานของภาคกลาง (Standard Dialect) ตามท้องถิ่นที่อยู่ตามสภาพภูมิประเทศที่ใกล้ชนชาติใดก็รับเอาอิทธิพลของภาษาของชาตินั้นมาปะปน ทำให้วงศัพท์และสำเนียงแตกต่างจากภาษามาตรฐานภาคกลางในประเทศไทย เช่น ภาคเหนือจะมีภาษาพม่า มอญ ชาวเขา ไทใหญ่ เข้ามาปน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) จะมีภาษาญวน ลาว ฝรั่งเศส และเขมร เข้ามาปน ภาคใต้จะมีภาษามลายู ชวา เข้ามาปน บางครั้งยังมีภาษาต่างประเทศอื่น ๆ เข้ามาปนตามกาลสมัยด้วย เช่น ภาษาทมิฬ อาหรับ อียิปต์ และคำที่เข้ามาพร้อม ๆ กับศาสนา ข้อสังเกต เมื่อลองเทียบคำภาษาถิ่นทุกภาคของไทย มีหลายคำที่ตรงกันความหมาย อย่างเดียวกัน และหลายคำที่ออกเสียงต่างกัน ข้อมูลประเภทมุขปาฐะ (Non-Verbal) ได้แก่ ข้อมูลที่ไม่ใช้ถ้อยคำเป็นสื่อในการสืบทอด แต่กลับใช้วิธีเลียนแบบการปฏิบัติและการสังเกตเป็นสื่อในการสืบทอด ได้แก่

๑. สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน (Folk Architecture) สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน คือ ศิลปะการก่อสร้างของชาวบ้าน ซึ่งสร้างขึ้นตามอิทธิพลทางด้านภูมิศาสตร์ อิทธิพลด้านฤดูกาล อิทธิพลด้านสังคม และอิทธิพลด้านประวัติศาสตร์ ได้แก่ สถาปัตยกรรมทางพุทธศาสนา เช่น วัด วิหาร โบสถ์ พระสถูปเจดีย์ พระปราสาท เรือนไทยภาคต่าง ๆ

๒. ศิลปกรรมพื้นบ้านหรือศิลปะชาวบ้าน (Folk Art) คือ การประดิษฐ์ทำสิ่งของต่าง ๆ ให้สวยงาม อาจเป็นลวดลายหรือรูปทรงที่ปรากฏในวัตถุที่ชาวบ้านประดิษฐ์หรือสร้างขึ้น เช่น การทำหัวเรือเป็นรูปต่าง ๆ หรือการเขียนภาพตามหัวเรือ “กอกและ” ของคนไทยมุสลิมภาคใต้ เป็นต้น โดยศิลปะเหล่านั้นจะมีลักษณะเฉพาะของแต่ละถิ่นตามสภาพแวดล้อมที่ชาวบ้านผู้สร้างศิลปะนั้น ๆ อาศัยอยู่

๓. หัตถกรรมพื้นบ้าน (Folk Craft) คือ สิ่งประดิษฐ์ที่เป็นฝีมือของชาวบ้านที่เป็นไปตามรูปแบบประเพณีที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่น โดยอาศัยวัสดุท้องถิ่นเพื่อให้คนทั่วไปใช้ เช่น การสานตะกร้า การสานกระบุง การสานงอบ การทอผ้า การทำเครื่องดนตรี การทำเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ การทำของเล่นสำหรับเด็ก การทอเสื่อ ซึ่งถ้าของประดิษฐ์นั้นมีประโยชน์ใช้สอยมากกว่าความสวยงามก็เป็นแค่หัตถกรรมพื้นบ้าน แต่ถ้ามีความสวยงาม มีการประดับประดาลวดลายในหัตถกรรมนั้น ๆ ทำให้เกิดความประทับใจทางสุนทรียภาพมากกว่าประโยชน์ใช้สอยก็เป็นศิลปะ อาจเรียกใหม่ว่า ศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน

๔. เครื่องแต่งกายพื้นบ้าน (Folk Costume) คือ รูปแบบและสีสันการแต่งกายของชาวบ้าน ในแต่ละท้องถิ่น ที่มีลักษณะรูปแบบเฉพาะของตนเอง ซึ่งอาจเป็นรูปแบบของเสื้อผ้าหรือสิ่ง

ประดับอย่างอื่น ๆ เช่น การแต่งกายของชาวเล การแต่งกายของคนไทยมุสลิมภาคใต้ การแต่งกายของชาวอีสานหรือการแต่งกายของชาวเหนือ จะมีลักษณะแตกต่างทำให้รู้ว่าเป็นคนถิ่นใด โดยดูได้จากเครื่องแต่งกายพื้นบ้านนี้เอง

๕. โภชนาการพื้นบ้าน (Folk Cookery) คือ อาหารพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่นที่มีเครื่องปรุงรสชาติ กลิ่น และสีส่นของอาหารไม่เหมือนกันตามสภาพแวดล้อมที่ชาวบ้านอาศัยอยู่ในถิ่นต่าง ๆ ข้อมูลประเภทผสม (Mix) ได้แก่ ข้อมูลที่ผสมผสานระหว่างการใช้ถ้อยคำและการเลียนแบบปฏิบัติเป็นสื่อในการสืบทอด ได้แก่ การเล่นพื้นบ้าน การละเล่นของเด็ก ประเพณีและพิธีกรรมของชาวบ้าน ดังนี้

๑) การเล่นพื้นบ้าน หรือบางครั้งก็เรียกว่า การเล่นพื้นเมือง จุดประสงค์ใหญ่ของการเล่นแบบนี้ ต้องการความเพลิดเพลินบันเทิงใจ เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด หลังจากเสร็จงานที่เป็นภารกิจประจำวัน โดยมากจะเล่นในโอกาสเทศกาลต่าง ๆ ของท้องถิ่น

๒) การละเล่น มีทั้งการละเล่นของเด็กและการละเล่นของผู้ใหญ่

๓) ประเพณีและพิธีกรรมของชาวบ้าน ประเพณี (Tradition) เป็นแบบแผนของพฤติกรรมที่กลุ่มคนในสังคมประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน และสิ่งที่ชาวบ้านประพฤติปฏิบัติในส่วนใหญ่มากจากความเชื่อ โดยนำความเชื่อนั้นมาปฏิบัติในรูปของพิธีกรรมบางอย่าง ด้วยเหตุนี้ประเพณีหลายอย่างจึงมักเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม นักมานุษยวิทยาบางคนบอกว่า การประกอบพิธีกรรมคือการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของคนรุ่นก่อนให้แก่คนรุ่นต่อมา

๒.๑.๕ กระบวนการถ่ายทอดคติชน

การศึกษากระบวนการถ่ายทอดของคติชนวิทยาจะต้องเป็นการศึกษาเรื่องราวที่ถ่ายทอดทางมุขปาฐะโดยตรง ทั้งนี้อาจจะเป็นการถ่ายทอดจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง หรือจากวัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง หรือจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งข้อดีของการศึกษาด้วยวิธีนี้คือ ความน่าเชื่อถือ ทั้งนี้เพราะการถ่ายทอดอาจจะใช้ระยะเวลาที่ยาวนานจึงเชื่อไม่ได้ว่าข้อมูลนั้นจะถูกดัดแปลงทั้งหมดด้วยผู้รับการถ่ายทอดอาจจะดัดแปลงในสิ่งที่ตนได้รับการถ่ายทอดมา^{๒๓} ซึ่งนักคติชนวิทยาเองก็เห็นว่าในกระบวนการถ่ายทอดทางคติชนวิทยาย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และการเปลี่ยนแปลงนั้นมักจะมีลักษณะที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น นิทานพื้นบ้านมักจะมีโครงเรื่องที่คล้าย ๆ กัน แต่รายละเอียดในเรื่องนี้อาจจะมีส่วนที่แตกต่างกัน ตัวอย่าง เช่น นิทานเรื่องซินเดอเรลลา มีต้นกำเนิดมาจากนิทานอียิปต์ เมื่อได้มีการแพร่กระจายไปสู่วัฒนธรรมอื่น ๆ ก็จะมีรายละเอียดที่เพิ่มเติมเข้ามาหรือขาดหายไปบางส่วน^{๒๔}

จึงอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการถ่ายทอดทางคติชนที่เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลทางมุขปาฐะอาจทำให้ความน่าเชื่อถือและความถูกต้องของข้อมูลลดน้อยลง เพราะผู้รับการถ่ายทอดอาจจะดัดแปลงแก้ไขข้อมูลได้ ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้วัฒนธรรมบางวัฒนธรรมเล็อกบุคคลขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูลและรับการถ่ายทอดข้อมูลโดยตรง ดังนั้น การศึกษากระบวนการถ่ายทอดและการ

^{๒๓} อ่างแล้ว, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ภาษาไทย: คติชนวิทยาสำหรับครู, หน่วยที่ ๘-๑๕, หน้า ๑๑๐๒.

^{๒๔} อ่างแล้ว, ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, มานุษยวิทยากับการศึกษาคติชาวบ้าน, หน้า ๗๗-๗๘.

เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกระบวนการถ่ายทอดจึงเป็นการศึกษาที่สำคัญอีกแนวทางหนึ่ง แม้ว่าจะมีข้อบกพร่องอยู่บ้างก็ตามด้วยวิธีการถ่ายทอดทางมุขปาฐะยังคงดำรงสืบอยู่ต่อไป

๒.๑.๖ การประยุกต์ใช้

ความเป็นอยู่ของมนุษย์ในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน ประเพณี พิธีกรรม ของแต่ละพื้นที่นั้น สามารถบ่งบอกถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของคนกลุ่มนั้นได้เช่นกัน เนื่องจากประเพณีและพิธีกรรมเป็นวัฒนธรรมที่เสริมสร้างความผูกพัน ความเป็นพวกเดียวกัน ประพฤติปฏิบัติหรือกระทำในสิ่งที่เป็นแบบแผนเดียวกัน ประเพณี พิธีกรรมบางอย่างมีบทบาทเป็นเครื่องมือควบคุมการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมทำให้เกิดความสงบ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยไม่กระทำผิดหรือประพฤติตน

๒.๑.๗ จุดกำเนิดคติชนวิทยา

ในการศึกษาคติชนวิทยามีหลายแนวทาง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจและการนำไปใช้ประโยชน์ของแต่ละกลุ่มเช่นนักจิตวิทยาอาจศึกษาคติชนเพราะเป็นแหล่งรวบรวมความเชื่อของมนุษย์และจะศึกษาในแนวจิตวิเคราะห์ นักการศึกษาอาจศึกษาคติชนเพราะเห็นว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งของชาติ อาจศึกษาเพื่อใช้เป็นประโยชน์ในการจัดการศึกษาหรือ แม้นักคติชนวิทยาเองก็อาจศึกษาเพื่อขยายความรู้ความคิด ความเข้าใจ และแนวทางในการปฏิบัติที่เกี่ยวกับคติชนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น^{๒๕}

๑) การค้นหาจุดกำเนิดของคติชนวิทยา การค้นหาจุดกำเนิดของคติชนเป็นการศึกษาเพื่อค้นหาประวัติความเป็นมาของคติชนในแขนงต่าง ๆ ที่ยังเป็นปัญหาอยู่ ทั้งนี้นักวิชาการได้พยายามค้นหาทฤษฎีเพื่อนำมาอธิบายถึงจุดเริ่มต้นว่าเกิดขึ้นเมื่อไร เกิดขึ้นได้อย่างไร และเกิดขึ้นที่ไหน เช่นนิทานพื้นบ้านเกิดขึ้นเมื่อไร ที่ไหนและมีอายุเท่าไร ซึ่งประวัติความเป็นมาของคติชนแต่ละชนิดยังคงหาข้อยุติไม่ได้ คงได้เพียงการสันนิษฐาน หรือการคาดเดาเท่านั้น^{๒๖} อย่างไรก็ตาม นักวิชาการได้พยายามหาทฤษฎีเพื่ออธิบายเกี่ยวกับจุดกำเนิดของคติชน ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ ๒ แนวทาง คือ

(๑) แนวทางที่เห็นว่าคติชนวิทยาที่เหมือน ๆ กัน หรือคล้ายกัน อาจเกิดขึ้นได้พร้อมๆ กัน ใน สถานที่หลายแห่งและหลายช่วงสมัย หรือที่เรียกว่า Multiple Existence^{๒๗} เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีวิญญาณ ความเชื่อเกี่ยวกับน้ำท่วมโลก เป็นต้น ซึ่งเราจะพบตำนานเหล่านี้อยู่ทั่วโลก โดยที่กลุ่มชนนั้น ๆ ไม่เคยมีการติดต่อสัมพันธ์กันมาก่อน แต่เหตุใดจึงมีความเชื่อเหมือนกัน จากคำถามดังกล่าวจึงมีผู้เชื่อว่า สภาพจิตใจของมนุษย์ทั่วไปในโลกย่อมจะต้องมีสภาพจิตใจที่คล้ายกัน ดังนั้น คติชนซึ่งจัดว่าเป็นผลผลิตทางจิตใจของมนุษย์ จึงน่าจะมีส่วนเหมือนกันหรือคล้ายกันได้ แต่แนวคิดดังกล่าว นักมานุษยวิทยาไม่เห็นด้วย

^{๒๕} อ่างแล้ว, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ภาษาไทย: คติชนวิทยาสำหรับครู, หน่วยที่ ๘-๑๕, หน้า ๑๐๘๓.

^{๒๖} เสน่ห์ บุญยรักษ์, คติชนวิทยา, (พิษณุโลก: ภาควิชาภาษาไทย คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม พิษณุโลก, ๒๕๒๗), หน้า ๑๒.

^{๒๗} อ่างแล้ว, ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, มานุษยวิทยากับการศึกษาคติชาวบ้าน, หน้า ๕๒-๕๕.

(๒) แนวทางที่เห็นว่าคติชนวิทยาเกิดขึ้นในแหล่งเดียวกันแล้วแพร่กระจายไปแหล่งอื่นๆ ซึ่งจะเป็นลักษณะของการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน แต่แนวทางนี้ก็ก่อให้เกิดปัญหา ตามมาว่า ทำไมแหล่งวัฒนธรรมที่ต่างกันจึงยอมรับวัฒนธรรมของคนต่างกัน อย่างไรก็ตาม ลักษณะการแพร่กระจายจะเห็นได้อย่างชัดเจนในนิทานพื้นบ้าน^{๒๘}

๒) การค้นหารูปแบบและโครงสร้างของคติชนวิทยา คติชนจะมีลักษณะสำคัญประการหนึ่งคือ จะมีรูปแบบและโครงสร้างที่แน่นอนตายตัว แม้จะมีเนื้อหาที่แตกต่างกันไปบ้าง เช่น รูปแบบของนิทาน ปริศนา ภาษิต ฯลฯ ซึ่งการศึกษาด้วยวิธีนี้ จะทำให้ผู้ศึกษาสามารถจำแนกรูปแบบและโครงสร้างได้อย่างแน่นอนตายตัว และผลการศึกษายัง สามารถตรวจสอบได้ จึงกล่าวได้ว่า การศึกษาคติชนด้วยวิธีนี้ทำได้ง่ายกว่าการแสวงหาจุดกำเนิด และการศึกษารูปแบบและโครงสร้างถือว่าเป็นการศึกษาที่ถูก หลักการให้ประโยชน์ต่อผู้ศึกษา อย่างไรก็ตาม การศึกษาด้วยวิธีนี้อาจทำได้โดยการรวบรวมข้อมูล ทางคติชนที่ต้องการศึกษาแล้วแบ่งแยกประเภท โดยยึดรูปแบบที่แตกต่างกันเป็นเครื่องกำหนด เช่น การศึกษานิทานพื้นบ้านได้แบ่งประเภทนิทานพื้นบ้านออกเป็นนิทานมุขตลก นิทานวีรบุรุษ นิทานเกี่ยวกับนางฟ้า เทวดา นิทานสัตว์ หรือ การศึกษาปริศนาคำทายได้แบ่งเป็นปริศนาที่เป็นคำเดียว วลี เรื่องสั้น เป็นต้น^{๒๙}

๔) การศึกษาสัญลักษณ์ในคติชนวิทยา การศึกษาสัญลักษณ์จัดว่าเป็นวิธีการศึกษาทางคติชนวิทยาอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งสัญลักษณ์จะเป็นการใช้แนวความคิดหนึ่งหรือของอย่างหนึ่งเพื่อแทนแนวความคิดอื่นหรือของอย่างอื่นด้วย เนื้อหาบางประเภทของคติชนวิทยาไม่สามารถจะกล่าวออกมาตรง ๆ ได้ จึงต้องใช้สัญลักษณ์ การศึกษาคติชนด้วยวิธีนี้จะศึกษาความหมายของสัญลักษณ์ที่ชาวบ้านใช้ทั้งนี้เพื่อให้ เข้าใจถึงแนวคิด อารมณ์และจิตใจของชาวบ้าน และเพื่อให้เข้าใจถึงสัญลักษณ์ที่แท้จริงของสังคม สัญลักษณ์ที่ปรากฏในคติชนมักจะถูกฝังอยู่ในบทเพลงพื้นบ้าน ความฝัน นิทาน เรื่องตลก เป็นต้น ทั้งนี้ ด้วยเหตุผลที่ว่าสังคมทุกสังคมย่อมถูกระเบียบให้คนในสังคมยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งบางครั้งถูกระเบียบต่าง ๆ นั้นได้สร้างความกดดันให้กับคนในสังคมและเพื่อเป็นการผ่อนคลาย ลดความตึงเครียดนั้นลง เราจึงพบเรื่องเล่าประเภทล้อเลียน ตลกขบขันปรากฏอยู่ในคติชนอยู่เสมอๆ ซึ่งเรื่องที่น่ามาล้อเลียนนี้มักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับเพศ การเมือง ศาสนา เช่น เรื่องความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างบุคคลในครอบครัว ที่ห้ามอยู่ใกล้ชิดกัน อาทิ ลูกเขยกับแม่ยาย พี่เขยกับน้องเมีย เป็นต้น^{๓๐}

๔) การศึกษาเปรียบเทียบในคติชนวิทยา การศึกษาเปรียบเทียบในคติชนวิทยา จำเป็นอย่างยิ่งที่นักคติชนวิทยาจะต้องให้ความร่วมมือกัน เพราะแต่ละคนไม่สามารถที่จะรอบรู้ในหลาย ๆ ด้านได้ จึงต้องอาศัยความร่วมมือซึ่งกันและกัน แต่ในวิธีการศึกษาด้วยวิธีนี้ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะบางที ก็กลายเป็นการส่งเสริมลัทธิชาตินิยมมากกว่าความร่วมมือ เพื่อประโยชน์ของชาติ^{๓๑}

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔.

^{๒๙} อ่างแล้ว, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ภาษาไทย : คติชนวิทยาสำหรับครู, หน่วยที่ ๘-๑๕, หน้า ๑๑๑๐.

^{๓๐} อ่างแล้ว, ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, มานุษยวิทยากับการศึกษาคติชาวบ้าน, หน้า ๗๔-๗๕.

^{๓๑} อ่างแล้ว, เสน่ห์ บุญยรักษ์, คติชนวิทยา, หน้า ๑๒.

๕) การศึกษากระบวนการถ่ายทอดของคติชนวิทยา การศึกษากระบวนการถ่ายทอดของคติชนวิทยาจะต้องเป็นการศึกษาเรื่องราวที่ถ่ายทอด ทางมุขปาฐะโดยตรง ทั้งนี้ อาจจะเป็นการถ่ายทอดจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง หรือจากวัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง หรือจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งข้อดีของการศึกษาด้วยวิธีนี้ คือ ความน่าเชื่อถือ ทั้งนี้ เพราะการถ่ายทอดอาจจะใช้ระยะเวลาที่ยาวนานจึงเชื่อไม่ได้ว่า ข้อมูลนั้นจะถูกดัดแปลงทั้งหมดด้วยผู้รับการถ่ายทอดอาจจะดัดแปลงในสิ่งที่ตนได้รับการถ่ายทอดมา ซึ่งนักคติชนวิทยาเองก็เห็นว่า ในกระบวนการถ่ายทอดทางคติชนวิทยาย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และการเปลี่ยนแปลงนั้นมักจะมีลักษณะที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น นิทานพื้นบ้าน มักจะมีโครงเรื่องที่คล้ายๆ กัน แต่รายละเอียดในเนื้อหาอาจจะมีส่วนที่แตกต่างกัน ตัวอย่าง เช่น นิทานเรื่องซินเดอเรลลา มีต้นกำเนิดมาจากนิทานอียิปต์ เมื่อได้มีการแพร่กระจายไปสู่วัฒนธรรมอื่น ๆ ก็จะมีรายละเอียดที่เพิ่มเติมเข้ามา หรือขาดหายไปบางส่วน จึงอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการถ่ายทอดทางคติชนที่เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลทางมุขปาฐะอาจทำให้ความน่าเชื่อถือและความถูกต้องของข้อมูลลดน้อยลง เพราะผู้รับการถ่ายทอดอาจจะดัดแปลงแก้ไขข้อมูลได้ ด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้วัฒนธรรมบางวัฒนธรรมเลือกบุคคลขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดข้อมูลและรับการถ่ายทอด ข้อมูลโดยตรง ดังนั้น การศึกษากระบวนการถ่ายทอดและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกระบวนการ ถ่ายทอดจึงเป็นการศึกษาที่สำคัญอีกแนวทางหนึ่ง แม้ว่าจะมีข้อบกพร่องอยู่บ้างก็ตามด้วยวิธีการ ถ่ายทอดทางมุขปาฐะยังคงดำรงสืบอยู่ต่อไป

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเรื่องภูมิปัญญา

๒.๒.๑ ที่มาของแนวคิด

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเปรียบได้กับความรู้ชนบทรอบนิคม ประเพณีและวัฒนธรรม ที่หยั่งรากฐาน สืบทอด สืบส่ง และผ่านกาลเวลาไม่ว่าจะยาวหรือสั้น อยู่ในสังคมแต่ละพื้นที่นั่นเอง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นความรู้ที่ได้มาจากประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตประจำวันและสืบทอดความรู้กัน จากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งอาจเหมือนหรือแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น หรือกลุ่มชาติพันธุ์ ขึ้นอยู่กับระบบสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ นิธิ เอียวศรีวงศ์^{๓๒} ได้กล่าวถึงลักษณะความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น แบ่งออกเป็น ๔ ประการคือ

๑. ความรู้และระบบความรู้ ภูมิปัญญาไม่ใช่สิ่งที่เกิดแวบขึ้นมาในหัว แต่เป็นระบบความรู้ที่ชาวบ้าน มองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เป็นระบบความรู้ที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ฉะนั้นในการศึกษาเข้าไปดูว่าชาวบ้าน “รู้อะไร” อย่างเดียวไม่พอต้องศึกษาด้วยว่าเขาเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นอย่างไร

^{๓๒} นิธิ เอียวศรีวงศ์, การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๓๖), หน้า ๓.

๒. การสั่งสมและการกระจายความรู้ ภูมิปัญญาเกิดจากการสั่งสม และกระจาย ความรู้ ความรู้นั้น ไม่ได้ลอยอยู่เฉย ๆ แต่ถูกนำมาบริการคนอื่น เช่น หมอพื้นบ้าน ชุมชน สั่งสมความรู้ทางการแพทย์ไว้ในตัวคน ๆ หนึ่ง โดยมีกระบวนการที่ทำให้เขาสั่งสมความรู้ เราควรศึกษาด้วยว่า กระบวนการนี้เป็นอย่างไร หมอคนหนึ่งสามารถสร้างหมอคนอื่นต่อมาได้อย่างไร

๓. การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านไม่ได้มีสถาบันถ่ายทอดความรู้ แต่มีกระบวนการถ่ายทอดที่ ซับซ้อน ถ้าเราต้องการเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น เราต้องเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

๔. การสร้างสรรค์และปรับปรุง ระบบความรู้ของชาวบ้านไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่แต่ถูกปรับเปลี่ยน ตลอดมา โดยอาศัยประสบการณ์ของชาวบ้านเอง เรายังขาดการศึกษาว่าชาวบ้านปรับเปลี่ยนความรู้ และระบบความรู้เพื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง

แนวคิดเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้เกิดขึ้นจากข้อจำกัดของการพัฒนาในอดีตที่ไม่ให้ความสำคัญกับองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่น การละเลยระบบวัฒนธรรม และ เศรษฐกิจฐานราก ภูมิปัญญาจึงมีลักษณะคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมคือ เป็นสิ่งที่ไม่คงที่ (Dynamics) มีความหลากหลาย (Differentiation) และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งประกอบด้วยสาระสำคัญสองประการคือ ๑) ส่วนที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ผลผลิตทางภูมิปัญญา เช่น ผ้าทอ งานจักสาน ๒) ส่วนที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ระบบคิด ความเชื่อ ทศนคติและค่านิยม ฉะนั้น ภูมิปัญญาจึงอาจกล่าวได้ว่า เป็นการผสมผสานอย่างมีบูรณาการระหว่างระบบคิดและศักยภาพของมนุษย์ในแต่ละสังคม

๒.๒.๒ ความหมายของภูมิปัญญา

ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญา ภูมิปัญญา (Wisdom) หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อที่นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาของมนุษย์ หรือภูมิปัญญา คือพินความรู้ของปวงชนในสังคมนั้น ๆ และปวงชนในสังคม ยอมรับรู้เชื่อถือ เข้าใจร่วมกัน เรียกว่าภูมิปัญญา

ภูมิปัญญา ตรงกับภาษาอังกฤษว่า (Wisdom) เป็นคำเรียกสำหรับความรู้ความสามารถ และทักษะการดำรงชีวิตจากประสบการณ์ของมนุษย์ที่เข้าใจจริงและเคยผ่านกระบวนการความคิดสร้างสรรค์หรือการแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดผลมาแล้วมีความสลับซับซ้อนหลายมิติที่เราจะต้องคำนึงถึง หรือนำมาใช้งานในระดับต่าง ๆ ภูมิปัญญาเป็นนามธรรมไม่มีตัวตนที่สามารถที่จะจับต้องได้ เป็นความสำนึกความคิดความจำเป็นสิ่งที่อยู่ในตัวเราหรืออยู่ในทุกคนที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา สิ่งเหล่านี้ได้ถูกสร้างสมไว้มากมายและเป็นระยะยาวนานแต่สามารถมองเห็นได้จากการแสดงออกจากการปฏิบัติ และผลผลิตที่เกิดขึ้นโดยมีคำที่ใช้เรียกว่าภูมิปัญญาอย่างแพร่หลาย เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทยหรือบางครั้งเรียกว่าผู้สืบทอดความรู้ซึ่งในความหมายเหล่านั้นได้มีนักศึกษามากมาย ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นกันไว้มากมาย ^{๓๓} ดังนี้

^{๓๓} กนกพร ฉิมพลี, “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานกรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา”, **ปรัชญาชุมชนจิต**, (กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๘.

สามารถ จันทรสุรีย์^{๓๔} จากอดีตถึงปัจจุบันชาวชนบทได้ใช้สติปัญญาของตนสั่งสมความรู้เพื่อการดำรงชีวิตมาตลอดและมักถ่ายทอดสติปัญญาเหล่านั้น จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง จนกลายเป็นพื้นเพรากฐานของความรู้ของชาวบ้านที่เรียกกันว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่กับสังคมมนุษย์มาช้านานและเป็นการดำรงในชีวิต ที่เกี่ยวพันกับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น โดยมีการปรับสภาพการดำเนินงาน ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความสามารถในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาของชุมชน ปัญหาในการดำรงชีวิต และปัญหาในการประกอบอาชีพโดยที่ปราชญ์ชาวบ้านเหล่านี้ได้มีกระบวนการวิเคราะห์และสั่งสมประสบการณ์มาเป็นเวลานานเป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั่วไปจากการสัมมนาของนิสิตภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์

เอกวิทย์ ณ ถลาง^{๓๕} ภูมิปัญญาคือความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมที่พัฒนาสืบสานกันมาเป็นความรู้ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่เป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวกับสภาวะต่าง ๆ ในพื้นที่ที่ชุมชนนั้นตั้งถิ่นฐานอยู่

เสรี พงศ์พิศ^{๓๖} กล่าวถึง ภูมิปัญญาว่าเป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตซึ่งผู้คนได้สั่งสมสืบทอดกันมาช้านานจากพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย สู้ลูก หลาน จากคนรุ่นสู่อีกรุ่นหนึ่ง จากอดีตถึงปัจจุบันภูมิปัญญาเป็นศาสตร์ คือ เป็นความรู้ที่มีคุณค่าดีและงามที่คนได้ค้นคิดขึ้นมาไม่ใช่ด้วยสมอง แต่เพียงอย่างเดียวแต่ด้วยอารมณ์ ความรู้สึก ญาณทัศนะ คือ ด้วยจิตวิญญาณ

สิริกร ไชยมา^{๓๗} กล่าวถึงภูมิปัญญาของชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าภูมิปัญญาชาวหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ชาวบ้านหรือทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นจากสติปัญญาความสามารถของชาวบ้านเองเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม กับยุคสมัยโดยมีกระบวนการสั่งสมสืบทอดและกลั่นกรองกันมาเป็นเวลายาวนานจนเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

ปราชญ์ชาวบ้าน หมายถึง บุคคลผู้เป็นเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน และนำภูมิปัญญามาใช้ประโยชน์ ในการดำรงชีวิตจนประสบผลสำเร็จสามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าของอดีตกับปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม ความเหมือนกันระหว่างผู้ทรงภูมิปัญญาไทยกับปราชญ์ชาวบ้าน คือ บทบาทและภารกิจในการนำภูมิปัญญาไปใช้แก้ปัญหา และการถ่ายทอดเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงจากอดีตถึง

^{๓๔} สามารถ จันทรสุรีย์, ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์ พรินตติ้ง กรู๊ป, ๒๕๓๖), หน้า ๙.

^{๓๕} เอกวิทย์ ณ ถลาง, ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑-๑๒.

^{๓๖} เสรี พงศ์พิศ, “แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน”, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไทย, ๒๕๔๖), หน้า ๔๔.

^{๓๗} สิริกร ไชยมา, “ภูมิปัญญาในท้องถิ่นชีวิตชาวล้านนาแพร์”, โครงการพัฒนาท้องถิ่นกับหลักสูตรท้องถิ่นโรงเรียนร่องกางอนุสรณ์อำเภอร่องกาง, (แพร่: แพร่อุตสาหกรรมการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๒.

ปัจจุบัน ส่วนความแตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับระดับภูมิปัญญาที่จะนำไปแก้ปัญหาและถ่ายทอดกล่าวคือ ผู้ทรงภูมิปัญญาไทยย่อมมีความสามารถหรือภารกิจในการนำภูมิปัญญาระดับชาติไปแก้ปัญหา หรือ ถ่ายทอดหรือผลิตผลงานใหม่ๆ ที่มีคุณค่าต่อประเทศชาติโดยส่วนรวม ส่วนปราชญ์ชาวบ้าน มีความสามารถหรือภารกิจในการนำภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นไปแก้ปัญหาหรือ ถ่ายทอดในท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น ย่อมมีความสัมพันธ์และ เชื่อมโยงกัน เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นถือว่าเป็นฐานหลักแห่งภูมิปัญญาไทยเปรียบเหมือนฐาน เจดีย์^{๓๘}

เทิดชาย ช่วยบำรุง^{๓๙} ให้นิยามและความหมายของคำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ภูมิปัญญาที่ถูกนำไปพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ถูกนำไปใช้เป็นการยกระดับองค์ความรู้ และความสามารถ สู่การพัฒนาท้องถิ่น โดยท้องถิ่นแต่ละแห่งอาจมีความเหมือนหรือต่างกันได้ ทั้งนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการพัฒนาอยู่เรื่อย ๆ จนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่และองค์ความรู้ใหม่นี้ก็ถูกพัฒนา ต่อไปเป็นองค์ความรู้ใหม่อีก ซึ่งมีวัฏจักรในการเกิดขึ้น และพัฒนาองค์ความรู้ใหม่อยู่เรื่อย ๆ โดย ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นมี ๕ ประการ คือ

๑. มีวัฒนธรรมเป็นฐาน
๒. มีลักษณะผสมผสาน
๓. มีความเชื่อมโยงกับความเชื่อ
๔. เน้นการปฏิบัติที่ถูกทำนองคลองธรรมและพฤติกรรมของมนุษย์
๕. เน้นพฤติกรรมกลุ่มของหน่วยงานทางสังคมและสถาบันสังคม

พอสรุปได้ว่าความหมายของภูมิปัญญาเป็นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นประโยชน์แก่ คนทุกระดับ มีลักษณะเด่น คือ สร้างจิตสำนึกเป็นหมู่คณะทั้งในระดับครอบครัวและเครือญาติ พื้นเพ จากฐานความรู้ของชาวบ้าน หรือความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ด้วยตนเอง หรือเรียนรู้จากบรรพบุรุษ หรือความรู้ที่สั่งสมสืบทอดกันมา ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อันเป็น สติปัญญาเป็นความรู้ ที่ชาวบ้านคิดได้เอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตของคน ในท้องถิ่นได้ อย่างเหมาะสมให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

๒.๒.๓ ความสำคัญของภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาที่มีความสำคัญ มีคุณค่าเป็นอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิต โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อ ความอยู่รอดของสังคมในท้องถิ่นนั้น ๆ ภูมิปัญญาทำให้ชาติและชุมชนผ่านพ้นวิกฤติและดำรงความ เป็นชาติหรือชุมชนไว้ ภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่าและความดีงามที่จรโลงชีวิตและวิถีชุมชน ให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมได้อย่างกลมกลืนมีความสมดุล เป็นพื้นฐานการประกอบ อาชีพ เป็นรากฐานการพัฒนา เพื่อการพึ่งพาตนเอง เพื่อพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

^{๓๘} ยิ่งยง เทาประเสริฐ, “ศักยภาพของภูมิปัญญาพื้นบ้าน”, วารสารการศึกษาแห่งชาติ, ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๕ (มิถุนายน-พฤษภาคม ๒๕๓๗): หน้า ๑๗-๒๖.

^{๓๙} เทิดชาย ช่วยบำรุง, ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร: สถาบัน พระปกเกล้า, ๒๕๔๔), หน้า ๔๖.

การพัฒนาอันเกิดจากการผสมผสานองค์ความรู้สากลบนฐานภูมิปัญญาเดิม เพื่อการเกิดเป็นภูมิปัญญาใหม่ ที่เหมาะสมกับยุคสมัย จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญามีคุณค่าต่อบุคคลและท้องถิ่น ตลอดจนถึงเอื้อประโยชน์อย่างใหญ่หลวงยิ่งต่อการวางแผนพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน มั่นคง ภูมิปัญญาท้องถิ่นขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมเก่าแก่ดั้งเดิม เป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของสังคมแต่ละแห่งให้ เป็นสิ่งที่เหมาะสมอย่างยิ่ง ทรงคุณค่าและมีความสำคัญ ใช้เป็นแนวทางดำเนินชีวิตให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และช่วยสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ อำนวยประโยชน์ในการทำงานเพื่อพัฒนาชนบทของกลุ่มบุคคล และส่วนรวม ประเทศชาติอย่างกลมกลืนด้วย

เรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านนี้ เป็นของการสืบทอดประสบการณ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย เป็นธรรมชาติของชาวบ้านที่เชื่อมโยงด้านประวัติศาสตร์สืบต่อกันมา ไม่ขาดสาย เป็นลักษณะความสัมพันธ์ภายในของชาวบ้านเอง เป็นวิถีชีวิตในสังคมของชุมชนนั้น ๆ มีความหลากหลายตามสภาวะของท้องถิ่น ซึ่งสังคมไทยแต่เดิมนั้นนับถือพระพุทธศาสนา มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต จึงมีลักษณะทางภูมิปัญญาหลากหลาย พอสรุปได้ดังนี้

- ๑) เป็นเรื่องของการใช้ความรู้ ทักษะ ความเชื่อและพฤติกรรม
- ๒) แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ
- ๓) เป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต
- ๔) เป็นเรื่องของการแก้ไขปัญหาการจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้เพื่อการอยู่รอดของ

บุคคล ชุมชนและสังคม

- ๕) เป็นแกนหลักหรือกระบวนทัศน์ในการมองชีวิตเป็นพื้นความรู้ในเรื่องต่างๆ
- ๖) มีลักษณะเฉพาะหรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง
- ๗) มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับสมดุลในพัฒนาการทางสังคมตลอดเวลา
- ๘) มีวัฒนธรรมเป็นฐาน ไม่ใช่วิทยาศาสตร์
- ๙) มีบูรณาการสูง
- ๑๐) มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง
- ๑๑) เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

กระบวนทัศน์ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจำแนกออกได้ ๓ ลักษณะ คือ^{๔๐}

ลักษณะที่ ๑ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

ลักษณะที่ ๒ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือการจัดการสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

ลักษณะที่ ๓ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะมุ่งเน้นระบบการผลิตเพื่อพึ่งพาตนเอง

กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ ^{๔๑} กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาไว้ดังนี้

^{๔๐} กฤษณา วงษาสันต์และคณะ, **วิถีไทย**, (กรุงเทพฯ: เจริญเวฟ เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕๙.

^{๔๑} กรมวิชาการ, **ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา**, (กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๒.

๑) ภูมิปัญญาเป็นความรู้ เป็นข้อมูล เป็นเนื้อหาสาระ เช่น ความรู้เกี่ยวกับครอบครัว ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ เกี่ยวกับผู้หญิง ผู้ชาย ประเภทครอบครัว ฯลฯ

๒) ภูมิปัญญาเป็นความเชื่อของสังคมโดยอาจยังไม่มีข้อพิสูจน์ ยืนยันว่าถูกต้อง เช่น เรื่อง นรก สวรรค์ ตายแล้วไปไหน

๓) ภูมิปัญญา คือ ความสามารถหรือแนวทางในการแก้ปัญหา หรือป้องกันปัญหา เช่น ความสามารถในการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นในครอบครัว

๔) ภูมิปัญญาทางวัตถุ เช่น เรือขนานบ้านช่องเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ เพื่อให้ครอบครัว มีความสะดวกสบายตามสภาพ เป็นต้น

๕) ภูมิปัญญาทางพฤติกรรม เช่น การกระทำความประพฤติ การปฏิบัติของคนต่างๆ ใน ครอบครัวจนทำให้ครอบครัวสามารถดำรงอยู่ได้ก็นับเป็นภูมิปัญญาเช่นเดียวกัน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ^{๔๒} ได้ให้ลักษณะของภูมิปัญญาไทยไว้ดังนี้

๑) ภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องของการใช้ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ความเชื่อ (Belief) และพฤติกรรม (Behavior)

๒) ภูมิปัญญาไทยแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง คนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม และ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

๓) ภูมิปัญญาไทยเป็นองค์รวม หรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต

๔) ภูมิปัญญาไทยเป็นเรื่องของการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้ เพื่อ ความอยู่รอดของบุคคล ชุมชนและสังคม

๕) ภูมิปัญญาไทยเป็นแกนหลัก หรือกระบวนทัศน์ในการมองชีวิตเป็นพื้นความรู้ในเรื่อง ต่างๆ

๖) ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเฉพาะหรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง

๗) ภูมิปัญญาไทยมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับสมดุลในการพิจารณาการทางสังคม ตลอดเวลา

พอสรุปได้ว่าภูมิปัญญา คือ เป็นรูปธรรม ได้แก่วัตถุและการกระทำทั้งหลาย เป็นนามธรรม คือ ความรู้ ความเชื่อ ความสามารถหรือแนวทางในการแก้ปัญหาและป้องกันปัญหารวมทั้ง สร้างความสงบสุขให้กับชีวิต

๒.๒.๔ ประเภทและลักษณะของภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นองค์ความรู้ ที่สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิตและสังคมใน สภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นในประเทศไทย ซึ่งมีความหลากหลายแต่ไม่แตกต่างกันมากนัก เนื่องจากมีพื้นฐานเดียวกัน นั่นคือความเชื่อ ศาสนาและวิถีชีวิตของอาชีพเกษตรกรรม และด้วยเหตุที่ภูมิปัญญาชาวบ้านมีขอบข่ายกว้างขวาง ครอบคลุมวิถีชีวิตประชาชนในท้องถิ่น จึงจำแนกสภาพของภูมิปัญญาได้ดังนี้

^{๔๒} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา, (กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี, ๒๕๔๑), หน้า ๑๗.

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์^{๔๓} จำแนกภูมิปัญญาชาวบ้านตามอัตถประโยชน์ได้ ๕ ประเภทดังนี้

๑. ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการยังชีพ ภูมิปัญญาชาวบ้านประเภทเพื่อการยังชีพมีขึ้นเพื่อการมีชีวิตอยู่รอด อยู่อย่างมีความสุขสบายตามอัตภาพเป็นภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับการเสาะหาปัจจัยพื้นฐานมีการยังชีพของสังคมปฐมฐาน ยุคที่มนุษย์เสาะแสวงหาปัจจัยด้วยวิธีการเก็บเกี่ยวและการใช้แรงงานได้แก่ วิธีทำมาหากิน วิธีเสาะแสวงหาและจัดการปัจจัยสี่คือที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่มยารักษาโรค เป็นต้น ภูมิปัญญาเหล่านี้ค่อยๆ เพิ่มพูนงอกงามขึ้นประหนึ่งเป็นสิ่งสามัญเช่น

๑.๑ ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับการหากิน เริ่มแต่ภูมิปัญญาการเก็บเกี่ยว เช่น ภูมิปัญญาการหาของป่า ล่าสัตว์ ตีผึ้ง การทำและใช้เครื่องจับสัตว์น้ำ เช่น นก ปลา เสือ ช้าง เป็นต้น ภูมิปัญญาเหล่านี้ค่อยพัฒนาขึ้นเป็นอาชีพ มีรูปแบบของเครื่องมือเครื่องใช้เฉพาะตัว เฉพาะท้องถิ่นขึ้น หน้าไม้ ภูมิปัญญาในการเลือกพันธุ์ข้าวทำนา การไถ คราด หว่าน ดำ เป็นต้น

๑.๒ ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย เช่น การสร้างบ้านเรือนแบบเครื่องผูก ภูมิปัญญาการเลือกใช้วัสดุ วิธีเย็บ ผุกริม ถักริม ผูกเงื่อน

๑.๓ ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมโภชนาการ ได้แก่ ภูมิปัญญาในการเลือกสรรอาหาร วิธีปรุงและวิธีถนอมอาหาร

๑.๔ ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม ได้แก่ ภูมิปัญญาในการนำสิ่งต่าง ๆ มาปกปิดร่างกายให้อบอุ่น เช่น ภูมิปัญญาในการทำหีนเป็นเครื่องมือทอเปลือกไม้ ทำเป็นผ้า การทำและใช้ดินเผาเพื่อปั้นฝ้าย การคิดทำฝืนและกึ่งสำหรับงานทอ ภูมิปัญญาในงานถักร้อย ปักชุน เป็นต้น

๑.๕ ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับยารักษาโรค ได้แก่ การนำสมุนไพร สัตว์ แร่บางชนิดมาใช้เป็นตัวยา การผสมยา วิธีปรุงยา การใช้ยา เป็นต้น

๒. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการพิทักษ์ชีวิตและทรัพย์สิน ผู้คนทุกหมู่เหล่าต่าง ๆ พยายามจะให้ตนมีชีวิตยั่งยืนมั่นคง จึงทุ่มเทใช้สติปัญญาและสิ่งเอื้ออำนวยต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุความต้องการอันนี้สามารถจำแนกภูมิปัญญาประเภทนี้เป็นกลุ่มย่อยได้ดังนี้

๒.๑ ภูมิปัญญาการพึ่งตนเอง ภูมิปัญญาเบื้องต้นในการพิทักษ์ปกป้องชีวิตและทรัพย์สิน คือ การพึ่งตนเอง ความพยายามที่จะบำรุงรักษา และเพิ่มขีดความสามารถ การใช้อวัยวะของตนให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอด

๒.๒ ภูมิปัญญาที่หลบเลี่ยงอันตราย เช่น ภูมิปัญญาของชาวบ้านที่สามารถสังเกตความแปรปรวนของสภาพดิน ฟ้า อากาศ รู้ว่าจะเกิดฝนหนัก ลมแรง ทะเลบ้า ฟ้าคะนอง น้ำท่วมใหญ่ เกิดภัยแล้ง ไฟป่าหรือภูมิปัญญาในการโค่นไม้ใหญ่ โดยสามารถบังคับให้ล้มพาดในทิศทางที่ต้องการได้

๒.๓ ภูมิปัญญาการรวมพลังและการพึ่งพิง เช่น ภูมิปัญญาการร่วมแรงแบ่งประโยชน์ เช่น การทำนารวม การทำสวนรวม คือ ร่วมกันทำนาหรือทำสวนในที่แปลงเดียวกัน ทุกคนที่ทำมีสิทธิ์เก็บกินเป็นการสร้างจิตสำนึกร่วมกันทำร่วมกันใช้

๒.๔ ภูมิปัญญาทำและใช้ศาสตราวุธ เช่น การทำมีดพร้าของชาวใต้ ซึ่งใช้สำหรับงานลับ ฟัน แต่งเติมสวน และใช้ต่อสู้ได้อีกด้วย

^{๔๓} สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, บทบาทของสถานศึกษากับภูมิปัญญาไทย, (วารสารห้องสมุด ๔๔ (๓), ๒๕๔๕): หน้า ๓๔-๔๑.

๒.๕ ภูมิปัญญาการดูแลบำรุงรักษาชีวิตและทรัพย์สิน การให้ความสำคัญต่อสตรีและเด็กจึงปรากฏความเชื่อเช่น ห้ามหญิงมีครรภ์นั่งขวางบันไดหรือประตู มิฉะนั้นลูกจะไม่สมบูรณ์ เป็นต้น

๓. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการสร้าง พิทักษ์ฐานะและอำนาจ ผู้คนทุกหมู่เหล่ายอมอาศัยฐานะและอำนาจ เพื่อช่วยในการดำรงชีวิต ทั้งนี้ย่อมแตกต่างกันไปตามโครงสร้างของสังคม ชีตจำกัดของการศึกษาขีดความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและยุคสมัย โดยภูมิปัญญาการสร้าง พิทักษ์ฐานะและอำนาจ มีทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและตำแหน่งหน้าที่ จำแนกได้ดังนี้

๓.๑ ภูมิปัญญาการสร้างและการขยายฐานอำนาจ ภูมิปัญญาที่เด่นชัด คือ ขยายวงศาคณาญาติให้ได้มาก ๆ เพื่อจะได้พวกพ้องและเพิ่มแรงงาน

๓.๒ ภูมิปัญญาการรักษาฐานะและอำนาจ เป็นการบาเพ็ญบุญบารมี เพื่อผดุงอำนาจวาสนา เป็นภูมิปัญญาที่อาศัยหลักคุณธรรม โดยให้ทำแต่กรรมดี

๔. ภูมิปัญญาการจัดการเพื่อสาธารณะประโยชน์ คือ ภูมิปัญญาที่ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน เช่น การร่วมกันกำหนดการสัญจรระหว่างหมู่บ้าน การร่วมกันหาเงินบำรุงวัด เป็นต้น

๕. ภูมิปัญญาที่เป็นการสร้างสรรค์พิเศษ คือ สิ่งที่เป็นปัญญาชน ชาวบ้านใช้ชีวิตศรัทธาเฉพาะตัว สร้างสรรค์ขึ้นต่างจากกลุ่มอื่น เช่น ภูมิปัญญาที่ให้ตระหนกว่านักปราชญ์เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่ายิ่ง

ศิริพงษ์ นวลแก้ว^{๔๔} จำแนกประเภทหรือสภาพของภูมิปัญญาชาวบ้าน ไว้ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาด้านการเกษตร
๒. ภูมิปัญญาด้านเศรษฐกิจ
๓. ภูมิปัญญาด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ
๔. ภูมิปัญญาด้านการจัดการทรัพยากรและการพัฒนาหมู่บ้าน
๕. ภูมิปัญญาด้านศิลปะ
๖. ภูมิปัญญาด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม
๗. ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ^{๔๕} ได้กำหนดสาขาย่อยของภูมิปัญญาชาวบ้านที่กำหนดการคัดเลือกและเชิดชูเกียรติผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม ๕ สาขา ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการเกษตร เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต (เช่น การแก้ไขโรคและแมลง) และรู้จักปรับใช้เทคโนโลยี ฯลฯ

๒. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การอนุรักษ์ป่าไม้ ต้นน้ำ ลานอาหาร การรักษาการถ่ายทอดความรู้ดั้งเดิมเพื่อการอนุรักษ์ เช่น การเคารพแม่น้ำ แผ่นดิน พืชพันธุ์ธัญญาหาร และ

^{๔๔} ศิริพงษ์ นวลแก้ว, การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน, มหาวิทยาลัยศิลปากร, (กรุงเทพมหานคร: ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ไทย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๒.

^{๔๕} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา, (กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี, ๒๕๔๑), หน้า ๒๓.

โบราณสถาน โบราณวัตถุ ฯลฯ

๓. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการจัดการ สวัสดิการและธุรกิจชุมชน ได้แก่

๑) กองทุนต่าง ๆ ในชุมชน เช่น สหบาลข้าว (ธนาคารข้าว) สหกรณ์ร้านค้า กลุ่ม
สัจจะออมทรัพย์ ฯลฯ

๒) กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน

๔. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการรักษาโรคและการป้องกัน เช่น หมอพื้นบ้าน หมอธรรม
และผู้รู้เรื่องสมุนไพร

๕. ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการผลิตและการบริโภค เช่น การแปรรูปผลิตผลทาง
การเกษตร ให้สามารถบริโภคได้โดยตรง ได้แก่ การใช้เครื่องและครกตำข้าว การรู้จักประยุกต์-
เทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้แปรรูปผลิตผลเพื่อชะลอการเน่าเข้าตลาด

สุรเชษฐ์ จิตวิภูล^{๔๖} ได้แบ่งประเภทและลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพซึ่งมีลักษณะการประกอบ
อาชีพแบบพุทธเกษตรกรรมหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะจัดความสมดุลสอดคล้องกับธรรมชาติ
มุ่งการพึ่งพาตนเองเป็นกระแสหลักมากกว่าการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก ได้แก่ การทำสวน
เกษตร การทำเกษตรผสมผสานและการทำเกษตรธรรมชาติ

๒. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ซึ่ง
ได้แก่ ความเชื่อ คำสอน ค่านิยม ประเพณีที่แสดงออกในแบบแผนการดำเนินชีวิต

๓. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม
ได้แก่ การรักษาป่าไม้ชุมชน การรักษาโรคด้วยสมุนไพร

จากประเภทของภูมิปัญญาชาวบ้านที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นวิธีการ
ดำเนินชีวิตของคนไทยที่ครอบคลุมในทุก ๆ ด้าน และมีผลต่อการดำรงอยู่ของสังคมจึงจำเป็นต้อง
พยายามอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่กับสังคมไทยตลอดไป

๒.๒.๕ การประยุกต์ใช้แนวคิดภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้ที่ได้จากการสืบทอดความรู้ ความคิด ความเชื่อต่าง ๆ ที่
เกิดขึ้น เก็บสะสมเป็นประสบการณ์เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตประจำ วันปรับตัวให้เข้ากับ
สภาพแวดล้อม และการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เป็นองค์ความรู้ที่รวบรวมมาจากความรู้หลายๆ
ด้าน ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในสังคมไทย และชุมชนต่าง ๆ เกิดจากประสบการณ์ในการดำเนิน
ชีวิตของคนในชุมชนนั้น ๆ ที่ผ่านการคัดกรอง เรียนรู้ปรับแต่งและได้รับการสืบทอดกันมาในชุมชน
เพื่อใช้แก้ปัญหา และพัฒนาวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้นให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง จึงมี
การศึกษารวบรวม ถ่ายทอด พัฒนาและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่นชุมชนและประเทศชาติภูมิ
ปัญญาเป็นไปอย่างต่อเนื่อง อย่างไม่ขาดสายเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ภายในโดยชาวบ้านกันเอง
ทำให้สังคมชาวบ้านเป็นปึกษา แผ่นดินคงไม่แตกสลายภูมิปัญญา จึงเปรียบเสมือนเชือกร้อยรัดคนใน

^{๔๖} สุรเชษฐ์ จิตวิภูล, **หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา**, (กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตรและการ
สอน คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๔๒), หน้า ๒๓.

สังคมชุมชนให้มีความสัมพันธ์ที่ดี มีอัธยาศัยไมตรีจิตที่ดีต่อกัน ภูมิปัญญาไม่เพียงแต่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เท่านั้น แต่ยังสามารถเชื่อมไปถึงมนุษย์กับธรรมชาติให้อยู่ด้วยกันอย่างเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันคนในชุมชนจึงไม่ได้คิดว่าตัวเองแปลกแยกจากธรรมชาติ ความสัมพันธ์ภายในชุมชนจึงมีทั้งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และมนุษย์กับธรรมชาติ

แต่ต่อมาการพัฒนาประเทศชาติในช่วงที่ผ่านมาได้รับเอาวัฒนธรรมในยุควัฒนธรรมชาวตะวันตกเข้ามา กับมองว่าภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่ไม่ทันสมัยกับการพัฒนาในโลกปัจจุบัน แต่กลับไปเน้นวิทยาการเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาพัฒนาประเทศกันอย่างล้นหลาม ประชาชนโดยส่วนมากกลับนิยมชมชอบกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ จนลืมนึกความรู้เดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่นกันสิ้น แต่แล้วปัญหาที่ตามมาอย่างมากมายกลับการพัฒนาในยุคของเทคโนโลยีทางชาวตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในด้านเศรษฐกิจฝืดเคือง ปัญหาคนว่างงาน ปัญหาระบบนิเวศกับสิ่งแวดล้อมในชุมชน สังคมและประเทศชาติ ทำให้รัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐต้องกลับหันมามองการพัฒนาแบบยั่งยืน บนพื้นฐานของรากหญ้า เพื่อเป็นรากฐานของประเทศชาติที่มั่นคงต่อไปในอนาคต

การศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านท้องถิ่น จึงได้ถูกนำมาหยิบยกอีกครั้งในการพัฒนาพื้นฐานของประเทศตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง อีกครั้งของพระราชดำริสพระราชบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ท่านได้ตรัสพระราชทานพระราชดำริหลักปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ครั้งแรกในงานพระราชทานปริญญาบัตร ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๑๗ ไว้ว่า^{๔๗} การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกินพอใช้ของประชาชนเป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกฐานะทางเศรษฐกิจ ขึ้นได้รวดเร็วแต่ประการเดียวโดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศ และของประชาชนโดยสอดคล้องด้วยจะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ได้ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวในที่สุด” การหันมายอมรับน้อมนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาเป็นข้อคิดในการดำรงชีวิตอยู่ด้วยความพอมีพอกินแล้ว ถือว่าได้สนับสนุนการวางรากฐานขั้นพื้นฐานของความพอเพียงดังมี ผู้รู้ได้ให้ข้อคิดไว้ ดังนี้

พระมหาสมโภช ฐิตญาโณ^{๔๘} ได้ศึกษาเศรษฐศาสตร์เชิงวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก จะเห็นได้ว่า หลักสมมาอาชีวะหรือสมมาอาชีพในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมิได้หมายถึงแต่การใช้แรงงาน เพื่อให้เกิดผลผลิต แล้วได้รับปัจจัยเครื่องเลี้ยงชีพเป็นผลตอบแทนมาโดยชอบธรรมเท่านั้น แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงหมายรวมถึงการทำหน้าที่อย่างถูกต้องด้วยทำให้การวัดคุณค่าของการงานอาชีพจะวัดเฉพาะการสนองความต้องการของคนอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ได้ ไม่

^{๔๗} พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.chaoprayanews.com/> [๓๐ พ.ย. ๒๕๕๙].

^{๔๘} พระมหาสมโภช ฐิตญาโณ. “ศึกษาเชิงวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์ตามแนวพระไตรปิฎก” สาขาปรัชญา ๒๕๓๖, หน้า ๔๙. อ้างใน พันโท วีรพล แพทย์ประสิทธิ์, “การรับรู้บทบาทของกองทัพในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงเฉพาะพื้นที่ป่าดงนาทามอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดอุบลราชธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๖๗.

เพียงพอ เพราะอาจเป็นการวัดความสามารถในการตอบสนองความต้องการด้วยตัณหาเท่านั้น โดยการพิจารณาการงานนั้นได้ก็อยู่ต่อชีวิตของคนนั้น ๆ หรือต่อสังคมหรือไม่หลักพุทธธรรมในศาสนาพุทธเน้นด้านจิตใจ เน้นที่เจตนาว่าเป็นการกระทำที่มีเจตนาดี หรือจิตเป็นกุศลแล้ว ย่อมคาดหวังได้ว่าผลลัพธ์ตามมาก็คจะเป็นไปในทางที่ดีตามหลักกฎแห่งกรรม เพราะเจตนาดีหรือจิตที่เป็นกุศลอีกด้วย

สัมมาอาชีวะ ในที่นี้ ต้องก่อให้เกิดผลอันเกื้อกูลต่อชีวิตและสังคมด้วยเช่นกันการดำเนินกิจกรรม เศรษฐกิจพอเพียงด้วยหลักสัมมาอาชีวะขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงย่อมหมายความว่าผลที่เกิดขึ้นในทางเกื้อกูลต่อมนุษย์และสังคม ด้วยเช่นนี้การดำรงเลี้ยงชีวิตด้วยการผลิตสิ่งที่ไม่ควรผลิต คือ อาวุธ เมรัยและยาพิษ หรือสารเคมีที่ใช้เป็นยาฆ่าแมลง สารเสพติดให้โทษ สารที่สร้างความมีนเมา ที่ทำให้ขาดสติและความยังคิดผิดศีลข้อ ๕ ย่อมถือได้ว่าไม่เป็นไปตามหลักสัมมาอาชีวะ ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หรือในกรณีของการผลิตที่มีขนาดใหญ่ด้วยระบบสายพานที่ทำให้มนุษย์กลายเป็นคน งานและคนงานกลายเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องจักรที่ใช้ในการผลิตเนื่องจากต้องทำงานในสภาวะที่บีบคั้น วุ่นวาย เร่งรีบ จึงเป็นเรื่องที่ไม่ใช่หลักสัมมาอาชีวะตลอดจนไม่ส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างสร้างสรรค์ พอเพียง พอประมาณ มีเหตุมีผล ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ธวัช หมดเต๊ะ^{๔๙} การจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) นั้นเป็นแนวคิดที่เริ่มจาก Senge' (เน้นด้านองค์การแห่งการเรียนรู้เพื่อการแข่งขัน) และ Drucker (KM คือ ภูเขาสูง ความเติบโตขององค์การในอนาคต และผลิตภาพจะผลิดอกออกผลได้โดยความรู้เป็นตัวนำ) โดยแนวคิดนี้ได้รับการยอมรับและนำมาประยุกต์ใช้กันอย่างแพร่หลายในรูปแบบขององค์การภาคธุรกิจ ที่ให้ความสำคัญกับกลยุทธ์ด้านการบริหารจัดการความรู้ ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว การจัดการความรู้สามารถนำมาประยุกต์ในองค์การลักษณะอื่น ๆ เช่น องค์การชุมชน หรือกลุ่มในชุมชน ที่มีการรวมตัวกันเพื่อบริหารจัดการสินค้าและบริการภายในชุมชน อย่างเป็นระบบ แบบแผน นำความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนมาทำให้เกิดคุณค่า และคุณประโยชน์แก่ชุมชน ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยมีตัวความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น อันเป็นทรัพยากรที่สำคัญนำมาสู่การจัดการแล้วเกิดผลดังกล่าวขึ้น ดังนั้นการจัดการความรู้ จึงเป็นศาสตร์ที่เป็นหัวใจเป็นพลังสำคัญและเป็นความจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ

เสรี พงศ์พิศ, วิชิต นันทสุวรรณและจำนงค์ แรกพิณิจ^{๕๐} ได้กล่าวว่าประเทศฝรั่งเศส มีตัวอย่างของวิสาหกิจชุมชน โดยองค์การชุมชนจากประมาณ ๕๐ หมู่บ้าน ไม่ไกลจากเมืองลียง ทางภาคใต้ของฝรั่งเศส ซึ่งเป็นถิ่นกำเนิดของเหล่าไวน์ที่มีชื่อเสียงและหมู่บ้านที่นั่น มีการรวมตัวกันดำเนินวิสาหกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเพราะมีภูมิประเทศสวยงาม มีหมู่บ้านเก่าแก่ วันหยุดสุดสัปดาห์จึงมีคนออกไปท่องเที่ยวในชนบทเป็นจำนวนมาก ทำให้องค์การชุมชนดังกล่าวรวมตัวกันทำงานในช่วงวันหยุด เพื่อประกอบการบริการนักท่องเที่ยว โดยการเปิดร้านอาหาร โดยการนำผลิตที่มีในท้องถิ่นออกจำหน่าย เช่น เหล้า ไวน์ เนย ฯลฯ ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นได้อย่างมาก ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแนวคิดวิสาหกิจชุมชนในต่างประเทศนั้นเกิดขึ้นมานานแล้ว และแสดงให้เห็นว่าธุรกิจ

^{๔๙} ธวัช หมดเต๊ะ, The New Knowledge Management การจัดการความรู้ยุคใหม่, วารสารถักทอ สายใยแห่งความรู้, (กันยายน-ตุลาคม ๒๕๔๗): หน้า ๒๕.

^{๕๐} เสรี พงศ์พิศ, วิชิต นันทสุวรรณ และจำนงค์ แรกพิณิจ, วิสาหกิจชุมชน: แผนแม่บทแนวคิด แนวทาง ตัวอย่าง ร่างพระราชบัญญัติ, (กรุงเทพมหานคร: ภูมิปัญญาไทย, ๒๕๔๔), หน้า ๓๓-๕๐.

ชุมชนเกิดจาก ความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถ การรวมกลุ่มกันดำเนินงานของชุมชน โดยมองเห็นถึงจุดแข็ง จุดอ่อน และอุปสรรคต่าง ๆ สภาพแวดล้อมของพื้นที่ ที่ทำให้พวกเขาสร้างธุรกิจที่เป็นของตัวเอง ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ รายได้และสวัสดิการ ระบบชุมชนที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้เกิดชุมชนอยู่รอดท่ามกลางเศรษฐกิจที่มีความผันผวนได้อย่างยั่งยืน

ดวงเดือน สมวัฒน์ศักดิ์^{๕๑} ได้กล่าวว่า สำหรับการพัฒนาประเทศไทยแนวใหม่ในปัจจุบัน มีการปรับเปลี่ยนมาจากอดีตที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นหลัก จนมาเป็นฐานความคิดใหม่ คือ การเน้นกระบวนการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ ไม่ใช่การพัฒนาชุมชน(Community Development) แต่เป็นการช่วยให้ชุมชนพัฒนาศักยภาพของตนเอง (Community Empowerment) มากกว่า ดังนั้น กระบวนการพัฒนาคู่มือจึงมีเป้าหมายอยู่ที่การพึ่งตนเองของประชาชน โดยวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมายนี้คือ การส่งเสริมให้เกิดกระบวนการประชาชนที่เข้มแข็ง โดยการสนับสนุนการเกิดระบบเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งหมายถึงการจัดระบบความสัมพันธ์ใหม่ ระหว่าง คน ทรัพยากร และความรู้ อันเป็น ๓ ปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ การจัดการและการพัฒนาที่เกิดจากภายในชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งค้นพบศักยภาพและทุนที่แท้จริงของตนเอง คือ ทุนที่เป็นทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งทุนทางสังคม หรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่า ทุนชุมชนนั่นเอง ประเทศไทยมีแนวทางการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจที่เป็นรูปธรรมและกำหนดขึ้นเป็นพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยมีหลักการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ซึ่งจำนวนหนึ่งอยู่ในระดับที่ไม่พร้อมจะเข้ามาแข่งขันทางการค้า ให้ได้รับการส่งเสริมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันการพัฒนาความสามารถในการจัดการ และพัฒนารูปแบบของวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการของหน่วยธุรกิจที่สูงขึ้นจากแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปความหมายของวิสาหกิจชุมชนของประเทศไทยซึ่งกรมการพัฒนาชุมชน

๒.๒.๖ กระบวนการสร้างภูมิปัญญา

กระบวนการทางปัญญา หรือที่เรียกว่า Cognitive Process ที่สังเกตได้จากความเป็น “มนุษย์” ของชาวบ้านคือมีการเชื่อมโยงความรู้ใหม่ที่ได้รับเข้ามาและเกิดการ Link กับความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมที่ตนเองมี และสร้างความหมายในสิ่งที่ตนเองรู้ (Meaning Making) จนเกิดเป็นความหมายที่ลึกซึ้ง (Meaningful) และเกิดเป็นความเข้าใจ (Understanding) และสื่อออกมาไม่ว่าจะเป็นคำพูด การกระทำหรือพฤติกรรม เช่น พฤติกรรมการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน ก็เริ่มมาจากกระบวนการทางปัญญาของคน ชุมชน หลอมรวมกันเป็นภาพรวมของชุมชนเกิดขึ้น นอกจากนี้สิ่งสำคัญที่ได้พบคือ กระบวนการคิดของชาวบ้าน (Thinking Process) ผู้ซึ่งเรียกและมองตนเองว่าจบแค่ ป.๔ ซึ่งมีทั้งการวิเคราะห์ การคิดเชิงบูรณาการ การคิดเชิงวิจารณ์ญาณ และการคิดเชิงวิพากษ์ ที่มีต่อประเด็นการพัฒนาการดูแลสุขภาพตนเองในชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการทางปัญญาของชาวบ้านมีอยู่แล้ว ภาระที่สำคัญคือว่าจะส่งเสริมให้เขาใช้กระบวนการทางปัญญานี้ ได้เต็ม

^{๕๑} ดวงเดือน สมวัฒน์ศักดิ์, วิสาหกิจชุมชน, (ชยันนาท: กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

ศักยภาพได้อย่างไร^{๕๒}

ดวงฤทัย อรรถแสง^{๕๓} กล่าวถึงกระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใหม่มัดหมี่ ย้อมสีธรรมชาติบ้านหนองหญ้าปล้อง มีกระบวนการจัดการความรู้ดังนี้ ๑) การสร้างความรู้ ๒) การ จัดเก็บความรู้เป็นการจัดการจัดเก็บความรู้โดยในรูปแบบการจดจำ ประสบการณ์ การจดบันทึกแบบ ย่อ ๆ ไว้ในสมุดส่วนตัว ๓) การเผยแพร่ความรู้ ๔) การใช้ความรู้ทั้งนี้ได้มีการขยายผลหรือยกระดับ ความรู้ที่มีอยู่โดยการนำเอาความรู้ใหม่ๆจากการลองผิดลองถูกหรือจากการเข้าอบรมต่าง ๆ ส่งผลให้ กระบวนการผลิต มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันขององค์กรให้ สูงขึ้นเมื่อมีความรู้ใหม่ๆเกิดขึ้นจะมีการเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ต่อไปโดยแต่ละขั้นตอนที่ศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญของ กระบวนการถ่ายทอดความรู้ไว้ ดังนี้

๑. บุคคลากร (ผู้ถ่ายทอด) ถือเป็นผู้มีความสำคัญมากที่สุดเพราะเป็นตัวกลางที่นำความรู้ ต่าง ๆ มาสู่ผู้รับการถ่ายทอดอีกทั้งต้องมีความพร้อมและเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาอย่างชัดเจนสามารถ อธิบายให้ผู้รับการถ่ายทอดเข้าใจได้เป็นอย่างดี

๒. สื่อเป็นเครื่องช่วยในการถ่ายทอดความรู้ให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย โดยทั่วไป สื่อมีหลายประเภททั้งที่เป็นเอกสารและวัสดุ อุปกรณ์ ผู้ถ่ายทอดจำเป็นต้องตระหนักถึงความสำคัญ และความจำเป็นที่ต้องใช้สื่อประกอบ

๓. กิจกรรม (วิธีการ) เป็นการนำความรู้ไปยังผู้รับการถ่ายทอด เช่น การบรรยาย การ สาธิตการฝึกปฏิบัติ เป็นต้น

๔. อาคารสถานที่ผู้ถ่ายทอดควรเลือกอาคารหรือพื้นที่ที่เหมาะสมกับเนื้อหาที่ถ่ายทอด และผู้รับการถ่ายทอด เช่น ที่ศาลา ที่วัด หรือที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ

๕. เนื้อหาที่ถ่ายทอดอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำรงชีวิตอาชีพ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ พฤติกรรม ศิลปกรรม หัตถกรรม การแสดง ตลอดจนภูมิปัญญาชาวบ้าน

๖. บรรยาย (สภาพแวดล้อม) ผู้ถ่ายทอดควรเลือกให้สอดคล้อง และเหมาะสมกับผู้รับ การถ่ายทอด เพื่อเอื้ออำนวยให้เกิดความรู้มากขึ้น

๗. การประเมินผล เป็นขั้นตอนที่สำคัญอย่างหนึ่งเพราะเป็นการตรวจสอบผลสำเร็จตาม วัตถุประสงค์ของกระบวนการถ่ายทอดความรู้และควรมีการประเมินผลเป็นระยะๆ อย่างสม่ำเสมอ หากมีข้อบกพร่องให้รีบปรับปรุงแก้ไขทันทีที่การประเมินผลควรเน้นไปที่การสังเกตการณ์ปฏิบัติงาน และการตรวจผลงาน^{๕๔}

^{๕๒} นิภาพร อุดรวงษ์, อนุชา หนูนุ่น, กระบวนการทางภูมิปัญญาชาวบ้านในไตรภาคี [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.gotoknow.org [๒๒/พย/๒๕๖๐]

^{๕๓} ดวงฤทัย อรรถแสง, “กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่สีธรรมชาติย้อม”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๕), หน้า ๑๔๔.

^{๕๔} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, *การใช้การพัฒนากระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๗), หน้า ๑๗.

พิมลจรรย์ นามวัฒน์^{๕๕} ได้ศึกษาแล้วพบว่า กระบวนการจัดการหมายถึง ดังนี้ ๑) กระบวนการใช้ทรัพยากรขององค์กรเพื่อบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ที่กำหนดด้วยการทำหน้าที่ ด้านการวางแผน การจัดการองค์กร การนำเสนอและการควบคุม ๒) กระบวนการกำหนด วัตถุประสงค์และประสานความพยายามของบุคลากรเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์นั้น ๓) กระบวนการที่ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลดำเนินการ เพื่อประสานกิจกรรมของบุคคลอื่นให้บรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่บุคคลคน เดียวไม่สามารถกระทำได้ตามลำพังคนเดียว

สามารถ จันท์สุรย์^{๕๖} ได้กล่าวถึงการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ ๒ ประการ ดังนี้

๑. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก เด็กโดยทั่วไปจะมีความสนใจ ในช่วงเวลาสั้น ในสิ่ง ใกล้ตัว กิจกรรมการถ่ายทอดต้องง่าย ไม่ซับซ้อน สนุกสนาน และดึงดูดใจ เช่น การละเล่น การเล่า นิทาน การลงมือ การเล่นปริศนาทายเป็นต้น วิธีการเหล่านี้ เป็นการสร้างเสริมลักษณะนิสัยและ บุคลิกภาพที่สังคมปรารถนา ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นจริยธรรม ที่เป็นสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ

๒. วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ถือว่าเป็นที่ผ่านประสบการณ์ต่างๆ มา พอควรแล้วและเป็นวัยทำงานวิธีการ ถ่ายทอดทำได้หลายรูปแบบเช่นวิธีบอกเล่าโดยตรงบอกเล่าโดย ผ่านพิธีสู่ขวัญพิธีทางศาสนาพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ เช่น การแต่งงาน ของท้องถิ่นจะมีขั้นตอนมีคำสอนที่ใหญ่ คู่บ่าว สาวอยู่ทุกครั้ง รวมทั้งการลงมือประกอบอาชีพตาม อย่างบรรพบุรุษก็มีการถ่ายทอดเชื่อมโยงประสบการณ์มาโดยตลอด

๒.๓.๗ ประโยชน์ของภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาที่มีประโยชน์ต่อมนุษย์อย่างมากเพราะคนเราได้ใช้การภูมิปัญญา ในการ ประกอบอาชีพในการดำรงชีวิต บางครั้งภูมิปัญญาสร้างรายได้ให้กับผู้คนสร้างความสำเร็จให้กับ ชีวิต และภูมิปัญญายังเป็นรากฐานของครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติอีกด้วย นอกจากนี้ ภูมิ ปัญญายังมีประโยชน์มากมาย ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กล่าวถึงองค์ประกอบ องค์ความรู้ หรือภูมิ ปัญญาเป็นของคู่กับคนไทยมาช้านานที่บรรพบุรุษของเราที่ใช้ในการดำรงชีพ ภูมิปัญญาเป็นความรู้ ความสามารถและทักษะ ประสบการณ์ของมนุษย์ที่ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์เพื่อนำมาใช้และ แก้ปัญหาในการดำรงชีพของมนุษย์โดยได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ จากแหล่งเรียนรู้จากคน จากสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ บางครั้งภูมิปัญญาเป็นกระบวนการหนึ่งที่สามารถทำให้ผู้ประกอบ อาชีพได้ประสบความสำเร็จในชีวิต นอกจากนี้ภูมิปัญญายังเป็นรากฐานของครอบครัว ชุมชน และ ประเทศชาติสามารถทำให้รอดพ้นอุปสรรคและวิกฤตมาได้ยังเป็นรากแก้วอันเป็นฐานสำคัญในการ พัฒนาในทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ภูมิปัญญายังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยเป็น อย่างมาก ในการช่วยรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี อาชีพ ความรักความสามัคคีของคนในชาติ ยัง

^{๕๕} พิมลจรรย์ นามวัฒน์, “ในเอกสารการสอนชุดสาขาวิชาศิลปะศาสตร์”, (นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), (ม.ป.ป.).

^{๕๖} สามารถ จันท์สุรย์, ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์ พรินต์ ดิง กรุ๊ป, ๒๕๓๔), หน้า ๕๐-๕๑.

ความเป็นเอกลักษณ์ให้ยั่งยืนยาวนานต่อไปนอกจากนั้นภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาท้องถิ่น^{๕๗}

๒.๓.๘ ความสำคัญของภูมิปัญญาไทย

ภูมิปัญญาของไทยทั้งหลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นปัญญาของชาวบ้านซึ่งเกิดจากบรรพบุรุษของคนไทย ล้วนแต่มีคุณค่า มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทย อย่างสำคัญยิ่ง ซึ่งสามารถศึกษาได้จากแหล่งความรู้ต่างๆ ที่ได้กล่าวไว้ มีตัวอย่างอันได้แก่

๑. ภูมิปัญญาไทยแสดงให้เห็นถึงการอนุรักษ์ที่ตังงาม ทั้งจารีตประเพณี วัฒนธรรม และการประดิษฐ์คิดค้นเพื่อใช้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งอย่างมีคุณค่าเช่น การนวดแผนไทยสมุนไพรไทย

๒. ภูมิปัญญาไทยก่อให้เกิดการคิดริเริ่มสร้างสรรค์คุณค่าทางสังคมใหม่ ทั้งในสิ่งที่ป็นรูปธรรมและนามธรรม เช่นภูมิปัญญาการบวชป่าไม้ เป็นต้น

๓. ภูมิปัญญาไทยก่อให้เกิดการผลิตภัณฑ์ การแปรรูป และการสร้างอาชีพใหม่ ทั้งด้านการผลิตสิ่งใหม่และวิธีการผลิตสิ่งใหม่ ๆ เช่น การผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

๔. ภูมิปัญญาไทยก่อให้เกิดเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เช่นการทำปลาตะเพียนด้วยใบลานที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การทำขนมหม้อแกงของจังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น

๕. ภูมิปัญญาไทยก่อให้เกิดศิลปะของชาติ ซึ่งบรรพบุรุษได้สร้างสรรค์งานศิลปะไว้มาก เช่น จิตรกรรมลายไทย ศิลปะกาต่อสูมวยไทย การฟ้อนรำ เครื่องดนตรีไทย เป็นต้น ทำให้ประเทศไทยมีศิลปะเป็นของตนเองที่แสดงถึงความป็นอารยธรรมของชาติ

๖. ภูมิปัญญาไทยได้เสริมสร้างความสงบสุขในการดำรงชีวิต โดยสามารถนำมาปรับปรุงอุปนิสัยที่มีความโดดเด่นของคนไทย เช่น ยิ้มสยาม ความมีน้ำใจ การเอื้อเฟื้อเผื่อ การรักความสงบ ความขยันและความอดทน เป็นต้น

๗. ภูมิปัญญาไทยสามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและคุณค่าทางสังคมได้ เนื่องจากได้รับการยอมรับและยกย่องจากชาวต่างชาติว่ามีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ตังงาม มีความสอดคล้องกับการรักษาคุณค่าทางธรรมชาติ เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

๘. ภูมิปัญญาไทยสามารถสร้างชาติให้ป็นปึกแผ่นมั่นคง ทั้งที่เกิดขึ้นจากการที่ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมช่วยสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

๙. ภูมิปัญญาไทยสามารถเสริมสร้างให้คนไทยเกิดความภาคภูมิใจ ในศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของความป็นไทย

๑๐. ภูมิปัญญาไทยสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยให้เกิดการดำรงชีวิตเหมาะสมได้ตามยุคตามสมัยคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาไทยดังกล่าว จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาไทยที่บรรพบุรุษได้สั่งสมความรู้ประสบการณ์ แล้วถ่ายทอดมาสู่คนรุ่นหลังนั้น เป็นสิ่งที่มีคุณค่า สมควรที่ชาวไทยทุกคนมีส่วนร่วมในการศึกษา อนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาไทยให้อยู่

^{๕๗} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, การใช้การพัฒนากระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๗), หน้า ๑๗.

คู่กับคนไทย เป็นประจักษ์ต่อสายตาของชาวโลกต่อไป^{๕๘}

นันทสาร สีสลัป^{๕๙} ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาไทยภูมิปัญญาไทยช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นดังนี้

๑. สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย
๒. สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม
๓. สร้างความสมดุลระหว่างคนในสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน
๔. เปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้ตามยุคสมัยภูมิปัญญาไทยมีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิต

ของคนไทย ซึ่งแสดงออกมาใน ๓ ลักษณะ คือ

- ๑) ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม
- ๒) ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนอื่นในสังคม
- ๓) ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นความรู้ที่เป็นประโยชน์อย่างมากที่มนุษย์ได้ค้นพบจากเกิดจากประสบการณ์แล้วนำมาใช้ในการดำรงชีพเพื่อความอยู่รอดของตน มีการผ่านกระบวนการศึกษาสังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญาดกผลึกเป็นองค์ความรู้ที่ใช้ประกอบการทำมาหากินและสามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้ในชุมชนและสังคมได้ จากความรู้และประสบการณ์โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดเป็นพื้นฐานแห่งองค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการแก้ปัญหาและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชนและในตัวผู้รู้เอง หากมีการสืบค้นเพื่อศึกษาและนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักกันและยอมรับ ถ่ายทอดและพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้ ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมของประสบการณ์ของผู้รู้ในชุมชนและเป็นประสบการณ์ที่ได้รับจากการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษที่มีความรู้และจากสถาบันต่าง ๆ มากมายซึ่งมีอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วยและมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่มีความมีการปฏิบัติโดยผู้คนในชุมชนนั้น ซึ่งการศึกษาในระยะแรกๆ เป็นเรื่องของวัฒนธรรมในชุมชน เรื่องการพึ่งพาตนเองของชาวบ้านต่อมาได้ศึกษากว้างขึ้นในลักษณะของนักปราชญ์ชาวบ้าน ดังนั้น ภูมิปัญญาชาวบ้าน จึงเป็นที่น่าสนใจและได้รับการรื้อฟื้นและแพร่หลายกันมากขึ้น ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ องค์ความรู้ความสามารถของชุมชนที่สั่งสมสืบทอดกันมานาน เป็นความจริงแท้ของชุมชนเป็นศักยภาพที่จะใช้แก้ปัญหา จัดการปรับตัว เรียนรู้และถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างผาสุก เป็นแก่นของชุมชนที่จรรโลง ความเป็นชาติให้อยู่รอดจากทุกภัย พิบัติทั้งปวง

สรุปได้ว่า กระบวนการสร้างภูมิปัญญานั้นเป็นกระบวนการทางภูมิปัญญาไทย คือ ความรู้ความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิตในสังคมไทย ภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมีมากมายหลายด้านภูมิปัญญาบางด้านสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยในด้านต่าง ๆ หลายด้านได้แก่ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านคติความเชื่อ ด้าน

^{๕๘} ความสำคัญและคุณค่าของภูมิปัญญาไทย,[ออนไลน์], แหล่งที่มา: [http://www.donphutwitthaya.com/cai/supab/p ๕. htm](http://www.donphutwitthaya.com/cai/supab/p%20๕.htm), (๒๗ พ.ย.๒๕๕๗).

^{๕๙} นันทสาร สีสลัป, “ภูมิปัญญาไทย”, สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๒๓, (๒๕๕๒): หน้า ๑๑-๒๙.

การดำเนินชีวิต ด้านศิลปวัฒนธรรม ที่มีการพึ่งพาธรรมชาติ ความคิด ความเชื่อทางศาสนา การผสมผสานกับวัฒนธรรมต่างชาติมีการดัดแปลงปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับเอกลักษณ์เฉพาะ และมีการพัฒนาถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน กระบวนการทางภูมิปัญญาควรเริ่มจากการปรับกระบวนการทัศนในการพัฒนา ที่เชื่อว่า มนุษย์และธรรมชาติ ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เป็นสิ่งเดียวกัน ความสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยกันอย่างสมดุลกระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับตัวสู่สมดุลของมนุษยชาติ มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษคุณค่าคู่ควรรู้ข้อดี ปรับประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความมั่นคง เข้มแข็งให้กับประเทศไทยได้อย่างยั่งยืน เมื่อความเชื่อได้ปรับทิศทางคงที่ เป็นเป้าหมายปลายทางร่วมกันแล้ว ชุมชนควรร่วมคิดร่วมทำ ผ่านกระบวนการทางสังคม ค้นหาฟื้นฟูภูมิปัญญาที่ยังคงแสดงพลัง มาปรับประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และแนวโน้มที่จะเป็นไปในอนาคต

๒.๓ แนวคิด ทฤษฎีการอนุรักษ์นิยม

๒.๓.๑ ที่มาของแนวคิด

สังคมในชนบทกำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว แต่เค้าโครงเดิมยังอยู่ ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปเพียงบางส่วน ยังสามารถสืบสาวเข้าถึงกระบวนการทฤษฎีเดิมได้โดยไม่ต้องไปค้นหาในพิพิธภัณฑ์หรือศูนย์วัฒนธรรม เพียงแค่เดินเข้าไปในหมู่บ้านส่วนใหญ่ก็สามารถสัมผัสได้ ชุมชนในหมู่บ้านยังมีกฎเกณฑ์ที่ประเพณีถ่ายทอดมา มีคนเฒ่าคนแก่เป็นตัวแทนสำคัญสังคม “เก่า” จึงมีกระบวนการทฤษฎีที่เป็น “องค์รวม” เชื่อมโยงทุกสิ่งทุกอย่างเข้าด้วยกัน อยู่รวมกันภายใต้จิตวิญญาณอันเดียวกัน บริบทของประเพณี พิธีกรรมและวิถีแบบพื้นบ้านเดียวกัน ดังนั้นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน ไม่ว่าจะ เป็นในลักษณะการอนุรักษ์ การฟื้นฟูหรือในลักษณะอื่นใดก็ตาม ต้องเอาชาวบ้านเป็น “ตัวตั้ง” ต้องเริ่มต้นที่หมู่บ้านและตั้งชาวบ้าน ซึ่งจะทำให้เขามีความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของ และเป็นผู้ปฏิบัติด้วยความเต็มใจ มีหน่วยงานของรัฐหรือหน่วยงานภายนอกที่เข้ามามีบทบาทครอบคลุมเสียเกือบทุกเรื่องและชาวบ้านเป็นเพียงตัวละคร^{๖๐}

แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ของนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายดังนี้ การอนุรักษ์หมายถึง การกระทำใด ๆ ที่เป็นการบำรุงรักษาส่งเสริมและเผยแพร่ในวิธีการใด ๆ ก็ตาม^{๖๑} เช่น การอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี สำนึกในอดีตเป็นรากฐานชีวิตของมนุษย์ทุกคน แต่ของคนในสังคมเก่าดูจะหนักแน่นและมีพลังมากกว่า หากพิจารณาความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมนั้นกับอดีต ดังจะเห็นได้จากประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ล้วนประสานเชื่อมโยงผู้คนกับสังคมที่ล่วงมาแต่ไม่ได้ผ่านเลย จิตวิญญาณของบรรพบุรุษได้รับการสืบทอดด้วยความเคารพยำเกรง ความสัมพันธ์นี้แนบแน่นจนกลายเป็นเอกภาพแต่ผู้คนในสังคมลืมนึกถึงความสูญหายของวัฒนธรรมที่มีอยู่ ไม่ว่าจะ เป็นรูปธรรมหรือนามธรรม ด้วยเหตุเพราะสำนึกแห่งอดีตยังฝังแน่นอยู่ในวิถีชีวิตและแนวคิดในการมองเห็นรูปแบบการเปลี่ยนแปลงภายนอกว่าเป็นไปตามกระแสปรับเปลี่ยนทางสังคม แต่นั่นคือกระบวนการ

^{๖๐} อ่างแล้ว, นันทสาร สีสลับ, “ภูมิปัญญาไทย”, หน้า ๑๑.

^{๖๑} มณี พยอมยงค์, ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๔), หน้า ๗๐.

การเปลี่ยนแปลงทางกระบวนการศนะและวิถีปฏิบัติอันมีรากฐานบนโลกทัศน์ชีวิตที่คนแบบใหม่ พร้อมกับแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งลดทอนความเป็นจริงไปสู่สิ่งที่พิสูจน์ได้ด้วยวิธีการของตน ดังสะท้อนออกมาในโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองแบบใหม่ ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่แต่ในเฉพาะสังคมเมืองอีกต่อไป แต่หากกำลังแพร่ขยายออกไปสู่หมู่บ้านและสังคมชนบท^{๖๒}

๒.๓.๒ ความหมายของอนุรักษ์นิยม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๓๕ ให้ความหมายของการอนุรักษ์ว่า เป็นการรักษาไว้ให้คงเดิม การอนุรักษ์ที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ คือ การรู้จักใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ให้อยาวนานที่สุด และเกิดประโยชน์มากที่สุด รวมถึงการสูญเสียน้อยที่สุดด้วย การอนุรักษ์ที่เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม คือ การรู้จักรักษาไว้ไม่ให้สูญสิ้นไป หรือให้คงอยู่ในสภาพเดิม นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ ไว้อีกหลายประการ ดังนี้

- การอนุรักษ์ เป็นเรื่องของความรู้ในคุณค่าของความงามในงานศิลปะ สถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์ และสภาพแวดล้อมในชุมชนนั้น

- การอนุรักษ์ เป็นเรื่องของความเข้าใจในเอกลักษณ์ของตนและชุมชน การดำรงเอกลักษณ์นั้นไว้ เพื่อเป็นเครื่องชี้ความเป็นมา วิวัฒนาการ พัฒนาการของเผ่าพันธุ์ เชื้อชาติและสังคม

- การอนุรักษ์ เป็นเรื่องของความผูกพันในสิ่งต่าง ๆ ที่บรรพบุรุษของตนได้สร้างสรรค์ขึ้นมา และควรรักษาไว้เป็นมรดกที่จะสืบทอดไปสำหรับชนรุ่นหลัง

- การอนุรักษ์ เป็นเรื่องของความเข้าใจในความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์ของประวัติศาสตร์ ศิลปกรรมสถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนอารยธรรมของมนุษย์ รวมทั้งสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกับเหตุการณ์ และบุคคลที่มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ

- การอนุรักษ์ เป็นเรื่องความเข้าใจที่อาศัยบทเรียนแห่งอดีตมาเปรียบเทียบกับสภาพปัจจุบัน เพื่อดำเนินงานที่เหมาะสม

- การอนุรักษ์ เป็นเรื่องความเข้าใจในการบำรุงรักษา สิ่งที่มีคุณค่า มีความสำคัญไม่ให้สูญหาย สูญสลายตามอายุขัยของสิ่งนั้น หรือไม่ให้ถูกทำลายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ส่วนบัณฑิต จูลาสัย^{๖๓} ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ ในเอกสารประกอบการสอนเรื่องการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชนขั้นพื้นฐาน ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ไว้ว่า การอนุรักษ์เป็นการเลือกแนววิถีที่เหมาะสมในการดำเนินงานเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage) โดยการคงสภาพหรือเปลี่ยนแปลงตามสภาพที่เป็นอยู่ หรือความจำเป็นในสภาวะการณ์ปัจจุบัน

Arnold Wittick^{๖๔} ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์อย่างกว้างๆ มีความหมายได้ ๒ นัย

^{๖๒} เสรี พงศ์พิศ, ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๓๖), หน้า ๓๕-๓๖.

^{๖๓} บัณฑิต จูลาสัย, เอกสารประกอบการสอนเรื่อง“การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชนขั้นพื้นฐาน”, (ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๙๐.

^{๖๔} Wittick, Arnold, Encyclopedia of urban planning, (New York: McGraw-Hill, 1974), p.768.

คือ นัยกว้าง คือ การใช้และการจัดการธรรมชาติ ทั้งส่วนที่ธรรมชาติสร้างขึ้นและมนุษย์สร้างขึ้น อย่างฉลาดและวางแผนอย่างรอบคอบสำหรับทรัพยากรเหล่านั้น อีกนัยหนึ่ง คือ การปรับปรุงหรือการป้องกันอาคารหรือ กลุ่มอาคารบริเวณใกล้เคียง (Conservation area) โดยมักจะเป็นอาคารที่มีคุณภาพดีทางสถาปัตยกรรม หรือ มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ บริเวณดังกล่าวอาจมีขอบเขต หมู่บ้าน ทั้งหมู่บ้าน เมืองขนาดเล็ก หรือ อาจเป็นส่วนหนึ่งของเมือง เช่น ถนน ตลาด กลุ่มอาคาร เป็นต้น^{๖๕}

ชมพูนุช สงกกลาง^{๖๖} ได้ให้ความหมายการอนุรักษ์ไว้ว่า เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด ให้เกิดประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และใช้ได้นานที่สุด ทั้งนี้จะต้องให้สูญเสียโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และจะต้องกระจายการใช้ประโยชน์อย่างทั่วถึงกัน โดยการอนุรักษ์มีหลายวิธี ควรเลือกใช้ให้เหมาะสมกับชนิดหรือประเภทของทรัพยากร เวลา สถานที่และโอกาส

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์^{๖๗} ได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ชุมชนไว้สองความหมาย ทั้งชุมชนที่เป็นลักษณะทางกายภาพ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบงานสถาปัตยกรรมที่ต้องอนุรักษ์ เพื่อให้งานสถาปัตยกรรมดังกล่าวมีความเด่นสง่าเหมาะสมกับที่เป็นอาคารที่ต้องอนุรักษ์ และอีกลักษณะหมายถึงกลุ่มหรือบริเวณที่มีการตั้งถิ่นฐานตามลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคมและกายภาพของแต่ละแห่ง ซึ่งอาจต้องมีการอนุรักษ์ทั้งบริเวณไว้ให้ครบถ้วนทุกลักษณะ นอกเหนือจากลักษณะทางกายภาพ

กล่าวโดยสรุปว่าการอนุรักษ์ เป็นการคงไว้และฟื้นฟูลักษณะของพื้นที่ทั้งทางกายภาพ สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจและมรดกทางวัฒนธรรม แบ่งเป็น ๒ ระดับ คือ

๑) การอนุรักษ์ในระดับเมืองหรือชุมชน (Urban Level) ได้แก่การอนุรักษ์องค์ประกอบต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ที่ทำการอนุรักษ์ เช่น อาคารในพื้นที่ ถนน ลานกิจกรรม

๒) การอนุรักษ์ในระดับของสถาปัตยกรรม (Architectural Level)

สรุปการอนุรักษ์ตามความหมายข้างต้น เป็นหลักการไว้ได้ดังต่อไปนี้

๑) หลักการใช้อย่างยั่งยืน การใช้อย่างสมเหตุสมผล หรือใช้อย่างฉลาดเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ไม่ก่อให้เกิดของเสียและมลพิษ

๒) หลักการสงวนของหายาก ทรัพยากรที่กำลังจะสูญสิ้น ควรหลีกเลี่ยงการนำไปใช้ และควรทำนุบำรุงหรือทำให้ทรัพยากรนั้นมีเพิ่มขึ้น

๓) หลักการทำนุบำรุงทรัพยากรที่เสื่อมโทรม จากไม่สามารถนำไปใช้ได้ จนฟื้นฟูสภาพนำมาใช้ได้

^{๖๕} สุภัฏญา เอี่ยมชัย, การศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์ชุมชนลำปาง, (บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๑๘.

^{๖๖} ชมพูนุช สงกกลาง, เอกสารประกอบการสอนรายวิชาชีวิตกับสิ่งแวดล้อม, (อุดรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๕๖), หน้า ๒๕๕.

^{๖๗} ประสงค์ เอี่ยมอนันต์, “การพัฒนาในเขตเมืองเก่า” เมืองโบราณ, (มกราคม-ธันวาคม ๒๕๓๘): หน้า ๓๐๗-๓๑๒.

๒.๓.๓ หลักการสำคัญในการอนุรักษ์

หลักการที่สำคัญโดยตระหนักถึงการสื่อความหมายและการนำเสนอเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการอนุรักษ์และจัดการมรดกประเพณี วัฒนธรรม จึงสร้างกฎบัตรนี้ขึ้น ได้กำหนดหลักการสำคัญ ๗ หลักการ ซึ่งจะเป็นพื้นฐานของการสื่อความหมายและการนำเสนอที่เหมาะสมในสภาพการณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การสื่อความหมายและการนำเสนอในรูปแบบใด หรือด้วยสื่อแบบใด ซึ่งหลักการสำคัญ ๗ ประการดังนี้

หลักการข้อที่ ๑ การเข้าถึงและการทำความเข้าใจ (Access and Understanding)

หลักการข้อที่ ๒ ความเชื่อถือได้ของแหล่งข้อมูล (Soundness of Information Sources)

หลักการข้อที่ ๓ การให้ความสนใจกับสภาพโดยรอบ และบริบท (Attention to Setting and Context)

หลักการข้อที่ ๔ การสงวนรักษาความเป็นของแท้ (Preservation of Authenticity)

หลักการข้อที่ ๕ การวางแผนเพื่อความยั่งยืน (Planning for Sustainability)

หลักการข้อที่ ๖ การคำนึงถึงความเป็นองค์รวม (Concern for Inclusiveness)

หลักการข้อที่ ๗ ความสำคัญของการศึกษาวิจัย การประเมิน และการฝึกอบรม (Importance of Research, Evaluation, and Training)

หลักการข้อที่ ๑ การเข้าถึงและการทำความเข้าใจ (Access and Understanding) โปรแกรม การสื่อความหมายและการนำเสนอไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบใดที่เหมาะสมและยั่งยืน ควรจะมีความสะดวกต่อสาธารณชนในการเข้าถึงแหล่งมรดกวัฒนธรรมทั้งทางกายภาพและทางองค์ความรู้

๑.๑ การสื่อความหมายและการนำเสนอที่มีประสิทธิภาพควรส่งเสริมประสบการณ์ เพิ่มพูนความเคารพและความเข้าใจของสาธารณชน และสื่อสารถึงความสำคัญของการอนุรักษ์แหล่งมรดกวัฒนธรรม

๑.๒ การสื่อความหมายและการนำเสนอควรส่งเสริมให้บุคคลและชุมชน ได้คำนึงถึงความรับรู้ของตนเองที่มีต่อแหล่ง และสร้างความสัมพันธ์อย่างมีความหมายกับแหล่งโดยให้ภูมิรู้รวมทั้งสภาพความจริง โดยความมีเป้าหมายที่จะกระตุ้นให้เกิดความสนใจและการเรียนรู้สืบเนื่องต่อไป

๑.๓ โปรแกรมการสื่อความหมายและการนำเสนอควรระบุและประเมินผู้รับข้อมูลทั้งในด้านจำนวนประชากร และด้านวัฒนธรรม อีกทั้งจะต้องพยายามอย่างยิ่งยวดในการสื่อสารถึงคุณค่าความสำคัญของแหล่งให้เข้าถึงผู้รับข้อมูลที่หลากหลาย

๑.๔ ความหลากหลายของภาษาในกลุ่มผู้เข้าชมแหล่งและชุมชนที่เกี่ยวข้องกับแหล่ง ควรนำมาเป็นประเด็นพิจารณาสำหรับโครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อความหมาย

๑.๕ กิจกรรมการสื่อความหมายและการนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ ควรมีส่วนที่สาธารณชนสามารถเข้าถึงได้ทางกายภาพด้วย

๑.๖ ในกรณีที่การเข้าถึงแหล่งทางกายภาพถูกจำกัดเนื่องจากประเด็นการอนุรักษ์ ความอ่อนไหวทางวัฒนธรรม การใช้สอยที่ถูกปรับเปลี่ยนไป หรือด้วยประเด็นความปลอดภัย ควรจะจัดให้มีการสื่อความหมายและการนำเสนอนอกแหล่ง

หลักการข้อที่ ๒ ความเชื่อถือได้ของแหล่งข้อมูล (Soundness of Information Sources) การสื่อความหมายและการนำเสนอ ควรจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักฐานที่รวบรวมขึ้นด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์และทางวิชาการ ที่เป็นที่ยอมรับ รวมถึงวัฒนธรรมประเพณีดำรงอยู่

๒.๑ การสื่อความหมายควรประกอบไปด้วยข้อมูลทั้งแบบมุขปาฐะและข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษรหลักฐานที่เป็นวัตถุ รูปแบบประเพณี และความหมายต่าง ๆ ที่ผูกพันอยู่กับแหล่งอื่นที่จำเป็นต้องมีการระบุถึงแหล่งที่มาของข้อมูลเหล่านั้นอย่างชัดเจน

๒.๒ การสื่อความหมายควรอยู่บนพื้นฐานของการศึกษาค้นคว้าแหล่งและสภาพแวดล้อมโดยละเอียด และโดยศาสตร์ที่หลากหลายแต่ก็จะต้องตระหนักว่า การสื่อความหมายที่มีคุณค่าจะต้องรวมถึงการพิจารณาสมมติฐานทางประวัติศาสตร์ ตำนานพื้นบ้าน และเรื่องเล่าต่าง ๆ ด้วย

๒.๓ ในแหล่งประวัติศาสตร์ที่การเล่าเรื่องราวแบบพื้นบ้าน หรือความทรงจำของผู้มีส่วนร่วมในประวัติศาสตร์เป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับความสำคัญของแหล่ง โปรแกรม การสื่อความหมายผนวกแหล่งข้อมูลเหล่านี้เข้าไปด้วย ไม่ว่าจะโดยทางอ้อมผ่านทางโครงสร้างพื้นฐานทางการสื่อความหมายหรือโดยผ่านทางความร่วมมือของสมาชิกชุมชนที่เกี่ยวข้องในรูปแบบของวิทยากรประจำแหล่งการปฏิสังขรณ์ภาพของแหล่ง ไม่ว่าจะโดยศิลปิน สถาปนิก หรือนักสร้างหุ่นจำลองคอมพิวเตอร์ ควรจะมีพื้นฐานอยู่บนการวิเคราะห์ด้านสภาพแวดล้อม ด้านโบราณคดีด้านสถาปัตยกรรม และข้อมูลทางประวัติศาสตร์อย่างละเอียดและเป็นระบบ รวมทั้งการวิเคราะห์แหล่งข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษร มุขปาฐะ สัญลักษณ์ และภาพถ่าย แหล่งข้อมูลเหล่านี้จะต้องได้รับการบันทึกไว้อย่างชัดเจน และเมื่อมีการปฏิสังขรณ์ภาพขึ้นมาใหม่ จากแหล่งข้อมูลเดิม ภาพใหม่นั้นจะต้องได้รับการนำเสนอเพื่อเปรียบเทียบกับการปฏิสังขรณ์ ภาพครั้งก่อน

๒.๔ กิจกรรมการสื่อความหมายและการนำเสนอรวมทั้งแหล่งการศึกษาและแหล่งข้อมูลที่นำมาใช้เป็นพื้นฐาน ในการจัดกิจกรรมเหล่านั้น ควรจะได้รับการบันทึกและจัดเก็บไว้เพื่อการอ้างอิงและการพิจารณาในอนาคต

หลักการข้อที่ ๓ การให้ความสนใจกับสภาพโดยรอบ และบริบท (Attention to Setting and Context) การสื่อความหมาย และการนำเสนอของแหล่งมรดกวัฒนธรรม ควรจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องในระดับกว้าง กับบริบทและสภาพโดยรอบทางสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และธรรมชาติ

๓.๑ การสื่อสารความหมายควรจะค้นคว้าถึงความสำคัญของแหล่งในบริบทที่หลากหลายของประวัติศาสตร์การเมือง จิตวิญญาณและศิลปะ อีกทั้งจะต้องพิจารณาทุกแง่มุมของความสำคัญของแหล่งได้แก่ แง่วัฒนธรรม สังคมและสภาพแวดล้อม

๓.๒ การสื่อความหมายสู่สาธารณะของแหล่งมรดกวัฒนธรรม ควรจะต้องมี การจำแนกและระบุอย่างชัดเจนถึงอายุสมัยของช่วงเวลาแหล่งนั้น ๆ ได้มีวิวัฒนาการมาและอิทธิพลต่าง ๆ ที่มีต่อวิวัฒนาการของแหล่งช่วงสมัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความสำคัญของแหล่งจะต้องได้รับการเคารพ

๓.๓ การสื่อความหมายควรให้ความสำคัญกับกลุ่มต่าง ๆ ที่มีผลต่อความสำคัญ ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของแหล่งด้วย

๓.๔ ภูมิทัศน์โดยรอบแหล่ง สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสภาพทางภูมิศาสตร์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของแหล่ง ดังนั้นจึงควรให้ความสำคัญ

กับสิ่งเหล่านี้ในการสื่อความหมายด้วย

๓.๕ องค์ประกอบที่จับต้องไม่ได้ของมรดกในแหล่ง อาทิ แบบแผนทางวัฒนธรรม และจิตวิญญาณ เรื่องเล่า ดนตรี ระเบียบ ละคร วรรณกรรม ทัศนศิลป์ ธรรมเนียมเฉพาะบุคคล และอาหารควร จะได้รับการให้ความสำคัญและรวมอยู่ในการสื่อความหมายด้วย

๓.๖ ความสำคัญข้ามวัฒนธรรมของแหล่งมรดก เช่นเดียวกับมุมมองต่าง ๆ เกี่ยวกับ เรื่องดังกล่าวที่วางพื้นฐานอยู่บนการศึกษาทางวิชาการ บันทึกโบราณ และรูปแบบประเพณีที่ดำรงอยู่ควร จะนำมาพิจารณาในการจัดทำโปรแกรมการสื่อความหมาย

หลักการข้อที่ ๔ การสงวนรักษาความเป็นของแท้ (Preservation of Authenticity) การ สื่อความหมายและการนำเสนอ แหล่งมรดกวัฒนธรรมจะต้องเคารพต่อหลักการพื้นฐานของความเป็น ของแท้ตามสาระของ Nara Document^{๖๘}

๔.๑ ความเป็นของแท้ คือความห่วงใยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนมนุษย์ เช่นเดียวกับหลักฐาน วัตถุที่คงเหลืออยู่การออกแบบโปรแกรมการสื่อความหมายจึงควรเคารพหน้าที่ที่ใช้อยู่ตามรูปแบบ ประเพณีทางสังคมของแหล่ง อีกทั้งกิจกรรมทางวัฒนธรรมและความภาคภูมิใจของประชาชนใน ท้องถิ่นและชุมชนที่เกี่ยวข้อง

๔.๒ การสื่อความหมายและการนำเสนอควรเอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ความเป็นของ แท้ของแหล่งมรดกวัฒนธรรมโดยสื่อสารถึงความสำคัญของแหล่งโดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อ คุณค่าทางวัฒนธรรมของแหล่ง หรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาของแหล่งอย่างที่ไม่สามารถทำ ให้กลับคืนดั้งเดิมได้

๔.๓ โครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อความหมายที่มองเห็นได้ (อาทิเช่น ชุมทางเดิน และ ป้ายสื่อความหมาย) ตามที่เห็นว่าเหมาะสมและมีความจำเป็นจะต้องมีความละเอียดอ่อนต่อ รูปลักษณะสภาพโดยรวม และความสำคัญด้านวัฒนธรรมและธรรมชาติของแหล่งในขณะที่ตัวโครง- สร้างก็จะต้องมองเห็นได้อย่างชัดเจน

๔.๔ กิจกรรมการสื่อความหมายต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในแหล่ง อาทิ คอนเสิร์ต การแสดง ประเภทละคร ฯลฯ ที่เห็นว่าเหมาะสมและมีความอ่อนไหวต่อรูปลักษณะของแหล่ง จะต้องมีการ วางแผนอย่างรัดกุม เพื่อไม่ให้เกิดการรบกวนต่อประชาชนในท้องถิ่น อีกทั้งสภาพแวดล้อมทาง กายภาพเกิดขึ้นน้อยที่สุด

หลักการข้อที่ ๕ การวางแผนเพื่อความยั่งยืน (Planning for Sustainability) แผนการ สื่อความหมายสำหรับแหล่งมรดกวัฒนธรรม ประเพณี จะต้องมีความละเอียดอ่อนต่อสภาพแวดล้อม ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของแหล่ง โดยมีความยั่งยืนด้านสังคม การเงิน สภาพแวดล้อมเป็นส่วน หนึ่งของเป้าหมายหลัก

๕.๑ การพัฒนาการดำเนินการโปรแกรมการสื่อความหมายและการนำเสนอควรจะเป็น หนึ่งในองค์รวมของการวางแผนการ งบประมาณ และกระบวนการจัดการแหล่งมรดกวัฒนธรรม

๕.๒ ผลที่คาดหวังจากโครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อความหมายและจำนวนผู้เข้าชม-

^{๖๘} The Nara Document on Authenticity, was adopted by ICOMOS Symposia, Nara, Japan, 1994, p.1-6.

แหล่งคุณค่าทางวัฒนธรรม ลักษณะทางกายภาพ ความสมบูรณ์ และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของ แหล่งจะต้องนำมาพิจารณาทั้งหมด ในการประเมินผลกระทบของมรดกวัฒนธรรม

๕.๓ การสื่อความหมายและการนำเสนอ ควรตอบสนองวัตถุประสงค์ด้านการศึกษา และ วัฒนธรรมในระดับกว้าง ความสำเร็จของโปรแกรมการสื่อความหมายจะต้องไม่พิจารณาเฉพาะในแง่ จำนวนผู้เข้าชมหรือรายได้แต่เพียงอย่างเดียว

๕.๔ การสื่อความหมายและการนำเสนอควรจะเป็นส่วนหนึ่งในองค์รวมของกระบวนการ อนุรักษ์ ส่งเสริมตระหนักรู้ของสาธารณชนต่อปัญหาด้านการอนุรักษ์ที่แหล่งนั้น ๆ ประสบอยู่ และ อธิบายถึงความพยายามในการปกป้องความสมบูรณ์ทางกายภาพของแหล่งไว้

๕.๕ องค์ประกอบทางเทคนิคหรือเทคโนโลยีใด ๆ ที่ได้กำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างพื้นฐานทางการสื่อความหมายแบบถาวรของแหล่งควรมีการออกแบบและก่อสร้างในแบบที่ สามารถบำรุงรักษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง

๕.๖ กิจกรรมด้านการสื่อความหมายควรพุ่งเป้าไปที่การให้ประโยชน์ต่อชุมชนของแหล่ง นั้นในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อย่างยุติธรรมและยั่งยืนในทุกระดับ และเพื่อให้บรรลุ เป้าหมายดังกล่าวจะต้องสนับสนุนให้มีการฝึกอบรมและจัดจ้างวิทยากรประจำแหล่งจากคนในชุมชน ของแหล่งนั้น ๆ

หลักการข้อที่ ๖ การคำนึงถึงความเป็นองค์รวม (Concern for Inclusiveness) การสื่อ ความหมายและการนำเสนอ แหล่งมรดกวัฒนธรรมจะต้องเป็นผลของการร่วมมือกันอย่างมีคุณค่า ความหมายระหว่างนักวิชาชีพด้านมรดกชุมชนที่เกี่ยวข้อง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ

๖.๑ ความเชี่ยวชาญของหลากหลายสาขาวิชาชีพ อาทิ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการ อนุรักษ์ หน่วยงานของรัฐ ผู้จัดการแหล่ง ผู้ประกอบการท่องเที่ยวและวิชาชีพอื่น ๆ ควรจะบูรณาการ อยู่ในการจัดทำโปรแกรมการนำเสนอ

๖.๒ สิทธิตามประเพณี ความรับผิดชอบและผลประโยชน์ของเจ้าของทรัพย์สินผู้อยู่อาศัย ในบริเวณใกล้เคียง และชุมชนที่เกี่ยวข้องควรได้รับการให้ความสำคัญและเคารพใน การวางแผน โปรแกรมการสื่อความหมายและการนำเสนอแหล่ง

๖.๓ แผนการขยายหรือทบทวนโปรแกรมสื่อความหมายและการนำเสนอควรจะทำให้ สาธารณชนให้ความเห็นและมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นสิทธิและความรับผิดชอบของทุกคนที่จะเปิดเผย ความเห็นและมุมมองของตนให้เป็นที่รับรู้

๖.๔ เนื่องจากปัญหาด้านสิทธิของทรัพย์สินทางปัญญาและวัฒนธรรมตามรูปแบบ ประเพณีมีความเกี่ยวพันเป็นพิเศษกับกระบวนการสื่อความหมายและการสื่อสารออกมาด้วยสื่อต่าง ๆ (อาทิสื่อมัลติมีเดียที่นำเสนอในแหล่ง สื่อดิจิทัล และสิ่งพิมพ์) กรรมสิทธิ์ตามกฎหมายและสิทธิในการ ใช้ภาพ ข้อความ และวัตถุในการสื่อความหมายอื่น ๆ ควรจะได้มีการปรึกษาหารือและระบุให้ชัดเจน ลงไปในกระบวนการวางแผน

หลักการข้อที่๗ ความสำคัญของการศึกษาวิจัย การประเมินและการฝึกอบรม (Importance of Research, Evaluation, and Training) การศึกษาวิจัย การฝึกอบรม และการ ประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เป็นองค์ประกอบสำคัญของการสื่อความหมายแหล่งมรดกวัฒนธรรม ประเพณี

๗.๑ การสื่อความหมายของแหล่งมรดกวัฒนธรรมไม่ควรจะพิจารณาว่าเสร็จสมบูรณ์ เมื่อการจัดทำโครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อความหมายเสร็จเรียบร้อยแล้ว การศึกษาค้นคว้า และการปรึกษาหารืออย่างต่อเนื่องเป็นสิ่งสำคัญในการขยายผลความเข้าใจและความประทับใจ ในความสำคัญของแหล่ง และควรจะเป็นองค์ประกอบที่บูรณาการอยู่ในโปรแกรม การสื่อความหมายทุกโปรแกรม

๗.๒ โปรแกรมการสื่อความหมายและโครงสร้างพื้นฐานควรจะมีการออกแบบ และก่อสร้าง ให้เหมาะกับการปรับปรุงแก้ไข และ/หรือ เพิ่มเติมได้เป็นระยะ ๆ

๗.๓ โปรแกรมการสื่อความหมาย และการนำเสนอรวมทั้งผลกระทบทางกายภาพ ที่โปรแกรมเหล่านั้นมีต่อแหล่งควรจะมีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งควรมีการเปลี่ยนแปลงเป็นครั้งคราวบนพื้นฐานของการวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์และทางวิชาการ รวมถึงเสียงสะท้อนจากประชาชน ผู้เข้าชมและสมาชิกของชุมชนที่เกี่ยวข้อง เช่นเดียวกับผู้เชี่ยวชาญด้านมรดกวัฒนธรรมควรจะมีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินผลนี้ด้วย

๗.๔ โปรแกรมการสื่อความหมายทุกโปรแกรมควรจะได้รับพิจารณาว่าเป็น แหล่งการศึกษาแหล่งหนึ่ง และการออกแบบโปรแกรมนั้น ๆ ควรให้ความสำคัญกับความเป็นไปได้ ที่จะนำไปใช้ในหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียน สื่อด้านการสื่อสารและข้อมูล กิจกรรมพิเศษการจัดงาน และงานอาสาสมัครตามฤดูกาล

๗.๕ การฝึกอบรมนักวิชาชีพผู้มีคุณวุฒิเฉพาะด้านในการสื่อความหมายและนำเสนอ มรดกวัฒนธรรม อาทิการสร้างสรรคเนื้อหา การจัดการเทคโนโลยี การนำเที่ยว และการศึกษา ถือเป็นวัตถุประสงค์อันสำคัญยิ่ง ยิ่งไปกว่านั้น โปรแกรมการศึกษาพื้นฐานด้านการอนุรักษ์ควรมองเอาองค์ประกอบของการสื่อความหมายและการนำเสนอเข้าไปในหลักสูตรด้วย

๗.๖ ความร่วมมือระหว่างประเทศ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนประสบการณ์มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาและธำรงรักษามาตรฐานด้านวิธีการและเทคโนโลยีการสื่อความหมาย เพื่อเป้าหมายดังกล่าว การประชุมระหว่างประเทศ การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการแลกเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ระดับวิชาชีพรวมถึง การประชุมในระดับชาติและระดับภูมิภาคควร ได้รับการสนับสนุน กิจกรรมเหล่านี้จะสร้างโอกาสในการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันอย่างสม่ำเสมอเกี่ยวกับความหลากหลายของวิธีการสื่อความหมาย รวมทั้งประสบการณ์ในภูมิภาคและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

๗.๗ โปรแกรมและคอร์สการฝึกอบรมที่จัดขึ้นในแหล่งควรพัฒนาขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการให้ข้อมูลที่ทันสมัยเกี่ยวกับพัฒนาการใหม่ๆ นวัตกรรมในแหล่งต่อเจ้าหน้าที่ด้านมรดกและการสื่อความหมายในทุกระดับ รวมทั้งชุมชนที่เกี่ยวข้องและชุมชนเจ้าของพื้นที่

ตามหลักการทั้ง ๗ ข้อดังกล่าว มีวัตถุประสงค์ให้เป็นไปเพื่อ

๑) Facilitate understanding and appreciation อำนวยความสะดวกในการทำความเข้าใจ และสร้างความประทับใจ ในแหล่งมรดกวัฒนธรรม และสร้างความตระหนัก ต่อสาธารณชนในความจำเป็นที่จะต้องปกป้องและอนุรักษ์แหล่งมรดกวัฒนธรรม

๒) Communicate the meaning สื่อความหมาย ของแหล่งมรดกวัฒนธรรมด้วย การรับรองความสำคัญของแหล่งอย่างรัดกุม และเป็นลายลักษณ์อักษร โดยวิธีทางวิทยาศาสตร์และวิชาการที่เป็นที่ยอมรับ รวมถึงวัฒนธรรมประเพณีที่ดำรงอยู่

๓) Safeguard the tangible and intangible values ปกป้องคุณค่าที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ของแหล่งมรดกวัฒนธรรมในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมของแหล่งมรดกและในบริบททางสังคม

๔) Respect the authenticity เคารพความเป็นแหล่งมรดกวัฒนธรรม โดยสื่อถึงเนื้อหาทางประวัติศาสตร์และคุณค่าทางวัฒนธรรมของแหล่ง และปกป้องแหล่งจากผลกระทบ ที่เกิดจากโครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อความหมายที่ไม่เหมาะสม

๕) Contribute to the sustainable conservation สนับสนุนการอนุรักษ์อย่างยั่งยืนของแหล่งมรดกวัฒนธรรม โดยการส่งเสริมความเข้าใจของสาธารณชนต่อความพยายามในการอนุรักษ์ที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง และต้องจัดให้มีการบำรุงรักษาและปรับปรุงข้อมูลของโครงสร้างพื้นฐาน ด้านการสื่อความหมายในระยะยาว

๖) Encourage inclusiveness สนับสนุนความเป็นองค์รวม ในการสื่อความหมายของแหล่งมรดกวัฒนธรรม โดยอำนวยความสะดวกให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและชุมชนที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและการดำเนินการตามโปรแกรมการสื่อความหมาย

๗) Develop technical and professional standards พัฒนามาตรฐานด้านเทคนิคและวิชาชีพสำหรับการสื่อความหมายของมรดก และการนำเสนอรวมทั้งเทคโนโลยี การศึกษาวิจัย และการฝึกอบรม มาตรฐานดังกล่าวนี้ จะต้องมีความเหมาะสมและยั่งยืนในบริบททางสังคม

๒.๓.๔ องค์ประกอบ

องค์ประกอบของหลักการอนุรักษ์และการฟื้นฟูที่ดี จะต้องดำเนินไปโดยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสังคม คือ มีทั้งการรักษาคุณค่าเดิมของสิ่งนั้น ๆ พร้อมทั้งมีการพัฒนาควบคู่กันไปด้วย การอนุรักษ์ไม่ได้เป็นเพียงการเก็บรักษาของเก่าเข้าพิพิธภัณฑสถานนั้น หากต้องศึกษาค้นคว้า และนำคุณค่าที่ได้เผยแพร่กลับไปสู่สังคมอย่างกว้างขวางอีกครั้ง เป็นการยกระดับสังคมให้หันมาสนใจในมรดกศิลปะและวัฒนธรรม^{๖๙} ดังนี้

๑. หลักการอนุรักษ์วัฒนธรรม มีหลักสำคัญ ๒ ประการ คือ

๑.๑ การอนุรักษ์เพื่อรักษาวัฒนธรรมสภาพให้พ้นจากการเสื่อมสลายโดยธรรมชาติและกาลเวลา

๑.๒ การอนุรักษ์เพื่อพัฒนาวัฒนธรรมให้กลับมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมปัจจุบันให้ได้

๒. วิธีการอนุรักษ์วัฒนธรรม มีอยู่ ๓ ลักษณะ คือ

๒.๑ การสงวนรักษา (Preservation) เป็นการสงวนรักษาเพื่อให้คงสภาพเดิมมากที่สุด เป็นการหยุดการเสื่อมสลายอันเกิดจากธรรมชาติและสาเหตุอื่น โดยจะไม่มี การต่อเติมหรือเพิ่มเติมให้ผิดไปจากเดิม

๒.๒ การบูรณปฏิสังขรณ์ (Restoration) เป็นการอนุรักษ์ขั้นที่สูงขึ้นไปกว่าการสงวน

^{๖๙} สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, แผนแม่บทปรัณรงควัฒนธรรมไทย พ.ศ. ๒๕๓๗, (กรุงเทพฯ: สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๐).

รักษาอีกชั้นหนึ่ง กล่าวคือ เป็นการเก็บรวบรวมเอาส่วนที่เสียหายแตกทำลายมาต่อเติม หรือทำให้ดูดีขึ้นใหม่ โดยยึดหลักให้เหมือนเดิมมากที่สุด

๒.๓ การอนุรักษ์ (Conservation) เป็นขั้นที่กว้างกว่าสองวิธีแรก อาจใช้วิธีทั้งสองร่วมกัน แต่จะไม่หยุดอยู่เพียงแค่นั้น หากจะเลยไปถึงขั้นของการปรับแต่งให้กลมกลืนเข้ากับของเดิมหรือของที่มีอยู่แล้ว และยังสามารถปรับมาใช้ในชีวิตประจำวันหรือวิถีชีวิตของสังคมปัจจุบัน หรืออาจเป็นการสร้างสรรค์ของใหม่ให้กลมกลืน และส่งเสริมกับของเก่าที่มีอยู่แล้ว

อย่างไรก็ตามในบางครั้งการอนุรักษ์ก็อาจหมายถึงการทำลายด้วย แต่เป็นการทำลายสิ่งปกคลุมบางอย่างเพื่อเปิดเผยให้คุณค่าแท้จริงของสิ่งนั้นปรากฏออกมา ซึ่งประโยชน์ของการอนุรักษ์วัฒนธรรมนั้นมีประโยชน์ คือ เป็นการเก็บรักษาคุณค่ามรดกวัฒนธรรม เพื่อสืบทอดไปยังชนรุ่นหลัง เป็นการศึกษาค้นคว้ามรดกทางวัฒนธรรมและเผยแพร่ เพื่อยกระดับสังคม ทำให้สังคมสามารถพัฒนาไปอย่างเหมาะสมและเป็นตัวของตัวเอง บนรากฐานมรดกวัฒนธรรมและเทคโนโลยีของตนเอง

องค์ประกอบสำคัญของรูปแบบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน ผลจากการบูรณาการแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และแนวปฏิบัติที่ดีและเหมาะสมของชุมชน/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับความเห็นจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งในด้านวิทยาศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ด้านการศึกษาและด้านการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยอิงเกณฑ์ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ หรือเนื้อหา (Index of item - object congruence) จากนั้นผู้วิจัยจึงนำไปร่างเป็นกรอบประเด็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดของรูปแบบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน กรณีศึกษาโครงการวิจัยและพัฒนา การเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น เครือข่ายมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ประเด็นความเหมาะสมด้านวิธีการสร้างความรู้/ความเข้าใจและความตระหนักร่วมกันในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

๑) ควรมีแหล่งเรียนรู้เชิงอนุรักษ์/ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ในการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นจุดรวมความสนใจของชุมชน

๒) ควรมีบุคคลแกนนำ/ปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีความรู้/ประสบการณ์ในการรวมกลุ่มผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียจากการใช้ประโยชน์ฯ/มีปัญหาสีงแวดล้อม สามารถผลักดัน/จุดประกายความรับผิดชอบร่วมกัน

๓) ควรมีกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันในการใช้ทรัพยากรอย่างมีเหตุผล การประหยัดไว้ใช้ยามขาดแคลน และวิธีการใช้ทรัพยากรที่พัฒนาให้เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิต

ประเด็นความเหมาะสมด้านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลง

๑) ควรมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อรักษา/ซ่อมแซม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิด การเปลี่ยนแปลงไปจากสภาวะปกติหรือความเสียหายที่เกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วม

๒) ควรมีการดำเนินกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เสื่อมโทรมลง

๓) ควรมีการดำเนินกิจกรรมพัฒนา/ปรับปรุงเทคโนโลยีท้องถิ่นด้านการอนุรักษ์ ด้วยการนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม

ประเด็นความเหมาะสมในด้านการควบคุมกิจกรรมเพื่อการคงสภาพ/เพิ่มสมรรถนะด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนให้ยั่งยืน

- ๑) สถาบันการศึกษา วัด โรงเรียน หน่วยงานในท้องถิ่น ให้ความร่วมมือด้านวิชาการ สถานที่ (เวทีชาวบ้าน) บุคลากร หรืองบประมาณ (ถ้าจำเป็น)
- ๒) มีการตั้งกฎกติกาชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ๓) มีกระบวนการขยายผลที่ได้จากบทเรียนการอนุรักษ์ทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ
- ๔) ควรมีการกำหนด/ขึ้นทะเบียนปราชญ์ชาวบ้านและแหล่งเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์

๒.๓.๕ กระบวนการ/วิธีการ

ในการอนุรักษ์ ประเพณีท้องถิ่นของชุมชนนั้น พอมิแนวทางการอนุรักษ์(Conservation) และการฟื้นฟูได้ ควรมีหลักการและวิธีการอนุรักษ์ ซึ่งประกอบด้วย

- ๑) หลักการใช้อย่างยั่งยืน การใช้อย่างสมเหตุสมผล หรือใช้อย่างฉลาดเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ไม่ก่อให้เกิดของเสียและมลพิษ
- ๒) หลักการสงวนของหายาก ทรัพยากรที่กำลังจะสูญสิ้น ควรหลีกเลี่ยงการนำไปใช้ และควรทำนุบำรุงหรือทำให้ทรัพยากรนั้นมีเพิ่มขึ้น
- ๓) หลักการทำนุบำรุงทรัพยากรที่เสื่อมโทรม จากไม่สามารถนำไปใช้ได้ จนฟื้นฟูสภาพนำมาใช้ได้

วิธีการอนุรักษ์ มีด้วยกัน ๘ ประการ ดังนี้

๑. การใช้ หมายถึง การใช้หลายรูปแบบ เช่น การบริโภคโดยตรง เช่น การใช้พลังงาน ต้องใช้แบบยั่งยืน
๒. การเก็บกัก หมายถึง การรวบรวมหรือการเก็บกักทรัพยากรที่มีแนวโน้มว่าจะขาดแคลนในบางเวลา หรือคาดว่าจะเกิดวิกฤตขึ้น
๓. การรักษา/ซ่อมแซม หมายถึง การดำเนินการใด ๆ ต่อทรัพยากรที่ขาดไปไม่ทำงานตามพฤติกรรม เสื่อมโทรม เกิดปัญหา สามารถฟื้นคืนสภาพได้ จนสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้
๔. การฟื้นฟู หมายถึง การดำเนินการใด ๆ ต่อทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมให้เป็นปกติ สามารถเอื้อประโยชน์ในการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้
๕. การพัฒนา หมายถึง การป้องกันสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้เกิดผลผลิตที่ดีขึ้น
๖. การป้องกัน หมายถึง การป้องกันสิ่งที่เกิดขึ้นมิให้ลุกลามมากกว่านี้ และป้องกันสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้น เพื่อไม่ให้เกิดขึ้น
๗. การสงวน หมายถึง การเก็บไว้โดยไม่ให้แตะต้อง หรือนำไปใช้ด้วยวิธีการใด วิธีการหนึ่ง Mahasarakham University
๘. การแบ่งเขต หมายถึง การแบ่งเขตหรือการแบ่งกลุ่ม/ประเภทตามคุณสมบัติทรัพยากร

๒.๓.๖ การประยุกต์ใช้

การอนุรักษ์ สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการรักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยได้นั้น ต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนไทยทุกคนมีวิธีการดังนี้^{๗๐}

๑. ศึกษาค้นคว้า และการวิจัยวัฒนธรรมประเพณีไทยท้องถิ่น ทั้งที่มีการรวบรวมไว้แล้ว และยังไม่ได้ศึกษา เพื่อทราบความหมาย และความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีในฐานะที่เป็นมรดกของไทยอย่างถ่องแท้ ซึ่งความรู้ดังกล่าวถือเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิต เพื่อให้เห็นคุณค่า ทำให้เกิดการยอมรับ และนำไปใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมต่อไป

๒. ส่งเสริมให้ทุกคนเห็นคุณค่าร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีของชาติ และของท้องถิ่นเพื่อสร้างความเข้าใจและมั่นใจแก่ประชาชนในการปรับเปลี่ยนและตอบสนองกระแสวัฒนธรรมอื่น ๆ อย่างเหมาะสม

๓. รมรงค์ให้ประชาชนและภาคเอกชน ตระหนักในความไทย ว่าเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องให้การรับผิดชอบร่วมกันในการส่งเสริมสนับสนุน ประสานงานการบริการความรู้วิชาการ และทุนทรัพย์ สำหรับจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี

๔. ส่งเสริมและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมไทยประเพณีไทย ภายในประเทศและระหว่างประเทศ โดยการใช้ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นสื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน

๕. สร้างทัศนคติ ความรู้และความเข้าใจว่าทุกคนมีหน้าที่เสริมสร้าง ฟื้นฟูและการดูแลรักษา สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมไทยประเพณีไทยที่เป็นสมบัติของชาติ และมีผลโดยตรงของความเป็นอยู่ของทุกคน

๖. จัดทำระบบเครือข่ายสารสนเทศทางด้านวัฒนธรรมประเพณี เพื่อเป็นศูนย์กลางเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงาน เพื่อให้ประชาชนเข้าใจ สามารถเลือกสรร ตัดสินใจ และปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตทั้งนี้สื่อมวลชนควรมีบทบาทในการส่งเสริม และสนับสนุนงานด้านวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้นด้วย

วิธีการอนุรักษ์ประเพณีไทย ^{๗๑}

ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของสังคมไทยเราก็มียหลายอย่าง แล้วแต่ละอย่างก็อยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านาน แต่ทว่าปัจจุบัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้กับเลือนหายไปพร้อมกับมีเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาแทนที่ จึงทำให้ผู้คนไม่เห็นความสำคัญ เราก้เป็นคนไทยคนหนึ่งที่ไม่อยากให้ประเพณีเหล่านั้นสูญหาย แต่วิธีอนุรักษ์ก็มีหลายอย่างแตกต่างกันออกไป ดังต่อไปนี้

๑. การอนุรักษ์ โดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้นๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชน อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย

^{๗๐} https://traditionofthailand.blogspot.com/2012/12/blog-post_5.html#.XHPoRegzaUk

^{๗๑} http://jajah52.blogspot.com/20147/07/blog-post_90.html

๒. การค้นคว้าวิจัยควรศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของไทยในด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น มุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีต และสภาพการณ์ในปัจจุบัน

๓. การฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยม

๔. การพัฒนา ควรริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มการพัฒนาอาชีพควรรนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาช่วยเพื่อต่อยอดใช้ในการผลิต การตลาด และการบริหาร ตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

๕. การถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านมามาเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบและรอบด้าน แล้วไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ

๖. ส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่าง ๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

๗. การเผยแพร่แลกเปลี่ยน โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง รวมทั้งกับประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก

๘. การเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ผู้ดำเนินงานให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ มีการยกย่องประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่าง ๆ และผู้ชายก็ให้ความเห็นเหมือนกันเกี่ยวกับการอนุรักษ์ประเพณีไทยของเราสืบสานให้คงอยู่ต่อไป โดยการให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ เช่น การจัดให้เยาวชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่ดี ๆ แล้วพวกเขาเหล่านั้น รู้สึกภาคภูมิใจ ที่ได้มีส่วนร่วม อาจจะเป็นกิจกรรมหารายได้สร้างวัด หรือมีกิจกรรมให้เด็ก ๆ ได้มาแสดงความสามารถ เช่น อาจจะมีเวทีดนตรี กิจกรรมกีฬา หรือเป็นเรื่องอะไรก็ได้ ที่สอดแทรกอยู่ในงานประเพณีของท้องถิ่น อย่างที่หมู่บ้านท้องถิ่นบางที่ ก็จะมีเวทีแสดงดนตรีในงานบุญเทศกาลต่าง ๆ มีการจัดแข่งกีฬาของเยาวชนและคนในชุมชน สรุปลก็คือดึงคนรุ่นใหม่เข้ามา โดยใช้สิ่งที่เขาสนใจ แล้วเขารู้สึกภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณี แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ความต่อเนื่องของการทำกิจกรรม แล้วเขาจะเฝ้ารออย่างใจจดใจจ่อเลยว่า เมื่อไหร่เขาจะได้เข้ามีส่วนร่วมอีกครั้งกับการอนุรักษ์ประเพณี ที่เขารู้สึกว่าดีงาม

๒.๓.๗ ขั้นตอนการดำเนินการ

การดำเนินการประกอบด้วย ๓ กระบวนการหลักดังนี้ ขั้นตอนที่ ๑ การสร้างความรู้/ความเข้าใจ และความตระหนักร่วมกันในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนอย่างยั่งยืน ๑) ค้นหา/รวบรวมแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติและภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์

ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมบริเวณชุมชน ๒) มีการรวมกลุ่มเครือข่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบริเวณชุมชนฯ ที่ประกอบด้วยแกนนำ/สมาชิกในชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน/สถาบันการศึกษาและหน่วยงานสนับสนุนอื่นๆ ๓) จัดกิจกรรมสร้างความรู้/ความเข้าใจผลกระทบที่เกิดจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ขั้นตอนที่ ๒ การพัฒนากิจกรรมการอนุรักษ์ด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม/เปลี่ยนแปลงไปให้เหมาะสม ๑) นำเทคนิควิธีปฏิบัติต่าง ๆ ในการป้องกันความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาปรับปรุงให้เหมาะสมกับชุมชน ผ่านกิจกรรม การแลกเปลี่ยนรู้แบบมีส่วนร่วมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการ ๒) จัดกิจกรรมรักษา/ซ่อมแซม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสียหาย โดยอาจบูรณาการร่วมกับกิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชน เช่น การพัฒนาอาชีพการพัฒนาสวัสดิการชุมชน เป็นต้น ๓) จัดให้มีกิจกรรมฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่กำลังเสื่อมโทรมหรือภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่ขาดการถ่ายทอด โดยอาจดำเนินการร่วมกับกิจกรรมในวาระสำคัญๆ ของชุมชน

ขั้นตอนที่ ๓ การควบคุมกิจกรรมเพื่อเพิ่มสมรรถนะด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนให้ยั่งยืน ๑) มีคู่มือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชนดำเนินการขึ้นทะเบียนปราชญ์ท้องถิ่นและแหล่ง เรียนรู้ ๒) วางกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์ร่วมกันทั้งในด้านเวลาและสถานที่ และกำหนดดัชนีเป้าหมายในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน ๓) มีโปรแกรมสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในการขยายผลผ่านการสื่อสาร สู่สาธารณะชนในรูปแบบต่าง ๆ ไปสู่ผู้นำรุ่นใหม่และเยาวชนต่อไป ผลการสังเคราะห์รูปแบบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน สามารถนำมาสร้างเป็นแผนภาพแบบจำลองของระบบหลัก เพื่อแสดงให้เห็นองค์ประกอบของการเลื่อนไหลในภาพรวมและระบบย่อย

๒.๔ แนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

๒.๔.๑ ที่มาของแนวคิด

แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการบริหารงานของบุคลากรที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นทฤษฎีที่มีส่วนเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วม^{๗๒} ทฤษฎีสองปัจจัยของเฮร์ทซ์เบิร์ก (Herzberg) เป็นทฤษฎีการจูงใจที่เกี่ยวข้องและสามารถโยงไปสู่กระบวนการมีส่วนร่วมได้ เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจ ทฤษฎีนี้เชื่อว่าผู้ปฏิบัติงานจะปฏิบัติงานได้ผลดีมีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงาน เพราะเขาจะเพิ่มความสนใจในงานและมีความรับผิดชอบ กระตือรือร้นที่จะทำงาน ซึ่งเป็นการเพิ่มผลผลิตของงานให้มากขึ้น ในทางตรงกันข้าม หากผู้ปฏิบัติงานไม่พึงพอใจในการทำงาน ก็จะทำให้เกิดความท้อถอยในการทำงาน และทำให้ผลงานออกมาไม่มีประสิทธิภาพ ทฤษฎีดังกล่าวสอดคล้องกับการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของบุคลากรในองค์กร กล่าวคือ ถ้าบุคลากรได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ได้ร่วมคิดตัดสินใจจะส่งผลให้บุคลากรในองค์กร เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในกิจการงานมากขึ้น ทำให้ประสบผลสำเร็จใน

^{๗๒} อุดินันท์ บัวภักดี, รายงานพิเศษผลงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว, จุลสารการท่องเที่ยว, ๒๕๕๒, หน้า ๘๒.

การพัฒนาได้

นอกจากนี้ทฤษฎีการสร้างผู้นำก็มีความสำคัญ คือ ผู้มีอำนาจที่ดี (Positive Leader) มักจะนำการเคลื่อนไหวในการทำงานอยู่เสมอ ในขณะที่ผู้มีอำนาจที่ไม่ดี (Negative Leader) จะไม่มีผลงานที่สร้างสรรค์เลย การสร้างผู้มีอำนาจหรือผู้นำจะช่วยจูงใจให้บุคลากรเต็มใจที่จะทำงานเพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน เนื่องจากผู้นำเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการชักจูงและรวมกลุ่มคน ดังนั้นทฤษฎีสองปัจจัยนี้จึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของบุคลากรในองค์กร เพราะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือร่วมมือร่วมแรงกันในการทำงานอย่างมีคุณภาพ แสดงให้เห็นถึงการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของบุคลากรและผู้นำร่วมกัน ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมจะต้องมีผู้นำที่ดีอันจะนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กรได้อย่างดี

๒.๔.๒ ความหมายของการมีส่วนร่วม

แนวคิดการมีส่วนร่วมเป็นแนวคิดที่สำคัญในงานชุมชน โดยกรมอนามัย (Sisavanh Vongkatanegnou, ม.ป.ป.) ได้ให้ความหมายไว้พอสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมนั้นคือการสร้างโอกาสให้ทุกคนในชุมชนได้ร่วมกิจกรรมเพื่อนำไปสู่กระบวนการพัฒนาหรือประโยชน์ที่ผู้เข้าร่วมจะได้ อย่างเท่าเทียมกัน และมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ จะยกตัวอย่างมาแสดงพอสังเขปคือ

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี^{๗๓} ได้ระบุไว้ว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบต่อประชาชนเอง และยอมรับปรัชญาการพัฒนาชุมชนว่ามนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่าง เป็นสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น พร้อมทั้งอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันต้องยอมรับว่ามนุษย์สามารถพัฒนาได้หากมีโอกาสและได้รับการชี้แนะที่ถูกต้อง

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคน^{๗๔} ได้สรุปว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนา ชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจการตัดสินใจ และหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมเข้าร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ ผู้มีส่วนได้เสียต้องการที่สุดนั้น จักได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้น จะตรงกับความต้องการที่แท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา^{๗๕} ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมคือการที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจหรือเคยมาเข้าร่วมด้วย เล็กน้อย ได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผิน แต่เข้า

^{๗๓} ยูวัฒน์ วุฒิเมธี, การพัฒนาชุมชนจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพฯ: บางกอกบล๊อค, ๒๕๓๔), หน้า ๓๒.

^{๗๔} วันรักษ์ มิ่งมณีนาคน, การพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๐.

^{๗๕} นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง, (เชียงใหม่: โรงพิมพ์สิริลักษณ์การพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๔.

ร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้นและการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ

ยูพาพร รูปงาม^{๗๖} ได้กล่าวว่าการมีส่วนร่วม (Participation) คือ เป็นผลมาจากการเห็นที่คนที่อยู่ด้วยกันและมีความคิดที่เห็นด้วย ในเรื่องของความต้องการและทิศทางของการเปลี่ยนแปลงและจะต้องมีมากจนเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โครงการเพื่อการปฏิบัติ เหตุผลเบื้องต้นของการที่นำคนมารวมกันได้ ควรจะต้องมีการคำนึงถึงการกระทำทั้งหมด ที่ทำโดยกลุ่มหรือในนามของกลุ่มนั้น กระทำผ่านองค์กร (Organization) ดังนั้นองค์กรจะต้องเปรียบเสมือนตัวกลางที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้

โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff)^{๗๗} ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น ๔ แบบคือ

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ คือ การคิดริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ
๒. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ คือ การสนับสนุนทางทรัพยากรเข้าร่วมในการบริหารการประสานขอความร่วมมือ
๓. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ทางด้านสังคมและผลประโยชน์ส่วนบุคคล
๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินงานกิจกรรมทั้งหมดและเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

โอคเลย์(Oakley,1991)^{๗๘} เห็นว่าการมีส่วนร่วมหมายถึงการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับ ๓ ลักษณะต่อไปนี้คือ ๑.เป็นการให้การช่วยเหลือ ๒.เป็นการให้อำนาจ ๓.เป็นงานขององค์กร

การเข้าร่วมกิจกรรมหรือการดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างประชาชนและทรัพยากรในเรื่องของการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือผู้เข้าร่วมในการตัดสินใจและรับประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้นต้องเข้าร่วมด้วยความสมัครใจ ต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต ความต้องการ และวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ในชุมชน^{๗๙} และการมีส่วนร่วมไม่ได้เพียงแค่เป็นเทคนิคหรือวิธีการ แต่ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการรับรองว่าจะทำให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งสร้างประโยชน์ให้กับประชาชนหรือผู้เข้าร่วมต่อไป นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมควรให้ประชาชนหรือผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นแรกไปจนถึงขั้นตอนสุดท้ายของโครงการหรือกิจกรรมนั้น^{๘๐} โดยการมีส่วนร่วมหรือการร่วมมือร่วมใจกันจะทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนได้อย่างราบรื่นและสามารถที่จะดำเนินกิจกรรมหรือโครงการให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ได้^{๘๑}

จากการให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของนักวิชาการหลายท่านที่กล่าวไปแล้ว

^{๗๖} ยูพาพร รูปงาม, การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ, (ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๕.

^{๗๗} Cohen, J. M. & Uphoff, N.T.(1980). Participation's Place in Rural Development Seeking Clarity Through Specificity. In World Development. 8(3), pp. 219-222.

^{๗๘} Oakley, Peter. (1991). Project with People. Geneva : ILO , pp.8-9.

^{๗๙} อ่างแล้ว, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง, หน้า ๔.

^{๘๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

^{๘๑} อ่างแล้ว, การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ, หน้า ๖.

สามารถสรุปความหมายของการมีส่วนร่วมได้ว่า การมีส่วนร่วมคือการกระทำของบุคคลที่ร่วมมือกัน เป็นกลุ่มหรือการรวมตัวกัน โดยสมาชิกหรือบุคคลในกลุ่มต้องมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเหมือนหรือ คล้ายคลึงกัน เข้าร่วมหรือกิจกรรมใด ๆ ด้วยความสมัครใจ มีความทัดเทียมกัน และร่วมกันทำ กิจกรรมตั้งแต่ขั้นตอนการริเริ่มโครงการจนจบโครงการเพื่อให้ได้ผลประโยชน์ด้านใดด้านหนึ่งร่วมกัน

๒.๔.๓ ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมมีความสำคัญอย่างมากในการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่ทำให้เกิดความสมบูรณ์ได้ และจำเป็นอย่างมากต่ออาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของบุคคลทุกๆ คน ในชุมชนนั้นๆ ประกอบกัน หลายส่วน เพื่อพัฒนาให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการของชุมชน ซึ่งนักวิชาการได้ให้ความ สำคัญของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

เจษฎา หล้าคำ^{๕๒} ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ ๔ ประการ ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล ที่จะพัฒนาศักยภาพของบุคคลในการ วิเคราะห์ปัญหาของชุมชนเอง และหาวิธีการแก้ปัญหาของชุมชนเอง และหาวิธีการแก้ไขอย่าง เหมาะสม ๒. การมีส่วนร่วมทำให้เกิดพลังการต่อรอง เกิดการยอมรับนวัตกรรมใหม่ ๆ ได้อย่าง กลมกลืนกัน ๓. เป็นการส่งเสริมบทบาทหน้าที่ด้านต่างๆ ให้กับชุมชน ๔. ส่งเสริมให้ชุมชนทำ กิจกรรมที่สัมพันธ์กับวิธีการพัฒนาตนเอง อันจะนำไปสู่กระบวนการกระจายอำนาจจากศูนย์กลางสู่ ท้องถิ่นในอนาคต และเกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมของประเทศได้อย่างแท้จริง

ธม บุญธรรม^{๕๓} ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มีความสำคัญต่อการพัฒนา เนื่องจากโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน จึงมีความรู้สึกผูกพันในฐานะเป็นสมาชิกของชุมชน เพื่อ ต้องการพิทักษ์ประโยชน์ของตน และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมของผู้ปกครอง เป็นสิทธิพื้นฐานอัน ชอบธรรมซึ่งจะนำไปสู่การผนึกกำลังกายกำลังสติปัญญาของชุมชนนั้น เพื่อป้องกันปัญหา การ แก้ปัญหาและการพัฒนา อันเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นของการกำหนดปัญหา และ กำหนดวิธีการแก้ปัญหา การปฏิบัติและการประเมินผล

สุวิชา วิริยมานวงษ์^{๕๔} กล่าวถึง การมีส่วนร่วมมีความสำคัญและจำเป็นในการ ดำเนินการต่างๆ เพื่อให้เกิดเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ที่จะไปสู่การป้องกัน แก้ไข ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนา อัน เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น การวางแผน การปฏิบัติและการประเมินผล

^{๕๒} เจษฎา หล้าคำ, ภูมิปัญญาและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาป่า ชุมชนบ้านหนองเสม็ด ตำบลกระหาด อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต** , บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, (บุรีรัมย์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๗.

^{๕๓} ธม บุญธรรม, การศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาโรงเรียนขยายโอกาสทาง การศึกษา อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา, **วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, (สงขลา, ๒๕๕๒), หน้า ๑๙.

^{๕๔} สุวิชา วิริยมานวงษ์, การวิจัยและพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัด การศึกษาขั้นพื้นฐาน, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, สาขาวิชาการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัย ราชภัฏราชชนครินทร์, (ฉะเชิงเทรา, ๒๕๕๔), หน้า ๒๗.

ดิเรก อนันต์^{๘๕} ได้ระบุความสำคัญการมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการเสริมสร้าง โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ามีความสำคัญ โดยเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล ให้เกิดพลังการต่อรอง ส่งเสริมบทบาทหน้าที่ด้านต่างๆ และให้ชุมชนทำกิจกรรมที่สัมพันธ์กับวิถีการพัฒนาตนเอง

ในการศึกษาความสำคัญของการมีส่วนร่วมพบว่า ความสำคัญของการมีส่วนร่วม^{๘๖} สามารถแบ่งได้เป็น ๖ ข้อ ดังนี้

๑. เมื่อประชาชนมีความใกล้ชิดกับเหตุการณ์หรือสถานการณ์ใด ๆ รับรู้และประสบกับปัญหานั้น ๆ เอง ประชาชนจะเกิดการบวนการคิดวิเคราะห์ปัญหา นำไปสู่กระบวนการการแก้ไขปัญหาโดยมักเป็นการพึ่งตนเอง

๒. ด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัด ทำให้ประชาชนทุกคนตระหนักถึงความสำคัญหรือมีความห่วงใยเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรกันมากขึ้น ทำให้ทุกคนจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ร่วมกัน^{๘๗} และอาจจำเป็นต้องมีการตั้งตัวแทนขึ้นมาหลายฝ่าย เพื่อร่วมด้วยช่วยกันดูแลผลประโยชน์ของตนที่พึงจะได้รับ

๓. การมีส่วนร่วมเป็นหลักการพื้นฐานของความยุติธรรม และความซื่อสัตย์สุจริตภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ทำให้ประชาชนยอมรับฟังความเห็นหรือเหตุผลของกันและกัน เพื่อนำไปสู่การเลือกความเห็นหรือทางเลือกที่ดีที่สุด

๔. ชุมชนและกลุ่มมีความเห็นหรือมีส่วนสนับสนุนในการตัดสินใจนั้น ๆ ร่วมกันเนื่องด้วยเมื่อตัดสินใจร่วมกันแล้ว ชุมชนหรือกลุ่มการพัฒนาชุมชนจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ จะรับทราบถึงปัญหาผลกระทบ และแนวทางการแก้ไขปัญหาที่สำคัญต่อชุมชนหรือกลุ่มร่วมกัน

๕. ถ้าไม่เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในโครงการหรือการทำกิจกรรมใด ๆ แล้ว โครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ อาจไม่ประสบความสำเร็จเพราะขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากนั้นยังเป็นการช่วยเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนหรือผู้เข้าร่วมให้มากขึ้นได้^{๘๘}

๖. การมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดความเป็นเจ้าของ^{๘๙} เมื่อประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการจะเกิดความผูกพัน ซึ่งส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

จากความสำคัญของการมีส่วนร่วมที่กล่าวมาข้างต้นพอจะสรุปได้ ๓ ประเด็นหลักของความสำคัญของการมีส่วนร่วมได้ คือ การให้ประชาชนได้รับรู้และเข้าร่วมโครงการตั้งแต่กระบวนการ

^{๘๕} ดิเรก อนันต์, การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์เขต ๑, สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหาร การศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, (นครปฐม, ๒๕๕๖), หน้า ๓๓.

^{๘๖} สานิตย์ บุญชู, การพัฒนาชุมชน: การมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๕๕.

^{๘๗} ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์, “การมีส่วนร่วมของประชาชน”, วารสารพัฒนาชุมชน, (๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๑), หน้า ๒๕-๒๘.

^{๘๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕-๒๘.

^{๘๙} นันทิยา หุตานวัตร และณรงค์ หุตานวัตร, การพัฒนาองค์กรชุมชน, (กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), ๒๕๔๖), หน้า ๓๔.

ตัดสินใจไปจนถึงการร่วมกันแก้ไขปัญหาในชุมชนของตน เพื่อให้เกิดความเป็นเจ้าของและรู้สึกเกิดพันธะผูกพัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนหรือกลุ่มของตนต่อไป

๒.๔.๔ ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

จากการที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับขั้นตอนของการมีส่วนร่วม^{๙๐} พอลจะสรุปขั้นตอนการมีส่วนร่วมมีขั้นตอนหลักได้ดังนี้

๑. ขั้นตอนการร่วมกันค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา เนื่องด้วยปัญหานั้นเกิดขึ้นในชุมชน ดังนั้นแล้วชาวชุมชนต้องทราบและเข้าใจถึงปัญหาและสาเหตุการเกิด ปัญหาในชุมชนของตนอย่างแท้จริง ไม่เช่นนั้นแล้วการในการดำเนินงานต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาจะไม่มีทางสำเร็จ และในขั้นตอนนี้จะทำให้ชาวชุมชนได้ทราบถึงความต้องการหรือความจำเป็นของตนเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

๒. ขั้นตอนร่วมกันวางแผนในการปฏิบัติงานหรือดำเนินงาน ชาวชุมชนจะร่วมกันคิดรูปแบบหรือวิธีการ แผนงาน นโยบาย และระบบบริหารงานพัฒนาในการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลมากที่สุด เพื่อที่จะขจัดหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมไปถึงการช่วยกันจัดการการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดมาใช้ในโครงการอย่างคุ้มค่าเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและการคิดเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่มีประโยชน์และตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน

๓. ขั้นตอนร่วมกันลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ อาจรวมไปถึงขั้นตอนของการลงทุนด้วยเงินทุนหรือแรงงานตามขีดจำกัดความสามารถของบุคคลหรือชุมชนนั้น ๆ การปฏิบัติหรือการลงมือทำจะทำให้ชาวชุมชนเกิดการเรียนรู้กับกิจกรรมหรือโครงการอย่างใกล้ชิด

๔. ขั้นตอนการติดตามและการประเมินผลงาน ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายของขั้นตอนการมีส่วนร่วมซึ่งจะประเมินว่าโครงการหรือกิจกรรมที่ปฏิบัติไปบรรลุตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเป้าหมายไว้หรือไม่ ตนหรือชุมชนได้รับประโยชน์จากการดำเนินงานมากน้อยเพียงใด และชาวบ้านยังสามารถจะนำเอาผลที่ได้รับจากการประเมินไปเป็นตัวอย่างในงานต่อไปได้อีกด้วย

การศึกษาเรื่องขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือชุมชนนั้น สามารถที่จะสรุปเป็น ๔ ขั้นตอนหลัก ได้แก่ ขั้นตอนการร่วมกันค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนร่วมกันวางแผนในภาคปฏิบัติหรือดำเนินงาน ขั้นตอนร่วมกันลงมือปฏิบัติตามแผนงานที่วางไว้ และขั้นตอนการติดตามและประเมินผลงาน

๒.๔.๕ ระดับการมีส่วนร่วม

ระดับการมีส่วนร่วมในที่นี้จะพูดถึงระดับการออกแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักออกแบบกับคนในชุมชน โดยเหตุที่ทั้งสองจำเป็นต้องทำงานร่วมกันหรือมีส่วนร่วมกันนั้นเพราะในงานออกแบบบางอย่างที่มีขั้นตอนตามกระบวนการออกแบบ อาจเป็นขั้นตอนที่คนในชุมชนหรือชาวบ้านไม่ทราบหรือไม่สามารถทำด้วยตนเองได้ เช่น การเขียนแบบให้ถูกต้องตามหลักสถาปัตยกรรม การประเมิน

^{๙๐} ไกวิทย์ พวงงาม, การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน, ม.ป.ท., และไพรัตน์ เดชะรินทร์, (๒๕๒๗), กลวิธี แนวแนวทาง วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน, ในทวิทอง หงวิวัฒน์, (กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑.

ราคา และการก่อสร้างต่าง ๆ ดังนั้นนักออกแบบหรือผู้เชี่ยวชาญจึงเข้าไปแนะนำในเรื่องเหล่านั้น และอีกอย่างที่เป็นข้อดีของการที่มีนักออกแบบหรือผู้เชี่ยวชาญเข้ามามีส่วนร่วมกับคนในชุมชน คือ นักออกแบบหรือผู้เชี่ยวชาญจะสนับสนุนให้เกิดแรงกระตุ้นในการที่จะค้นหาปัญหาหรือวิธีการช่วยกันแก้ไขปัญหานั้นได้อย่างราบรื่นมากยิ่งขึ้น เพราะคนนอกอาจมองเห็นปัญหาได้มากกว่าคนในชุมชนเองก็เป็นได้^{๙๑} ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมระหว่างนักออกแบบกับคนในชุมชนมีอยู่ ๗ ระดับโดยเรียงลำดับการมีส่วนร่วมมากไปสู่การมีส่วนร่วมน้อย ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๑ : ระดับการมีส่วนร่วม

ระดับการมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วมของผู้เชี่ยวชาญและชุมชน
๑. ชุมชนตัดสินใจด้วยตนเอง	ชุมชนควบคุมและตัดสินใจในทุกขั้นตอนตั้งแต่การออกแบบไปจนถึงกระบวนการสร้าง
๒. ผู้เชี่ยวชาญและชุมชนร่วมกันออกแบบ	ผู้เชี่ยวชาญกับชุมชนมีส่วนร่วมกันในทุกขั้นตอนการออกแบบตั้งแต่การจัดเตรียมจนบรรลุผล
๓. การออกแบบทางเลือก	ผู้เชี่ยวชาญได้ออกแบบหรือมีทางเลือกให้กับชุมชนได้เลือกสิ่งที่ชุมชนต้องการ
๔. การสนทนาระหว่างผู้เชี่ยวชาญกับชุมชน	มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลในรูปแบบการสนทนาระหว่างผู้เชี่ยวชาญกับชุมชน
๕. การศึกษาข้อมูลท้องถิ่นโดยผู้เชี่ยวชาญ	การศึกษาข้อมูลท้องถิ่นจากคนในท้องถิ่นหรือชุมชนเกี่ยวกับประสบการณ์การออกแบบ สัญลักษณ์รูปแบบและวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ
๖. การเก็บข้อมูลเบื้องต้นของท้องถิ่นโดยผู้เชี่ยวชาญ	การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับท้องถิ่นโดยแบบสอบถามไม่ระบุเจาะจงเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม
๗. ผู้ออกแบบทำการออกแบบด้วยตนเอง	ผู้เชี่ยวชาญทำการออกแบบเองโดยไม่คำนึงถึงความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

ที่มา: ฤทธิรงค์ จุฑาพฤตนิกร และวิรัตน์ รัตตากร. บทบาทของสถาบันการศึกษาและชุมชนในการมีส่วนร่วมกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนมอญวัดศาลาแดงเหนือ. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ ICOMOS ๒๐๑๓. เชียงใหม่: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (๒๕๕๖), หน้า ๕๓.

จากตารางจะเห็นได้ว่า ระดับ ๑ และระดับ ๒ เป็นขั้นตอนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และมีส่วนร่วมมากหรือมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการออกแบบตั้งแต่ต้นจนจบโครงการ โดยชุมชนจะ

^{๙๑} ฤทธิรงค์ จุฑาพฤตนิกรและวิรัตน์ รัตตากร, บทบาทของสถาบันการศึกษาและชุมชนในการมีส่วนร่วมกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนมอญวัดศาลาแดงเหนือ, ในการประชุมวิชาการระดับชาติ ICOMOS ๒๐๑๓, (เชียงใหม่: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖), หน้า ๕๓. .

เป็นผู้ที่มีบทบาทหลักในการออกแบบ ส่วนในระดับ ๓ และระดับ ๔ คือ ขั้นตอนการมีส่วนร่วมที่มีผู้เชี่ยวชาญเข้าไปเกี่ยวข้องหรือเข้าไปเป็นผู้อำนวยความสะดวกหรือเป็นผู้สนับสนุนในการออกแบบนั้น แต่ชุมชนก็ยังมีบทบาทหรือยังมีส่วนร่วมอยู่ด้วยบ้าง ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับปานกลาง และสุดท้ายในระดับ ๕ ระดับ ๖ และระดับ ๗ เป็นการมีส่วนร่วมที่ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ดำเนินงานออกแบบเพียงฝ่ายเดียว โดยที่ชุมชนเป็นแค่ผู้ให้ข้อมูลที่ผู้เชี่ยวชาญต้องการเท่านั้นหรือมีบทบาทเป็นเพียงผู้รับผลการออกแบบเท่านั้น ซึ่งการออกแบบที่ผู้เชี่ยวชาญออกแบบอาจไม่ได้ตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชนเลย โดยจากแนวคิดระดับการมีส่วนร่วมนี้พอสามารถที่จะสรุปได้ว่า ระดับการมีส่วนร่วมที่ขึ้นอยู่กับชุมชนหรือคนในชุมชนเห็นความสำคัญของปัญหามากน้อยเพียงใด โดยมีตั้งแต่การรับรู้ การคิด ไปจนถึงการลงมือปฏิบัติเอง ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับหลากหลายปัจจัยของผู้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ เช่น สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตของชุมชน สังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น

๒.๔.๖ ปัจจัยต่อการมีส่วนร่วม

ปัจจัยต่อการมีส่วนร่วมที่ทำให้บุคคลต่าง ๆ เข้าร่วมในการร่วมกันทำกิจกรรมหรือดำเนินงานที่ต้องเน้นความร่วมมือของบุคคลหลาย ๆ บุคคลเป็นหลัก ปัจจัยนี้อาจรวมถึงเงื่อนไขของบุคคลที่สามารถเข้าร่วมหรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ได้^{๙๒} ซึ่งประชาชนหรือคนในชุมชนต้องมีความสนใจ และความห่วงกังวลเกี่ยวกับความเดือดร้อนหรือปัญหาของชุมชนร่วมกัน และมีการตกลงใจร่วมมือในการวางวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการที่จะปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงชุมชนไปในทิศทางที่ตั้งเป้าหมายไว้ และการมีส่วนร่วมอาจเกิดจากความศรัทธาหรือความเคารพนับถือในสิ่งศักดิ์บางอย่างหรือความเกรงใจต่อบุคคลที่สำคัญมีเกียรติตำแหน่ง บทบาทหน้าที่มาเกี่ยวข้อง จนบางครั้งในการเข้าร่วมนั้นเป็นการใช้อำนาจบังคับของผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าผู้เข้าร่วมบังคับให้เข้าร่วมโดยไม่สมัครใจแต่จำเป็นต้องเข้าร่วม^{๙๓} เช่น กรณีทาสในอดีต แต่การมีส่วนร่วมที่ดีนั้นควรเป็นการมีส่วนร่วมที่ผู้เข้าร่วมมีอิสรภาพหรือเต็มใจ และมีเวลาในการเข้าร่วม โดยการเข้าร่วมกิจกรรมต้องไม่ทำให้ผู้เข้าร่วมเสียประโยชน์มากเกินไปหรือเสียมากกว่าการได้รับผลตอบแทน และต้องมีการสื่อสาร ๒ ทางโดยการรับฟังความเห็นของกันและกันเป็นการเน้นการสื่อสารแนวนอนในทุกระดับสังคมและการสื่อสารอย่างเสมอภาคของการเข้าร่วมหรือการทำกิจกรรมใด ๆ ^{๙๔}

๒.๒.๗ ข้อดีและข้อเสียของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมจากที่กล่าวทั้งหมดจะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการร่วมมือกันในการร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน โดยทั้งหมดนั้นสามารถที่จะสรุปข้อดีของการมีส่วนร่วม

^{๙๒} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗), หน้า ๑๘๓.

^{๙๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๘.

^{๙๔} นิรันดร์ชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง, (เชียงใหม่: โรงพิมพ์สิริลักษณ์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๙๐.

ได้ว่า การมีส่วนร่วมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนไปในทางที่ดีขึ้นหรือเกิดการพัฒนาซึ่งทุกคนในชุมชนจะเกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้กันระหว่างบุคคลทำให้มีการแผ่กระจาย

ความรู้เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้คนชุมชนได้เพิ่มศักยภาพของตน พร้อมทั้งเกิดความผูกพันกันทุกคนในชุมชนเป็นระบบเครือข่ายให้การช่วยเหลือกัน ทำให้เกิดการหวงแหนสิ่งที่อยู่ในชุมชนเหมือนเป็นสิ่งของของตนเอง และการมีส่วนร่วมนั้นยังสร้างความฉันทามติหรือการเห็นพ้องต้องกันในการเสนอความคิดเห็นที่หลากหลายและนำไปสู่การเลือกทางเลือกที่ดีที่สุดให้กับชุมชน ถ้าชุมชนต้องทำการตัดสินใจในเรื่องใด ๆ ที่สำคัญ และการมีส่วนร่วมยังทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ ในชุมชนเป็นไปอย่างโปร่งใสเพราะคนในชุมชนจะร่วมด้วยช่วยกันในการสอดส่องหรือดูแลผลประโยชน์ของตนและชุมชนของตน ทำให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนและพร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาหรืองานยาก ๆ ได้ทุกรูปแบบแต่การมีส่วนร่วมนั้นก็ไม่ได้มีแค่ผลดีเพียงอย่างเดียว ถ้าหากว่าการมีส่วนร่วมนั้นมีมากเกินไปหรือผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมไม่เข้าใจการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ก็อาจจะนำไปสู่ผลเสียที่พึงระวังซึ่งข้อเสียของการมีส่วนร่วมเกิดได้จากการเสนอความคิดเห็นที่หลากหลายมากเกินไปหรือความเห็นที่ไม่ตรงประเด็นและแต่ละฝ่ายไม่สามารถที่จะตกลงกันได้ทำให้เสียเวลาหรือทำให้งานล่าช้า บางครั้งอาจเสียทรัพยากรโดยใช่เหตุถ้าไม่มีครวางแผนที่ดี รวมไปถึงทำให้แตกความสามัคคีกันในชุมชนด้วย และการมีส่วนร่วมนั้นอาจเป็นการหาผลประโยชน์ส่วนบุคคลมากกว่าผลประโยชน์ส่วนร่วมจากผู้ไม่ประสงค์ดีหรืออาจเป็นการขยายอิทธิพลของบริษัทข้ามชาติก็เป็นได้ ^{๙๕}

๒.๒.๘ ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาร่วมคิดตัดสินใจแก้ปัญหา การระดมความคิด ระดมทรัพยากรในท้องถิ่นและเสนอแนะแนวทางแก้ไขหรือพัฒนาเรื่องที่มีผลกระทบต่อตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้องและการที่ส่งเสริมและพัฒนาให้บุคคลแต่ละคนได้แสดงความคิดเห็นและให้ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนากิจกรรมหรือโครงการในการดำเนินงานต่างๆ เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพและกิจกรรมต่างๆ อันเป็นผลประโยชน์ของชุมชน ประเทศชาติด้วย ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมไว้หลายประการของยกตัวอย่างพอสังเขปคือ

บุญเรือง คงสิม ^{๙๖} ประโยชน์ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมคือการบริหารโดยคณะบุคคลที่จะต้องมีการร่วมกันหลายอย่างเช่นต้องคำนึงถึงประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนมีความจริงใจซื่อสัตย์และยุติธรรม

^{๙๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕-๕๗.

^{๙๖} บุญเรือง คงสิม, การศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานีเขต ๕, วิทยานิพนธ์, (ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, อุบลราชธานี, ๒๕๕๒), หน้า ๒๔.

อรรถัย กักผล^{๙๗} คุณประโยชน์ของการมีส่วนร่วม มีหลากหลายประการซึ่งประโยชน์ที่จะได้จากความร่วมมือของประชาชนขึ้นอยู่กับความจริงใจและความจริงจังในการดำเนินการด้วยประโยชน์โดยทั่วไปคือ

๑. เพิ่มคุณภาพการตัดสินใจ: การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็นต่างๆ จะช่วยให้ได้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่ครบถ้วนรอบคอบมากขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยให้เกิดทางเลือกใหม่ทำให้การตัดสินใจรอบคอบและได้รับการยอมรับมากขึ้น โดยเฉพาะการตัดสินใจที่กระทบกับประชาชนโดยตรง

๒. ลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา: เมื่อการตัดสินใจนั้นได้รับการยอมรับประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นรับทราบข้อมูลคำอธิบายต่างๆ เห็นประโยชน์ส่วนรวมที่จะได้รับจะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างการนำไปปฏิบัติ การนำไปสู่การปฏิบัติจะรวดเร็วขึ้นซึ่งในประเด็นนี้จะเห็นว่าโครงการของภาครัฐที่เร่งการตัดสินใจหรือปกปิดเมื่อประชาชนทราบภายหลังและต่อต้านบางโครงการ ไปสู่การปฏิบัติไม่ได้ล่าช้าเป็นปีๆ บางโครงการสามารถก่อสร้างได้เสร็จและประชาชนไม่ยอมให้เข้าไปดำเนินการกลายเป็นอนุสาวรีย์ร้างเป็นเรื่องที่น่าเสียดายงบประมาณดังกล่าวสามารถนำไปสร้างคุณประโยชน์ได้มากมาย

๓. การสร้างฉันทามติ: สำหรับสถานการณ์ปัจจุบันการสร้างฉันทามติอาจเป็นเรื่องยาก สังคมกลายเป็นพหุลักษณะและต้องยอมรับความหลากหลายแตกต่างทางความคิดกลไกที่ช่วยให้ความแตกต่างนั้นได้มีการแลกเปลี่ยนคือกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางหลักการเราเชื่อว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจช่วยป้องกันความขัดแย้งได้แต่ในสังคมไทยที่ผ่านมาภาครัฐมักดำเนินการตัดสินใจไปก่อนเมื่อประชาชนต่อต้านจึงจัดกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเข้าไปแล้วหากเกิดเป็นความขัดแย้งขึ้นจำเป็นต้องใช้หลักการจัดการความขัดแย้งเข้ามาแทนตั้งนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงสามารถช่วยลดความขัดแย้งทางการเมืองและเกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ

๔. ร่วมมือในการนำไปปฏิบัติ: การมีส่วนร่วมของประชาชนเมื่อประสบความสำเร็จจะทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความกระตือรือร้นในการช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

๕. ช่วยทำให้ผู้บริหารท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกับประชาชน: การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยให้ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดความใกล้ชิดสร้างความสัมพันธ์ที่ดี สร้างความรู้สึกว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นของประชาชนไม่ใช่เป็นของนักการเมืองเท่านั้น นอกจากนี้ด้วยความใกล้ชิดผู้บริหารท้องถิ่นจะไวต่อความรู้สึกห่วงกังวลของประชาชนและเกิดความตระหนักในการตอบสนองต่อความกังวลของประชาชน

๖. ช่วยพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน: การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อเรียนรู้กระบวนการตัดสินใจและเป็นเวทีฝึกผู้นำชุมชน

๗. ช่วยทำให้ประชาชนสนใจประเด็นสาธารณะมากขึ้น: การมีส่วนร่วมเป็นการเพิ่มทุนทางสังคมและช่วยเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นสอดคล้องกับการปกครองตาม

^{๙๗} อรรถัย กักผล, **คู่มือคู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับนักบริหารท้องถิ่น**, (กรุงเทพฯ : จริยสุนิทางค์การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๖-๒๘.

หลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

พอสรุปประโยชน์ของการมีส่วนร่วมได้ว่า การมีส่วนร่วมมีประโยชน์ในการส่งเสริมพัฒนา สนับสนุนในด้านต่างๆ และช่วยให้การบริหารการจัดการศึกษามีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒.๕ ประวัติและความเป็นมาของการจัดประเพณีบุญแห่กระฐูป

สาร สาระทศนันทน์^{๔๘} กล่าวถึง ประเพณีออกพรรษา คงเนื่องจากพระภิกษุสามเณร ได้มารวมกันอยู่ที่วัดใดวัดหนึ่งโดยพร้อมเพรียงกัน ซึ่งจะไปค้างคืนหรือจำวัดที่อื่นไม่ได้ เป็นเวลาสามเดือนพอดี พระสงฆ์จึงได้ทำพิธีออกวัสสาปวารณาตั้งกล่าว ทั้งภายหลังออกพรรษาแล้วพระภิกษุสามเณรส่วนมากมักจะแยกย้ายกันไปในที่ต่าง ๆ ได้ตามใจชอบ และพระภิกษุสามเณรบางรูปอาจลาสิกขาบท เมื่อถึงวันก่อนที่พระภิกษุสามเณรจะแยกย้ายกันไปเช่นนี้ ชาวบ้านจึงถือเป็นวันสำคัญ คือโอกาสทำบุญถวายภัตตาหารและบริขารต่าง ๆ แต่พระภิกษุสามเณรที่วัดเป็นพิเศษ เพราะภายหลังวันออกพรรษา แล้วจะหาโอกาสที่พระภิกษุสามเณรอยู่พร้อมเพรียงกันเช่นนี้ยาก และในวันออกพรรษานี้ อากาศเริ่มสดชื่นเย็นสบายเนื่องจากฝนเริ่มตกลดลง อากาศเริ่มเข้าสู่ฤดูหนาว การคราดไถตกกล้า หว่านดำนาของชาวบ้านก็เสร็จแล้ว ชาวบ้านจึงหมกภาระในการทำไร่ ทำนาไปตอนหนึ่ง ทั้งข้าวกล้าในนากำลังเขียวชอุ่มและเริ่มออกรวง ประกอบกับอากาศแจ่มใสทำให้ชาวบ้านรู้สึกมีความสุข สบายกายสบายใจ จึงถือโอกาสทำบุญในวันออกพรรษานี้โดยพร้อมเพรียงกัน

พระยาสังฆาภิรมย์^{๔๙} กล่าวถึงประเพณีเกี่ยวข้องกับวันออกพรรษาว่า พระอัครนิเป็นเทพที่รักษาทางทิศอากาศเนย์ เป็นผู้ที่สามารถทำให้มนุษย์กับเทพติดต่อกันได้ นอกจากนี้ ยังแสดงตนเพื่อเป็นสักขีพยานในการกระทำทุกอย่างของมวลมนุษย์ได้ พระอัครนิจึงแบ่งได้เป็นสามภาค คืออยู่บนสวรรค์เทียบได้จากดวงอาทิตย์ อยู่ในอากาศเทียบได้จากสายฟ้าหรือไฟฟ้า และในอยู่ในโลกมนุษย์เป็นไฟที่เกิดจากเชื้อเพลิง

ตามโบราณนิยมนิยมของชาวอีสาน ในระหว่างเข้าพรรษาพระสงฆ์จะไม่มีโอกาสไปแสดงธรรมในที่อื่นได้ และการไปในที่อื่นอันเป็นการรอนแรมไป ย่อมมีโอกาสทำให้หลายอย่างเสียหายและทำให้คนอื่นเดือดร้อนด้วย ดังนั้น การออกพรรษาพระสงฆ์จึงมีการทำปวารณาเสียก่อน ซึ่งหมายถึงการกล่าวปวารณาตัวไว้ต่อชุมชน เพื่อกำหนดแนวทางในการประพฤติปฏิบัติที่ดีการขอภัยหากได้มีการล่วงเกินทางวินัยในทางที่ไม่ดีงาม และในขณะที่เดียวกันก็มีพิธีกรรมที่แสดงถึงความยินดี ในการกระทำกิจทางสงฆ์ที่ดี ที่ได้กระทำมาตลอดช่วงฤดูฝน ถือว่าเป็นการปฏิบัติได้ครบตามวินัยสงฆ์ตลอดพรรษา

พิธีกรรมการจุดประทีป เป็นส่วนหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นว่า เป็นการเฉลิมฉลองความสำเร็จในการปฏิบัติระหว่างวันเข้าพรรษาที่ผ่านมา พอครบกำหนดในการปฏิบัติเป็นเวลายาวนานก็ย่อมพอใจ ควรจะได้มีการปฏิบัติเพื่อตอบสนองนั้นด้วยความสว่าง ซึ่งเป็นเสมือนดวงไฟที่กระทำในพิธีกรรมในวันออกพรรษาด้วยแสงที่เกิดจากรูป เทียน น้ำมัน และวิธีการต่าง ที่ทำให้มีแสง เช่น การจัดประทีปการ

^{๔๘} สาร สาระทศนันทน์, ประเพณีโบราณ, (เลย: ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมเลย, ๒๕๓๐), หน้า ๖๑-๖๒.

^{๔๙} สังฆาภิรมย์, พระยา, เทวดากำเนิด, (พระนคร: เสริมวิทย์บรรณาการ, ๒๕๑๗), หน้า ๒๒๐-๒๒๑.

ไหลเรือไฟ การลอยกระทง โดยมีแรงบันดาลใจที่เกิดจากความศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญ นอกจากนี้ยังมีสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญ เช่น ถ้าสภาพแวดล้อมเป็นพื้นดินธรรมดา ก็นิยมทำพิธีใต้ประทีปหรือใต้น้ำมันบนศาลเพียงตา หากเป็นบริเวณที่เป็นทุ่งกว้างก็นิยมทำโคมไฟให้ลอยขึ้นไปบนอากาศ ส่วนที่เป็นบริเวณใกล้กับแม่น้ำ ก็จะมีพิธีการไหลเรือไฟ แต่ถ้าหากเป็นหนองบึงซึ่งมีน้ำขัง ก็จะมีการลอยกระทง เป็นต้น แต่พิธีกรรมทั้งหลายที่กล่าวมานี้ จะเน้นเกี่ยวกับเรื่องแสงเป็นสำคัญ จึงมักจะทำในความมืด คือ เวลากลางคืน

ฐานพระประทีป สร้างเป็นศาลเพียงตาขึ้นในบริเวณกลางลานวัด มีพื้นที่ประมาณหนึ่งตารางเมตร ด้วยเสาไม้ไผ่ที่สูงระดับเพียงตา จำนวนสี่เสา สอดคานทั้งสี่ให้เป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส ฐานผาขัดแตะวางเป็นพื้น การประดับตกแต่งศาลเพียงตาใช้เพียงต้นกล้วย ต้นอ้อย ผูกมัดติดกับเสาทั้งสี่ต้นเพื่อความหมายแห่งความเจริญเติบโต และให้มีความสวยงามแทนไม้ประดับ ส่วนบนชั้นที่เป็นพื้นของศาลเป็นที่วางเครื่องสักการบูชา อันประกอบไปด้วยขันหมากเบ็ง ดอกไม้ และถ้วยตะไล บรรจุน้ำมันวางไว้ทั้งสี่มุม ในถ้วยน้ำมันนั้น วางจุ่มเส้นฝ้ายลงในน้ำมันให้ปลายด้านหนึ่งของเส้นฝ้ายนั้นโผล่ขึ้นและน้ำมันพืช ส่วนน้ำมันพืชนั้นได้จากเมล็ดของผลไม้ที่มีน้ำมันหลายชนิด เช่น เมล็ดหมากหุงเทศหรือเม็ดตะหุง หมากบก หมากแตก หมากเยา โดยนำเอาผลไม้เหล่านี้มาปอกเปลือกออกให้เหลือเมล็ดที่อยู่ภายในเท่านั้น นำมารวมกันไว้ให้มาก สำหรับการปอกเปลือกเอาเมล็ดของผลไม้ดังกล่าว ถือเป็นความร่วมมือระหว่างพระภิกษุสามเณรและชาวบ้าน ที่มาทำการปอก หลังจากเสร็จสิ้นภารกิจ ในตอนเย็นของแต่ละวัน เมื่อได้จำนวนเพียงพอตามต้องการแล้ว ก็นำเอาเมล็ดผลไม้เหล่านั้นมาบรรจุใส่ลงในเครื่องสานให้เต็ม แล้วไปวางบนเครื่องอัดน้ำมันที่ทำด้วยแผ่นไม้สองชั้น วางประกบด้านบนและด้านล่าง อัดดอกด้วยลิ้มที่เสათียัดแผ่นไม้ทั้งสองข้าง เพื่อให้ไขมันในเมล็ดพืชเหล่านั้นไหลออกมา น้ำมันพืชจะไหลลงมาสู่รางไม้ที่รองรับด้านล่าง ไหลไปสู่ภาชนะที่รองไว้ตรงรูด้านล่างข้างบน แล้วจุดให้เป็นไฟลุกขึ้นในส่วนนั้น และบนชั้นของศาล จะมีที่เสียบก้านธูป ด้วยท่อนของต้นกล้วย ผูกไว้ทั้งสี่ด้าน ซึ่งในการใต้ประทีปนี้ได้มีภูมิปัญญาของชาวอีสานเกี่ยวข้องอยู่ ๒ อย่าง คือ การตอกน้ำมัน การทำธูป และการทำเทียนการตอกน้ำมัน น้ำมันที่ใช้จุดในถ้วยตะไลได้มาจากการตอกน้ำมัน ประกอบไปด้วยน้ำมันยาง

ขั้นตอนของการตอกน้ำมันเริ่มจากเก็บสะสมเมล็ดพืชที่มีน้ำมันมารวมกันไว้ปอกเปลือก รวมกันไว้ จากนั้นจึงนำเอาเมล็ดพืชที่ปอกเปลือกแล้วมานั่งให้สุกเพื่อเป็นการเคี้ยวให้ไขมันออกมา นำเอาเมล็ดพืชที่สุกแล้วบรรจุลงเครื่องสานไปวางลงบนเครื่องตอกน้ำมันแล้วประกบแผ่นไม้ทั้งด้านบนและด้านล่าง ใช้ลิ้มตอกลงหัวไม้ทั้งสองด้านเพื่อให้ไม้ด้านปีบริดและทับลงมาที่เมล็ดพืช จนมีน้ำมันไหลเยิ้มออกมาจากภาชนะเครื่องสานที่หุ้มเมล็ดไว้ แล้วนำภาชนะมารองรับเอาน้ำมันที่ไหลออกมาทางด้านล่าง

การทำธูป

ส่วนธูปที่จุดเสียบไว้ที่ท่อนกล้วยบนศาลเพียงตา ได้จากก้านไม้เล็ก ๆ ที่เหลาออกมาจากไม้ไผ่ ที่มีขนาดยาวประมาณหนึ่งฟุต รูปดอกหนึ่งประกบไปด้วยก้านธูปและตัวธูป ตัวธูปมีเชื้อเพลิงที่เป็นผงหุ้มก้าน เมื่อนำไปจุดไฟ ทำให้ธูปไหม้เป็นถ่านสีแดง มีควันที่เกิดจากการเผาไหม้ลอยขึ้นข้างบน แสดงให้เห็นการบูชาด้วยไฟ ส่วนก้านธูปมีประโยชน์สำหรับใช้ปักลงในภาชนะให้ธูปอยู่ในแนวตรงการปักธูปสามารถปักลงในท่อนต้นกล้วย หรือมีภาชนะรองรับที่เป็นมีกระถางที่ชาวบ้านนิยมบรรจุทราย

หรือข้าวสาร

วัสดุและอุปกรณ์ในการทำรูปประกอบด้วย มิติ ครก สาก ภาชนะกรองผง ตะแกรงตาก เปลือกไม้ เปลือกไม้ที่นำมาทำเป็นรูปส่วนมากจะนำเอาเปลือกไม้ที่มีกลิ่นหอม เมื่อนำมาเผาไฟ เช่น ต้นบง ต้นเสน ต้นเนียม ส่วนก้านรูปนั้นทำด้วยไม้ไผ่ มีหม้อสำหรับต้มน้ำย้อมสีที่ก้านรูปเพื่อให้เกิดความสวยงาม การเก็บวัสดุที่เป็นเปลือกไม้ในป่า เป็นการร่วมมือระหว่างพระภิกษุสามเณรและชาวบ้านที่ว่างจากงานในตอนเย็น จะไปถากเอาเปลือกไม้มารวมกันไว้ที่วัดในตอนกลางวัน แต่พอถึงตอนกลางคืน ชาวบ้านจะออกมาช่วยกันสับเปลือกไม้ให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ ช่วยพระภิกษุสามเณรในวัดแล้วนำเอาเปลือกไม้ที่หั่นเป็นชิ้นนั้นไปผึ่งแดดให้แห้งสนิทในวันรุ่งขึ้น แล้วจึงนำไปโขลกลงในครกซึ่งมีทั้งครกมือและครกกระเดื่องที่นำไปใช้ในวัด เมื่อเห็นว่าการโขลกในครกละเอียดเพียงพอ ก็จะนำมาร่อนในภาชนะ เพื่อเอาส่วนที่ละเอียดเก็บไว้เป็นผงรูป ส่วนกากที่ยังไม่ละเอียดก็นำไปโขลกลงในครกอีกต่อไป จนได้เป็นผงละเอียดของเปลือกไม้ซึ่งผ่านการร่อนมาแล้ว ส่วนที่เป็นก้านรูปนั้นก็จะได้ความมือจากพระภิกษุสามเณรและชาวบ้าน ช่วยกันตัดเอาไม้ไผ่บ้านมาหั่นให้เป็นช่วงเท่ากับความยาวของรูปที่ต้องการ นำมาผ่าออกเป็นชิ้นๆ ชิ้นละประมาณหนึ่งนิ้ว แล้วผ่าเอาผิวด้านนอกออกให้เหลือแต่ส่วนด้านในของไม้ไผ่ นำเอาส่วนนั้นมาผ่าออกเป็นชิ้นเล็ก ๆ ให้แยกออกจากกันแล้วนำไปผึ่งแดดให้แห้ง เมื่อเห็นว่าเพียงพอกับความต้องการแล้วก็นำเอาก้านรูปที่เตรียมไว้มาจุ่มน้ำ แล้วนำเอาไปกลิ้งกับผงรูปที่เตรียมไว้แล้ว ผงรูปที่เป็นเปลือกไม้เมื่อได้รับส่วนผสมของน้ำก็จะเหนียวติดก้านมือหรือครกกระเดื่องให้ละเอียด แล้วนำเอาชิ้นเปลือกไม้เล็ก ๆ ที่หั่นผึ่งแดดไว้แล้วนี้ไปโขลกลงในครกมือหรือครกกระเดื่องให้ละเอียด ไม้ไผ่เป็นตัวอย่างส่วนก้านที่เหลือก็นำไปย้อมให้สวยงามตามขั้นตอน โดยขั้นตอนในการทำรูป มีดังนี้

การทำก้านรูป เริ่มจากนำไม้ไผ่มาตัดเป็นท่อนตามความยาวที่ต้องการของก้านรูป จากนั้นนำท่อนไม้ไผ่ที่ตัดเป็นท่อนไว้ มาแยกเปลือกออก เอาเปลือกทิ้งไป แล้วเอาส่วนท้องซึ่งอยู่ในส่วนตรงกันข้ามกับผิวของไม้ไผ่มาผ่าแยกออกเป็นซี่เล็ก ๆ เท่ากับก้านรูปที่ต้องการแล้วนำไปผึ่งแดดให้แห้งสนิท เอาก้านรูปที่แห้งแล้วนี้ไปจุ่มลงในน้ำกาบให้ได้ขนาดตามต้องการแล้วนำเอาก้านรูปที่จุ่มน้ำกาบแล้วนี้ไปเกลือกกับผงรูปที่เตรียมเอาไว้ แล้วสกัดส่วนที่เหลือลงไว้ในภาชนะใส่ผงรูปแล้วนำไปผึ่งแดดให้แห้ง นำเอารูปไปย้อมสีในหม้อย้อมสี ทางด้านที่เป็นก้านรูป ตามสีที่ต้องการ รูปจึงเป็นเชื้อเพลิงการเผาไหม้ ที่ทำให้เกิดแสงสว่าง ถึงแม้ว่ารูปจะมีแสงสว่างเพียงแต่น้อยก็ตาม แสงของรูปยังแสดงให้เห็นสัญลักษณ์ของตำแหน่งที่ตั้งของสิ่งต่าง ๆ ได้กลิ่นของรูปยังกำหนดบริเวณ และคว้นของรูปยังชี้ทิศทางการเคลื่อนไหวได้ ดังนั้น การจัดรูปจึงมีปรากฏของแสง กลิ่น สี และการเคลื่อนไหว นับว่าเป็นการสร้างความรู้สึกทางศิลปะ(PSYCHDELIC ART) ให้มีรูปแบบหลายมิติบันดาลให้มนุษย์สร้างจินตนาการร่วมในพิธีกรรมต่าง ๆ นั้นได้เป็นอย่างดี กระบวนการทำรูปเพื่อใช้ในวันออกพรรษา เป็นกิจกรรมของพุทธศาสนิกชนตามชนบทที่ร่วมมือกันออกไปหาเปลือกไม้ใบไม้ในป่า โดยใช้เวลาหลังจากเลิกงานทำนา เพื่อนำมารวมกันไว้ที่วัดให้ได้จำนวนเพียงพอ โดยจะมีพระสงฆ์และสามเณรเป็นองค์ประสานงาน ให้มีจำนวนพอดีกับการใช้ของชาวบ้าน และให้เสร็จเพื่อแจกให้กับชาวบ้านนำมาใช้ในพิธีก่อนวันออกพรรษา ดังนั้น การทำรูปเพื่อแจกให้กับชาวบ้านมาใช้ในวันทำพิธีออกพรรษา จึงเป็นการสร้างสัญลักษณ์แห่งการเปลี่ยนแปลงฤดูกาล ความร่วมมือของทางวัดกับทางบ้าน จะได้รับการประสานอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้เกิดการทำงานทางประเพณีสืบทอดกันมาในอดีตยังมีกร

จำหน่ายรูป การเดินทางเข้าเมืองจากชนบทที่กันดาร การคมนาคมไม่สะดวกประกอบกับสภาพ ในทางเศรษฐกิจของประชาชนมีเพียงพออยู่พอกินไปเป็นวันๆ เท่านั้น การสร้างความแตกต่างของ สภาพทางสังคมของแต่ละท้องถิ่นจึงมีน้อย ทำให้การสร้างความร่วมมือระหว่างชาวบ้านมีขึ้นได้ โดยง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านทุกเพศทุกวัย จะให้ความสำคัญกับทางวัดเป็นพิเศษ เพราะวัด เป็นศูนย์รวมการศึกษาเล่าเรียน วัดเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ วัดเป็นศูนย์รวมทางสังคม และวัดเป็น ศูนย์รวมกิจกรรมของชาวบ้าน ดังนั้น วัดจึงเป็นสถานที่สร้างประสบการณ์ให้กับชาวบ้านทุกประเภทที่ สร้างความศรัทธาเชื่อถืออย่างจริงจังในพระพุทธศาสนา เมื่อพระภิกษุสงฆ์ต้องการจะให้ชาวบ้านทำสิ่ง ใดแล้ว ย่อมประสบผลสำเร็จเกือบทุกอย่าง เพราะพระสงฆ์ยึดหลักปฏิบัติในการกิจของพระสงฆ์อย่าง เคร่งครัด ซึ่งเป็นหลักที่สอดคล้องกับความเป็นอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขด้วยศาสนา

ส. พลายน้อย^{๑๐๐} กล่าวถึงประเพณีเกี่ยวข้องกับวันออกพรรษาว่า มนุษย์กลัวความมืด เพราะในความมืดทำให้มองไม่เห็นภัยที่จะมาถึงตน ความมืดมนทำให้เกิดความรู้สึกอึดอัด แสงสว่างจึง เป็นสิ่งที่ทำลายความมืดมนนั้นได้ ดังนั้นดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ และดวงดาว จึงเป็นต้นกำเนิดของแสง ที่มนุษย์นับถือเป็นเทพแห่งความส่องสว่างมาจากอดีตกาล แสงสว่างดังกล่าวนี้จึงเป็นแสงที่กำเนิดจาก ธรรมชาติ ส่วนแสงที่มนุษย์สร้างขึ้นในอดีตนั้นคือไฟ ซึ่งเกิดขึ้นจากการเผาไหม้ด้วยเชื้อเพลิงธรรมชาติ การได้ประทีปจึงเป็นการหาเชื้อเพลิงมาเผาไฟให้มีแสงสว่าง ดังนั้น การทำให้มีแสงกำเนิดจากกองไฟ อยู่ได้นานๆ จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดแนวคิดจากภูมิปัญญาของมนุษย์ในอดีต โดยคิดหาทางการ นำเอาไม้แห้ง ขี้ผึ้ง หรือ น้ำ มันจากพืชหรือสัตว์มาใช้เป็นเชื้อเพลิงเพื่อสร้างแสงสว่าง โดยมีความเชื่อ ว่าแสงสามารถทำให้เกิดการส่องสว่างมองเห็นได้ ประดุจทิพยญาณตามตำนานทางพระพุทธศาสนาที่ กล่าวว่า พระอนูรุทธเถระ เป็นพระอรหันต์ที่ได้รับการยกย่องว่ามีตาทิพย์ ซึ่งเกิดจากอาณิสสส์ที่ได้ให้ ประทีปเป็นทาน รูป เทียน และน้ำมัน จึงเป็นสิ่งที่กำเนิดแสงเพื่อส่องทางสู่สวรรค์หรือทางแห่งความดี นั้นเอง

การให้แสงสว่างและให้ความร้อนนี้ ทางด้านศาสนาพราหมณ์ซึ่งเป็นศาสนาที่อยู่เคียงคู่ กับพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยโบราณกาล ได้ให้ความสำคัญต่อสิ่งที่ให้กำเนิดแสงและความร้อนนี้ใน รูปของความเชื่อเกี่ยวกับพระอัคนี โดยให้ไฟนี้เป็นผู้ให้ประโยชน์แก่มนุษยชาติ คือช่วยปรุงแต่งอาหาร ให้สุกคือ การทำลายเชื้อโรค ให้แสงสว่างปกป้องกันอันตรายในเวลามืด ทำลายความน่ารังเกียจใน เรือนร่างที่เน่าเฟะของมวลมนุษย์ ดังนั้นพระอัคนี เพื่อให้ได้พรอันประเสริฐนั้นจึงต้องหาเครื่องพลี กรรมนั้นด้วยเพลิง เพียงถ่านและเศษไม้แห้งมาบูชาก็จะปราสาทพรให้ด้วยใจบริสุทธิ์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน^{๑๐๑} ให้ความหมายว่า ตอนเช้ามืดของวันขึ้นสิบห้า ค่ำ เดือนสิบเอ็ด พระสงฆ์ในวัดต่าง ๆ ไปรวมกันที่พระอุโบสถ เพื่อแสดงอาบัติแล้วทำวัตรเช้าซึ่งการ แสดงอาบัติ หมายถึง การแสดงโทษที่เกิดจากการล่วงละเมิดสิกขาบทหรือข้อห้ามแห่งพระภิกษุ

สรวง บุญเจิม^{๑๐๒} ให้ความหมายว่า ระหว่างพระสงฆ์ต่างสถานภาพกัน โดยพระเถระ ผู้ใหญ่จะเป็นองค์ให้อโวาทและทำการปวารณาตนระหว่างพระสงฆ์ด้วยกัน เพื่อให้รำลึกถึงความ

^{๑๐๐} ส. พลายน้อย นามแฝง, **อมมนุษย์นิยาย**, (กรุงเทพฯ: บำรุงสาสน์, ๒๕๒๐), หน้า ๗๗ .

^{๑๐๑} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๒๕**, หน้า ๙๑๗.

^{๑๐๒} สรวง บุญเจิม, **มรดกอีสาน**, (อุบลราชธานี: อีสานการพิมพ์ออฟเซท, ๒๕๓๒), หน้า ๕๘๕.

ผิดพลาดล่วงเกินที่อาจเกิดมีขึ้นได้ต่อกัน อันเป็นวิธีการแสดงความจริงใจในการปฏิบัติภารกิจทางศาสนาาร่วมกัน จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การอยู่ร่วมกันอย่างสันติของพระสงฆ์ เมื่อถึงวันออกพรรษา ขอบเขตแห่งการปฏิบัติของพระสงฆ์ก็สามารถอนุโลมได้จากข้อห้ามระหว่างการเข้าพรรษา คือสามารถเที่ยวไปในที่ต่างๆ ได้โดยไม่ต้องบอกกล่าวกัน สามารถเที่ยวไปในที่ต่าง ๆ ได้ โดยไม่ต้องถือจีวรครบทุกอย่าง สามารถฉันอาหารร่วมกันเป็นวงได้ สามารถใช้ผ้าอื่นที่นอกเหนือไปกว่าไตรจีวรได้ และสามารถเปลี่ยนไตรจีวรใหม่ได้ การที่กำหนดเวลาออกพรรษาในการปฏิบัติของพระสงฆ์ ทำให้พระสงฆ์สามารถปฏิบัติแตกต่างจากช่วงในการเข้าพรรษานี้ ถือว่าเป็นอานิสงส์ห้าประการดังที่กล่าวแล้วนี้

สภาวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น^{๑๐๓} กล่าวถึงประเพณีออกพรรษา ว่าการออกพรรษาได้ทำให้พระสงฆ์มีประโยชน์ที่ไม่ต้องปฏิบัติตามข้อห้ามทั้งห้าข้อในระหว่างการเข้าพรรษาที่ผ่านมา ในบุญเดือนสิบเอ็ดนี้ บางที่ชาวบ้านเรียกว่า บุญได้ประทีบ หรือกระดุม เพราะการได้ประทีบ หรือกระดุมมีความเชื่อว่าทำให้มีตาทิพย์ ตามตำนานทางพุทธศาสนาที่กล่าวถึงพระอนูรุทธเถระได้ชื่อว่า เป็นผู้มิตาทิพย์ เนื่องจากได้อานิสงส์จากการได้พระประทีบ หรือกระดุมเป็นทาน

สถาบันศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน^{๑๐๔} กล่าวถึงจารีตประเพณีเกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์ของลาวว่า ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ฮีตยี่คองเจียว ฮีตเก้าคองแก๊ ฮีตไถ่คองเขย ฮีตพระคองจั่ว เป็นต้น จะมีงานประเพณีมากมายตลอดปี

กล่าวโดยสรุปว่า ประเพณีบุญแห่กระดุมออกพรรษา อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เป็นประเพณี ฮีตสิบสอง ซึ่งถือเอาก่อนวันออกพรรษา ๓ วัน คือ ขึ้น ๑๒-๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปี โดยชาวบ้าน จะทำต้นกระดุม มีจุดมุ่งหมายเพื่อจุดถวายเป็นพุทธบูชา อำเภอหนองบัวแดง เริ่มทำต้นกระดุมเมื่อ ๔๐ ปี ที่ผ่านมา โดยเริ่มจัดทำที่วัดบ้านราษฎร์ดำเนิน หมู่ ๒ ตำบลหนองบัวแดง ชาวบ้านที่จำศีลในเทศกาลเข้าพรรษา มีศรัทธาร่วมกันทำดอกกระดุมใหญ่ โดยทำจากใบโปสา ขยุมะพร้าว ใบอัม ใบเนียม ซึ่งมีกลิ่นหอมตามธรรมชาติ โดยใช้เวลาจัดเตรียมและทำต้นกระดุมตลอดเวลา ๓ เดือนที่เข้าพรรษา เสร็จทันจุดบูชาในวันปวารณาออกพรรษา ต่อมาทุกหมู่บ้าน ทุกตำบล ได้สืบสานการทำต้นกระดุม และกำหนดเป็นประเพณีสำคัญของอำเภอ โดยชาวบ้านแต่ละตำบล จัดทำต้นกระดุมหลากหลายขนาด โดยขนาดเล็กมีความสูงไม่เกิน ๓ เมตร ขนาดใหญ่มีความสูงไม่เกิน ๖ เมตร นำเข้าร่วมในขบวนแห่ในระดับอำเภอ ถือเป็นประเพณีแห่กระดุมที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในประเทศ ในปี ๒๕๕๖ มีขบวนแห่จัดต้นกระดุมและขบวนแห่เข้าร่วม ๘ ขบวน

๒.๖ บริบทชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

อำเภอหนองบัวแดง เป็นชื่อที่เรียกขานตามชื่อหนองน้ำ "หนองบัวแดง" ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของที่ตั้งที่ว่าการอำเภอปัจจุบันประมาณ ๑๒ กิโลเมตร และอยู่ทางทิศตะวันออกของโรงเรียนคูเมือง

^{๑๐๓} สภาวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น, (ขอนแก่น: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๐), หน้า ๔๘.

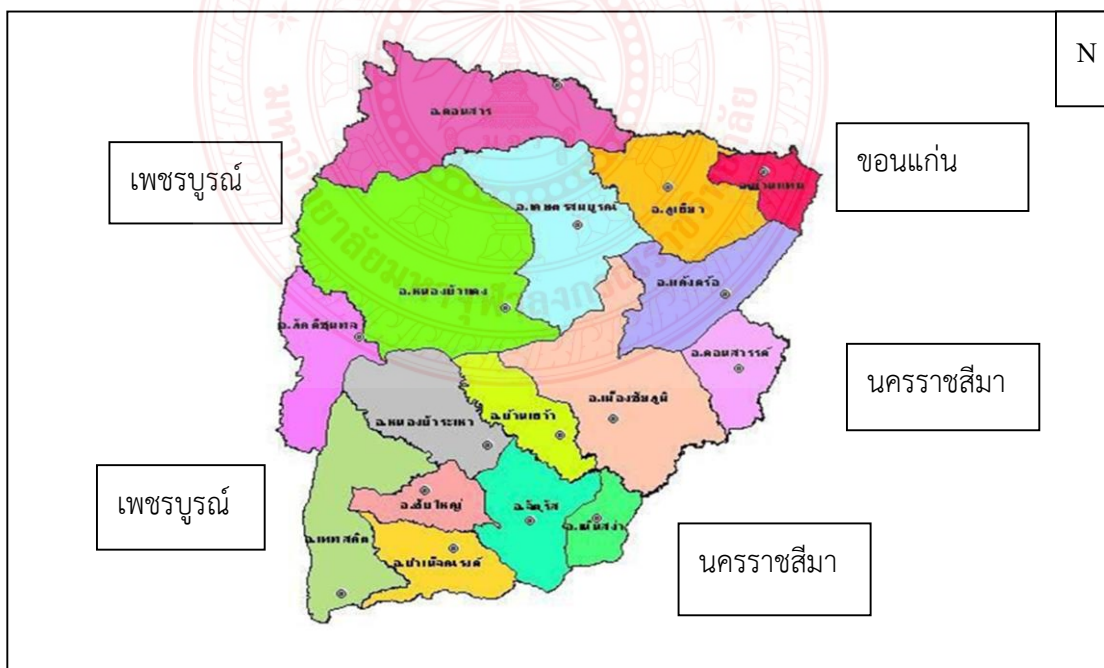
^{๑๐๔} สถาบันศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน, วัฒนธรรมประเพณีของอีสาน ฮีตสิบสองคองสิบสี่, ๒๕๕๐, หน้า ๓๓.

วิทยา ตำบลคูเมือง ซึ่งเป็นสถานเดิมที่จะสร้างเป็นที่ว่าการอำเภอหนองบัวแดง แต่มีความจำเป็น จึงต้องย้ายมาอยู่ ณ ที่ตั้งปัจจุบัน โดยเริ่มก่อตั้งเป็นกิ่งอำเภอเมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม ๒๕๐๘ และยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอ เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๑๒ ต่อมาเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๓๑ ถูกแบ่งแยกการปกครองออกไป ๓ ตำบล คือตำบลบ้านเจียง ตำบลเขาทอง และตำบลวังทอง ไปตั้งเป็น กิ่ง อำเภอ ภักดีชุมพล อำเภอหนองบัวแดง อยู่ห่างจากจังหวัดชัยภูมิประมาณ ๔๙ กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ ๑,๒๒๒,๘๑๒.๕ ไร่ หรือประมาณ ๒,๔๘๙.๙๑๕ ตารางกิโลเมตร ซึ่งมีพื้นที่มากที่สุดของจังหวัดชัยภูมิ มีภูเขาล้อมรอบ ๓ ด้าน ได้แก่

- ด้านทิศเหนือ เทือกเขาภูเขียว ซึ่งเป็นที่ตั้งของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว
- ด้านทิศใต้ เทือกเขาภูแลนคา ภูพังเหย
- ด้านทิศตะวันตก มีภูญาฝ่อ

อำเภอหนองบัวแดง จึงเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำน้อยใหญ่ ได้แก่ แม่น้ำชี ลำน้ำเจียง ลำน้ำเจ้าและลำสะพุง เป็นต้น
สภาพทั่วไป ลักษณะที่ตั้ง

อำเภอหนองบัวแดง ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดชัยภูมิ อยู่ห่างจากจังหวัดชัยภูมิประมาณ ๔๙ กิโลเมตร ตามทางหลวงจังหวัดหมายเลข ๒๑๕๙

ภาพประกอบที่ ๒.๑ แผนที่จังหวัดชัยภูมิ แสดงที่ตั้งและอำเภอหนองบัวแดง

เนื้อที่

มีพื้นที่ประมาณ ๑,๙๖๕.๕ ตารางกิโลเมตร

อาณาเขตติดต่อ

- ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอคอนสาร อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิและอำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์

- ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอเมืองชัยภูมิ อำเภอบ้านเขว้าและอำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ

- ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

- ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ และอำเภอหนองไผ่ จังหวัด

ขอนแก่น

สภาพภูมิประเทศ

มีภูเขาล้อมรอบถึง ๓ ด้าน คือ ด้านทิศเหนือมีภูเขาเขี้ยว ซึ่งเป็นที่ตั้งของเขตอนุรักษ์รักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขี้ยว ด้านทิศใต้มีภูแลนคาและเทือกเขาพังเหย ด้านทิศตะวันตกมีเทือกเขาพญาฝ่อ จากเทือกเขาจำนวนมากทำให้เป็นแหล่งกำเนิดของลำน้ำหลายสาย เช่น ลำน้ำชี ลำน้ำเจียง ลำน้ำเภา ลำน้ำสะพุง ลำห้วยลาด ด้านเหนือสุดมีภูเขาสลับซับซ้อน เป็นต้นกำเนิดลำน้ำชีซึ่งไหลผ่านหลายจังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในบริเวณที่ราบเชิงเขาเหมาะแก่การทำนา ทำไร่หรือเลี้ยงสัตว์ มีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า ฯลฯ

สภาพภูมิอากาศ

มีฝนตกชุก ฤดูหนาวก็หนาวจัด ฤดูร้อนก็ร้อนจัด มีพายุแรงเป็นครั้งคราว สภาพอากาศทั่วไปเป็นแบบมรสุมเมืองร้อน

การปกครอง

แบ่งการปกครองตาม พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. ๒๔๕๗ ออกเป็น ๘ ตำบล ๑๓๐ หมู่บ้าน มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๙ แห่ง คือ

ตารางที่ ๒.๒ แสดงจำนวนตำบลและหมู่บ้านในอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ที่	ตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	หมายเหตุ
๑	เทศบาลหนองบัวแดง	๑๒๗	
๒	เทศบาลตำบลหลวงคีรี	๑๘	
๓	อบต.กุดชุมแสง	๒๐	
๔	อบต.หนองแวง	๑๗	
๕	อบต.คูเมือง	๑๑	
๖	อบต.ท่าใหญ่	๑๑	
๗	อบต.วังชมพู	๒๒	
๘	อบต.นางแดด	๑๒	
๙	อบต.ถ้ำวัวแดง	๓๐	
	รวม	๑๓๐	

โครงสร้างบริหารราชการส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น

การบริหารราชการส่วนกลาง อำเภอนองบัวแดง ไม่มีส่วนราชการที่สังกัดส่วนกลางที่ตั้ง
ในอำเภอนองบัวแดง

หน่วยงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน ๔ หน่วยงาน ได้แก่ ไฟฟ้า ไปรษณีย์ ประปา ชกส.

การบริหารราชการส่วนภูมิภาค ส่วนราชการส่วนภูมิภาคและหน่วยงานที่สังกัดส่วน
ภูมิภาค จำนวน ๑๖ หน่วยงาน

ประชากร

อำเภอนองบัวแดงมีประชากร ณ วันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๕๗ รวมทั้งสิ้นจำนวน
๑๐๐,๓๘๐ คน ชาย ๕๐,๔๘๑ คน หญิง ๔๙,๘๙๙ คน ความหนาแน่นของประชากร ๕๓ คน / ตร.
กม. ตำบลที่มีประชากรมากที่สุด ตำบลหนองบัวแดง ความหนาแน่นประชากร ๕๙ คน / ตร.กม

สภาพทางเศรษฐกิจ

ด้านการเกษตรกรรมและปศุสัตว์

- พื้นที่การเกษตรร้อยละ ๘๐ ส่วนมากเป็นการปลูกพืชไร่ และ ทำนาข้าว

ด้านอุตสาหกรรม

- มีโรงงานอุตสาหกรรม จำนวน ๑ แห่ง

ด้านพาณิชย์

- ธนาคาร จำนวน ๕ แห่ง คือ
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ชกส.)
ธนาคารออมสิน
ธนาคารกรุงเทพฯ
ธนาคารกรุงไทย
ธนาคารไทยพาณิชย์
- สหกรณ์ จำนวน ๖ แห่ง คือ
สหกรณ์การเกษตรหนองบัวแดง จำกัด
สหกรณ์ชาวไร่อ้อยหนองบัวแดง จำกัด
สหกรณ์บริการเดินรถหนองบัวแดง จำกัด
สหกรณ์ผู้ใช้น้ำ มั่นสถานีสูบน้ำ ด้วยไฟฟ้าบ้านนารี จำกัด
สหกรณ์การเกษตรนางแดด จำกัด
สหกรณ์การเกษตรสมัชชาหนองบัวแดง จำกัด

สภาพทางสังคม

ด้านการศึกษา

- การศึกษา ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาที่ต่ำกว่าเกณฑ์ เนื่องจากปัจจัยหลายๆ
ด้านมีการอพยพไปทำงานต่างท้องที่และนำบุตรหลานในวัยเรียนไปด้วย อำเภอนองบัวแดงมี
สถานศึกษา จำนวน ๖๐ แห่ง

- สังกัดกรมสามัญศึกษา จำนวน ๓ แห่ง ได้แก่ โรงเรียนหนองบัวแดงวิทยา โรงเรียน
คูเมืองวิทยา และ โรงเรียนนางแดดวังชมพูวิทยารัชชมังคลาภิเษก

- สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ จำนวน ๕๗ แห่ง
- มีศูนย์ศิลปาชีพ ๑ แห่ง ตั้งอยู่ที่บ้านหนองหอย หมู่ที่ ๔ ตำบลกุดชุมแสง

ด้านสาธารณสุข

- โรงพยาบาลขนาด ๑๖๐ เตียง จำนวน ๑ แห่ง
- สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ จำนวน ๑ แห่ง
- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จำนวน ๑๓ แห่ง
- คลินิกแพทย์ทั่วไป/เฉพาะทาง จำนวน ๔ แห่ง
- คลินิกการแพทย์แผนไทย จำนวน ๑ แห่ง
- สถานนวดแผนไทย จำนวน ๑ แห่ง
- ร้านขายยาของเภสัชกร (ขย.๑) จำนวน ๑ แห่ง
- ร้านขายยาบรรจุเสร็จ (ขย.๒) จำนวน ๓ แห่ง
- ร้านขายยาแผนโบราณ จำนวน ๑ แห่ง
- มีชมรมสร้างสุขภาพที่จัดกิจกรรมออกกำลังกาย จำนวน ๑๓๐ ชมรม ใน ๑๓๐ หมู่บ้าน

ด้านแหล่งท่องเที่ยว

คูเมืองโบราณ ที่ตั้ง บ้านโนนจิว หมู่ ๓ ตำบลคูเมือง อำเภอหนองบัวแดง
 ผาเกิ้ง ที่ตั้ง บ้านนาคานหัก หมู่ที่ ๑ ตำบลกุดชุมแสง อำเภอหนองบัวแดง ผาเกิ้ง เป็นชื่อของหน้าผาที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นมาเป็นเวลานาน เพราะตั้งอยู่ระหว่างภูเขาสองลูกมาบรรจบกัน บางครั้งอาจจะมีผู้คนเรียกตรงกันว่า “ช่องบุญกว้าง” แต่ชื่อที่เรียกติดปากชาวบ้านทั่วไปคือ “ผาเกิ้ง” ซึ่งมีความหมายว่า ผาที่มีลักษณะเหมือนพระจันทร์ เพราะที่บริเวณหน้าผานั้น มีหินก้อนใหญ่เป็นชะง่อนยื่นออกไป ลักษณะครึ่งวงกลม ชาวบ้านมองดูแล้วเหมือนพระจันทร์ครึ่งเสี้ยว จึงเรียกผานี้ว่า ผาเกิ้ง คำว่า เกิ้ง เป็นคำภาษาอีสานแท้ ซึ่งชาวภาคอีสานเรียกดวงจันทร์ว่า อีเกิ้ง ความสำคัญของ ผาเกิ้ง นั้น มีความสำคัญต่อคนในท้องถิ่นมานานแล้ว เพราะเป็นเป้าหมายในการเดินทาง จากหุบเขาเขตภูเขี้ยว (ทิวเขาเพชรบูรณ์) มายังจังหวัดชัยภูมิ เนื่องจากว่าเป็นเส้นทางลัดและสามารถเดินข้ามภูเขาที่ช่องบุญกว้างนี้นั่นเอง ซึ่งผาเกิ้งจะอยู่ฝั่งภูแลนคา มีจุดที่สามารถมองเห็นทัศนียภาพต่างๆ ที่อยู่เบื้องหน้าและเบื้องหลังได้อย่างชัดเจน ปัจจุบัน กรมทางหลวงได้มีการพัฒนาเพื่อป้องกันไม่ให้น้ำกัดเซาะ

ซีมุดซีตัน ที่ตั้งหน่วยอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าภูเขี้ยว ขย. ๖ เขตบ้านโหล่น หมู่ ๖ ตำบลนางแดด สะพุงเหนือ ที่ตั้งหน่วยอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า ขย. ๕ ต้นน้ำซี อยู่ในพื้นที่เขตบ้านสะพุงเหนือ หมู่ ๘ ตำบลหนองแวง

ถ้ำผาทิพย์ อยู่ติดกับหน่วยอนุรักษ์ถ้ำผาทิพย์ ปากถ้ำมีหินสวยงาม สูงชัน มีทิวทัศน์สวยงาม ภายในถ้ำมีหินงอก หินย้อย สวยงามมาก ตั้งอยู่ในพื้นที่ บ้านบ่อทอง หมู่ที่ ๘ ตำบลถ้ำวัวแดง หินชาข้าวห่อ เป็นสัญลักษณ์หินก้อนใหญ่ที่มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑๕ เมตร ตั้งขวางลำน้ำเจียง มีน้ำไหลลอดใต้ก้อนหิน จากจุดนี้จะมองเห็นธรรมชาติอันสวยงาม สองฟากฝั่งจะมองเห็นหน้าผาสูงชัน เหมาะกับนักท่องเที่ยวที่แสวงหาความท้าทาย

หลุมทองประวัติศาสตร์ ซึ่งสมัยเจ้าพ่อพระยาแล ได้เกณฑ์ไพร่พลไปขุดทองเพื่อนำไปส่งส่วยต่อเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ หลุมทองมีหลายร้อยบ่อ ลึกประมาณ ๓-๘ เมตร

น้ำตกแก่งใหญ่ แก่งสะพุง แก่งตาตาด เป็นโชดหินธรรมชาติในลำน้ำสะพุงที่สามารถเล่นน้ำได้ สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวในช่วงหน้าร้อน และหน้าหนาว ได้เป็นอย่างดี อยู่ในเขตพื้นที่บ้านไทรงาม หมู่ ๑๑ ตำบลวังชมภู และ บ้านห้วยไผ่ใต้ หมู่ ๓ ตำบลหนองแวง

น้ำตกตาตาดคือ อยู่ในพื้นที่เขตบ้านสะพุงเหนือ หมู่ ๘ ตำบลหนองแวง

รอยเท้าและซากสัตว์ดึกดำบรรพ์ ซึ่งปรากฏในเขตพื้นที่ตำบลท่าใหญ่ และตำบลวังชมภู

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของชุมชนในการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระดุม ปรากฏว่ายังไม่ผู้ศึกษาในลักษณะนี้โดยตรง ผู้ศึกษาจะได้รวบรวมผลงานวิชาการที่มีผู้ศึกษาไว้ใกล้เคียงกัน มาใช้ประกอบในการศึกษาในครั้งนี้ ดังนี้

ขวัญสุตา ชันธวิทย์^{๑๐๕} ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบการจัดการสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ๒ แห่ง ในเมืองเก่าอยุธยาที่มีผลต่อชุมชนท้องถิ่นกรณีศึกษาการจัดการแบบมูลนิธิกับแบบชุมชนดั้งเดิมผลการศึกษาค้นคิดเห็นชุมชนต่อการจัดการ ๒ รูปแบบ พบว่าการจัดการของกลุ่มชุมชนดั้งเดิมให้ประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่โดยรอบพื้นที่ได้มากกว่า เพราะการจัดการเน้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่วนการจัดการของกลุ่มมูลนิธิ แม้มีการจัดการเสริมรายได้ เพื่อพัฒนาหน่วยงานต่างๆ ในชุมชนอยู่ทั้งเป็นการให้ประโยชน์ต่อกลุ่มคนเพียงบางคนหรือเพื่อพื้นที่ของตน

วสันต์ ชีวะสาธน์^{๑๐๖} ได้รวบรวมข้อมูลในการพัฒนาวัฒนธรรมจากสำนักนายกรัฐมนตรีไว้ว่า^{๑๐๗} การพัฒนาคือการสร้างสรรค์ปรับปรุงตัดแต่งต่อเติมให้สิ่งที่ได้สั่งสมมานั้นเจริญงอกงามสืบไป พูดอีกนัยหนึ่งว่า การสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าทำให้เกิดมีสิ่งใหม่ๆ เพิ่มพูนกลมกลืนเข้ามาในกระแสธารแห่งความเจริญที่ได้สั่งสมกันมาให้งอกงามสืบต่อไป แนวทางการพัฒนาวัฒนธรรมไทยดังนี้

๑. ควรส่งเสริมให้มีการวางแผนวัฒนธรรมทั้งเป็นแผนระยะยาว แผนระยะสั้นแผนระดับชาติ และแผนระดับท้องถิ่นเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ

๒. ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการประสานแผนและระดมสรรพกำลังด้านทรัพยากรเพื่อการพัฒนาวัฒนธรรมระหว่างหน่วยงานของรัฐ เอกชน และระหว่างประเทศ

๓. ในการวางแผนพัฒนาวัฒนธรรมทุกระดับ ให้ถือว่าศาสนาธรรมเป็นบ่อเกิดความสำคัญของการประพฤติปฏิบัติ และการดำเนินชีวิตของประชาชนเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ในฐานะที่เป็นพื้นฐานและเป็นแนวทางในการพัฒนาวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ

^{๑๐๕} ขวัญสุตา ชันธวิทย์, การเปรียบเทียบการจัดการสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสองแห่งในเมืองเก่าอยุธยาที่มีผลต่อชุมชนท้องถิ่น: กรณีศึกษาการจัดการแบบมูลนิธิกับแบบชุมชนดั้งเดิม, *วิทยานิพนธ์, วท.ม.* (นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑), หน้า ๓๔.

^{๑๐๖} วสันต์ ชีวะสาธน์, เทคโนโลยีสื่อสารการศึกษา: โทคมานาคม, *วารสารศึกษาศาสตร์*, ๑๒(๑), ๒๑, (๒๕๔๑), หน้า ๓๔-๓๕.

^{๑๐๗} สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ, *สถิติการท่องเที่ยว*, (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๗), หน้า ๑๖-๑๗.

๔. ในการวางแผนพัฒนาวัฒนธรรมไม่จำกัดอยู่เฉพาะการทำนุบำรุงรักษามรดกทางวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียว การพัฒนาคนให้มีความรู้ความเข้าใจ ความตระหนักในค่าของวัฒนธรรมมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมแก่ยุคสมัยก็เป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง

ประยูร ศรีประสาธน์^{๑๐๘} ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของคณะกรรมการการศึกษาประจำประถมศึกษาจังหวัดปทุมธานี พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมมีด้วยกัน ๓ ปัจจัย คือ ๑. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ ๒. ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้และการเป็นสมาชิกกลุ่ม ๓. ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล

พระมหาธนุฤทธิ์ ดวงดี^{๑๐๙} ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ของชุมชนสองฝั่งโขง ในประเพณีฮีตสิบสอง กรณีสถิตสิบสอง อำเภอเมืองหนองคาย กับชาวบ้านท่าม่วง เมืองหาดทรายฟอง กำแพงนครเวียงจันทน์ พบว่า ประเพณีฮีตสิบสอง ที่เหมือนกัน และมีบทบาทรับใช้สังคมที่ปรากฏในปัจจุบัน คือ บุญเดือนสี่ บุญแห่แหวด บุญเดือนห้า บุญสงกรานต์ บุญเดือนแปด บุญเข้าพรรษา เดือนเก้าบุญข้าวประดับดิน เดือนสิบ บุญข้าวสาก เดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา และบุญเดือนสิบสอง คือ บุญกฐิน ส่วนฮีตสิบสองที่ปฏิบัติร่วมกันในวัดมีชัย คือ บุญเดือน สี่ และเดือนสิบสอง และฮีตสิบสองที่ปฏิบัติร่วมกันในวัดบ้านท่าม่วง คือ บุญเดือนสี่ บุญเดือนเจ็ด บุญเดือนแปด บุญเดือนสิบ เดือนสิบเอ็ด และบุญเดือนสิบสอง

รัฐทิติยา หิรัญยหาด^{๑๑๐} ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ได้สรุป แนวคิดด้านการท่องเที่ยวการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้กล่าวว่าเป็นรูปแบบการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถาน ศาสนสถาน รวมถึงการเดินทางเพื่อชื่นชมวิถีชีวิต เทศกาลงานประเพณี และศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อบุคคลในชุมชนนั้น ๆ โดยให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด หรือไม่ให้เกิดขึ้นเลยหากเป็นไปได้ทางด้านเจ้าบ้านหรือชุมชนท้องถิ่น ก็สมควรที่จะรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมไว้ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือตัดแปลงวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ถ้าหากมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยก็สามารถทำได้แต่ต้องไม่ให้เสียรูปแบบดั้งเดิมหรือความหมายที่เป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่งหากไม่รักษาไว้จะก่อให้เกิดการสูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรมในที่สุด

^{๑๐๘} ประยูร ศรีประสาธน์, รายงานการวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม ในการดำเนินงานของคณะกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา, (ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๒), หน้าบทคัดย่อ.

^{๑๐๙} พระมหาธนุฤทธิ์ ดวงดี, ความสัมพันธ์ของชุมชนสองฝั่งโขงในประเพณีฮีตสิบสอง : กรณีสถิตสิบสอง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย กับชาวบ้านท่าม่วง เมืองหาดทรายฟองกำแพงนครเวียงจันทน์, รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ, ศศ.ม., (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๓), หน้า ๒๓๖.

^{๑๑๐} รัฐทิติยา หิรัญยหาด, แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี, การค้นคว้าแบบอิสระ, ศศ.ม., (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔), หน้า ๑๕.

พนิตตา สิงห์ครา^{๑๑๑} ได้ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ บ้านห้วยอี ตำบลปูลึง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นักท่องเที่ยวจะพักแรมในชุมชนเสมือนเป็นสมาชิกครอบครัวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เรียนรู้วัฒนธรรมแห่งนี้ ดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวมากกว่า ๔ ปีแล้ว สามารถสร้างรายได้ให้สมาชิก ๒๐๐-๖๐๐ บาท/เดือนซึ่งเป็นที่พอใจของชุมชนเพราะทรัพยากรวัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญาไว้ภายใต้การจัดการท่องเที่ยว

ยุพา กาฬเนตร และคณะ^{๑๑๒} ได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีสงกรานต์ เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมทางด้านความคิด และการปฏิบัติ ของชาวอีสานจะให้การยกย่องเคารพผู้อาวุโส การเชื่อฟังผู้หลักผู้ใหญ่ บิดา-มารดา นับว่าเป็นส่วนสำคัญที่จำเป็นต้องนำมาปรับใช้กับสังคมในยุคปัจจุบัน และเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่อนุชนให้เกิดความสำนึกรู้บทบาทหน้าที่ ความกตัญญู กตเวทิตา รู้จักกาลเทศะและเพื่อเอกลักษณ์ของความเป็นไทย ประเพณีดั้งเดิมที่ปฏิบัติสืบเนื่องติดต่อกันมาเป็นเวลานาน

อิทธิพล ไทยกมล^{๑๑๓} ได้ศึกษาเรื่อง ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาชุมชน ตำบลบางหญ้าแพรก จังหวัดสมุทรสาครผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยบ่งชี้เกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศประกอบด้วย ๔ ปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยด้านลักษณะพื้นที่ ปัจจัยด้านการจัดการเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อกระบวนการที่เอื้อต่อการเรียนรู้และปัจจัยด้านการมีส่วนร่วม

จักร กินีสี่^{๑๑๔} ได้ศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับองค์ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของนกชาวปกากะญอ ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ รูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับองค์ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของนกชาวปกากะญอ ในเขตอุทยานแห่งชาติ ดอยอินทนนท์ โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาองค์ความรู้ เกี่ยวกับธรรมชาติของนก และการผูกโยงองค์ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของนกเข้ากับวิถีชีวิตชาวปกากะญอ รวมทั้งพัฒนาคู่มือการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับองค์กร ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของนกของชาวปกากะญอ ในรูปแบบของการสื่อความหมายทางธรรมชาติและวัฒนธรรมตลอดจนศึกษาศักยภาพ และข้อจำกัดของชาวปกากะญอในการรับมือกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขตอุทยาน

^{๑๑๑} พนิตตา สิงห์ครา, ศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์บ้านห้วยอี ตำบลปูลึงอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน, **วิทยานิพนธ์, วท.ม.**, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

^{๑๑๒} ยุพา กาฬเนตร และคณะ, **ประเพณีอีสานในเชิงอนุรักษ์และเผยแพร่**, (อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ๒๕๕๔), หน้า ๖๐.

^{๑๑๓} อิทธิพล ไทยกมล, ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาชุมชน ตำบลบางหญ้าแพรก จังหวัดสมุทรสาคร, **วิทยานิพนธ์, วท.ม.**, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๓๔.

^{๑๑๔} จักร กินีสี่, **รูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับองค์ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของชาวปกากะญอในเขตอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่**, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๓), หน้า ๕๑.

แห่งชาติ

ปัจฉิมา มุลเมือง^{๑๑๕} ได้ศึกษาวิจัยแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง ศึกษารูปแบบกิจกรรมการศึกษาธรรมชาติ และวิถีชีวิตชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง เสริมสร้างอาชีพและรายได้ของชาวบ้านจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือมา ไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น การดำเนินงานของทีมวิจัยนั้นเป็นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยเน้นกิจกรรมที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน และเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกกิจกรรม ผ่านกระบวนการจัดเวทีชาวบ้าน การสำรวจแหล่งท่องเที่ยว การศึกษาข้อมูล ทุนเดิมของชุมชน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงการพูดคุยถึงแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชน เน้นการจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตของคนในชุมชนเพื่อให้คนภายนอกได้เรียนรู้ เป็นการท่องเที่ยว เพื่อการศึกษาเรียนรู้ร่วมกันทั้งเจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยว การรวมกลุ่มของเยาวชนก็สามารถถ่ายทอดไปยังผู้ปกครองได้เป็นผลสำเร็จ การล่าสัตว์และนกในชุมชนลดน้อยลง เกิดการจัดตั้ง การอนุรักษ์พันธุ์นกและมิถุนาระเบียบในการดูแลนก และสัตว์ป่าต่าง ๆ ขึ้น ในชุมชน รวมทั้งจัดทำแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลา สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ชาวบ้านได้ร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนให้คงอยู่และสามารถสืบสานให้กับเยาวชนรุ่นหลังได้ต่อไป ซึ่งเรื่องราวได้นั้นเป็นเพียงเรื่องราวและเป็นเพียงรายได้เสริมเนื่องจากชาวบ้านมีรายได้หลักจากการทำเหมืองอยู่แล้ว

ไกรสิทธิ์ สิทธิโชค^{๑๑๖} ได้ศึกษาการส่งเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาข่า ระยะที่ ๒ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเสริมสร้างความรู้ ทักษะและกระบวนการจัดการท่องเที่ยว เชิงวัฒนธรรมและเพื่อพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาข่า ที่เหมาะสมกับวิถีชีวิต และกาลสมัย ภายหลังจากดำเนินการท่องเที่ยวมาระยะเวลาหนึ่งแล้วพบว่ากระแสการหลงใหลวัฒนธรรม ความเชื่อใหม่เข้าสู่ชุมชนอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรภูมิปัญญา เด็กและเยาวชนขาดความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมวิถีชีวิต พิธีกรรม ประเพณี ด้วยเหตุปัจจัยส่วนนี้ จึงได้จัดทำโครงการวิจัยขึ้นโดยใช้มิติภูมิปัญญา พิธีกรรมประเพณี เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนและความยั่งยืนของเผ่าชนควบคู่กันไป

พัชราศิณี ศิริโกมุท^{๑๑๗} ได้ศึกษาการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาท้องถิ่นในเขตอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเห็นว่า ผู้นำชุมชนและสมาชิกองค์การบริหาร

^{๑๑๕} ปัจฉิมา มุลเมือง, แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เอื้อประโยชน์ ต่อชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง จังหวัดลำปาง, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๗), หน้า ๕๑.

^{๑๑๖} ไกรสิทธิ์ สิทธิโชค, การเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาข่าระยะที่ ๒, วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๗), หน้า ๖๑.

^{๑๑๗} พัชราศิณี ศิริโกมุท, การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น : ศึกษากรณีอำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม, การศึกษาคณะวาริชระ ปร.ม., (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๗), ไม่มีเลขหน้า.

ส่วนตำบลมีการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาท้องถิ่นในด้านการกำหนดความต้องการในการพัฒนา ด้านการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา ด้านการดำเนินการ ด้านการจัดทำแผนพัฒนา และด้านการติดตามและประเมินผลการพัฒนา

พระครูสิริปัญญาวิสุทธ์^{๑๑๘} ได้ศึกษาประเพณีออกพรรษาอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย การจัดงานในยุคเริ่มต้น มีการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และวิถีชีวิตของชาวอำเภอเชียงคาน ในด้านกิจกรรมประเพณีต่างๆ เป็นสำคัญ แต่เมื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมเจริญขึ้น กระแสของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมและกระแสทางธุรกิจ ได้เริ่มเข้ามามีบทบาทต่อการกำหนดทิศทางของงานประเพณีออกพรรษามากขึ้น ประเพณีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่ปรากฏออกมาในงานเทศกาล จึงเริ่มทยอยลงพร้อม ๆ กับมีกิจกรรมที่เน้นในเชิงธุรกิจและศิลปวัฒนธรรมจากต่างถิ่น เข้ามามีบทบาทแทนที่ด้วย การจัดงานประเพณีแบบดั้งเดิมเป็นคนในชุมชนแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธีระพงษ์ สิทธิโคตร^{๑๑๙} ได้ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในลุ่มน้ำสงคราม พบว่า ด้านสถานการณ์และปัญหาโดยรวมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำสงคราม ลุ่มน้ำสงครามมีระบบนิเวศของป่าทุ่งป่าทามที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ แต่ขาดการจัดระบบการจัดการน้ำเชิงบูรณาการ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของชุมชน กิจกรรมการอนุรักษ์ของชุมชนที่เด่นคือการอนุรักษ์วังปลาและการอนุรักษ์ป่าทุ่งป่าทาม กระบวนการและขั้นตอนการจัดทำแผนอนุรักษ์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นไปตามกรอบที่กำหนดโดยกระทรวงมหาดไทยและจังหวัด แต่ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะขั้นตอนการวางแผนและกระบวนการตัดสินใจ ส่วนแนวทางการอนุรักษ์ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำสงครามอย่างยั่งยืน อันเกิดจากการมีส่วนร่วมทุกกระบวนการของทุกภาคส่วน เห็นว่า ต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน พัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับฤดูกาล และการบริหารจัดการน้ำเพื่อการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ เชื่อมโยงกันทั้งระดับจังหวัด อำเภอ ท้องถิ่น และประชาชนที่ได้รับประโยชน์ และจากการศึกษาการใช้ประโยชน์จากลุ่มน้ำสงครามเพื่อการประมงพบว่า ที่ราบลุ่มแม่น้ำสงครามเป็นที่รวมพันธุ์ปลา จำนวนมากกว่า ๑๒๔ ชนิด ที่อพยพมาอยู่อาศัย หาอาหาร ผสมพันธุ์ วางไข่เจริญเติบโตในช่วงน้ำหลากก่อนลงสู่แม่น้ำสงครามและแม่น้ำโขงต่อไป ปัจจุบันพบว่า ปริมาณสัตว์น้ำในลุ่มน้ำสงครามลดน้อยลง ชาวบ้านที่ใช้เครื่องมือประมงขนาดเล็ก ต้องใช้เวลาในการจับปลาเพิ่มมากขึ้นและใช้เครื่องมือจับปลาที่มากขึ้น ส่วนผู้ที่มีทุนทรัพย์ในการลงทุนจะใช้เครื่องมือขนาดใหญ่ขึ้นจับปลาได้ปริมาณมากขึ้น

^{๑๑๘} พระครูสิริปัญญาวิสุทธ์, ประเพณีออกพรรษา อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย, **วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.**, (เลย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๔๙), หน้าบทคัดย่อ.

^{๑๑๙} ธีระพงษ์ สิทธิโคตร, แนวทางการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำสงคราม : กรณีศึกษาบทบาทขององค์กรภาครัฐและชุมชนท้องถิ่น อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร, **วิทยานิพนธ์**, (วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐), หน้า ๘๘-๑๐๔.

ประเวศ วะสี และยิ่งยง เทาประเสริฐ^{๑๒๐} ได้ศึกษาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาชาวบ้าน พบว่า ฝ่าฟันอุปสรรคภัยแล้งแต่มีภูมิปัญญาเพื่อการดำรงอยู่ มีความสำคัญและจำเป็นในการแก้ไขปัญหาเพื่อความอยู่รอด การอยู่รอดของชาติพันธุ์ใด ๆ จะขึ้นกับความสามารถทางภูมิปัญญาพื้นบ้านในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม การจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาดการดำรงชีวิตอยู่ทั้งในด้านปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรค โดยการดำรงเพื่ออยู่รอดอย่างมีความสุขภาวะที่ดีของชาติพันธุ์รุ่นใหม่ การปรับปรุงและพัฒนาตนเอง จำเป็นต้องอาศัยความสามารถหรือศักยภาพทางภูมิปัญญาพื้นบ้านที่สั่งสมสืบทอดต่อกันมา จากประสบการณ์ของบรรพบุรุษทั้งในระดับท้องถิ่นและต่างถิ่น ผสมผสานกับการเรียนรู้ของคนรุ่นใหม่ ย่อมเป็นการบ่งชี้ว่า ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์อยู่ได้ ย่อมไม่ใช่องค์ความรู้เดี่ยว ๆ ระบบหนึ่ง ที่ผูกขาดตลอดไป แต่อาศัยภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีความหลากหลาย และผันแปร ยืดหยุ่น เคลื่อนไหว ไปตามความเหมาะสมของสถานการณ์อย่างเป็นองค์รวม

Simonovic^{๑๒๑} ได้สรุปไว้ว่า การให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้น ในทางปฏิบัติอาจยุ่งยากซับซ้อนกว่าจะหาข้อยุติได้ อย่างไรก็ตามได้ศึกษาและทดลองรูปแบบการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วมแบบพหุเกณฑ์ อันประกอบด้วย องค์ประกอบหลักด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งประเทศไทยยังมิได้มีการริเริ่มศึกษาทดลอง อาจนำมาประยุกต์ทดลองใช้ในลุ่มน้ำสงคราม ซึ่งเป็นระบบนิเวศเฉพาะที่อ่อนไหวและองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ได้ดำเนินการกิจกรรมการอนุรักษ์หลายประการในปัจจุบัน

^{๑๒๐} ประเวศ วะสีและ ยิ่งยง เทาประเสริฐ, การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น, ในเสรี พงศ์พิศ (บรรณาธิการ), ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม ๑, (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๖), หน้า ๔๔.

^{๑๒๑} S Ahmad, SP Simonovic - Water Resources Management, 2006, p.198.

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัย “กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ” เป็นการวิจัยแบบผสมผสานโดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูป และเพื่อสืบสานการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยใช้วิธีวิทยาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) มีวิธีดำเนินการใน ๖ รูปแบบ คือ

๓.๑.๑ การศึกษาข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ และการศึกษาข้อมูลภาคสนามของกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๓.๑.๒ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมในการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ โดยทำควบคู่กับการสัมภาษณ์ผู้บริหาร พระสงฆ์ ภูมิปัญญาชาวบ้าน และเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน นักท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถมองเห็นถึงศักยภาพในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป ปัญหาอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาศักยภาพ และแนวทางการพัฒนาการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป เป็นต้น

๓.๑.๓ การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับพระสงฆ์ผู้นำทางศาสนา สำหรับผู้นำชุมชน นักวิชาการ ผู้นำชุมชน และผู้เกี่ยวข้องกับประเพณีบุญแห่งกระฐูป แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง โดยใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับประเพณีบุญแห่งกระฐูป แบ่งออกเป็น ๔ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ ๓ ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ ๔ ข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งระอุของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๓.๑.๔ การใช้แบบสอบถาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจากคนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในกระบวนการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งระอุของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๓.๑.๕ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) และการสัมมนาเชิงวิชาการ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งระอุ โดยการสร้างเครือข่ายของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๓.๑.๖ การนำเสนอความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งระอุของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ขอบเขตพื้นที่การวิจัย

เนื่องจากการศึกษาวิจัยในลักษณะของการส่งเสริมการเรียนรู้ การอนุรักษ์และการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ เฉพาะประเพณีแห่งระอุ อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เท่านั้น ผู้วิจัยจึงกำหนดพื้นที่ในการวิจัย ๒ แหล่งดังนี้

๓.๒.๑.๑ วัดศรีธงชัย บ้านโนนเหมา และวัดนาคสุวรรณ บ้านใหม่สำราญ ตำบลนางแดด อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ บ้านโนนเหมาเป็นหมู่บ้านชนบท อยู่ห่างจากตัวอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ประมาณ ๒๖ กิโลเมตร บนเส้นทางบ้านโหล่น – หนองบัวแดง มีถนนลาดยางเข้าสู่หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านใหญ่มีจำนวนหลังคาเรือน ๑,๓๗๖ หลัง และมีการพัฒนาในระดับดี มีถนนคอนกรีตในหมู่บ้าน มีทางระบายน้ำอย่างถูกสุขลักษณะ เป็นที่จะใช้เป็นที่เสวนากลุ่ม

๓.๒.๑.๒ วัดเขต บ้านลาดใต้ และวัดใหม่ชัยมงคล บ้านใหม่ชัยมงคล ตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เป็นหมู่บ้านตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลหนองบัวแดง วัดตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเพียง ๔๕๐ เมตร โดยผู้ศึกษาได้เวทีเสวนากลุ่มจำนวน ๓ ครั้งโดยสุ่มตัวแทนชุมชน เป็นผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม มีการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มแสดงความคิดเห็น และหาข้อสรุปเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาและอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งระอุ

๓.๒.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย โดยเป็นการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของประเด็นที่ศึกษา ดังนี้

๑) ผู้นำทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลและเจ้าอาวาส

๒) ผู้นำชุมชน ได้แก่ นายอำเภอ ประธานองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู จำนวน ๑๑ คน

๓) ประชาชนที่เปิดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus Group) อาศัยอยู่ในเขตบ้านโนนเหมาที่วัดศรีธงชัย และวัดเขต บ้านลาดใต้และวัดใหม่ชัยมงคล อำเภอหนองบัวแดง จำนวน ๓๐ คน โดยแบ่งออกดังนี้

๓.๑) คณะกรรมการวัด จำนวน ๑๐ คน

๓.๒) คณะกรรมการชุมชน จำนวน ๑๐ คน

๓.๓) ประชาชนผู้เป็นปราชญ์ท้องถิ่น อยู่ในอำเภอหนองบัวแดง จำนวน ๕ คน

๓.๔) พ่อค้าและนักท่องเที่ยว จำนวน ๕ คน

โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่าง ๒ ประเภท ได้แก่ ๑. ประชากรที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก(คุณภาพ) ๒. ประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม(ปริมาณ)

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

๑. ประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth Interview) เพื่อหาแนวทางพัฒนา และการสร้างความร่วมมือในการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่พระสงฆ์ผู้นำศาสนา นักวิชาการ ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

๒. แบบสอบถามสำหรับบุคคลในชุมชน และบุคคลทั่วไปที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ข้อมูลในลักษณะการมีส่วนร่วมในกระบวนการอนุรักษ์ และการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูปของอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๓. การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) และการสัมภาษณ์เชิงวิชาการเพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป

๔. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) เป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกิจกรรมในส่งเสริมการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป โดยทำควบคู่กับการสัมภาษณ์พระสงฆ์ผู้นำทางพระพุทธศาสนา ผู้นำชุมชน กรรมการวัด กรรมการชุมชน นักปราชญ์ท้องถิ่น นักท่องเที่ยวและผู้เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน ในประเพณีบุญแห่งกระฐูป เพื่อให้สามารถมองเห็นถึงศักยภาพการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ปัญหาอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาศักยภาพ และแนวทางการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป เป็นต้น

๕. การนำเสนอความรู้ศักยภาพของชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูปของอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) ซึ่งเป็นการสังเกตศักยภาพของชุมชน องค์กรผู้มีส่วนได้เสีย ที่จะทำควบคู่กับการสัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนและเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน เพื่อให้สามารถมองเห็นถึงศักยภาพของการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เป็นต้น

๒. การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับพระสงฆ์ผู้นำศาสนา นักวิชาการ ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน และผู้เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เพื่อศึกษาศักยภาพ รูปแบบ อัตลักษณ์ และกระบวนการอนุรักษ์ การสื่อสารเพื่อพัฒนาประชาสัมพันธ์ให้เห็นคุณค่าของการร่วมกันอนุรักษ์ และการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของวัดและชุมชน เป็นต้น

๓. การใช้แบบสอบถาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจากบุคคลในชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมประเพณีทางพระพุทธศาสนา

๔. การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) และการสัมภาษณ์เชิงวิชาการเพื่อศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารเพื่อเสริมสร้างคุณค่าและการพัฒนาจิตใจแก่บุคคลทั่วไป โดยเน้นการสื่อสารคุณค่าทางพุทธธรรม และวิถีการปฏิบัติเกี่ยวกับประเพณีตามหลักการทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิต ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

๕. การสังเกตและการใช้เทคนิค SWOT และการถ่ายภาพ เพื่อศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวของวัด และแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของแหล่งกำเนิดบุญประเพณีแห่งกระฐูป โดยมุ่งเน้นการเชื่อมโยง ความรู้และกระบวนการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ/การเรียนรู้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่การพัฒนาจิตใจและปัญญา

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้มีการศึกษาในพื้นที่ทั้ง ๒ ตำบล การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย และได้แบบสอบถามกลับคืนมาแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิเคราะห์การมีส่วนร่วมการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป

๑.๑ แหล่งประเพณีท้องถิ่นที่มีศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้ที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้การอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๑.๒ เกิดกิจกรรมส่งเสริมและส่งเสริมแหล่งประเพณีท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของคณะผู้บริหาร ภูมิปัญญาชาวบ้าน ชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน

๑.๓ แหล่งประเพณีท้องถิ่นมีข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งประเพณีท้องถิ่นสามารถกำหนดกลยุทธ์และแนวทางการปฏิบัติในการรองรับทางการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เน้นการศึกษวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามที่ได้เก็บรวบรวมจากบุคคลทั่วไปจำนวน ๒๐๐ คน ในใกล้เคียง โดยมีขั้นตอนการศึกษวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

๑) เลือกแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ในการตอบไปวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS/PC (Statistical Package for the Social Science)

๒) แบบสอบถามตอนที่ ๑ ซึ่งเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานทั่วไป โดยทำการวิเคราะห์โดยใช้วิธีหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ แล้วนำมาเสนอในรูปตารางประกอบคำบรรยาย

๓) แบบสอบถามตอนที่ ๒ ซึ่งเป็นข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพแหล่งประเพณีท้องถิ่น เพื่อพัฒนา โดยทำการวิเคราะห์โดยคำนวณหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เป็นรายชื่อและรายด้าน และเฉลี่ยรวมทุกด้าน โดยมีเกณฑ์ในการพิจารณาค่าเฉลี่ยของคะแนน เพื่อให้เห็นระดับของกิจกรรมการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ในแต่ละด้าน จากกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

โดยมีเกณฑ์ในการแปลผลคะแนนเป็นรายชื่อ ตั้งแต่ ๑ - ๕ คะแนน ดังนี้

น้อยที่สุด	เท่ากับ	๑	คะแนน
น้อย	เท่ากับ	๒	คะแนน
ปานกลาง	เท่ากับ	๓	คะแนน
มาก	เท่ากับ	๔	คะแนน
มากที่สุด	เท่ากับ	๕	คะแนน

การแปลความหมายของเครื่องมือ มีวิธีการแปลความหมายข้อคำถาม เป็นการประเมินค่า (Rating Scale) มี ๕ ระดับ และได้กำหนดระดับเกณฑ์ประเมิน ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	๑.๐๐ - ๑.๕๐	= มีความเหมาะสมในระดับน้อยมาก
ค่าเฉลี่ย	๑.๕๑ - ๒.๕๐	= มีความเหมาะสมในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย	๒.๕๑ - ๓.๕๐	= มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	๓.๕๑ - ๔.๕๐	= มีความเหมาะสมในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย	๔.๕๑ - ๕.๐๐	= มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด

๔) นำข้อมูลมาวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อศึกษาค่าเป็นกลางทางสถิติ และเพื่อการวิเคราะห์ปัจจัยข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ศักยภาพแหล่งประเพณีบุญแห่งกระดุม

๕) การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้ว เพื่อให้เห็นชุดข้อมูล กิจกรรม และศักยภาพแหล่งประเพณีบุญแห่งกระดุมของอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ การใช้ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และค่า S.D. ในการอธิบายข้อมูลทั่วไป

๓.๖ การนำเสนอผลการวิจัย

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเสร็จแล้ว ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาเชิงคุณภาพ และนำเสนอผลศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบตารางและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลพื้นฐานของผู้เข้าร่วมบุญประเพณีท้องถิ่น ศักยภาพของแหล่งประเพณีบุญแห่งกระดุมของอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาศักยภาพของแหล่งประเพณีบุญแห่งกระดุม แนวทางการพัฒนาศักยภาพของแหล่งประเพณีบุญแห่งกระดุม เพื่อพัฒนาแหล่งประเพณีบุญแห่งกระดุมเป็นแหล่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวเชิงเรียนรู้ประเพณีบุญแห่งกระดุมที่สัมพันธ์กับวัฒนธรรมพุทธในท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดการเพิ่มมูลค่าและคุณค่าตามศักยภาพของแหล่งประเพณีบุญแห่งกระดุมทาง

พุทธธรรม คณะผู้บริหาร ภูมิปัญญาชาวบ้าน ชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งประเพณีบุญแห่งกระตูป นำไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งประเพณีบุญแห่งกระตูปอย่างเหมาะสม และแหล่งประเพณีบุญแห่งกระตูปมีศักยภาพในการรับรองทางการท่องเที่ยวเชิงเรียนรู้พุทธธรรม

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

การศึกษาวิจัย “กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระตูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ” เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมผสานที่ใช้วิธีการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพจากกลุ่มตัวอย่างทั้งที่เป็นพระสงฆ์ผู้นำทางพระพุทธศาสนา ผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น/การเรียนรู้ภายในวัด ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการด้านวัฒนธรรมประเพณี และจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๐๐ คนในแต่ละหมู่บ้าน โดยใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ในเชิงลึก (In-depth Interviews) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observations Participant) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) และการสัมมนาเชิงวิชาการเป็นเครื่องมือในการศึกษา แล้วนำข้อมูลที่ได้จากกระบวนการวิจัยมาวิเคราะห์ด้วยสถิติพื้นฐาน เช่น การแจกแจงความถี่ การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง การหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าเฉลี่ยเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เป็นต้น เพื่ออธิบายข้อมูลพื้นฐานในการศึกษา แล้วทำการวิเคราะห์สังเคราะห์ในเชิงคุณภาพ เพื่ออธิบายผลการวิจัยตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์การวิจัย

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ” ผู้วิจัย ได้ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ อันได้แก่ การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์เชิงลึกและจัดสนทนากลุ่ม โดยการศึกษาบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ด้วยการแสดงออกถึงแนวคิดและความรู้พร้อมกับความเชื่อทางศาสนา รวมถึงกับศิลปวัฒนธรรม คุณธรรม ศีลธรรม จารีตประเพณี การเป็นอยู่ ถึงการถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่สมาชิกรุ่นใหม่ จึงถือได้ว่าเป็นลักษณะของการสืบสานจารีตประเพณี ดังนั้นผู้วิจัย จึงได้นำเสนอข้อมูลที่เกี่ยวข้องตามลำดับขั้นตอน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. เพื่อศึกษาประวัติและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๒. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมและการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๓. เพื่อการสืบสานการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

จากผลการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัย จึงได้วิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องตามลำดับดังนี้

ประวัติเมืองชัยภูมิปรากฏในทำเนียบแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นเมืองขึ้นกับเมืองนครราชสีมา แต่ต่อมาผู้คนได้อพยพออกไปตั้งหลักแหล่งทำมาหากินที่อื่น และได้ถูกปล่อยไว้เป็นเมืองร้าง “เมืองชัยภูมิ” ปรากฏชื่ออีกครั้งในสมัยรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. ๒๓๖๐ “นายแล” ข้าราชการสำนักเจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทน์ ได้อพยพครอบครัวและบริวารเดินทางข้ามลำน้ำโขงมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านหนองน้ำขุ่น(หนองอีจาน) อยู่ในบริเวณท้องที่อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมาในปัจจุบัน ปี พ.ศ. ๒๓๖๒ เมื่อมีคนอพยพเข้ามาอยู่มาก นายแลก็ได้ย้ายชุมชนมาตั้งใหม่ที่บ้านโนนน้ำอ้อม บ้านซีลอง ห่างจากตัวเมืองชัยภูมิ ๖ กิโลเมตร นายแล ได้เก็บส่วย ผ้าขาวส่งไปบรรณาการแต่เจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทน์ จนได้รับบำเหน็จความชอบแต่งตั้งเป็น “ขุนภักดีชุมพล” ในปี พ.ศ. ๒๓๖๕ นายแลได้ย้ายที่อยู่ของชุมชนอีก เนื่องจากที่เดิมแห้งแล้งกันดารด้วยน้ำมาตั้งที่ใหม่ ณ บริเวณบ้านหลวง ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างหนองปลาเผากับหนองหลอด เขตอำเภอเมืองชัยภูมิในปัจจุบัน และได้มาขึ้นตรงต่อเมืองนครราชสีมา และส่งส่วยทองคำถวายแต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ยอมขึ้นตรงต่อเจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทน์อีกต่อไป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้ายกบ้านหลวง เป็นเมืองชัยภูมิ และแต่งตั้งขุนภักดีชุมพล (แล) เป็น “พระยาภักดีชุมพล” เจ้าเมืองคนแรกของเมืองชัยภูมิ

เจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทร์ได้ก่อการกบฏ ยกทัพเข้ามาหมายจะตีกรุงเทพฯ โดยหลอกหัวเมืองต่างๆ ที่เดินทัพมาว่าจะมาช่วยกรุงเทพฯ รบกับอังกฤษ จนกระทั่งเจ้าอนุวงศ์สามารถยึดเมืองนครราชสีมาได้เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๖๙ ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาเมื่อความแตก เจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทร์ได้กวาดต้อนชาวเมืองนครราชสีมา เพื่อนำไปยังเมืองเวียงจันทร์ เมื่อไปถึงทุ่งสัมฤทธิ์หญิงชายชาวเมืองที่ถูกจับ โดยการนำของคุณหญิงโม ภรรยาเจ้าเมืองนครราชสีมา ได้ลุกฮือขึ้นต่อสู้ พระยาภักดีชุมพลเจ้าเมืองชัยภูมิ พร้อมด้วยเจ้าเมืองใกล้เคียงได้ยกทัพออกไปสมทบกับคุณหญิงโม ตีกระหนาบทัพเจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทร์จนแตกพ่ายไป

กองทัพลาวส่วนหนึ่งได้ล่าถอยจากเมืองนครราชสีมาเข้ายึดเมืองชัยภูมิไว้ และเกลี้ยกล่อมให้พระยาภักดีชุมพล(แล)เข้าร่วมเป็นกบฏด้วย แต่พระยาภักดีชุมพลได้ปฏิเสธไม่ยอมเข้าร่วม เจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทร์ เกิดความแค้นจึงจับตัวพระยาภักดีชุมพลมาประหารชีวิตที่บริเวณใต้ต้นมะขามใหญ่ ริมหนองปลาเฒ่า ซึ่งต่อมาชาวชัยภูมิได้ระลึกถึงคุณความดีที่ท่านมีความซื่อสัตย์และเสียสละต่อแผ่นดินจึงได้พร้อมใจกัน สร้างศาลขึ้น ณ บริเวณนั้น และชาวชัยภูมิได้สร้างศาลเพิ่มเป็นศาลาทรงไทย “ศาลาพระยาภักดีชุมพล(แล)” มีรูปหล่อของท่านอยู่ภายใน เป็นที่เคารพกราบไหว้ และถือเป็นปูชนียสถานศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่งของจังหวัดชัยภูมิ ตั้งอยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดชัยภูมิประมาณ ๓ กิโลเมตร^{๑๒๒}

อำเภอหนองบัวแดง เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดชัยภูมิประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญกระฐูปในอดีตก่อนประเพณีออกพรรษา ชาวบ้านจะร่วมแรงร่วมใจกันสร้างกระฐูป โดยจะตีเกราะเคาะขอลอให้ชาวบ้านออกไปรวมตัว ณ จุดนัดหมาย (อาจเป็นศาลากลางบ้านหรือบ้านผู้ใหญ่บ้าน) หม่อมสาวตื่นเต้นมากในการไปพันกระฐูป ซึ่งกว่าจะเป็นกระฐูปจุดได้ต้องผ่านกระบวนการยาวนานพอสมควร เพราะไม่ใช่กระฐูปหรือรูปที่วางขายตามท้องตลาด แต่เกิดมาจากการขี้เอามาจากกาบมะพร้าวจนร่วงออกมาราวผง แล้วพันด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์หุ้มอีกทีด้วยกระดาษสีหรือกระดาษหลากสีสัน ก่อนที่จะนำไปมัดกับดาวก้านตาล (สานจากใบตาลหรือใบลาน) จากนั้นจึงนำไปมัดห้อยกับก้านรูปที่เป็นเสมือนคันเบ็ด ทำไว้หลายๆ เสร็จแล้วจึงนำไปเสียบเข้าในรูรอบปล้องไม้ไผ่ ทำเป็นชั้นขึ้นไปเหมือนฉัตร ประดับตกแต่งสวยงาม ก่อนที่จะนำออกมาจุดในวันเวียนเทียนออกพรรษา และในปัจจุบันประเพณีบุญแห่งกระฐูปได้เป็นอัตลักษณ์ของอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ^{๑๒๓} จัดได้ว่าเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา และเป็นที่รู้จักของประเทศเพื่อนบ้านเป็นอย่างดี ประเพณีบุญแห่งกระฐูปจึงเป็นประเพณีที่เด่นที่สุดของอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

จังหวัดชัยภูมิร่วมกับอำเภอหนองบัวแดงและหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน กำหนดจัดงานประเพณีขึ้นให้ยิ่งใหญ่ในช่วงวันออกพรรษาของทุกปี คือ "ประเพณีบุญกระฐูปออกพรรษา จังหวัดชัยภูมิ ประจำปี ๒๕๖๒" ระหว่างวันที่ ๙-๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๒" บริเวณถนนสายกระฐูป หน้าว่าการอำเภอหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เพื่อสืบสานภูมิปัญญา และแสดงผล

^{๑๒๒} http://www.chaiyaphum.go.th/page_about/history.php

^{๑๒๓} <https://sites.google.com/a/npwr.ac.th/21st-century-skills-npw/thabeiyn/prapheni-buy-kra-thup-xxk-phrrsa>

ศรัทธาอันยิ่งใหญ่ที่มีต่อพระพุทธศาสนาของประชาชน โดยชาวบ้านทั้งอำเภอมาร่วมกันทำกระรูป จากอันเล็กๆ จนเป็นต้นกระรูปขนาดใหญ่ มีการออกแบบลวดลายสวยงาม อดสายตานักท่องเที่ยว ก่อนที่จะนำไปจุดถวายเป็นพุทธบูชาในวันออกพรรษา

สำหรับประเพณีบุญกระรูปของอำเภอหนองบัวแดง เริ่มก่อนวันออกพรรษา ๓ วัน ในอดีตการทำกระรูป ขุยมะพร้าว ใบอ้ม ใบเนียม ซึ่งเป็นพืชในท้องถิ่น โดยนำใบไม้มาล้าง ตากแดด แล้ว บด จะได้ฝุ่นไม้ที่มีกลิ่นหอม นำมาผสมกับขุยมะพร้าว ห่อด้วยกระดาษให้ได้รูปทรงยาวเหมือนรูป นำ กระดาษสีพันให้เป็นลายมัดหมี่ มัดติดกับดาวที่ทำจากใบลาน มีคันไม้ไผ่คล้ายคันเบ็ดเสียบไว้กับแกน ไม้ไผ่ ความสูงประมาณ ๓ เมตร ให้ได้รูปทรงคล้ายฉัตร ก่อนที่จะนำไปจุดไฟบูชาในวันออกพรรษา

ภาพประกอบที่ ๔.๑ วัตถุดิบในการการประดิษฐ์ต้นกระรูปโดยสังเขปจากภูมิปัญญาชาวบ้าน

ประเพณีขึ้นอยู่กับความเชื่อความต้องการ และค่านิยมของผู้ปฏิบัติ ประเพณีเป็น กฎเกณฑ์ แบบแผนที่สังคมกำหนดไว้ใช้ร่วมกันในสมาชิกของสังคมนั้น จึงถือเป็นเครื่องหมายบอก ความเป็นพวกเป็นหมู่เดียวกันของผู้ที่ยึดถือประเพณีเดียวกัน เมื่อมีการปฏิบัติสืบทอดกันมา ทำให้เกิด ความผูกพันซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในสังคม จึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวกลุ่มคนให้อยู่ร่วมกันได้อย่าง มั่นคง^{๑๒๔} ประเพณีและความเชื่อของชาวอีสานนั้น นับว่ามีส่วนช่วยทำให้การดำรงชีวิตของสังคมมี ความสงบร่มรื่น ความเชื่อในเรื่องภูตผี เทพอารักษ์ ถูกกำหนดขึ้นด้วยจุดประสงค์แฝงเร้นให้เกิดการ อนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น สร้างแหล่งอาหาร พืชพันธุ์ อัญมณีสมบรูณ์ และช่วยรักษาป่าไม้ให้กับ ชุมชนหลาย ๆ ประเพณี จึงมีขึ้นเพื่อรวมใจของคนในชุมชน สร้างขวัญกำลังใจในการประกอบสัมมา อาชีพ ล้วนแล้วแต่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นอันทรงคุณค่า เช่นเดียวกันกับประเพณีบุญแห่งกระรูป มี

^{๑๒๔} อุทัย หิรัญโต, *หลักสังคมวิทยา*, (กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๒๒), หน้า ๒๓๑.

ความคิดความเชื่อตามแนวของพุทธศาสนิกชน และได้ร่วมกันทำบุญตักบาตร ในบุญประเพณีมา ยาวนาน และมีการทอดถวายต้นกระฐูป และต้นผึ้งแบบโบราณเป็นประจำทุกปี ในระหว่างวันขึ้น ๑๑ – ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปี เป็นประเพณีที่แสดงออกถึงศิลปวัฒนธรรมอันดีงามที่ได้ปฏิบัติกันมา ยาวนาน จนถึงปัจจุบัน

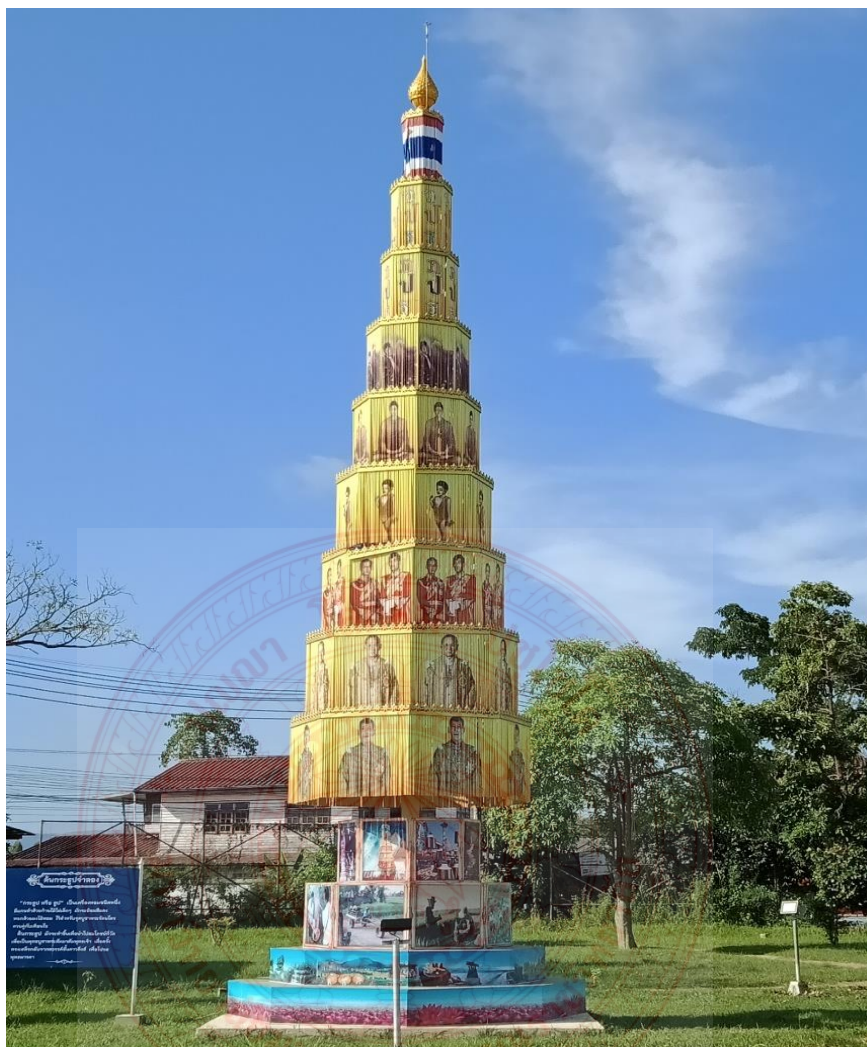
ประเพณีบุญแห่งกระฐูปในเทศกาลของชาวพุทธศาสนิกชนชาวอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ได้เป็นสัญลักษณ์อันโดดเด่นเป็นที่เชิดชูเกียรติ ควรแก่การอนุรักษ์ให้คงอยู่ตลอดไป และมีคุณค่าควรแก่การเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักกันทั่วไป มีการจัดขบวนประเพณีแห่งกระฐูปออกพรรษานั้น เป็นสิ่งที่มีวิวัฒนาการทางสังคมและศิลปะที่นาสนใจอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะเป็นการเปลี่ยนรูปแบบที่มี ตำนานกล่าวอ้างและยังเชื่อมต่อศิลปะรูปแบบหนึ่งในยังรูปแบบหนึ่ง งานประเพณีบุญแห่งกระฐูป เกิด จากคตินิยมที่เชื่อมกันมาว่าเป็นการทำบุญเพื่อให้เกิดความร่มเย็น อันยิ่งใหญ่ กลับสู่ภาวะปกติโดยเร็ว เป็นการบูชาขอพรพระพุทธรูปเจ้า เมื่อครั้งเสด็จไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อโปรดพุทธมารดา แล้วกลับมา ยังโลกมนุษย์ โดยการจุดกระฐูป เป็นสัญลักษณ์ของต้นไม้แห่งชมพูทวีป จุดได้น้ำมัน เวียนเทียน ทำบุญและตักบาตรเทโว แต่ประการสำคัญของประเพณีนี้ชาวอีสานในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น จังหวัด มหาสารคาม และจังหวัดชัยภูมิ ถือว่าเพื่อเป็นการร่วมงานบุญ และรื่นเริงครั้งใหญ่ในรอบปี

การพัฒนารูปแบบของต้นกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ภาพประกอบที่ ๔.๒ ต้นกระฐูปในปี ๒๕๕๖^{๑๒๕}

^{๑๒๕} <https://www.triptravelgang.com/wp-content/uploads/2013/09/>

ภาพประกอบที่ ๔.๓ ต้นกระฐูปในปี ๒๕๖๒

จากรูปภาพของต้นกระฐูปที่มีการพัฒนารูปแบบของต้นกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิในแต่ละปี จึงเห็นเป็นรูปของการพัฒนารูปแบบเป็นอย่างดีในการสร้างต้นกระฐูปอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๔.๑ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑

ประวัติและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เกี่ยวกับความเป็นมาและความเชื่อ ค่านิยม ในประเพณีบุญกระฐูป พบว่า ความร่มเย็นอันยิ่งใหญ่ของกระฐูป สัญลักษณ์แทนต้นท้าวซึ่งเป็นต้นไม้ประจำชมพูทวีป ถูกบันทึกไว้ในหนังสือฎีกาพระมลัยสูตร ความว่า ลักษณะของต้นกระฐูปมีความยาวประมาณ ๕๐ โยชน์ มีกิ่งใหญ่ ๔ กิ่ง แผ่ออกไปใน ๔ ทิศทาง กว้างเป็นมณฑลได้ ๑๐๐ โยชน์ หมายถึง พระพุทธศาสนานี้ เป็นร่มเย็นแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย เปรียบเอาต้นกระฐูปนี้ จุดแล้วยอมส่งกลิ่นหอมฟุ้งจรจรายไปยังทิศต่างๆ กลิ่นหอมนี้

ยอมเป็นที่ชื่นใจแก่มนุษย์ทั้งปวงที่ได้สัมผัสกลิ่นยอมเกิดปีติและความสุขความเบิกบาน คุณค่าทางจิตใจ

กระชุปประดิษฐ์ขึ้นง่าย ๆ จากวัสดุภายในท้องถิ่น ประกอบด้วย ขุยมะพร้าว ใบอุ้ม ใบเนียม โดยนำไปไม้ทั้ง ๒ ชนิดมาเรียงแล้วนำไปตากแดดให้แห้ง จากนั้นนำมาบดอีกครั้งจะได้ฝุ่นที่มีกลิ่นหอมแล้วจึงนำไปผสมกับขุยมะพร้าวห่อด้วยกระดาษให้ได้รูปทรงยาวเหมือนธูป นำกระดาษสีมาประดับตกแต่งลวดลายให้สวยงาม ส่วนใหญ่นิยมเป็นลายไทย เช่นเดียวกับลายมัดหมี่ แล้วนำที่มัดติดกันกับดาวซึ่งทำจากใบคั้นไม้ไผ่ลักษณะคล้ายคันเบ็ดแล้วนำไปเสียบไว้กับแกนไม้ไผ่ที่เตรียมไว้ ความสูงประมาณ ๓-๕ เมตร รูปทรงคล้ายฉัตรก่อนจะนำไปแห่และจุดไฟบูชา พร้อมกันนี้ให้เอาลูกตุ้มกาลักษณะคล้ายส้มแต่มีเปลือกแข็งมาผ่าเป็น ๒ ซีก ใส่น้ำมันพืชลงไปแล้วควั่นด้วยเป็นรูปตีนกา เพื่อจุดให้แสงสว่างได้ต้นกระชุป^{๑๒๖}

ประวัติและประเพณีบุญแห่กระชุปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ในปี พ.ศ.๒๕๓๒ ชาวหมู่บ้านราษฎรดำเนิน ตำบลหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ได้ฟื้นฟูประเพณีการแห่กระชุปถวายวัดในวันออกพรรษา ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ เทศบาลตำบลหนองบัวแดง ได้เล็งเห็นความสำคัญและมีแนวคิดจัดงานประเพณีบุญแห่กระชุป โดยได้เลียนแบบจากชาวหมู่บ้านราษฎรดำเนิน มาดำเนินการเป็นประเพณีประจำปีของอำเภอหนองบัวแดง เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น โดยการระดมทุนสนับสนุนจากเทศบาลตำบลหนองบัวแดง เทศบาลตำบลหลวงศิริ และองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอหนองบัวแดง จำนวน ๗ ตำบล ในการจัดงานจะมีการจัดประกวดขบวนแห่ ขบวนฟ้อนรำและประกวดต้นกระชุป

ในการพัฒนาประเพณีแห่กระชุปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง ในปัจจุบันอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ได้จัดงานประเพณีบุญแห่กระชุปดังกล่าว มาเป็นเวลา ๑๗ ปี ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากจังหวัดชัยภูมิ องค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ เทศบาลตำบลหนองบัวแดง เทศบาลตำบลหลวงศิริ องค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอหนองบัวแดง ๗ ตำบล ทำให้แต่ละตำบลหมู่บ้านและชุมชนมีความกระตือรือร้น ในการจัดงานประเพณีบุญแห่กระชุป มีการประยุกต์ตกแต่งต้นกระชุปอย่างสวยงาม รวมถึงขบวนแห่ เพราะนอกจากจะได้รับรางวัลจากคณะกรรมการจัดงานประเพณีบุญแห่กระชุป ยังได้รับรางวัลจากผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ ทำให้ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวเป็นอย่างดี แต่เมื่อประชาชนได้ทำกิจกรรมเดิมเป็นเวลานาน ทำให้ประชาชนขาดความกระตือรือร้น เกิดความขัดแย้งระหว่างหมู่บ้าน ตำบลและชุมชนเกิดปัญหาต่าง ๆ นานา และอาจจะมีหมู่บ้าน ตำบลและชุมชน ไม่เข้าร่วมกิจกรรมในงานประเพณีบุญแห่กระชุป อาจทำให้เกิดผลกระทบที่ตามมา สู้สังคมควบคู่กันไป การที่จะแก้ไขปัญหานั้นได้ ก็ต้องมีการปลูกจิตสำนึกอันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นไปในทางสร้างสรรค์ การพัฒนาการท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมประเพณีบุญแห่กระชุปของชุมชน จึงเป็นสิ่งที่ทำให้อำเภอหนองบัวแดง เป็นที่รู้จักเป็นอย่างดีในประเทศ และต่างประเทศจากความเป็นมาจนถึงปัจจุบันดังนี้

^{๑๒๖} https://pr.prd.go.th/chaiphum/ewt_news.php?nid=4649

ประวัติของประเพณีบุญแห่กระฐูปนี้นับเป็นร้อยปีได้ เพราะตั้งแต่เกิดมาก็ได้เห็นประเพณีบุญแห่กระฐูปเลย รุ่นปู่ ยา พ่อแม่เล่าขานกันมาว่า พอถึงหน้าเทศกาลออกพรรษาจะจัดประเพณีนี้เมื่อก่อนจะมีการรวมตัวของชาวบ้านทุกรุ่น ทุกเพศ ทุกวัย เข้ามารวมตัวกันที่วัดเพื่อทำต้นกระฐูป เพราะวิธีการสมัยก่อนจะต้องหาสมุนไพรมาก่อนก็จะเอามาตากแห้งกว่าจะได้นำมาประกอบประติษฐ์ให้เป็นกระฐูป ได้จุดเป็นพุทธบูชาขึ้น ใช้เวลานานพอสมควร จึงต้องมีการเตรียมการเป็นเดือนๆ เป็นงานหนักขั้ตฤกษ์ของชุมชนเลยก็ว่าได้ เกิดมาก็เห็นประเพณีนี้เลย ซึ่งเมื่อก่อนการจัดทำต้นกระฐูปเพื่อเป็นพุทธบูชา พระพุทธเจ้ายังไม่ได้ทำเป็นต้นใหญ่อย่างปัจจุบัน ชาวบ้านในชุมชนมาช่วยกันทำต้นกระฐูป แล้วก็แห่มาถวายที่วัดในวันออกพรรษา ในช่วง ขึ้น ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ จุดกระฐูปได้น้ำมัน จะมีการจัดทำสถานที่ได้น้ำมัน และทำต้นกระฐูปเพื่อจุดบูชาพระพุทธเจ้า ในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำจะมีการเทศนาที่มีการนั่งฟังเทศน์ฟังธรรมกันทั้งวัน บางกลุ่มก็จะนำเรื่องเทศน์มหาชาติ มาเทศน์กันในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำนี้ด้วย ส่วนใหญ่จะเทศน์เกี่ยวกับเรื่องนรกสวรรค์ จึงมีความเชื่อว่าในวันออกพรรษาว่าเป็นวันพระเจ้าเปิดโลก^{๑๒๗}

การจัดประเพณีบุญแห่กระฐูปนี้ถือว่าเป็นประเพณีเพื่อจัดบูชาพระพุทธเจ้าโดยตรง คำว่าได้น้ำมัน จะนำลูกตุ้มมากมาผ่าครึ่งแล้วเอาเนื้อออก จากนั้นก็เอาฝ้ายพันเป็น ๓ แฉก คล้ายๆ ดินกาเพื่อจุดไฟได้น้ำมัน ในลูกตุ้มกา ซึ่งความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับลูกตุ้มกา หมายถึง นางกาเผือกที่เป็นพระมารดาของพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ ฝ้ายที่พันเป็น ๓ แฉก ชาวบ้านเรียกฝ้ายดินกา ที่ใส่ไว้ได้น้ำมันในลูกตุ้มกา เพื่อจุดบูชาพระพุทธเจ้า ๕ พระองค์ คือ พระศรีอริยเมตไตรโย ในกัปต่อไปของพระพุทธเจ้านั่นเอง ถ้าจะพูดถึงในท้องถิ่นชัยภูมิ ไปจนถึงหลวงพระบาง ก็จะประเพณีปฏิบัติประเพณีบุญแห่กระฐูปกันทั้งหมด^{๑๒๘}

ตอนแรกก็จะมีการทำแบบประเพณีโบราณ เมื่อก่อนจะมีการทำกระฐูปแบบธรรมดา ต่อมาจะเป็นการส่งตัวแทนกันเป็นกลุ่มไปทำกระฐูป แล้วนำมาถวายที่วัดในวันออกพรรษา และเมื่อมีทางการเข้ามาสนับสนุนเรื่องนี้เพื่อให้เป็นระเบียบ และให้เกิดความสวยงาม จึงได้มีการจัดให้มีการประกวด มีรางวัล จนกระทั่งมีการต่อยอดโดยหน่วยงานราชการเข้ามามีส่วนสนับสนุน ให้มีการจัดเป็นต้นกระฐูปขององค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาล เพื่อเข้าไปร่วมประดับ ณ ที่ว่าการอำเภอหนองบัวแดง พอถึงวันเปิดงานก็จะมีการเชิญผู้หลักผู้ใหญ่ มาเปิดงาน ซึ่งได้นิมนต์พระเดชพระคุณเจ้าคณะจังหวัด มาเป็นประธานเปิดงาน โดยมีพิธีจุดกระฐูป เป็นพุทธบูชาพระพุทธเจ้า และมีการปรับปรุงขึ้นเรื่อยๆ ต้นกระฐูปจึงเกิดความสวยงาม ยังได้เพิ่มการประดับประดามากขึ้นในทุกๆ ที่ ไม่ว่าจะไปตามถนนทางเข้าหมู่บ้านและตามจุดที่สำคัญต่าง ๆ ของอำเภอ^{๑๒๙}

เกิดมาก็เห็นประเพณีบุญแห่กระฐูป ถ้าใครก็ตอบเป็นเสียงเดียวกันว่าเห็นแบบนี้เลย แต่ว่าจะพัฒนาขึ้นจากเมื่อก่อน ซึ่งเมื่อก่อนจะมีการทำต้นกระฐูป โดยใช้วัตถุธรรมชาติจะมีการผสม

^{๑๒๗} สนทนากลุ่ม, พระครูสุวรรณจันทรังษี, เจ้าอาวาสวัดเขต, เจ้าคณะอำเภอหนองบัวแดง, วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๘} สนทนากลุ่ม, พระครูถาวรชัยโสภณ (ศักดิ์ดา คันภูเขียว), เจ้าคณะตำบลหนองบัวแดง เขต ๓, อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ, วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๒๙} สนทนากลุ่ม, พระครูอินทรธรรมธัช (วุฒิสักดิ์ ภาษา), วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

กับสมุนไพรเครื่องหอม โดยการทำให้แห้งแล้วก็นำมาผสมกัน จากนั้นก็พันด้วยกระดาษ ตั้งแต่โบราณกาล เมื่อถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ วันออกพรรษา(วันมหาปวารณา) ก็จะมีการทำต้นกระธูป เพื่อบูชาองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า^{๑๓๐} เมื่อก่อนจะจัดทำกระธูปเพื่อบูชาพระพุทธเจ้าการที่วัดเป็นการรวมตัวของชาวบ้าน เมื่อ ๑๐ ปีที่ผ่านมา มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพื้นที่มาแนะนำเกี่ยวกับเรื่องการจัดทำบุญแก่กระธูปว่าควรที่จะทำเป็นตำบลละ ๑ ต้น เพื่อที่จะได้แพร่ร่วมกัน แล้วก็มีการประกวดแข่งขันกันมีรางวัลสำหรับผู้ชนะ^{๑๓๑} และในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ นี้ได้มีอุปทูต ทั้ง ๓ ประเทศเข้ามาร่วมในงานประเพณีบุญแก่กระธูปของอำเภอหนองบัวแดง คือ ทูตประเทศจีน ประเทศลาวและประเทศเวียดนาม นอกจากนี้จะมาร่วมเปิดงานหน้าว่าการอำเภอแล้วยังเข้ามาพัก รับประทานอาหารที่บ้านลาดใต้ หมู่ที่ ๑๕ ในเขตเทศบาลตำบลหนองบัวแดง พร้อมแห่ต้นกระธูปเข้าไปถวายที่วัดเขตด้วย เพราะเริ่มต้นจากท้องถื่น และก็ต่อด้วยระดับอำเภอ โดยอาศัยความร่วมมือของพี่น้องประชาชนในท้องถื่น งานแก่กระธูปที่อำเภอจะจัดก่อนออกพรรษา ๓ วัน เมื่อเสร็จงานแล้ว ต้นกระธูปในแต่ละท้องถื่นประจำตำบลก็นำไปประดับประดาหน้าว่าการอำเภอ และก็แห่กระธูปเหล่านั้น ไปถวายที่วัด^{๑๓๒} และทางคณะสงฆ์เองก็มีส่วนร่วมในพิธีบุญแก่กระธูปนี้ก็คือ ให้แต่ละวัดทำต้นกระธูปโบราณตามขั้นตอนสมัยโบราณ ซึ่งไม่ใช่กระธูปสำเร็จอย่างปัจจุบันนี้ การทำกระธูปสมัยโบราณจะใช้วัสดุธรรมชาติ มีวัสดุ เช่น โยมะพร้าว สมุนไพรมีกลิ่นหอม พันด้วยกระดาษเป็นรูปหอม เพื่อไปจุดบูชาพระพุทธเจ้า แล้วก็ใช้แรงงานคนในชุมชนช่วยกันทำ เกิดการมีส่วนร่วมเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความสามัคคีขึ้นในชุมชน^{๑๓๓}

การจัดทำบุญแก่กระธูปนี้ นานเท่าไรไม่มีใครรู้ได้ น่าจะเป็นร้อยๆ ปีมาแล้ว ที่ได้ทำสืบทอดต่อกันมา^{๑๓๔} และก็เป็นที่กระบวนการสืบสานอนุรักษ์ประเพณีแห่บุญกระธูป มีมาแต่ดั้งเดิมแต่การที่เราจะพัฒนาเป็นจุดขายของชุมชนอย่างเป็นทางการ เมื่อไม่นานมานี้ ในวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๖๒ มีนักศึกษาศาสนาปัตยกรรม อยากจะนำเอาวัฒนธรรมประเพณี มาเรียงร้อยให้เป็นอัตลักษณ์ของท้องถื่น และอัตลักษณ์นี้จะเอาไปเป็นตราสัญลักษณ์ของคนอำเภอหนองบัวแดง ที่อ่างเก็บน้ำวังสะพุง เมื่อได้มาอำเภอหนองบัวแดง จะต้องได้รู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีของหนองบัวแดง คือประเพณีบุญแก่กระธูป ซึ่งถือได้ว่าเป็นประเพณีที่สืบทอดอย่างมั่นคง แล้วก็จะได้รู้ถึงความเป็นมาของอ่างเก็บน้ำวังสะพุง จะได้ทราบถึงพลังของความสามัคคี ก่อนที่จะได้มีอ่างเก็บน้ำแห่งนี้ อ่างเก็บน้ำ

^{๑๓๐} สนทนากลุ่ม, นายบัวลอย ชำนาญพล, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๓ ตำบลนางแดด, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๑} สนทนากลุ่ม, นายไสว ชูจะหมื่น, สมาชิก อบต.นางแดด, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๒} สนทนากลุ่ม, นางเรียมตา เดชเจริญ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๕ ตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ, วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๓} สนทนากลุ่ม, พระปลัดบัวลอย ธมมปาโล (บัวลอย ชุนภูเขียว), เจ้าคณะตำบลหนองแวง เขต ๑ , อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ, วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๔} สนทนากลุ่ม, นางเรียมตา เดชเจริญ, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๕, ตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ, วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๒.

วังสะพุง ยังอยู่ในโครงการหลวง โครงการพระราชดำริ ที่ได้สืบทอดจากรัชกาลที่ ๙ ^{๑๓๕}

เพื่อเป็นพุทธบูชาถวายแด่พระพุทธเจ้า ในวันออกพรรษาของทุก ๆ ปี เมื่อก่อนก็จะเป็นกลุ่มหนุ่มสาวมาชุมนุมกันร่วมกันทำกระทูที่วัด ต่อมาก็ได้พัฒนาขึ้น ก็ไม่มีใครมีเวลาเหมือนเดิมก็ต่างคนก็ต่างทำมาหากิน แล้วไม่มีเวลามาร่วมกันนั่งทำ ก็เลยเปลี่ยนเป็นกระทูแบบสำเร็จ แล้วก็นำเอากระทูที่สำเร็จมาให้สวดมนต์ ตกแต่งสวยงาม ^{๑๓๖} การทำกระทูครั้งแรก เกิดจากความเชื่อและความศรัทธาที่จะนำมาบูชาพระพุทธเจ้า เชื่อกันว่าเมื่อจุดบูชาแล้วจะได้บุญได้กุศลในวันออกพรรษา ตั้งแต่นั้นมาก็ได้ถือปฏิบัติกันมาตลอด สืบทอดกันเป็นประเพณี ส่วนวัสดุที่นำมาใช้ทำเป็นกระทู เพื่อจุดบูชาพระพุทธเจ้า ก็จะเป็นวัตถุดิบที่อยู่ในท้องถิ่น เป็นสมุนไพรเครื่องหอมต่างๆ อย่างเช่น ขมิ้น ใบเนียม ที่นำมาตากแห้งแล้ว ก็นำไปผสมกัน จากนั้นก็พันด้วยกระทู เป็นแท่งเพื่อจุดบูชาพระพุทธเจ้า ^{๑๓๗}

ด้วยชาวพุทธศาสนิกชนได้สืบทอดต่อกันมาตามวัดใกล้บ้าน และวัดที่สะดวกในการจัดพิธีแห่บุญกระทูเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณ เมื่อถึงวันออกพรรษา ก็จะต้องทำต้นกระทูเพื่อบูชาพระพุทธเจ้า ซึ่งการทำเช่นนี้ตั้งแต่โบราณได้ทำสืบทอดกันมา อยู่ในจิตใจที่สำคัญในความรู้สึกเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ พอถึงเวลาที่จะต้องทำเช่นนี้ ไม่ว่าจะมีการสนับสนุนเข้ามาหรือไม่ก็ตาม เป็นรากเหง้าของการถือปฏิบัติ เมื่อมีผู้หลักผู้ใหญ่มาจุดประกาย ซึ่งมันตรงกับเป้าหมายตรงกับวิถีที่ถือปฏิบัติกันมาอยู่แล้ว จึงทำให้ชาวบ้านในท้องถิ่นเข้ามาร่วมมือ ได้มีส่วนร่วมในการจัดงานประเพณีบุญแห่กระทูได้ไม่ยากนัก และในยุคปัจจุบันก็ยังมีสื่อโซเชียลมีเดีย เทคโนโลยี เข้ามาช่วยในการประชาสัมพันธ์ ทำให้ทุกคนไม่ว่าจะใกล้หรือไกลก็สามารถที่จะเข้าถึงและรู้จักประเพณีบุญแห่กระทูของอำเภอหนองบัวแดงได้ เป็นการอนุรักษ์ประเพณี ในเชิงท่องเที่ยว เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามา ก็จะเป็นการบอกเล่าปากต่อปากเกี่ยวกับบุญประเพณีนี้ ให้ได้ทราบต่อกันไปถึงความประทับใจที่ได้มาเที่ยว ที่ได้สัมผัสด้วยตัวเองในบรรยากาศ งานประเพณีบุญแห่กระทูของอำเภอหนองบัวแดง ^{๑๓๘}

ประเพณีบุญแห่กระทูซึ่งถือว่าเป็นประเพณีที่ชาวพุทธในอำเภอหนองบัวแดงได้สืบทอดต่อกันมาตามวัดสืบสอดจนถึงบ้าน เป็นการแสดงถึงความเคารพบูชาพระพุทธเจ้าผู้ให้แสงสว่างทางด้านสติปัญญา ซึ่งหลักธรรมที่ปรากฏเห็นในประเพณีบุญแห่กระทู ก็จะเป็นการให้ทานเสียสละ เพราะเดิมที การทำต้นกระทูก็จะเป็นการชักชวนคนในชุมชนมาช่วยกันทำ ด้วยเหตุนี้ จึงต้องมีการซื้อสิ่งของต่าง ๆ การทำต้นกระทูนั้นชาวบ้านจะต้องสละทั้งแรงกายและสิ่งของต่าง ๆ และด้วยความเชื่อในเรื่องของการจุดกระทูบูชาองค์พระพุทธเจ้า จะทำให้ได้อานิสงค์มาก และยังเป็นการสร้าง ความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนเป็นอย่างดี สร้างความรับผิดชอบรู้จักรักษาประเพณีของชุมชนตนเอง

^{๑๓๕} สนทนากลุ่ม, พระครูสุวรรณจินตฺรังษี, เจ้าอาวาสวัดเขต, เจ้าคณะอำเภอหนองบัวแดง, วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๖} สนทนากลุ่ม, คณะกรรมการวัดศรีธงชัย, ตำบลนางแดด, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๗} สนทนากลุ่ม, นายณัฐวัฒน์ มะเร็งสิทธิ์, เกษตรกร, หมู่ที่ ๑๘ ตำบลนางแดด, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๓๘} สนทนากลุ่ม, นายสุมาลี ชันนอก, กำนันตำบลหนองบัวแดง, อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ, วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๒.

๔.๒ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ จากการให้ข้อมูลในการจัดสนทนากลุ่มของพระสงฆ์ผู้นำและผู้นำชุมชน ในเขตอำเภอนองบัวแดง ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

เมื่อผู้วิจัยได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูปของเรื่องกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ แล้วออกแบบสอบถาม จำนวน ๑๒ ข้อ โดยแบบสอบถามได้ผ่านการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับประเพณีบุญแห่งกระฐูปดังกล่าว

หลังจากได้ออกแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิแล้ว ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทำการประเมินความคิดเห็นของประชาชนในชุมชน ผู้เกี่ยวข้อง ที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ จำนวน ๔ ตำบลคือ เทศบาลตำบลหนองบัวแดง, ตำบลท่าใหญ่, ตำบลนางแดดและตำบลวังชมพู จำนวน ๒๐๐ ชุด ได้กลับคืนมาจำนวน ๒๐๐ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ รายละเอียดผู้วิจัยนำเสนอตามลำดับดังนี้

๑. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมด จำนวน ๒๐๐ คน มาวิเคราะห์หาค่าความถี่ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามด้านสถานภาพส่วนบุคคล จำแนกตามเพศ, อายุ, การสมรสและการศึกษา โดยภาพรวม ตามรายละเอียดดังตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ ค่าร้อยละสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม (n=๒๐๐)

สถานภาพด้านทางเพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๑๐๐	๕๐
หญิง	๑๐๐	๕๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐
สถานภาพด้านอายุ	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า ๒๐ ปี	๐	๐
๒๑ - ๓๐ ปี	๐	๐
๓๑ - ๔๐ ปี	๑๗	๘.๕๐
๔๑ - ๕๐ ปี	๕๔	๒๗
๕๑ - ๖๐ ปี	๕๗	๒๘.๕๐
มากกว่า ๖๐ ปี	๗๒	๓๖
รวม	๒๐๐	๑๐๐

สถานภาพด้านการสมรส	จำนวน	ร้อยละ
โสด	๔๗	๒๓.๕๐
สมรส	๑๕๓	๗๖.๕๐
รวม	๒๐๐	๑๐๐
สถานภาพทางการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	๑๔๑	๗๐.๕๐
มัธยมศึกษา	๓๘	๑๙
ปวช./ปวส.	๙	๔.๕๐
ปริญญาตรี	๘	๔
สูงกว่าปริญญาตรี	๐	๐
อื่น ๆ ระบุว่าไม่ได้ศึกษา	๔	๒
รวม	๒๐๐	๑๐๐

จากตารางที่ ๒ พบว่า กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามด้านการมีส่วนร่วมและการเปลี่ยนแปลง ประเพณีบุญแห่งกระดุมของชุมชนอำเภอหนองบัวแดงจังหวัดชัยภูมิ สถานภาพด้านทางเพศ ได้แก่ เพศชายจำนวน ๑๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐ , เพศหญิงจำนวน ๑๐๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๐

สถานภาพด้านอายุ ได้แก่ อายุน้อยกว่า ๒๐ ปีไม่มี คิดเป็นร้อยละ ๐ , อายุระหว่าง ๒๑ – ๓๐ ปี ไม่มี คิดเป็นร้อยละ ๐ , อายุระหว่าง ๓๑ – ๔๐ ปี จำนวน ๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๕๐, อายุระหว่าง ๔๑ – ๕๐ ปี จำนวน ๔๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๕ , อายุระหว่าง ๕๑ – ๖๐ ปี จำนวน ๕๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๕๐ และอายุมากกว่า ๖๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๗๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖ ตามลำดับ

สถานภาพด้านการสมรส ได้แก่ สถานภาพโสดจำนวน ๔๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๕๐ และสถานภาพสมรส ๑๕๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๖.๕๐

สถานภาพทางการศึกษา ได้แก่ ระดับประถมศึกษาจำนวน ๑๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๕๐ , ระดับมัธยมศึกษาจำนวน ๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙ , ระดับ ปวช./ปวส. จำนวน ๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๕๐ , ระดับปริญญาตรีจำนวน ๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔ , สูงกว่าระดับปริญญาตรีขึ้นไป ไม่มี คิดเป็นร้อยละ ๐ และอื่น ๆ ที่ระบุว่าไม่ได้ศึกษาจำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒ ตามลำดับ

๒. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม ที่มีต่อกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระดุมของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามซึ่งเป็นความคิดเห็นของประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณีบุญแห่งกระดุม ที่มีต่อกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระดุมของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ด้านการมีส่วนร่วมและการเปลี่ยนแปลง

ประเพณีบุญแห่งกระฐูของชุมชนอำเภอหนองบัวแดงจังหวัดชัยภูมิ ข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์เพื่อหาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) พร้อมทั้งแปลผลตามเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อวิเคราะห์ระดับความคิดเห็น ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏดังตารางที่ ๔.๒

ตารางที่ ๔.๒ แสดงค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความคิดเห็นที่มีต่อกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ตัวชี้วัดด้านการมีส่วนร่วมและการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ประกอบด้วยคำถาม ๑๒ ข้อ

องค์ประกอบหลัก		ระดับความคิดเห็น		
		(\bar{X})	(S.D.)	แปลผล
๑	คนในชุมชนมีส่วนร่วมค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหาและวิธีแก้ไข	๔.๑๓	๐.๗๑	มาก
๒	คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด วางแผน และแบ่งหน้าที่ในการจัดงาน	๔.๑๙	๐.๖๖	มาก
๓	คนในชุมชนมีส่วนร่วมการจัดงานบุญแห่งกระฐูอย่างพร้อมเพรียง	๔.๑๙	๐.๖๔	มาก
๔	คนในชุมชนมีส่วนร่วมจัดเตรียมพื้นที่ในการจัดงานบุญแห่งกระฐู	๔.๒๑	๐.๖๖	มาก
๕	คนในชุมชนมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทำต้นกระฐูด้วยวัสดุธรรมชาติ	๔.๑๒	๐.๖๙	มาก
๖	คนในชุมชนมีส่วนร่วมการจัดหาวัสดุในการทำต้นกระฐู	๔.๐๘	๐.๖๙	มาก
๗	คนในชุมชนมีส่วนร่วมให้ทุนสนับสนุนการจัดงานบุญแห่งกระฐู	๔.๑๔	๐.๖๘	มาก
๘	คนในชุมชนเข้าร่วมการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูทุกครั้ง	๔.๑๗	๐.๗๑	มาก
๙	คนในชุมชนมีส่วนร่วมการคิดออกแบบจัดงานอย่างสร้างสรรค์	๔.๑๒	๐.๖๗	มาก
๑๐	คนในชุมชนมีส่วนร่วมการคิดออกแบบทำต้นกระฐูให้มีรูปแบบสวยงามขึ้นและมีความหมาย	๔.๑๖	๐.๖๘	มาก
๑๑	คนในชุมชนมีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์ทางสื่อเทคโนโลยีต่างๆ	๔.๑๗	๐.๖๗	มาก
๑๒	คนในชุมชนมีส่วนร่วมประเมินผล ปรับปรุง และพัฒนาการจัดงานบุญแห่งกระฐูอย่างยั่งยืน	๔.๑๘	๐.๗๑	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		๔.๑๕	๐.๖๘	มาก

จากตารางที่ ๓ พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนกลุ่มตัวอย่างในชุมชนผู้เกี่ยวข้องกับประเพณีบุญแห่งกระฐู จำนวน ๔ ตำบล คือ เทศบาลตำบลหนองบัวแดง, ตำบลท่าใหญ่, ตำบลนางแดดและตำบลวังชมพู ที่มีต่อการมีส่วนร่วมและการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ทั้งหมด ๑๒ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๕$, $SD = ๐.๖๘$)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ข้อที่ ๔ คนในชุมชนมีส่วนร่วมจัดเตรียมพื้นที่ในการจัดงานบุญแห่งกระฐู ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๑ ($\bar{X} = ๔.๒๑$, $SD = ๐.๖๖$)

รองลงมาเป็นอันดับที่ ๒ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเท่ากับ ๒ ข้อ คือ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙ ได้แก่ ข้อที่ ๒ คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด วางแผน และแบ่งหน้าที่ในการจัดงาน ($\bar{X} = ๔.๑๙$, $SD = ๐.๖๖$) และข้อที่ ๓ คนในชุมชนมีส่วนร่วมการจัดงานบุญแก่กระฐูปอย่างพร้อมเพรียง ($\bar{X} = ๔.๑๙$, $SD = ๐.๖๔$)

รองลงมาเป็นอันดับที่ ๓ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเท่ากับ ๔.๑๘ คือ ข้อที่ ๑๒ คนในชุมชนมีส่วนร่วมประเมินผล ปรับปรุง และ พัฒนาการจัดงานบุญแก่กระฐูปอย่างยั่งยืน ($\bar{X} = ๔.๑๘$, $SD = ๐.๗๑$)

รองลงมาอีกเป็นอันดับที่ ๔ มี ๒ ข้อมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเท่ากับ ๔.๑๗ ได้แก่ ข้อที่ ๘ คนในชุมชนเข้าร่วมการจัดงานประเพณีบุญแก่กระฐูปทุกครั้ง ($\bar{X} = ๔.๑๗$, $SD = ๐.๗๑$) และข้อที่ ๑๑ คนในชุมชนมีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์ทางสื่อเทคโนโลยีต่างๆ ($\bar{X} = ๔.๑๗$, $SD = ๐.๖๗$)

ในข้อที่ ๑๐ คนในชุมชนมีส่วนร่วมการคิดออกแบบทำต้นกระฐูปให้มีรูปแบบสวยงามขึ้น และมีความหมาย มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเท่ากับ ๔.๑๖

ในข้อที่ ๗ คนในชุมชนมีส่วนร่วมให้ทุนสนับสนุนการจัดงานบุญแก่กระฐูป มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เท่ากับ ๔.๑๔

ในข้อที่ ๑ คนในชุมชนมีส่วนร่วมค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหาและวิธีแก้ไข มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เท่ากับ ๔.๑๓

ในข้อที่ ๕ คนในชุมชนมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทำต้นกระฐูปด้วยวัสดุธรรมชาติ และ ข้อ ๙ คนในชุมชนมีส่วนร่วมการคิดออกแบบจัดงานอย่างสร้างสรรค์ มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเท่ากับ ๔.๑๒

ในข้อที่ ๖ คนในชุมชนมีส่วนร่วมการจัดหาวัสดุในการทำต้นกระฐูป มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เท่ากับ ๔.๐๘ ตามลำดับ

การวิเคราะห์พบว่า ในภาพรวม คนในชุมชนถือได้ว่ามีส่วนร่วมอย่างมากที่สุด ในการมีส่วนร่วมและการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแก่กระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ สามารถที่จะอนุรักษ์การทำกระฐูปแบบดั้งเดิมให้คงอยู่ต่อไป และพัฒนาการจัดงานบุญแก่กระฐูปให้เจริญยิ่งขึ้น ได้อย่างยั่งยืนสืบไป เพราะการมีส่วนร่วมจะทำให้เกิดความเป็นเจ้าของ^{๑๓๙} เมื่อประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการจะเกิดความผูกพัน ซึ่งส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง จากความสำคัญของการมีส่วนร่วมที่กล่าวมา และสามารถปฏิบัติตามขั้นตอนของการมีส่วนร่วม^{๑๔๐} ได้ดังนี้

๑) ขั้นตอนการร่วมกันค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา เนื่องด้วยปัญหานั้นเกิดขึ้นในชุมชน ดังนั้นแล้วชาวชุมชนต้องทราบและเข้าใจถึงปัญหาและสาเหตุการเกิด ปัญหาในชุมชนของตนอย่างแท้จริง ไม่เช่นนั้นแล้วการในการดำเนินงานต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาจะไม่มีทางสำเร็จ และในขั้นตอนนี้จะทำให้ชาวชุมชนได้ทราบถึงความต้องการหรือความจำเป็นของตนเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

๒) ขั้นตอนร่วมกันวางแผนในการปฏิบัติงานหรือดำเนินงาน ชาวชุมชนจะร่วมกันคิดรูปแบบหรือวิธีการ แผนงาน นโยบาย และระบบบริหารงานพัฒนาในการดำเนินงานในมีประสิทธิภาพ

^{๑๓๙} อ่างแล้ว, นันทิยา หุตานวัตร และณรงค์ หุตานวัตร, การพัฒนาองค์กรชุมชน, หน้า ๓๔.

^{๑๔๐} อ่างแล้ว, โกวิท พวงงาม, การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน, หน้า ๑๑.

และมีประสิทธิผลมากที่สุด เพื่อที่จะจัดหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมไปถึงการช่วยกันจัดการการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดมาใช้ในโครงการอย่างคุ้มค่าเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและการคิดเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่มีประโยชน์และตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน

๓) ขั้นตอนร่วมกันลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ อาจรวมไปถึงขั้นตอนของการลงทุนด้วยเงินทุนหรือแรงงานตามขีดจำกัดความสามารถของบุคคลหรือชุมชนนั้น ๆ การปฏิบัติหรือการลงมือทำจะทำให้ชาวชุมชนเกิดการเรียนรู้กับกิจกรรมหรือโครงการอย่างใกล้ชิด

๔) ขั้นตอนการติดตามและการประเมินผลงาน ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายของขั้นตอนการมีส่วนร่วมซึ่งจะประเมินว่าโครงการหรือกิจกรรมที่ปฏิบัติไปบรรลุตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเป้าหมายไว้หรือไม่ ตนหรือชุมชนได้รับประโยชน์จากการดำเนินงานมากน้อยเพียงใด และชาวบ้านยังสามารถจะนำเอาผลที่ได้รับจากการประเมินไปเป็นตัวอย่างในงานต่อไปได้อีกด้วย

ด้านความมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง ประเพณีบุญแห่งกระฐูปๆ ถือเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่ง ที่เชิญชวนให้ผู้คนได้เข้าวัดทำบุญสร้างบุญกุศลซึ่งมีการร่วมมือกันทุกหมู่บ้านทุกชุมชนในอำเภอนี้ มีส่วนร่วมทุกองค์กรปกครองท้องถิ่น ซึ่งมีองค์การบริหารส่วนตำบล ๗ แห่ง กับเทศบาล ๒ แห่ง ในอำเภอหนองบัวแดง เอาตรงนี้เป็นหลัก ทั้งเก้าท้องถิ่นนี้ จะเป็นหลักในการทำต้นกระฐูป ที่เรียกว่ากระฐูปยักษ์ ท้องถิ่นละ ๑ ต้น มาประกวดกันในแต่ละท้องถิ่น ในตำบลแต่ละตำบลก็ให้จัดทำกระฐูปซึ่งก็มีการจัดทำร่วมกับวัด ส่วนคณะสงฆ์ก็มีหลวงพ่ोज้าคณะจังหวัดเป็นประธาน ทุกปี ถึงวันสุดท้ายจะมีการแสดงธรรม ฟังพระธรรมเทศนา พระสงฆ์ก็เจริญพระพุทธมนต์ แล้วก็จะมีการประกอบพิธีขอขมา จากนั้นก็จุดกระฐูป ใต้น้ำมันบูชาพระพุทธเจ้า เวลาเช้าหลังจากวันออกพรรษา ก็จะเป็นวันทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะ ทั้งชาวบ้านทั้งครูอาจารย์และนักเรียนในเขตพื้นที่บ้าน วัด โรงเรียน ทุกคนได้มีส่วนร่วม จะมีการทำกระฐูปสายคล้ายๆ ธงทิ้ว ตามถนนในหมู่บ้าน ในตัวอำเภอ เมื่อเข้ามาในเขตอำเภอหนองบัวแดงก็จะเห็น และทราบได้เลยว่าเข้าในเขตพื้นที่ของประเพณีบุญแห่งกระฐูปอำเภอหนองบัวแดง และแต่ละวัด ก็จะทำต้นกระฐูปตั้งไว้ทุกวัด ใครเข้ามาช่วงวันออกพรรษาก็จะเห็นทุกวัดจะมีต้นกระฐูป^{๑๔๑} และมีการอบรมเพื่อกระตุ้นและแนะนำบอกกล่าวตักเตือนเทศนาให้ญาติโยมได้รู้จักคุณค่าของบุญแห่งกระฐูป เพื่อเป็นการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปนี้ให้คงอยู่ต่อไป ถึงแม้ทางการจะไม่ได้มีการเข้ามาสนับสนุน ก็ยังคงประเพณีปฏิบัติเช่นนี้ เพราะเป็นประเพณีมาแต่โบราณกาล ในการอนุรักษ์ก็คือ การที่ได้ให้ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดงานบุญประเพณีแห่งกระฐูป ทำให้เกิดความสามัคคีและทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี^{๑๔๒} โดยแสดงถึงการอนุรักษ์ก็คือการได้เชิญชวนคนรุ่นใหม่ๆ เข้ามาเข้าร่วมประเพณีบุญแห่งกระฐูป เพื่อให้ได้รู้ถึงขั้นตอนและวิธีการในการจัดบุญแห่งกระฐูป และรับรู้ความสำคัญเกี่ยวกับประเพณี เพื่อจะได้สืบทอดประเพณีบุญแห่งกระฐูปนี้ต่อไป^{๑๔๓} ส่วนในการอนุรักษ์ในสมัยนี้ก็ต้องอาศัยผู้นำชุมชน ทั้งผู้นำท้องที่ ท้องถิ่น

^{๑๔๑} สทนทากลุ่ม, พระครูสุวรรณจันทรังษี, เจ้าอาวาสวัดเขต, เจ้าคณะอำเภอหนองบัวแดง, วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๔๒} สทนทากลุ่ม, พระครูอินทธรรมธัช (วุฒิสักดิ์ ภาขา), วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๔๓} สทนทากลุ่ม, คณะกรรมการวัดศรีธงชัย, ตำบลนางแดด, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

และผู้นำทางศาสนาที่เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการจัดงานบุญแห่งกระฐูปให้คงอยู่ต่อไป^{๑๔๔}

เหตุผลของการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปนั้นเป็นตัวอย่งให้ลูกหลานที่เกิดมาในรุ่นหลัง ๆ เพื่อให้เป็นวิธีประพฤติปฏิบัติประเพณีอันดีงามสืบต่อไป^{๑๔๕} ประเพณีท้องถิ่นบุญแห่งกระฐูป มีการจัดทำต้นกระฐูปในตำบลต่าง ๆ ทุกตำบลในเขตอำเภอหนองบัวแดงและสงมายังอำเภอ เพื่อประดับที่ว่าการอำเภอหนองบัวแดง ไม่ได้มีเฉพาะกลุ่มและทุกคนเห็นคุณค่าของประเพณีบุญแห่งกระฐูป^{๑๔๖} ในด้านการสืบทอดประเพณีบุญแห่งกระฐูปเมื่อก่อนนี้ก็เป็นกรชักชวน แนะนำพาลูกหลานเข้ามา ร่วม เพื่อให้ได้รู้จักประเพณีบุญแห่งกระฐูปมีการปลุกจิตใต้สำนึกว่าประเพณีนี้มีสำคัญเมื่อถึงวันออกพรรษาที่จะต้องมาทำกระฐูปเพื่อบูชาพระพุทธเจ้า การที่ได้เริ่มทำต้นกระฐูปใหญ่ขึ้นก็มาจากงบประมาณและมาจากแนวคิดของทางส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาล ในการที่จัดทำต้นกระฐูปเพื่อความสวยงามและเข้าร่วมประกวด ก่อนที่จะดำเนินการในทุกๆเรื่องจะมีการประชุมทุกครั้ง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องงบประมาณ เรื่องการจัดทำ จนถึงกรดำเนินการต่างๆที่เกี่ยวข้องกับประเพณีบุญแห่งกระฐูปเป็นลำดับขั้นตอนเป็นการสืบทอดประเพณีแบบมีขั้นตอน มีแบบมีแผนเป็นการรวมกลุ่มคณะ ซึ่งเมื่อก่อนจะมีเฉพาะในชุมชนหมู่บ้าน เดียวนี้ได้ขยายออกมาเป็นระดับตำบลระดับอำเภอ ทำให้เกิดเครือข่ายใหญ่ขึ้นจึงมีการพัฒนารูปแบบการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูปที่ทำให้ผู้คนได้รู้จักกันมากขึ้น^{๑๔๗}

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูปก็จะมีท่านนายอำเภอหนองบัวแดง และส่วนราชการทุกภาคส่วนในพื้นที่ จะมีการจัดตั้งคณะกรรมการในการดูแลการจัดงาน ของหน่วยงานทุกภาคส่วนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการของการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูป^{๑๔๘} และด้านคุณค่าและความสำคัญของประเพณีบุญแห่งกระฐูปได้ความสมัคสมานสามัคคีของพี่น้องในท้องถิ่น ยกตัวอย่าง เรื่องอ่างเก็บน้ำวังสะพุง เมื่อขอความร่วมมือในการร่วมแรงร่วมใจกันไม่นานคนจำนวนสี่หมื่นห้าหมื่นคน ก็พร้อมใจเข้ามาร่วมในการสร้างอ่างเก็บน้ำให้ชุมชน เพื่อชาวบ้านอำเภอหนองบัวแดงได้มีน้ำใช้กัน จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนของอำเภอหนองบัวแดงจะให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี เมื่อขอความร่วมมือเกี่ยวกับการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูป ก็ไม่ได้เป็นเรื่องยากในการที่ชาวบ้านจะเข้ามาร่วม เพราะเกิดความสมานสามัคคีในชุมชนอยู่แล้ว^{๑๔๙}

ด้านการท่องเที่ยวประเพณีบุญกระฐูป ก็จะมีทั้งคนต่างจังหวัดและต่างประเทศเข้ามาชมงานประเพณีบุญแห่งกระฐูปทุกปีหลังไหลกันมา เนื่องจากเดี๋ยวนี้นี้จะมีการสื่อสารเทคโนโลยี สื่อ

^{๑๔๔} สทนากลุ่ม, นายไสว ชูจะหมื่น, สมาชิก อบต.นางแดด, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๔๕} สทนากลุ่ม, นายจรูญ ชัยอาวุธ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๐, ตำบลนางแดด, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๔๖} สทนากลุ่ม, นายไสว ชูจะหมื่น, สมาชิก อบต.นางแดด, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๔๗} สทนากลุ่ม, นายชวัลวิทย์ บำรุงเมือง, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๘, ตำบลนางแดด, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๔๘} สทนากลุ่ม, นางธนพร ปิยะภักดีศิริกุล, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙, ตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ, วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๔๙} สัมภาษณ์, พระครูสุวรรณจันทรังษี, เจ้าอาวาสวัดเขต, เจ้าคณะอำเภอหนองบัวแดง, วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๒.

โซเซียลในด้านต่างๆทำให้บุคคลได้รับรู้เกี่ยวกับการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูปแล้วอยากมาสัมผัสอยากมาเห็นด้วยตัวเองว่าประเพณีบุญแห่งกระฐูปมีความเป็นมาอย่างไรเกี่ยวข้องกับวันออกพรรษา เพราะการท่องเที่ยวประเพณีบุญกระฐูป ทำให้เศรษฐกิจการค้าภายในอำเภอหนองบัวแดงดีขึ้น นี่ก็เป็นส่วนที่ได้จากการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูป ซึ่งอำเภอหนองบัวแดงก็ได้เป็นอำเภอต้นแบบในการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูปและยังเป็นจุดเด่นด้วยความประทับใจที่ได้มาสัมผัสของนักท่องเที่ยว^{๑๕๐}

ด้านความร่วมมือวางแผนของคนในชุมชน ในการจัดการและช่วยกันออกแบบงานประเพณีบุญแห่งกระฐูปของแต่ละปีให้ออกมาอย่างดีที่สุดและเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนหนองบัวแดง ด้วยการประชุมกันในเรื่องของปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละปี เพื่อหาสาเหตุแล้วช่วยกันหาวิธีแก้ แล้วร่วมกันลงมือปฏิบัติการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยกันในชุมชน ด้านความร่วมมือของคนในชุมชนต่อการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูปในชุมชนมีการให้ความร่วมมือดี เห็นความสำคัญของการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูป มีความกระตือรือร้นในการที่จะทำต้นกระฐูป เพื่อเป็นพุทธบูชาแด่พระพุทธเจ้า^{๑๕๑} งานบุญแห่งกระฐูปเป็นงานประเพณีของชุมชนที่ได้จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ทั้ง ๑๓๐ หมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านจะมารวมกันทำอย่างเช่นทุกปี โดยจะเริ่มทำกันตั้งแต่วันที่ ๑๑ ก่อนจากนั้นวันที่ ๑๒ ก็จะเป็นวันฉลองหรือว่าวันแห่ ต่อจากนั้นเข้าขึ้นมาวันที่ ๑๓ ก็จะเป็นการตักบาตรเทโวหลังออกพรรษา ซึ่งทางอำเภอจะทำล่วงหน้าก่อนเพราะว่าถ้าทำตรงกันกับวันที่ชาวบ้านทำบุญตักบาตรออกพรรษา เกรงว่าคนจะไม่ได้เข้าไปร่วมงานในส่วนของอำเภอ^{๑๕๒}

การพัฒนาและเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูปคนในชุมชนให้ความร่วมมือกันดี ทั้งผู้นำท้องถิ่น ท้องถิ่น และชาวบ้านประชาชน มีการพัฒนาขึ้น การเปลี่ยนแปลงของประเพณีบุญกระฐูปก็จะเป็นการทำต้นกระฐูปในรูปแบบสวยงามขึ้น มีการทำต้นกระฐูปในรูปแบบการเล่าเรื่องพุทธประวัติ มีลวดลายสวยงามตามยุคสมัย เป็นการพัฒนาและเปลี่ยนแปลง อย่างลงตัวโดยไม่ทิ้งประเพณีเดิม ก็เพื่อที่จะนำไปถวายเป็นพุทธบูชาแด่พระพุทธเจ้า^{๑๕๓} ในส่วนต้นกระฐูปแต่ละชุมชนก็จะเอาไปร่วมที่อำเภอไม่เฉพาะของแต่ละตำบลเท่านั้น ส่วนหมู่บ้านก็ได้นำต้นกระฐูป ไปจัดประดับที่อำเภอด้วย และหลังจากวันที่แห่ เมื่อประกวดที่อำเภอเสร็จแล้ว ชาวบ้านแต่ละตำบลก็นำต้นกระฐูปมาประดับที่อำเภอนั้น ก็จะแห่กลับไปเพื่อถวายที่วัดในหมู่บ้านชุมชนของตนเอง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง ในการมีส่วนร่วมเมื่อก่อนจะมารวมกันที่วัดพระเป็นผู้นำหลักในการจัดทำเพื่อบูชาองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ปัจจุบันมีการพัฒนาขึ้นมีหน่วยงานราชการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำเป็นบุญแห่งกระฐูป นี่ก็เป็นการดีที่จะเป็นการเผยแพร่ให้ผู้คนได้รับรู้ถึงประเพณีอันทรงคุณค่านี้ ไม่เอาไว้เพียงแค่อยู่นในชุมชนเท่านั้น แต่ทำให้คนทั่วไปได้รู้จัก เป็นการสร้าง

^{๑๕๐} สทนากลุ่ม, นางสาวฤทัย ประจักษ์เมือง, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๔, ตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ, วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๕๑} สัมภาษณ์, นางเกษสุดา เกตุสิทธิ์, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๙, ตำบลนางแดด, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๕๒} สทนากลุ่ม, นายอภิวัฒน์ คำสมพิ, กำนันตำบลนางแดด, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๕๓} สัมภาษณ์, นายคำหลา วงษ์อำมาตย์, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ตำบลนางแดด, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

ภาคีเครือข่ายให้เป็นที่รู้จักกันของคนทั่วไปทั่วประเทศ พร้อมทั้งสื่อโซเชียลต่างๆ ยังได้ทำให้ประเพณีบุญแห่งกระฐูปนี้ได้รับรู้จักกันทั่วโลกอีกด้วย

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูป จะมีการนำเงินมาร่วมกันเพื่อสนับสนุนเป็นทุน และส่วนอุปกรณ์ วัสดุต่าง ๆ ก็จะมาช่วยกันจัดหาทำร่วมกัน ไม่มีเรื่องขัดแย้ง เนื่องจากเห็นความสำคัญในการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูปเหมือนกัน เมื่อก่อนด้านสภาพแวดล้อมของพื้นที่ก็จะจัดเฉพาะในพื้นที่หมู่บ้านชุมชน ต่อมาก็มีการสนับสนุนจากทางหน่วยงานราชการ ด้านการอนุรักษ์เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีบุญแห่งกระฐูปนี้ ก็เลยมีการนำต้นกระฐูปไปจัดทำในพื้นที่ของอำเภอด้วย จึงมีสภาพแวดล้อมของพื้นที่การจัดงานที่ดีขึ้น กว้างขวางขึ้น มีคนให้ความสนใจมากขึ้นในการจัดทำต้นกระฐูป

ความสำคัญของประเพณีบุญแห่งกระฐูปมีคุณค่าทางความทรงจำของเยาวชนรุ่นหลัง ได้มีคำชมเชยจากคนรุ่นใหม่ที่มีความสุขสวยงาม พวกเขายกย่องคนรุ่นก่อน และมีคุณค่าทางด้านจิตใจ เมื่อถึงเวลาแห่งก็จะร่วมกันอย่างพร้อมเพรียงทำให้เกิดความสามัคคีภายในชุมชน ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นต่อประเพณีบุญแห่งกระฐูป^{๑๕๔} มีการตอบรับดีให้ความร่วมมือดี จะมีการจัดงานและมีคนมาเที่ยวชมดูประเพณีบุญแห่งกระฐูปของอำเภอหนองบัวแดง เป็นประจำทุกปี และมีการพัฒนา ดีขึ้นเป็นลำดับ เนื่องจากทางหน่วยงานราชการมีการสนับสนุน ทำให้เศรษฐกิจการค้าของอำเภอหนองบัวแดงและพื้นที่ใกล้เคียงในช่วงการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูปดีขึ้น และยังมีการส่งเสริมการท่องเที่ยว จากทางอำเภอในการประชาสัมพันธ์ ไปในสื่อต่าง ๆ เนื่องจากมีผู้นำที่ดี ให้การสนับสนุนและให้ความสำคัญต่อประเพณีบุญแห่งกระฐูป จึงทำให้มีประเพณีบุญแห่งกระฐูปนี้ยังคงอยู่เกิดความตระหนักถึงคุณค่าของประเพณีบุญแห่งกระฐูปเพิ่มมากขึ้นและให้คนรุ่นหลังได้เห็นถึงความสำคัญในการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูปนี้ เพื่อเป็นการบูชาพระพุทธเจ้าในการสืบสานประเพณีให้คงอยู่ต่อไป^{๑๕๕} ประเพณีบุญแห่งกระฐูปในปัจจุบัน ควรจะมีสาระสำคัญเกี่ยวกับความเป็นมาในเรื่องความเป็นมาของประเพณีมากกว่านี้ ปัจจุบันคนที่มาเที่ยวงานประเพณีบุญแห่งกระฐูปส่วนใหญ่ไม่รู้ถึงความเป็นมาของประเพณีบุญแห่งกระฐูป แต่มาท่องเที่ยวเพื่อดูการแห่ต้นกระฐูปที่สวยงามและมาดูการฟ้อนรำมากกว่า แต่ไม่ได้ทราบถึงความสำคัญในประเพณีบุญแห่งกระฐูปแต่อย่างใด จึงทำให้ประเพณีบุญแห่งกระฐูปนี้ ขาดถึงปัจจัยหลักสำคัญอีกทั้งประวัติความเป็นมาในการจัดบุญแห่งกระฐูป ผู้คนทั่วไปจึงรู้จักประเพณีบุญแห่งกระฐูปแค่เพียงการแห่กระฐูป เพื่อมาประกวดและมีการฟ้อนรำในวันออกพรรษาแค่นั้น^{๑๕๖}

^{๑๕๔} สนทนากลุ่ม, นายจรูญ ชัยอาวุธ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑๐, ตำบลนางแดด, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๕๕} สนทนากลุ่ม, นายอภิวัฒน์ คำสมพี, กำนันตำบลนางแดด, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๕๖} สนทนากลุ่ม, นายณัฐวัฒน์ มะเร็งสิทธิ์, เกษตรกร, หมู่ที่ ๑๘ ตำบลนางแดด, วันที่ ๑๑ ตุลาคม

๔.๓ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓

ผลการศึกษาในกระบวนการสืบสานการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ไปนาน ๆ ในการทำกระฐูปแต่ละปี จะมีกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นผู้เฒ่าผู้แก่อยู่ในหมู่บ้านในตำบล ในเวลาทำต้นกระฐูป จะร่วมกันทำ ก็จะมีคนรุ่นลูก รุ่นหลาน มาเรียนรู้ด้วย มาทำ รวดลายต่าง ๆ ประกอบต้นกระฐูป ก็จะเป็นการสอนลูก สอนหลาน เป็นการสอนไปในตัว เพราะงานบุญแห่งกระฐูปเป็นหนึ่งเดียวของประเทศ เพราะเหตุนี้ คนหนองบัวแดงจึงมีความภูมิใจในการสืบสานงานบุญประเพณีแห่งกระฐูปนี้ ดังที่กล่าวมาแล้ว เรื่องประเพณีการมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานการพัฒนาของชุมชนของตำบลอยู่แล้ว เป็นการสร้างความสามัคคีให้ชุมชน และได้ประโยชน์หลายประการจากงานนี้^{๑๕๗}

สืบสานการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ประเพณี ในรูปแบบการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดงจังหวัดชัยภูมิ ก็จะเป็นการถ่ายทอดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ โดยมีการจัดทำสินค้า อย่างเช่น เข็มกลัด กระฐูป ปิ่นปักผมกระฐูป พวงกุญแจกระฐูป จะเป็นกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้านจะเป็นเครือข่ายอย่างหนึ่ง จะมีอำเภอใกล้เคียงได้เข้ามาศึกษาแล้วกลับไปทำ โดยเฉพาะกลุ่ม OTOP ต่าง ๆ ในประเพณีแห่งบุญ กระฐูปไม่ได้เฉพาะต้นกระฐูปอย่างเดียวแต่มีการจัดแสดงเกี่ยวกับบรรกษวรรคให้ดูเพื่อแสดงให้เห็นถึงการทำได้ดีทำชั่วได้ชั่วเป็นการจัดแสดงให้ผู้คน นักท่องเที่ยวที่มารับชมงานได้รับรู้ ในการสื่อสารถึงการแสดงนี้เข้าใจได้ง่ายขึ้น^{๑๕๘} และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป คนในชุมชนมีบทบาทสำคัญมากต่อการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป หากคนในชุมชนไม่ให้ความสำคัญแล้วประเพณีเหล่านี้ก็จะค่อย ๆ เลือนหายไป จึงได้มีการฝึกคนรุ่นหลังให้ได้รับรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญแห่งกระฐูป ไม่ว่าจะเป็นการต้นกระฐูปหรือจะเป็นการส่งเสริมให้ความรู้ ในการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูป^{๑๕๙} องค์ประกอบของการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป ก็จะมีหน่วยงานราชการ มีบ้าน วัด โรงเรียน คนในชุมชนแล้วก็มีกลุ่มนักท่องเที่ยว นวัตกรรมดี ในการสร้างเครือข่ายนี้ยังได้ไปร่วมงานที่ศูนย์ประชุมสิริกิติ์ เมืองทองธานีทุกปี ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจะมีหนังสือเชิญให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของเทศบาลอำเภอนองบัวแดง เชิญให้ไปจัดแสดงเกี่ยวกับการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูป ซึ่งได้นำเอาอัตลักษณ์ของอำเภอนองบัวแดงไปจัดแสดง เรียกได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการจัดงานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นนานาชาติ และอีกครั้งที่สนามหลวงทุกปีเช่นกันซึ่งได้รับเชิญต่อเนื่องกัน มาเป็นเวลา ๑๐ ปีมาแล้ว

และมีการถ่ายทอดกิจกรรมของการจัดประเพณีบุญแห่งกระฐูป แล้วสร้างเป็นเรื่องราวขึ้นมาให้คนรุ่นใหม่ได้สืบทอด เพราะเดี๋ยวนี้สื่อดิจิทัลโซเชียลมีเดียมากมาย สามารถที่จะกระจายออกไป

^{๑๕๗} สัมภาษณ์, นายไชยิต บุญเสนา, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลท่าใหญ่, ตำบลท่าใหญ่ อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ, วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๕๘} สนทนากลุ่ม, นางวิภาพร คำวันสา, ประธานกลุ่ม OTOP หมู่บ้านลาดใต้, หมู่ที่ ๑๕ ตำบลหนองบัวแดง อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ, วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๕๙} สนทนากลุ่ม, นายบุญสนอง หอมระหัด, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑, ตำบลหนองบัวแดง อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ, วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๒.

ได้ ทำให้คนได้รู้จักประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง เรื่องราวประเพณีบุญแห่งกระฐูป ก็จะไม่อยู่เฉพาะในอำเภอหนองบัวแดง ตัวอย่าง เช่น ผิดาโชน ทำไมคนถึงรู้จักกันไปทั่วโลก ดังนั้นเราจึงต้องขยายเรื่องราวเกี่ยวกับบุญแห่งกระฐูปให้ผู้คนได้รู้จัก เมื่อรู้จักกันอย่างแพร่หลายแล้ว ทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งที่เป็นเศรษฐกิจ ที่เป็น OTOP ต่าง ๆ ที่ผลิตเป็นสัญลักษณ์ของงานบุญกระฐูป ก็จะขยายกันเป็นทอดๆ สืบต่อกันไป เหตุผลในการอนุรักษ์เพื่อที่จะสืบสานประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง ยังได้เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านในการประดิษฐ์กระฐูป เพื่อจุดบูชาพระพุทธรูปเจ้า แนวทางการอนุรักษ์ก็คือ ให้ทำแบบนี้ต่อไปเพื่อไม่ให้ประเพณีสูญหาย^{๑๖๐}

รูปแบบการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป ของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ควรจะเป็นการกระจายไปยังตำบลต่างๆ ขยายเข้าไปจนถึงอำเภอ ซึ่งได้มีการติดต่อเชิญตัวแทนผู้ที่มีความรู้ในการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูปนี้ เข้าไปสัมภาษณ์จนถึงในระดับจังหวัด เพื่อที่จะนำข้อมูลนี้ไปเป็นข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีสำคัญๆ ของแต่ละอำเภอ เป็นรูปแบบการสร้างเครือข่าย การอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป การสร้างเครือข่ายการประชาสัมพันธ์ ทุกเรื่อง ทุกสิ่งทุกอย่างในปัจจุบันนี้ ก็ลงโทษเสียทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นนโยบายต่างๆ ของรัฐบาลที่ทราบกันในปัจจุบัน จะเป็นการดี ถ้านำเกี่ยวกับความเป็นมาของประเพณีบุญกระฐูปลงในเว็บไซต์ เพื่อเป็นฐานข้อมูลให้คนได้ทราบถึงความสำคัญและความเป็นมาว่าเป็นประเพณีบุญแห่งกระฐูปได้อย่างไร นอกจากในอำเภอแล้ว ก็ควรที่จะขยายไปในเขตอำเภอข้างเคียงเพื่อให้เป็นเครือข่ายที่ใหญ่ขึ้นและเป็นที่รู้จักกันมากขึ้น ไม่รู้จักเฉพาะแต่อำเภอหนองบัวแดงเท่านั้น แต่จะได้เป็นที่รู้จักประเพณีบุญแห่งกระฐูปในนามของจังหวัดชัยภูมิ^{๑๖๑}

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป มีกระบวนการจัดการประชุมปรึกษากันและลงมติด่วนร่วมกัน เพื่อแสดงความคิดเห็นเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน ทำให้ประชาชนชาวบ้านมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่าย อันดับแรกก็จะต้องให้ความรู้ความสำคัญเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาก่อน ให้ชาวบ้านได้ทราบและตระหนักกันก่อน ถึงการจัดประเพณีบุญแห่งกระฐูปนี้ ไม่อย่างนั้น ก็จะมีแค่เจ้าจัดทำต้นกระฐูปเพื่อไปประกวดแข่งขัน^{๑๖๒} ประการสำคัญนั่นก็คือในเรื่องการส่งต่อให้คนรุ่นหลัง ควรมีแนวทางในการส่งต่อที่น่าสนใจ และเห็นถึงความสำคัญอย่างแท้จริงที่จะต้องจัดงานบุญประเพณีบุญแห่งกระฐูป ไม่ใช่เพียงแค่ต้องทำ แต่จะต้องรู้ว่าทำเพื่ออะไรและเห็นความสำคัญในการจัดบุญแห่งกระฐูปนี้ด้วย อีกเรื่องใจความสำคัญนั่นก็คือ การส่งต่อภูมิปัญญาชาวบ้านในกระบวนการวิธีการทำกระฐูปแบบโบราณกับประเพณีบุญกระฐูป ประเพณีบุญกระฐูปนอกจากเป็นวัฒนธรรมประเพณีแล้ว ยังเป็นในเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านอีกด้วย

องค์ประกอบการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป ได้มีการร่วมมือกันทุกภาคส่วน ทั้งบ้าน วัด โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปนี้

^{๑๖๐} สัมภาษณ์, นายณัฐวัฒน์ มะเร็งสิทธิ์, เกษตรกร หมู่ที่ ๑๘, ตำบลนางแดด, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๖๑} สัมภาษณ์, นายวรวิทย์ ปัญญาธิง, ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕, ตำบลนางแดด, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

^{๑๖๒} สัมภาษณ์, นายไสว ชูจะหมื่น, สมาชิก อบต.นางแดด, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

จะทำให้เกิดความสามัคคีภายในชุมชน ดังนั้น องค์ประกอบที่สร้างเครือข่าย ก็คือทุกคน ทุกองค์กรในชุมชนนั่นเอง และมีอำเภอเป็นส่วนทางราชการเข้ามาสนับสนุนร่วมด้วย การสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์เราก็จะต้องดูรูปแบบของเราก่อนว่าการจัดประเพณีบุญแห่งกระดุมคืออะไร เป็นวัฒนธรรมประเพณีใช้ไหม ก็ควรที่จะจับเชื่อมโยงกับเครือข่ายที่เป็นแนวทางเดียวกัน เช่น ประเพณีแห่ผีตาโขน ซึ่งจัดอยู่ในเครือข่ายนี้ จะได้เป็นการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนกันได้

พระสงฆ์ผู้นำที่มีความสำคัญในการถ่ายทอดและเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระดุมของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ นั้น เช่น พระครูสุวรรณจันทรังษี ภูมมาโร เจ้าอาวาสวัดเขต เจ้าคณะอำเภอหนองบัวแดง สำนักปฏิบัติธรรมจังหวัดชัยภูมิ หรือที่ชาวบ้านเรียกกันทั่วไปว่าวัดเขตลาดใต้, พระครูอินทธรรมธัช ที่ปรึกษาเจ้าคณะอำเภอหนองบัวแดง เจ้าอาวาสวัดศรีธงชัย, พระครูนันทธรรมาภรณ์ รองเจ้าคณะอำเภอหนองบัวแดง, พระครูปภากรวุฒิคุณ จารุธมโม เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ดำเนิน, พระครูรัตนปทุมคณารักษ์ วัดใหม่ชัยมงคล, พระครูถาวรชัยโสภณ ถาวโร วัดโนนเก่า, พระครูธรรมชัยโสภณ อมมิสสโร เจ้าคณะตำบลถ้ำวัวแดง วัดใหม่วิเวกประชาสรรค์, พระครูวินัยธรรักษาติ โสภณวาที รองผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรมชัยภูมิพิทักษ์ผาแก้ง, พระครูศรีสิทธิคุณากร เจ้าอาวาสวัดบุญธรรม บ้านห้วยกนกนา ตำบลคูเมือง, พระครูโสภณธรรมารักษ์ ยโสธโร เจ้าคณะตำบลหนองแวง วัดหนองประดู่ ตำบลหนองแวง, พระพระครูใบฎีกาบุญจันทร์ เจ้าคณะตำบลกุดชุมแสง เขต ๒ วัดศรีมงคล, พระสมพร กลยาโณ (พันเชียงสา) ปฏิบัติหน้าที่เจ้าคณะตำบลคูเมือง, พระสมุห์ขวัญชัย ปญญาวโร เจ้าคณะตำบลท่าใหญ่, พระอธิการจรรยา พุทธิสีโล วัดสามัคคี, พระอธิการทินการณ คุณวโร เจ้าอาวาสวัดบ้านโนนสะอาด เป็นอาทิ

ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน อันได้แก่ นายสาคร เกินมงคล นายอำเภอหนองบัวแดง, นายกฤตภาส หวะสุวรรณ ปลัดอำเภอหนองบัวแดง, นายเสน่ห์ เบาสันเทียะ ปลัดอำเภอหนองบัวแดง นายโฆษิต บุญเสนา นายกองค้การบริหารส่วนตำบลท่าใหญ่, นายชาติชาย อาจสนาม รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง, นางเรียมตา เดชเจริญ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๘ ตำบลหนองบัวแดง, นายชวัลวิทย์ บำรุงเมือง ผู้ใหญ่บ้านโนนเหมา หมู่ที่ ๑๘ ตำบลนางแดด, นายพัฒนา กองเกิด ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ ๙ บ้านห้วยเชือก, นางกฤษณา แรงค์ดี ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๕ บ้านลาดวังม่วง, พ่อสมบุญ ทองคนทา ปราชญ์ชาวบ้าน หมู่ที่ ๓ ตำบลนางแดด, นายสุรียา ระคำภา ผู้ใหญ่บ้านห้วยโกเตี้ย หมู่ที่ ๑๑ ตำบลท่าใหญ่ เป็นอาทิ

จากการศึกษาพบว่า การอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระดุม ของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เกิดจากความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ นักการเมืองท้องถิ่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้ว่าราชการจังหวัด เจ้าคณะจังหวัด โดยการจัดทำโครงสร้างผู้รับผิดชอบงาน สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงในระดับท้องถิ่น และสากล กลุ่มผู้เข้าร่วมงาน เช่น ชาวบ้านทั่วไป ผู้สูงวัย พระสงฆ์ คณะกรรมการจัดงาน ตลอดถึงนักท่องเที่ยว ประชาชนใกล้เคียง และชาวต่างประเทศ เพื่อชมการแสดงและกิจกรรมงานประเพณีบุญแห่งกระดุม จึงสมควรมีการพัฒนาและส่งเสริมให้ยั่งยืนสืบต่อไป

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการใช้เครื่องมือ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสนทนา กลุ่ม จากผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด ๕๕ คน ผู้นำศาสนา ๑๔ คน ผู้นำชุมชน ๑๑ คน ประชาชนทั่วไป ๒๐ คน ปราชญ์ชาวบ้าน ๕ คน พ่อค้าและนักท่องเที่ยว ๕ คน ในเขตพื้นที่ แล้วยนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ พบว่าประวัติความเป็นมา

การมีส่วนร่วมและการเปลี่ยนแปลงของงานบุญประเพณีแห่งกระฐูป ของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ได้ยึดถือและปฏิบัติตามฮีต ๑๒ ครอง ๑๔ ซึ่งเป็นประเพณีดั้งเดิมของชาวพุทธ ที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต เพราะในช่วงออกพรรษา ชาวพุทธจะถวายสักการะแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่จะเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ หลังจากโปรดพุทธมารดา ได้จัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูปขึ้น ในวันขึ้น ๑๒ - ๑๕ ค่ำ ทางจันทรคติของทุกปี ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

องค์ประกอบการสร้างเครือข่ายอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป

มีองค์ประกอบ ๓ ด้านด้วยกัน คือ

๑. ด้านการบริหารจัดการ

๒. ด้านผู้เข้าร่วมพิธีและผู้ร่วมงาน

๓. ด้านวัสดุและอุปกรณ์ ทั้ง ๓ ด้าน ได้กำหนดบทบาทหน้าที่และการดำเนินงาน ในการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูป โดยเทศบาลตำบลหนองบัวแดง และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย จนถึงปัจจุบัน

๔.๔ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ ได้เกิดองค์ความรู้ที่สามารถแบ่งออกเป็นด้านต่างๆ ได้ดังนี้ คือ

๑. กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ในรูปแบบการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ก็จะเป็นการถ่ายทอดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนให้ยั่งยืน โดยเกิดกระบวนการถ่ายทอด จากการร่วมปฏิบัติ ประดิษฐ์ตกแต่งต้นกระฐูปในงานประจำปีของอำเภอนองบัวแดง ซึ่งมีการเรียนรู้และจัดเตรียมวัตถุดิบ อุปกรณ์ในท้องถิ่นเป็นหลักจากปราชญ์ชาวบ้านและผู้รู้ในชุมชน นอกจากนี้ยังมีการจัดทำสินค้า อย่างเช่น เข็มกลัดกระฐูป ปิ่นปักผมกระฐูป พวงกุญแจกระฐูป จะเป็นกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน จะเป็นเครือข่ายอย่างหนึ่ง จะมีอำเภอกัลยเกตุได้เข้ามาศึกษาแล้วกลับไปทำ โดยเฉพาะกลุ่ม OTOP ต่าง ๆ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป คนในชุมชนมีบทบาทสำคัญมากต่อภาอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป หากคนในชุมชนไม่ให้ความสำคัญแล้วประเพณีเหล่านี้ ก็จะค่อยๆ เลือนหายไป จึงได้มีการฝึกคนรุ่นหลังให้ได้รับรู้เกี่ยวกับประเพณีบุญแห่งกระฐูป ไม่ว่าจะเป็นการทำต้นกระฐูป หรือจะเป็นการส่งเสริมให้ความรู้ในการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูป

๒. การสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป ก็จะมีหน่วยงานราชการ มีบ้าน วัด โรงเรียน คนในชุมชน แล้วก็ยังมีกลุ่มนักท่องเที่ยววันละวันวิถี ในการสร้างเครือข่ายนี้ ยังได้ไปร่วมงานที่ศูนย์ประชุมสิริกิติ์ เมืองทองธานีทุกปี ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจะมีหนังสือเชิญให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของเทศบาลอำเภอนองบัวแดง เชิญให้ไปจัดแสดงเกี่ยวกับการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูป ซึ่งได้นำเอาอัตลักษณ์ของอำเภอนองบัวแดงไปจัดแสดง เรียกได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการจัดงานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นนานาชาติ และอีกครั้งที่สนามหลวงทุกปีเช่นกันซึ่งได้รับเชิญต่อเนื่องกัน มาเป็นเวลานานมาแล้ว

๓. การมีส่วนร่วมและการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ทางอำเภอก็ได้มองเห็นความสำคัญของประเพณีนี้ จึงได้มีการพัฒนาให้เป็นงาน

ประจำปีของชาวอำเภอหนองบัวแดงตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นต้นมา ประเพณีแห่กระฐูประทำก่อนวันออกพรรษา ๓ วันเพื่อเป็นพุทธบูชาแด่พระพุทธรเจ้า ทางหมู่บ้านให้ลูกบ้านทุกคนในหมู่บ้านออกไปช่วยกันที่วัดในตอนกลางคืน ในกิจกรรมนี้ก็จะเป็นที่พบปะของหนุ่มสาวซึ่งมีหลายคู่เมื่อออกเมื่อหลังออกพรรษาแล้วได้แต่งงานกัน คนเฒ่าคนแก่จะช่วยกันหาหมากตุมกา ซึ่งเป็นผลไม้ชนิดหนึ่งที่ชอบเกิดในแถบภาคอีสาน เสร็จแล้วนำมาผ่าซีกคว้านเอาเมล็ดออก ได้ลักษณะเหมือนถ้วยจากนั้นนำน้ำมันก๊าดมาเทใส่ในหมากตุมกาประมาณครึ่งหนึ่งแล้วพันฝ้ายให้มีลักษณะเป็นสามแฉกเหมือนตีนกาใส่ลงในน้ำมันก๊าดเพื่อเป็นไส้ไว้สำหรับจุดไฟ

มีการลงความคิดเห็นในการประดิษฐ์ลวดลายนำกระดาษสีมาประดับให้ได้ลวดลายที่สวยงาม ตกแต่งสีสันทให้สวยงามตามจินตนาการ และลวดลายมักใช้ลวดลายตามพื้นบ้าน เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์ และวิถีชีวิตแบบไทย ลายกระฐูปนิยมใช้ลายมัดหมี่

ประสบการณ์ของชาวบ้าน ชาวบ้านมีประสบการณ์ที่ได้รับการสะสมไว้จากบรรพบุรุษมากมาย ถ้าได้รับการส่งเสริม จะทำให้วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชาวอีสานของเราคงอยู่ได้ตลอดไปอย่างแน่นอน

ความรู้ความคิดสร้างสรรค์ของชาวบ้านในยุคนั้นนับได้ว่ามีคุณประโยชน์อย่างมหาศาล เพียงแต่ว่า ชาวบ้านในสมัยนั้นยังไม่มีความรู้ที่ทันสมัยยังขาดการนำเสนอ และยังขาดเทคโนโลยีที่ทันสมัยเหมือนในปัจจุบันนี้ ความคิดสร้างสรรค์ที่มีของชาวบ้านมีความละเอียดอ่อน อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมเก่าแก่ไว้เป็นอย่างดี มีความประณีตสวยงามสมควรได้รับการยกย่องชมเชยต่อไป

ชาวบ้านได้น้อมนำเอาหลักเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินพระมหากษัตริย์พลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ มาเป็นแนวประพฤติปฏิบัติโดยมีการใช้หลักเหตุผลมีความพอประมาณและมีภูมิคุ้มกัน รู้จักพึ่งพาตัวเองก่อนที่จะพึ่งผู้อื่น เป็นหลักการที่ชาวบ้านได้ยึดถือมาตลอด

มีการผสมผสานความรู้เดิมและความรู้ใหม่ ในการเชื่อมโยงผสมผสานความรู้ด้านมีการใช้เชื่อมโยงโดยใช้หลักบูรณาการ นำนวัตกรรมเก่าและนวัตกรรมใหม่มาใช้ร่วมกัน กลายเป็นนวัตกรรมใหม่ ๆ เกิดขึ้น เนื่องจากความเจริญด้านเทคโนโลยีในปัจจุบัน มีความหลากหลาย และช่วยลดเวลาในการทำงานให้สะดวกรวดเร็วได้ แต่อย่างไรก็ตาม เราต้องอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้ไม่ให้สูญหายไปเช่นกัน ประเพณีที่ควรได้รับการอนุรักษ์สืบทอดเป็นเอกลักษณ์ของอำเภอหนองบัวแดงตลอดไป และขอให้หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการรับผิดชอบให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง ไม่ควรให้ลบเลือนหายไปจากอำเภอหนองบัวแดง

ให้เป็นสิ่งคู่บ้านคู่เมือง ลงพื้นที่ใดของสิ่งใดที่มีต้นกำเนิดของวัฒนธรรมประเพณียอมจากก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทางด้านวัฒนธรรมในท้องถิ่นอย่างแน่นอน เพราะจะเป็นความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของเรา และจะร่วมกันอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมอันดีงามนั้น ให้คงอยู่ในท้องถิ่นของเรานั้นตลอดไป

เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนากล่าวคือ ตามตำนานกล่าวว่า เมื่อก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี พระพุทธเจ้าเสด็จขึ้นไปจำพรรษา ณ บันฑุกัมพลศิลาอาสน์ ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อทรงเทศนา “พระสัตตปรกณภีธรรม” พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ โปรดพระพุทธมารดา (ซึ่งทรงบังเกิดอยู่ในสวรรค์ชั้นดุสิต) เมื่อถึงวันออกพรรษาจะต้องมีการบูชาพระพุทธเจ้า และชาวพุทธที่มี

ความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาจะพร้อมใจกันมาทำพิธีดังกล่าว

แนวคิดในการพัฒนา แหล่งเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มาจากการบอกเล่าต่อกันมา และได้มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่องจากปราชญ์ชาวบ้านพ่อแป นามโพธิ์ ซึ่งเป็นผู้นำทางด้านศาสนาของหมู่บ้านพร้อมด้วยพระครูปกาศกรวุฒิกุล เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ดำเนิน เป็นผู้ริเริ่มสืบสานวัฒนธรรมการแห่กระธูปที่หมู่บ้านราษฎร์ดำเนิน อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ และต่อมาได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่รับผิดชอบในท้องถิ่นให้ช่วยกันพัฒนาและอนุรักษ์ให้สืบทอดคงอยู่ตลอดไป

ลักษณะในการพัฒนา พัฒนาในรูปแบบของการร่วมอนุรักษ์ให้คงอยู่โดยชาวบ้านร่วมมือการจัดกิจกรรม และระดมความคิดต่อยอดรูปแบบของกิจกรรมในแต่ละปี ให้พัฒนาก้าวหน้าขึ้นไป โดยยึดรูปแบบและเอกลักษณ์เดิมคงไว้ ใช้เทคโนโลยียุคใหม่เข้ามามีส่วนในการพัฒนาต่อยอดวิธีการและกระบวนการพัฒนา การเตรียมงาน ในการเตรียมงานประเพณีบุญกระธูป เริ่มจากการประชุมของวัฒนธรรม อำเภอหนองบัวแดง เพื่อแบ่งหน้าที่รับผิดชอบและวางแผนการปฏิบัติงานร่วมกันของหน่วยงานต่าง ๆ หัวหน้าสถานศึกษา ส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นต้น หลังจากนั้น ก็รับไปประชุมชาวบ้านโดยแบ่งเป็นตำบล มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของแต่ละตำบลเป็นผู้ประสานงาน ในส่วนของต้นกระธูปก็แบ่งกันไป ทางหมู่บ้านใดมีความชำนาญก็รับไปทำ ส่วนหมู่บ้านอื่นก็ต้องรับผิดชอบในส่วนของขบวนแห่และอื่น ๆ

การแห่กระธูป เดิมทีการแห่กระธูปจะทำกันสนุกสนานในหมู่บ้านราษฎร์ดำเนิน ในวันขึ้น ๑๔ ค่ำเดือน ๑๑ ในวันดังกล่าวคนในหมู่บ้านจะช่วยกันตกแต่งต้นกระธูปโดยแบ่งเป็นคุ่ม ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน ๔ คุ่ม แต่ละคุ่มจะมีต้นกระธูป ๒ ต้น ในตอนบ่ายประมาณบ่าย ๔ โมง ก็นำต้นกระธูปมารวมกันที่วัดแล้วแห่ไปรอบ ๆ หมู่บ้านอย่างสนุกสนาน หลังจากนั้นก็นำต้นกระธูปมาปักไว้ที่ลานวัด ซึ่งจะมีคณะกรรมการจัดเตรียมสถานที่ไว้ให้ และมีการประกวดความสวยงามของต้นกระธูป ในปัจจุบันเมื่อพัฒนามาเป็นงานระดับอำเภอ การจัดงานแห่กระธูป จึงได้กำหนดเอาก่อนวันออกพรรษา ๓ วัน เพราะถ้าทำตรงกับวันขึ้น ๑๔ ค่ำเดือน ๑๑ เหมือนเดิมจะไม่สะดวก ไม่มีคนมาร่วมงาน ทุกหมู่บ้านมีงานออกพรรษาที่เป็นประเพณีของแต่ละหมู่บ้านอยู่แล้ว ทางวัฒนธรรมอำเภอเลยกำหนดวันแห่กระธูปก่อนวันออกพรรษา ๓ วัน การแห่กระธูปแต่ละปีทางวัฒนธรรมอำเภอ จะเป็นผู้กำหนด งานประเพณีบุญกระธูปใช้เวลา ๓ วัน วันแรกของงาน มีพิธีเปิดงานในเวลาประมาณ ๑๐.๐๐ น. โดยประธานในการเปิดงานเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดหรือแขกผู้ใหญ่ แล้วแต่โอกาส เสร็จแล้วก็นำต้นกระธูปแห่ไปรอบ ๆ ตลาดอำเภอหนองบัวแดง แบ่งเป็นขบวนของตำบลต่าง ๆ รวม ๙ ขบวนในเขตอำเภอหนองบัวแดง แต่ละขบวนตกแต่งสวยงาม มีการประกวดขบวนแห่และประกวดต้นกระธูปสวยงาม

การฉลองสมโภชน์ต้นกระธูป หลังจากแห่กระธูปในเวลาากลางคืน มีการแสดงของกลุ่มแม่บ้าน นักเรียนโรงเรียนในเขตอำเภอหนองบัวแดง ที่สมัครมาร่วมกิจกรรม การประกวดธิดากาชาด การแข่งขันเตะตะกร้อ การแสดงของมหรสพ การออกร้านขายสินค้าของหน่วยกาชาดอำเภอหนองบัวแดง บ้านฉลองสมโภชมีครบทั้ง ๓ คืน

การประกวดกิจกรรม มีดังนี้ มหกรรมทางการศึกษา (แข่งขันจัดบอร์ด, อ่านทำนองเสนาะ, วาดภาพ และประดิษฐ์ต้นกระธูป) การแข่งขันกีฬา ด้านบ้นเทิง (ร้องเพลงไทยลูกทุ่ง, แดนซ์เซอร์, แอโรบิค, หมอลำพื้นบ้าน, ตีตพิณ, เต๋ยวแคน, รำเซิ้งพื้นบ้าน)

ส่วนแนวคิดการทำกระรูปนั้น เป็นผู้นำทางด้านศาสนาของหมู่บ้านได้คิดนำเอาชুমะพร้าวมาผสมกับพืชสมุนไพรที่มีกลิ่นหอม ได้แก่ ใบอ้ม ใบเนียน และดอกป๊อบ โดยนำใบและดอกของพืชทั้ง ๓ ชนิดมานึ่ง แล้วนำไปผึ่งแดดให้แห้งสนิท เสร็จแล้วนำมาตำใส่ครกจนละเอียด มีกลิ่นหอม จากนั้นนำมาผสมกับชুমะพร้าวและพันห่อด้วยใบตองแห้ง ให้ได้รูปทรงยาวเหมือนรูปแล้วนำรูปที่ได้มามัดติดกับดาว ที่ทำมาจากใบลาน แล้วนำมาติดกับคันไม้ไผ่ จากนั้นนำมาเสียบไว้กับแกนไม้ไผ่ที่เตรียมไว้ ความสูงประมาณ ๓ เมตร ให้ได้รูปทรงคล้ายฉัตร นิยมทำเป็น ๗ ชั้นหรือ ๙ ชั้น การทำกระรูป จะทำหลังจากทำบุญข้าวกระยาสารเสร็จแล้ว หลังออกพรรษาแล้วได้เตรียมงานกัน ชาวบ้านจะเร่งทำให้เสร็จก่อนการเตรียมงานคือก่อนวันขึ้น ๑๔ ค่ำเดือน ๑๑ ประมาณ ๑ สัปดาห์ โดยคนเฒ่าคนแก่จะช่วยกันหาหมากตุ้มกา ซึ่งเป็นผลไม้ชนิดหนึ่งที่ชอบเกิดในแถบภาคอีสาน เสร็จแล้วนำมาผ่าซีก คว้านเอาเมล็ดออก ได้ลักษณะเหมือนถั่ว จากนั้นนำน้ำมันก๊าดมาเทใส่ในหมากตุ้มกา ประมาณครึ่งหนึ่งแล้วพันฝ้ายให้มีลักษณะเป็นสามแฉกเหมือนตีนกาใส่ลงในน้ำมันก๊าด

พอถึงวันขึ้น ๑๔ ค่ำเดือน ๑๑ ทุกคนในหมู่บ้านจะหยุดงาน ตอนเช้าก็จะรวมตัวกันเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ในช่วงบ่ายก็จะนำต้นกระรูปแห่ไปรอบ ๆ หมู่บ้านด้วยความสนุกสนานแล้วนำมาปักไว้ที่วัด ซึ่งได้เตรียมไว้ล่วงหน้าแล้วโดยนำไม้ไผ่มาสานห่างพอที่หมากตุ้มกา ไม่หล่นลงไป ทำเป็นร้านสูงประมาณเมตรครึ่ง นำต้นกระรูปมาปักทำมุม ทำให้สวยงามเหมือนการตั้งดวงสวรรค์ใน ตอนกลางคืนประมาณ ๑ ทุ่ม ทางวัดก็จะตีกลองให้สัญญาณ ทุกคนจะออกมารวมกันที่วัดทำพิธีกล่าวบูชาพระรัตนตรัย แล้วเวียนเทียนรอบศาลา ๓ รอบ จากนั้นผู้นำหมู่บ้านก็จะกล่าวคำบูชาพระพุทธเจ้าเสร็จแล้วก็เริ่มจุดน้ำมันในหมากตุ้มกาแล้ว จึงจุดธูปบนต้นกระรูปที่ปักอยู่ รายรอบถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ จะมีอุบาสกอุบาสิกา มาจำศีลที่วัด ในตอนค่ำพวกเด็ก ๆ ที่เป็นลูกหลานในหมู่บ้านจะนำซันดอกไม้มาขอขมาอุบาสกอุบาสิกา คนเฒ่าคนแก่ก็จะให้ศีลให้พร จากนั้นก็ทำพิธีเหมือนวันขึ้น ๑๔ ค่ำเดือน ๑๑ เป็นเสร็จพิธี ตอนเช้าวันต่อมาก็ทำพิธีตักบาตรเทโว ทุกคนในหมู่บ้านจะมารวมกันที่วัดเพื่อทำพิธีตักบาตรเทโว ก็เป็นอันเสร็จพิธีบุญกระรูปสำหรับในปีนั้น เมื่อบ้านเมืองเจริญมากขึ้นการทำกระรูปก็เปลี่ยนไปจากเดิม เพราะวัสดุที่นำมาทำกระรูปหายาก ปัจจุบันการทำกระรูปได้ประยุกต์มาใช้ธูปบูชาพระที่มีขายทั่วไปตามท้องตลาด นำกระดาษสีมาประดับให้ที่สวยงามตกแต่งสีสันทให้สวยงามตามจินตนาการ และลวดลายมักใช้ลวดลายตามพื้นบ้าน เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์ และวิถีชีวิตแบบไทย ลายกระรูปนิยมใช้ลายมัดหมี่ มีการแข่งขันการทำต้นกระรูประหว่างคุ้มต่าง ๆ และมีการแห่ต้นกระรูปไปรอบ ๆ หมู่บ้านตอนกลางคืนก็มีการแสดงของกลุ่มเยาวชนเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองต้นกระรูป

ด้านชุมชน ในการดำเนินงานเยาวชนรุ่นใหม่ยังให้ความสำคัญในเรื่องนี้น้อย ควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมหรือเสริมแรงกระตุ้นให้เห็นความสำคัญในกิจกรรมให้มาก และเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ ส่วนชาวบ้านที่มาร่วมกิจกรรมก็เป็นคนรุ่นกลาง การบรรยายการปลูกฝังจิตสำนึกควรได้รับการปลูกฝังตั้งแต่เล็ก ๆ โดยเริ่มจากสถาบันการศึกษาในระดับประถมศึกษาเป็นต้นไป

ในด้านสังคมก็ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน บุคลากร ให้ความร่วมมือด้วยดีเสมอมา ทุกครั้งที่มีการจัดกิจกรรม ก็ได้รับการตอบรับและจากการสังเกตมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างมากมายมีการถ่ายทอดสดออกทางสถานีโทรทัศน์เพื่อเป็นการเผยแพร่สู่สาธารณชนทั่วประเทศอีกด้วย

ด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดกิจกรรมประเพณีงานกระชูปี้ โดยส่วนมากแล้ว เน้นในเรื่องของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ไม่มีผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม เป็นการนำเอาวัตถุดิบจากธรรมชาติมาใช้ในการประดิษฐ์ ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี

ด้านทรัพยากรมนุษย์ มนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศ ถ้าไม่มีมนุษย์กิจกรรมทุกอย่างคงเกิดขึ้นไม่ได้และจะไม่มีคำว่าสำเร็จอย่างแน่นอน เพราะฉะนั้นมนุษย์จึงเป็นสิ่งสำคัญของการพัฒนา ถ้าเรามีหลักการบริหารบุคคลที่ดี เราก็สามารถทำเรื่องดี ๆ และจะได้ผลงานอย่างมากมาย

มีรูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาประเพณี รูปแบบการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาประเพณีเชิงพุทธ ควรมีเป็นอย่างยิ่ง เพราะเมืองไทยเป็นเมืองพุทธ คนไทยร้อยละ ๙๐ นับถือศาสนาพุทธ เพราะฉะนั้น ชาวพุทธทุกคนควรช่วยกันสืบทอดพระพุทธศาสนาของเราไว้ให้คงอยู่คู่กับชาติไทยตลอดไป ถ้าคนเราไม่มีศาสนาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจแล้ว ก็จะทำให้ขาดคุณธรรม การปลูกฝังคุณธรรม ศีลธรรม ความดีงามคงไม่เกิดขึ้นอย่างแน่นอน ดังนั้น สิ่งใดก็ตามที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เราควรรับรู้และร่วมกันถ่ายทอดสืบสานอนุรักษ์ให้คงอยู่ตลอดไป

แนวโน้มการพัฒนาประเทศขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม เราจะต้องพัฒนาระบบการศึกษา จะสอดคล้องกับการพัฒนาอุตสาหกรรมในยุค “ประเทศไทย ๔.๐” เมื่อการเข้าถึงเนื้อหาความรู้มีลักษณะเปิด เข้าถึงได้ง่าย การแสวงหาความรู้ทำได้เร็ว เด็กเยาวชนยุคใหม่ มีลักษณะเป็นคนพื้นเมือง ดิจิทัล Digital native ทำให้การเรียนการสอนแบบเก่าในห้องเรียน ที่ใช้วิธีการท่องจำเนื้อหาตามแผนการสอน ตามกรอบหลักสูตร หรือทำโจทย์ ทำข้อสอบแบบเดิม จึงไม่เหมาะกับการศึกษายุคใหม่ การเรียน การสอนที่สอนให้ผู้เรียนสามารถนำองค์ความรู้ ที่มีอยู่ทุกหนทุกแห่งบนโลกนี้ มาบูรณาการเชิงสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนานวัตกรรมต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม

ดังนั้น การศึกษายุคใหม่ต้องเน้นการแสวงหา การเรียนรู้ได้เองอย่างท้าทาย สร้างสรรค์ ความรู้ใหม่ต่อยอดความรู้เดิม คิดและประยุกต์ใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ได้ เหมาะกับตนเอง สังคม ตามสถานการณ์ การจัดการศึกษา จึงต้องนำเอาหลักการเกี่ยวกับยุคสมัยใหม่ที่ตรงความสนใจของชนพื้นเมือง ดิจิทัล ที่มีชีวิตในโลกไซเบอร์ ซึ่งประกอบด้วยการจัดการศึกษาที่ก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันบนไซเบอร์ โดยใช้ความสามารถของระบบเชื่อมโยงทางดิจิทัลกับไซเบอร์ ที่มีอุปกรณ์สมาร์ต สมัยใหม่ ช่วย เช่น สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต ฯลฯ ด้วยปัจจัยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้เห็นถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางการจัดการศึกษา และเพื่อให้เกิดแนวทางในการพัฒนาระบบการศึกษาของประเทศไทยที่สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน ตลอดจนนำแนวทางไปใช้ในการบูรณาการจัดการเรียนการสอนด้วยการใช้เทคโนโลยีแสวงหาความรู้ ต่อยอดองค์ความรู้และเป็นการศึกษาตัวอนาคตที่เน้นการผลิต และนวัตกรรมอย่างแท้จริง

การประชาสัมพันธ์ ควรมีการสร้างจิตสำนึกและอนุรักษ์ การประชาสัมพันธ์ หมายถึง การสื่อสารความคิดเห็น ข่าวสาร ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ไปสู่กลุ่มประชาชน เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดี ระหว่างหน่วยงาน องค์กร สถาบันกับกลุ่มประชาชนเป้าหมาย และที่เกี่ยวข้องเพื่อหวังผลในความร่วมมือสนับสนุนจากประชาชน รวมทั้งมีส่วนช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่หน่วยงาน องค์กร สถาบันด้วยทำให้ประชาชนเกิดความนิยมยอมรับในศรัทธาต่อหน่วยงาน ตลอดจนค้นหาและกำจัดแหล่งเข้าใจผิด ช่วยบรรเทาปัญหา เพื่อสร้างความสำเร็จในการดำเนินงานของหน่วยงานนั้น ข้อความประชาสัมพันธ์ต้องเป็นข้อมูลข่าวสารที่องค์กร สถาบันหรือ

หน่วยงาน ต้องการเผยแพร่ได้แก่ เรื่องราวที่เป็นเนื้อหา สาระ รูปภาพ สัญลักษณ์ หรือเครื่องหมาย ที่สามารถสื่อสารความเข้าใจได้ สื่อประชาสัมพันธ์ได้แก่เรื่องราวที่เป็นเนื้อหา สาระ รูปภาพ สัญลักษณ์ หรือเครื่องหมาย สื่อภาพและเสียง เช่น ภาพถ่าย สไลด์ แผ่นโปสเตอร์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ ฯลฯ ซึ่งเป็นสื่อที่สามารถสื่อสารความเข้าใจได้ การเลือกใช้สื่อในการประชาสัมพันธ์มีความสำคัญ ถ้าเป็นบุคคลภายในอาจใช้โทรทัศน์วงจรปิด เสียงตามสาย ประกาศข่าว จดหมายข่าว ถ้าเป็นประชาชนทั่วไป สื่อประชาสัมพันธ์จะต้องไปแพร่ข้อมูลได้ในวงกว้าง เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์

เพื่อสืบสานการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ มีแนวทางการพัฒนาการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาประเพณี ที่มีต่อการสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาและสังคม การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เป็นงานที่ส่วนใหญ่ดำเนินการอยู่แล้ว ภาพความสำเร็จที่จะเกิดขึ้นก็คือ การเป็นบุคคลเรียนรู้ สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งมีหลายช่องทาง แหล่งเรียนรู้การอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จึงถูกใช้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การดำเนินการสู่ความสำเร็จโดยกำหนดเป็นนโยบายที่ชัดเจนซึ่งอาจบริหารจัดการได้ดังนี้

ได้มีการจัดกิจกรรมประเพณีบุญแห่งกระฐูปมาเป็นเวลานาน และทุกครั้งก็จัดทำด้วยความศรัทธา เพราะไม่ว่าในเรื่องอุปกรณในการจัดทำต้นกระฐูป ก็เกิดจากความศรัทธาของคนในชุมชน อีกประเพณีบุญแห่งกระฐูปได้พัฒนามาโดยตลอด จนปัจจุบันสามารถกล่าวได้ว่า เป็นการสร้างนวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์ ที่เป็นเอกลักษณ์ของบุญแห่งกระฐูป

จากที่ได้ศึกษาและเก็บข้อมูลงานวิจัย จึงเห็นว่าพัฒนาการของประเพณีบุญแห่งกระฐูป โดยการจัดการของคนในชุมชน และส่วนงานราชการต่าง ๆ มีกลุ่มแม่บ้านแต่ละตำบล และกลุ่มองค์การบริหารส่วนตำบลได้มีการพัฒนาให้เป็นสินค้าโอท็อป ด้วยการจัดแต่งต้นกระฐูป แล้วนำไปในกระจกเพื่อสร้างรายได้ให้ต่อชุมชน สร้างโคฟไฟต้นกระฐูป ทำลือกเกิดเป็นของที่ระลึก จากความศรัทธาในพระพุทธศาสนา จึงเกิดเป็นนวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์ ที่เป็นเอกลักษณ์ของบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ที่มีขายตามท้องตลาด ห่อกระดาษและตกแต่งสีสันให้สวยงามตามจินตนาการ ซึ่งส่วนใหญ่มักใช้ลวดลายพื้นบ้าน และเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา พระมหากษัตริย์ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรชาวอำเภอหนองบัวแดง เพื่อสื่อความหมายถึงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นแล้วนำมาประกวด สำหรับกิจกรรมภายในงานเริ่มตั้งขบวนแห่งประเพณีบุญกระฐูป จาก ๒ เทศบาล ๗ ตำบล ที่บริเวณถนนสายกระฐูป หน้าที่ว่าการอำเภอหนองบัวแดง ประกอบด้วย การพ้อนรำ และการแสดงแสง สี เสียง ตำนานบุญกระฐูป การประกวดกระฐูปใหญ่และกระฐูปโบราณ เบิงกระฐูป การแสดงดนตรีพื้นบ้าน การแสดงและจำหน่ายสินค้า OTOP เป็นต้นไป มีพิธีสวดมนต์ กิจกรรมจุดบูชาต้นกระฐูป บริเวณหน้าที่ว่าการอำเภอหนองบัวแดง และเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป ของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ” ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยทั้งเชิงคุณภาพ ได้แก่ศึกษาเอกสารสัมภาษณ์เชิงลึก และประชุมกลุ่ม (Focus group) ดังนั้น ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะตามลำดับขั้นตอน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยได้ศึกษามา พอกล่าวสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ (๑) เพื่อศึกษาประวัติและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ (๒) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมและการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ (๓) เพื่อสืบสานการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งมีผลสรุปดังต่อไปนี้

ในด้านประวัติและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ความเป็นมาและความเชื่อ ค่านิยม ในประเพณีบุญกระฐูป คือ ความร่มเย็นอันยิ่งใหญ่ของต้นกระฐูป สัญลักษณ์แทนต้นหว้าซึ่งเป็นต้นไม้ประจำชมพูทวีป อันมีบันทึกไว้ในหนังสือฎีกาพระมอญว่า ลักษณะของต้นกระฐูปมีความยาวประมาณ ๕๐ โยชน์ มีกิ่งใหญ่ ๔ กิ่ง แผ่ออกไปใน ๔ ทิศทาง กว้างเป็นมณฑลได้ ๑๐๐ โยชน์ หมายถึงพระพุทธศาสนานี้ เป็นที่ร่มเย็นแก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย เปรียบเอาต้นกระฐูปนี้ จุดแล้วย้อมส่งกลิ่นหอมฟุ้งจรจรายไปยังทิศต่างๆ กลิ่นหอมนี้ ย่อมเป็นที่ชื่นใจแก่มนุษย์ทั้งปวงที่ได้สัมผัสกลิ่นย่อมเกิดปีติ เกิดความสุขเบิกบานใจ เป็นคุณค่าทางจิตใจ ของชาวอำเภอหนองบัวแดง ซึ่งได้ร่วมกันจัดงานบุญแห่งกระฐูปขึ้นเพื่อบูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อความเป็นสิริมงคล ความสุขร่มเย็น ความเจริญของชีวิต ครอบครัวและชุมชน

ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ มีมานานมากแล้ว เป็นร้อยๆ ปี แต่เกิดขึ้นเมื่อไร ไม่ใครทราบแน่ชัด จากการสัมภาษณ์หลายท่านมีความเห็นตรงกันว่า ตั้งแต่เกิดมาก็เห็นมีอยู่แล้ว ตามประวัติในปี พ.ศ.๒๕๓๒ ชาวหมู่บ้านราษฎร์ดำเนิน ตำบลหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ได้ฟื้นฟูประเพณีการแห่งกระฐูปถวายวัดในวันออกพรรษา ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ เทศบาลตำบลหนองบัวแดง ได้เล็งเห็นความสำคัญและมีแนวคิดจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูป โดยได้เลียนแบบจากชาวหมู่บ้านราษฎร์ดำเนิน มาดำเนินการเป็นประเพณีประจำปีของอำเภอหนองบัวแดง

เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น โดยการระดมทุนสนับสนุนจากเทศบาลตำบลหนองบัวแดง เทศบาลตำบลหลวงศิริ และองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอหนองบัวแดง จำนวน ๗ ตำบล ในการจัดงานจะมีการจัดประกวดขบวนแห่ ขบวนฟ้อนรำและประกวดต้นกระฐูป ในปัจจุบันอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ได้จัดงานประเพณีบุญแห่กระฐูปอย่างยิ่งใหญ่มาเป็นเวลา ๑๗ ปี ซึ่งก็ได้รับการสนับสนุนจากส่วนราชการระดับจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด การสื่อสาร การท่องเที่ยวจังหวัดเป็นต้น จึงทำให้การจัดกิจกรรมประเพณีบุญแห่กระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง เป็นที่รู้จักเป็นอย่างดีในประเทศ และต่างประเทศจากความเป็นมาจนถึงปัจจุบันนี้

ในการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่กระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ จากการตอบแบบสอบถามของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน ๔ ตำบล คือ เทศบาลตำบลหนองบัวแดง, ตำบลท่าใหญ่, ตำบลนางแดดและตำบลวังชมพู จำนวน ๒๐๐ ชุด จำนวน ๑๒ ข้อ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๕ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อแล้วพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ ๔.๒๑ คือข้อที่ ๔ คนในชุมชนมีส่วนร่วมจัดเตรียมพื้นที่ในการจัดงานบุญแห่กระฐูป, รองอันดับที่ ๒ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๙ ได้แก่ ข้อที่ ๒ คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิดวางแผน และแบ่งหน้าที่ในการจัดงาน และข้อที่ ๓ คนในชุมชนมีส่วนร่วมการจัดงานบุญแห่กระฐูปอย่างพร้อมเพรียง, อันดับที่ ๓ มีค่าเฉลี่ยอยู่ระดับมากเท่ากับ ๔.๑๘ คือ ข้อที่ ๑๒ คนในชุมชนมีส่วนร่วมประเมินผล ปรับปรุงและพัฒนาการจัดงานบุญแห่กระฐูปอย่างยั่งยืน

การวิเคราะห์พบว่าในภาพรวม คนในชุมชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ถือได้ว่ามีส่วนร่วมอย่างมากที่สุด ในการสืบสานอนุรักษ์และเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่กระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งก็สามารถที่จะอนุรักษ์การทำกระฐูปแบบดั้งเดิมให้คงอยู่ต่อไป จากรุ่นต่อรุ่นสืบต่อกันไป และพัฒนาการจัดงานบุญแห่กระฐูปให้เจริญยิ่งขึ้น ในรูปแบบต่างๆ อย่างสวยงามและมีความหมาย อย่างสร้างสรรค์ ได้อย่างยั่งยืนสืบไป

ในการสืบสานการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่กระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ในการทำกระฐูปแต่ละปี จะมีกลุ่มผู้สูงอายุ ผู้เฒ่าผู้แก่อยู่ในหมู่บ้านในตำบล เวลาทำต้นกระฐูปจะร่วมกันทำ ก็จะมีคนรุ่นลูก รุ่นหลาน มาเรียนรู้ด้วยการมาทำราวคล้ายต่าง ๆ ประกอบต้นกระฐูปเป็นการสอนลูก สอนหลาน เป็นการสอนไปในตัว งานบุญแห่กระฐูปเป็นหนึ่งในเดียวของประเทศ คนหนองบัวแดงจึงมีความภูมิใจในการสืบสานงานบุญประเพณีแห่กระฐูปนี้ การมีส่วนร่วมเป็นพื้นฐานการพัฒนาของชุมชนเป็นการสร้างความสามัคคีให้ชุมชน ช่วยส่งเสริมการบริหารการปกครองส่วนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย

องค์ประกอบของการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่กระฐูป ก็จะมีหน่วยงานราชการ มีบ้าน วัด โรงเรียน คนในชุมชนแล้วก็มีกลุ่มนักท่องเที่ยววิถี ได้จัดมีการโฆษณาทางสื่อดิจิทัลโซเชียลมีเดีย มีในฐานะข้อมูลการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งได้รับหนังสือเชิญไปร่วมงานจัดแสดงงานประเพณีบุญแห่กระฐูป ที่ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ เมืองทองธานีทุกปี อันเป็นอัตลักษณ์ของอำเภอหนองบัวแดง เป็นส่วนหนึ่งของการจัดงานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นนานาชาติ และได้รับเชิญจัดแสดงที่ท้องสนามหลวงทุกปี ต่อเนื่องกันมาเป็นเวลา ๑๐ กว่าปีมาแล้ว ซึ่งสรุปองค์ประกอบ ๓ ด้านด้วยกัน คือ ๑. ด้านการบริหารจัดการ ๒. ด้านผู้เข้าร่วมพิธีและผู้ร่วมงาน และ ๓. ด้านวัสดุและ

อุปกรณ์ทั้ง ๓ ด้าน ได้กำหนดบทบาทหน้าที่และการดำเนินงาน ในการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูป โดยเทศบาลตำบลหนองบัวแดง และส่วนราชการที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย จนถึงปัจจุบัน

๕.๒ อภิปรายผล

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึก และประชุมกลุ่ม (Focus group) ผู้ทรงคุณวุฒิ ๒๕ รูป/คน ดังนั้น กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เป็นสิ่งที่มีอยู่ของชุมชนอยู่แล้ว ด้วยการสร้างขึ้นของมนุษย์ เพื่อแสดงออกถึงการดำเนินชีวิต ความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่มีความเคารพต่อสิ่งที่ตนเองเคารพบูชา ประเพณีบุญแห่งกระฐูป จากความรู้ความสามารถ ความเชื่อทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ศีลธรรม จารีตประเพณี อุปนิสัยใจคอ ตลอดจนความประพฤติกฎที่เกี่ยวกับสังคมในชุมชน เป็นแนวทางในการส่งต่อความเชื่อทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ศีลธรรม จารีตประเพณี สู่สมาชิกรุ่นใหม่ในสังคม ที่รับการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ตามยุคสมัยและสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของสังคม และชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ โดยผู้วิจัยสรุปได้ดังต่อไปนี้

กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน ตามโบราณนิยามของชาวอีสาน ในระหว่างเข้าพรรษา พระสงฆ์จะไม่มีโอกาสไปแสดงธรรมในที่อื่นได้ และการไปในที่อื่นอันเป็นการรอนแรมไปย่อมมีโอกาสทำให้หลายอย่างเสียหายและทำให้คนอื่นเดือดร้อนด้วย ดังนั้น การออกพรรษาพระสงฆ์จึงมีการทำปวารณาเสียก่อน ซึ่งหมายถึงการกล่าวปวารณาตัวไว้ต่อประชุมสงฆ์ เพื่อกำหนดแนวทางในการประพฤติปฏิบัติที่ดี การขออภัยหากได้มีการล่วงเกินทางวินัย ในทางที่ไม่ดีงาม และในขณะเดียวกัน ก็มีพิธีกรรมที่แสดงถึงความยินดี ในการกระทำกิจทางสงฆ์ที่ดี ที่ได้กระทำมาตลอดช่วงฤดูฝน ถือว่าเป็นการปฏิบัติได้ครบตามวินัยสงฆ์ตลอดพรรษา

พิธีกรรมการจุดประทัด เป็นส่วนหนึ่งแสดงให้เห็นว่า เป็นการเฉลิมฉลองความสำเร็จในการปฏิบัติระหว่างวันเข้าพรรษาที่ผ่านมา พอครบกำหนดในการปฏิบัติเป็นเวลายาวนานก็ย่อมพอใจควรจะได้มีการปฏิบัติเพื่อตอบสนองนั้นด้วยความสว่าง ซึ่งเป็นเสมือนดวงไฟที่กระทำในพิธีกรรมในวันออกพรรษาด้วยแสงที่เกิดจากรูป เทียน น้ำมัน และวิธีการต่าง ที่ทำให้มีแสง เช่น การจัดประทัดการไหลเรือไฟ การลอยกระทง โดยมีแรงบันดาลใจที่เกิดจากความศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญ นอกจากนี้ยังมีสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญ เช่น ถ้าสภาพแวดล้อมเป็นพื้นดินธรรมดา ก็นิยมทำพิธีได้ประทัดหรือได้น้ำมันบนศาลเพียงตา หากเป็นบริเวณที่เป็นทุ่งกว้างก็นิยมทำโคมไฟให้ลอยขึ้นไปบนอากาศ ส่วนที่เป็นบริเวณใกล้กับแม่น้ำ ก็จะมีพิธีการไหลเรือไฟ แต่ถ้าหากเป็นหนองบึงซึ่งมีน้ำขัง ก็จะมีการลอยกระทง เป็นต้น แต่พิธีกรรมทั้งหลายที่กล่าวมานี้ จะเน้นเกี่ยวกับเรื่องแสงเป็นสำคัญ จึงมักจะทำในความมืด คือ เวลากลางคืน

บุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เป็นประเพณีบุญแห่งกระฐูปออกพรรษา ของอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ มีความสอดคล้องกันกับความเป็นมาของประเพณีฮีตสิบสอง^{๑๖๓} ซึ่งถือเอาก่อนวันออกพรรษา ๓ วัน คือ ขึ้น ๑๒ - ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปี โดยผู้นำชุมชนร่วมกับชาวบ้านจัดทำต้นกระฐูป เพื่อจุดถวายเป็นพุทธบูชา อำเภอหนองบัวแดงเริ่มทำต้นกระ

^{๑๖๓} อ่างแล้ว, ของ อิล ฮัน, วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., หน้า ๔..

รูป เมื่อ ๔๐ ปี ที่ผ่านมา โดยเริ่มจัดทำที่วัดบ้านราษฎร์ดำเนิน หมู่ที่ ๒ ตำบลหนองบัวแดง ชาวบ้านที่จำศีลในเทศกาลเข้าพรรษา มีศรัทธาร่วมกันทำดอกกระฐูปใหญ่ โดยทำจากใบปอสา ขุยมะพร้าว ใบอัม ใบเนียม ซึ่งมีกลิ่นหอมตามธรรมชาติ โดยใช้เวลาจัดเตรียมและทำต้นกระฐูปตลอดเวลา ๓ เดือนที่เข้าพรรษา เสร็จทันจุดบูชาในวันปวารณาออกพรรษา ต่อมาทุกหมู่บ้าน ทุกตำบล ได้สืบสานการทำต้นกระฐูป และกำหนดเป็นประเพณีสำคัญของอำเภอ โดยชาวบ้านแต่ละตำบล จัดทำต้นกระฐูปหลากหลายขนาด โดยขนาดเล็กมีความสูงไม่เกิน ๓ เมตร ขนาดใหญ่มีความสูงไม่เกิน ๖ เมตร นำเข้าร่วมในขบวนแห่ในระดับอำเภอ ถือเป็นประเพณีแห่กระฐูปที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในประเทศ ในปี ๒๕๕๖ มีขบวนแห่จัดต้นกระฐูปและขบวนแห่เข้าร่วม ๙ ขบวน ปัจจุบันนี้ถือได้ว่าเป็นประเพณีที่สร้างชื่อเสียงให้กับอำเภอหนองบัวแดงเป็นอย่างดี พร้อมกับได้สร้างกิจกรรมให้ชุมชนได้เกิดความสามัคคีกันในการร่วมด้วยช่วยกันในการจัดงานบุญกระฐูปขึ้น

ลักษณะของการจัดงานประเพณีท้องถิ่นบุญแห่กระฐูปเป็นประเพณี ภูมิปัญญาชาวบ้านในเขตอำเภอหนองบัวแดงที่สืบทอดต่อกันมายาวนาน เป็นประเพณีท้องถิ่นโบราณ โดยนำมะพร้าวมาขยี้เอาใย แล้วนำมาผสมกับไม้สนุนไพรหอม ห่อกระดาษเป็นกระฐูปบูชาพระพุทธเจ้า

ขบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่กระฐูปคือเป็นสิ่งปลูกจิตเยาวชนรุ่นหลัง คุณค่าของการจัดประเพณีบุญแห่กระฐูป คือชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำต้นกระฐูป เกิดความสามัคคีขึ้นในชุมชน

เหตุผลของการอนุรักษ์ประเพณีนี้เพราะจะได้สืบทอดวัฒนธรรมประเพณี อันทรงคุณค่านี้ต่อไป พร้อมกับชุมชนอำเภอหนองบัวแดงจังหวัดชัยภูมิ ได้ให้ความสำคัญและร่วมมือของคนในชุมชนต่อการจัดงานบุญประเพณีแห่กระฐูป คนในชุมชนให้ความร่วมมือดี และมีการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่กระฐูป มีความแตกต่าง ของต้นกระฐูป เพราะในปัจจุบันเน้นความสวยงามและเพื่อให้เกิดศรัทธาอันยิ่ง ใหญ่ ในการจัดงานประเพณีบุญแห่กระฐูป ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านชุมชน และในปัจจุบันก็ทำได้ง่ายขึ้น ส่วนการแห่กระฐูปก็มีรถยนต์ทำให้สะดวกขึ้นมาก เกิดความสามัคคีภายในชุมชนเป็นประเพณีที่ปลูกฝังจิตใจของคนในชุมชน

ด้านสภาพแวดล้อมของพื้นที่จัดงานประเพณีบุญแห่กระฐูป เมื่อก่อนจะจัดกันในชุมชนไม่ค่อยสะดวกเรื่องสถานที่ ในปัจจุบันจะออกไปจัดที่อำเภอก็ทำให้สะดวกสบายเกี่ยวกับสถานที่ทำให้ได้ใช้พื้นที่กว้างขวางเหมาะสมในการจัดงานบุญประเพณีแห่กระฐูปและความสำคัญของประเพณีบุญแห่กระฐูป คนในชุมชนและคนนอกชุมชนต่างก็มีความตื่นตัวตื่นต้นในการดำเนินงานประเพณีบุญแห่กระฐูป ทำให้เกิดคุณค่าทางด้านจิตใจ ของประชาชนในท้องถิ่นต่อประเพณีบุญแห่กระฐูปเนื่องจากบุญประเพณีแห่กระฐูปจะเกิดขึ้น ไกล้วนออกพรรษาของประเพณี ทุกคนให้ความร่วมมือกันทุกหมู่บ้านในอำเภอหนองบัวแดงในการทำต้นกระฐูปเข้าวัด เพื่อบูชาพระพุทธเจ้า

ด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับประเพณีบุญแห่กระฐูป เกี่ยวกับประเพณีบุญแห่กระฐูปจะมีการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวจะจัดอยู่ในวันเดียวกันถือเป็นประเพณีปฏิบัติ คนที่ไปทำงานต่างจังหวัดก็จะหยุดและกลับมาทำบุญที่อำเภอหนองบัวแดง นำเพื่อนมาเที่ยวชมบุญประเพณีแห่กระฐูปด้วย และการเห็นความสำคัญในส่วนนี้จึงเป็นการสร้างเครือข่ายในการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่กระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ มีรูปแบบขยายออกไปสู่ภายนอกด้วย ทำให้เกิดความคุ้นเคยและได้รู้จักกันไปกว้างขึ้นกว่าเดิม แล้วยังได้บุญร่วมกัน สร้างความสามัคคีของอำเภอหนองบัวแดงขยายไปสู่อำเภออื่น ๆ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญ

แต่กระชูป มีเครือข่ายในชุมชนจะต้องมีทั้งบ้าน วัด โรงเรียน ที่จะเป็นส่วนทำให้กระบวนการอนุรักษ์สืบสานต่อไปยาวนานขึ้น กระบวนการอนุรักษ์ปัจจุบันก็จะเป็นการสืบทอดต่อกันโดยการสอนต่อกัน และวิธีการสำคัญก็คือการถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้เข้าใจถึงวิธีการปฏิบัติ มีเครือข่ายในชุมชนทั้งบ้าน วัด โรงเรียน ที่เป็นส่วนทำให้กระบวนการอนุรักษ์สืบสานประเพณีต่อไปยาวนานขึ้นเป็นการสืบทอดกันรุ่นต่อรุ่น

ประวัติและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระชูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ประเพณีบุญแห่งกระชูปมีความเป็นมาและถือปฏิบัติมา^{๑๖๔} เป็นประเพณีบุญประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมานาน ก็เพื่อบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมเกิดคุณค่า คือ คนในชุมชนได้สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนของตน เป็นที่พึงทางจิตใจของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ คนในชุมชนทุกหลังคาเรือน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน แบ่งปันกัน คนในชุมชนมีส่วนร่วม ในการพัฒนา เช่น การประดิษฐ์ต้นกระชูป จากเมื่อก่อนต้นเล็ก ปัจจุบันนี้มีการทำต้นใหญ่ขึ้น

พร้อมกับส่งเสริมการศึกษาอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม จัดให้มีโครงการเผยแพร่เอกลักษณ์ไทย ที่สำคัญคือ จัดให้มีโครงการจัดตั้งศูนย์ชุมชนส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ซึ่งโครงการเหล่านี้มีผลต่อการศึกษาค้นคว้าวิชาคติชนวิทยาในสมัยต่อมา โดยเฉพาะศูนย์วัฒนธรรม ในภูมิภาคต่าง ๆ มีส่วนสนับสนุนค่อนข้างมาก และศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ ให้ความสนใจกับกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระชูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดงเป็นอย่างดี

แนวคิดทฤษฎีเรื่องภูมิปัญญากระบวนการสร้างภูมิปัญญานั้นเป็นกระบวนการทางภูมิปัญญาของคนไทย คือ ความรู้ความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น ในการดำรงชีวิต ในวิถีต่าง ๆ ของสังคมไทย ภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นในสังคมไทยมีมากมายหลายด้าน ภูมิปัญญาบางด้านสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทยในด้านต่าง ๆ หลายด้านได้แก่ ด้านการเมืองการปกครอง ด้านคติความเชื่อ ด้านการดำเนินชีวิต ด้านศิลปวัฒนธรรม ที่มีการพึ่งพาธรรมชาติ ความคิด ความเชื่อทางศาสนา การผสมผสานกับวัฒนธรรมต่างชาติ มีการดัดแปลงปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับเอกลักษณ์เฉพาะ และมีการพัฒนาถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน กระบวนการทางภูมิปัญญา ควรเริ่มจากการปรับกระบวนการทัศน์ในการพัฒนา ที่เชื่อว่า มนุษย์และธรรมชาติ ทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต มีความสัมพันธ์กัน พึ่งพาอาศัยกันอย่างสมดุล กระบวนการเรียนรู้เพื่อปรับตัวสู่สมดุลของมนุษยชาติ มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ คุณค่าคู่ควรรู้พื้น ปรับประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความมั่นคง เข้มแข็งให้กับรัฐชาติไทย ได้อย่างยั่งยืน เมื่อความเชื่อได้ปรับทิศทางคงที่ เป็นเป้าหมายปลายทางร่วมกันแล้ว ชุมชนควรร่วมคิดร่วมทำ ผ่านกระบวนการทางสังคม ค้นหาฟื้นฟูภูมิปัญญาที่ยังคงแสดงพลัง มาปรับประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และแนวโน้มที่จะเป็นไปในอนาคต

การอนุรักษ์นิยม ๑. การอนุรักษ์ โดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้นๆ ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็น

^{๑๖๔} <https://sites.google.com/a/npwr.ac.th/21st-century-skills-npwr/thabeiyin/prapheni-buy-kra-thup-xxk-phrrsa>

เอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดง สภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชน อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย

๒. การค้นคว้าวิจัยควรศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของไทยในด้านต่าง ๆ ของ ท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาค และประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น มุ่ง ศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีต และสภาพการณ์ในปัจจุบัน

๓. การฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มี คุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และ ค่านิยม

๔. การพัฒนา ควรริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและ เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มการพัฒนา อาชีพควรนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาช่วยเพื่อต่อยอดใช้ในการผลิต การตลาด และ การบริหาร ตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

๕. การถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านมามาเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุและผลอย่าง รอบคอบและรอบด้าน แล้วไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัด กิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ

๖. ส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนา ภูมิปัญญาของชุมชนต่าง ๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

๗. การเผยแพร่แลกเปลี่ยน โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และ แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง รวมทั้งกับประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก

๘. การเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่น โดยการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของ ชาวบ้าน ผู้ดำเนินงานให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญา ความรู้ความสามารถอย่างเต็มที่ มีการ ยกย่องประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่าง ๆ และผู้ชายก็ให้ความเห็นเหมือนกันเกี่ยวกับการอนุรักษ์ ประเพณีไทยของเราสืบสานให้คงอยู่ต่อไป โดยการให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ เช่น การจัดให้เยาวชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่ดี ๆ แล้วพวกเขาเหล่านั้น รู้สึกภาคภูมิใจ ที่ได้มี ส่วนร่วม อาจจะเป็นกิจกรรมหารายได้สร้างวัด หรือมีกิจกรรมให้เด็ก ๆ ได้มาแสดงความสามารถ เช่น อาจจะมีเวทีดนตรี กิจกรรมกีฬา หรือเป็นเรื่องต่างๆ ที่สอดแทรกอยู่ในงานประเพณีของท้องถิ่น อย่าง ที่หมู่บ้านท้องถิ่นบางที่ ก็จะมีเวทีแสดงดนตรีในงานบุญ เทศกาลต่าง ๆ มีการจัดแข่งกีฬาของเยาวชน และคนในชุมชน ก็คือดึงคนรุ่นใหม่เข้ามา โดยใช้สิ่งที่เขาสนใจ แล้วเขารู้สึกภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์ประเพณี แต่สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ความต่อเนื่องของการทำกิจกรรม แล้วเขาจะเฝ้ารออย่างใจ จดใจจ่อเลย ว่าเมื่อไหร่เขาจะได้เข้ามีส่วนร่วมอีกครั้งกับการอนุรักษ์ประเพณี ที่เขารู้สึกว่าดีงาม มี คุณค่า มีความหมายต่อชีวิตของเขาเองและชุมชนที่เขารักที่เขาอยู่อาศัย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัยนี้ สามารถแบ่งเป็นด้านได้ดังนี้

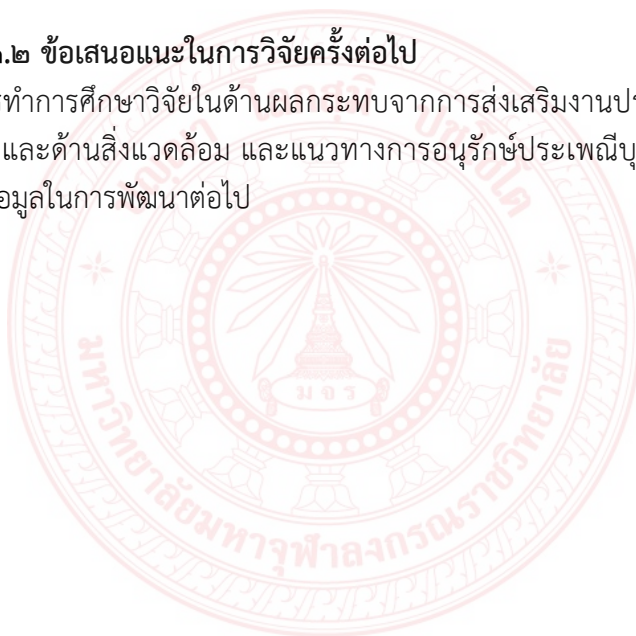
๑. ด้านการอนุรักษ์ ควรมีการส่งเสริมให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูอนุรักษ์ การสร้างคุณค่าทางศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น มีกิจกรรมและการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนในอดีต และปัจจุบัน

๓. ด้านนโยบายและงบประมาณ ควรนำเข้าเป็นนโยบายตามยุทธศาสตร์การพัฒนา จังหวัด เพื่อจะได้มีหน่วยงาน และงบประมาณสนับสนุน

๔. ด้านชุมชนท้องถิ่น ควรมีข้อมูลที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยว และผู้ที่สนใจ ทั่วไป

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำการศึกษาวิจัยในด้านผลกระทบจากการส่งเสริมงานประเพณีบุญกระชูป ในด้าน เศรษฐกิจ สังคมและด้านสิ่งแวดล้อม และแนวทางการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระชูป ให้เกิดความ ยั่งยืน เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

๑.๑ หนังสือ :

- กฤษณา วงษาสันต์และคณะ. **วิถีไทย**. กรุงเทพมหานคร: เวิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๔๒.
กรมวิชาการ. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา**.
กรุงเทพมหานคร: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒.
- กิ่งแก้ว อรรถากร. **คติชนวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศก์กรมการฝึกหัดครู. โรงพิมพ์
คุรุสภา, ๒๕๒๐.
- โกวิท พวงงาม, ไพรัตน์ เดชะรินทร์(๒๕๒๓). ในเวทีทอง หงวิวัฒน์. **การเสริมสร้างความเข้มแข็งของ
ชุมชน. กลวิธี แนวแนวทาง วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน**.
กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภณการพิมพ์, ๒๕๔๕.
- จักร กิณีสี่. **รูปแบบการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับองค์ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของ
ชาวปกากะญอในเขตอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่**.
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓.
- दनัย ไชโยธา. **พื้นฐานทางสังคมวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖.
- ดวงเดือน สมวัฒน์ศักดิ์. **วิสาหกิจชุมชน. ชัยนาท: กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๔๘**.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. **ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๔.
- ธนรัชต์ อนุกุล. **กลองสะบัดชัยในสังคมและวัฒนธรรมชาวเชียงใหม่**. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๓.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. **การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง**. เชียงใหม่:
โรงพิมพ์สิริลักษณ์การพิมพ์, ๒๕๔๖.
- นันทสาร สีสลับ. **“ภูมิปัญญาไทย”**. สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่มที่ ๒๓, ๒๕๔๒.
- นันทิยา หุตานุวัตร และณรงค์ หุตานุวัตร. **การพัฒนาองค์กรชุมชน**. (กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
(องค์การมหาชน), ๒๕๔๖.
- นิคม มุสิกคามะ. **วัฒนธรรม: บทบาทใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๔๕.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. **การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๓๖.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๗.
- ปัจฉิมา ป้านเมือง. **แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนบ้านป่าเหมี้ยง
จังหวัดลำปาง**. (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๗).
- ประเวศ วะสีและยิงยง เทาประเสริฐ. **การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น**. ในเสรี พงศ์พิศ
(บรรณาธิการ). **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร:
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๖.

พิมลจรรย์ นามวัฒน์. “ในเอกสารการสอนชุดสาขาวิชาศิลปศาสตร์”. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๓.

มณี พยอมยงค์. **ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๔.

มัลลิกา คณานุรักษ์. **คติชนวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐.

ยุพา กาฬเนตร และคณะ. **ประเพณีอีสานในเชิงอนุรักษ์และเผยแพร่**. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี, ๒๕๔๔.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **การพัฒนาชุมชนจากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: บางกอกบล็อก, ๒๕๓๔.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชันส์, ๒๕๔๒.

_____ **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๒๕**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชันส์, ๒๕๒๕.

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคนิ. **การพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๑.

วิทย์ วิทศเวทย์และเสถียรพงษ์ วรรณปก. **หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ม. ๔ ช่วงชั้นที่ ๔**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๒.

วิทย์ วิทศเวทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส ๐๔๑๓ พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ (ม.๖)**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๒.

ศิริ ฮามสุโพธิ์. **สังคมวิทยาการท่องเที่ยว**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๓.

ศิริพร ฐิตะฐาน ณ ถลาง. **ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น การศึกษาคติชนในบริบททางสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: มติชน, ๒๕๓๗.

สวิง บุญเจิม. **มรดกอีสาน**. อุบลราชธานี: อีสานการพิมพ์ออฟเซต, ๒๕๓๒.

เสนห์ บุญยรักษ์. **คติชนวิทยา**. พิษณุโลก: ภาควิชาภาษาไทย คณะศึกษามนุษยศาสตร์และสังคม ศาสตร์ วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม พิษณุโลก, ๒๕๒๗.

สังจาภิรมย์, พระยา. **เทวดากำเนิด**. พระนคร: เสริมวิทย์บรรณาการ, ๒๕๑๗.

สถาบันศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน. **วัฒนธรรมประเพณีของดีอีสาน ฮีตสิบสองคองสิบสี่**, ๒๕๕๐.

สภาวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น. **ขอนแก่น: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น**, ๒๕๔๐.

สามารถ จันทร์สุริย์. **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม๑**. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์ พรินตติ้ง กรู๊ป, ๒๕๓๖.

สาร สารทัศน์นันท์. **ประเพณีโบราณ**. เลย: ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมเลย, ๒๕๓๐.

สิริกร ไชยมา. “ภูมิปัญญาในท้องถิ่นชีวิตชาวล้านนาแพร์”. **โครงการพัฒนาท้องถิ่นกับหลักสูตร ท้องถิ่นโรงเรียนร่องวางอนุสรณ์อำเภอร่องวาง**. แพร์: แพร์อุตสาหกรรมการพิมพ์, ๒๕๔๔.

สุรเชษฐ์ จิตวิบูล. **หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏจันทรเกษม, ๒๕๔๒.

เสรี พงศ์พิศ, วิชิต นันทสุวรรณ และจำนงค์ แรกพินิจ. **วิสาหกิจชุมชน: แผนแม่บทแนวคิดแนวทาง ตัวอย่างร่างพระราชบัญญัติ**. กรุงเทพมหานคร: ภูมิปัญญาไทย, ๒๕๔๔.

- เสรี พงศ์พิศ. “**แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน**”. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ภูมิปัญญาไทย, ๒๕๔๖.
- _____. **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๓๖.
- ส.พลายน้อย, นามแฝง. **อมนุษย์นิยาย**. กรุงเทพมหานคร: บำรุงสาสน์, ๒๕๒๐.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี, ๒๕๔๑.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. **การใช้การพัฒนากระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๓๗.
- _____. **แผนแม่บทปรัณรงค์วัฒนธรรมไทย พ.ศ. ๒๕๓๗**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๕๐.
- สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ. **สถิติการท่องเที่ยว**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๗.
- อมร โสภณวิเชษฐ์วงศ์และกวี อิศริวรรณ. **หนังสือเรียนสมบูรณ์แบบ ส. ๐๑๑๐ พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ภาคเรียนที่ ๑ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)**. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช, ๒๕๓๗.
- อุทัย หิรัญไธ. **หลักสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๒๒.
- อรทัย ก๊กผล. **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับนักบริหารท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: จรัญสนิทวงศ์การพิมพ์, ๒๕๕๒.
- ๑.๒ รายงานวิจัย :**
- ชมพูนุท สงกลาง. **เอกสารประกอบการสอนรายวิชาชีวิตกับสิ่งแวดล้อม**. อุดรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ๒๕๕๖.
- บัณฑิต จุลาสัย. **เอกสารประกอบการสอนเรื่อง “การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชนชั้นพื้นฐาน”**. ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.
- ประยูร ศรประสาธน์. **รายงานการวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของคณะกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา**. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๒.
- ประสงค์ เอี่ยมอนันต์. **“การพัฒนาในเขตเมืองเก่า” เมืองโบราณ**. มกราคม-ธันวาคม ๒๕๓๘.
- พระมหาธนูฤทธิ์ ดวงดี. **ความสัมพันธ์ของชุมชนสองฝั่งโขงในประเพณีฮีตสิบสอง: กรณีชุมชนวัดมีชัย อำเภอมือง จังหวัดหนองคาย กับชาวบ้านท่าม่วง เมืองหาดทรายฟอง กำแพงนครเวียงจันทน์**. **รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ. ศศ.ม..** มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๓.
- พัชราศิณี ศิริโกมุท. **การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น: ศึกษากรณีอำเภอกอสุ่มพิสัย จังหวัดมหาสารคาม**. **การศึกษาค้นคว้าอิสระ. รม.ม..** มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๗.
- รัฐทิติยา หิรัญยหาด. **แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภوتاม่วง จังหวัดกาญจนบุรี**. **การค้นคว้าแบบอิสระ. ศศ.ม..** เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๔.

- ฤทธิรงค์ จุฑาพถกติกและวิรัตน์ รัตตากร. **บทบาทของสถาบันการศึกษาและชุมชนในการมีส่วนร่วมกับการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนมอญวัดศาลาแดงเหนือ**. ในการประชุมวิชาการระดับชาติ ICOMOS ๒๐๑๓. เชียงใหม่: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖.
- सानิตย์ บุญชู. **การพัฒนาชุมชน: การมีส่วนร่วมของประชาชน**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๗.
- สุกัญญา เอี่ยมชัย. **การศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์ชุมชนลำปาง**. บัณฑิตวิทยาลัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๑.๓ วิทยานิพนธ์ :

- ไกรสิทธิ์ สิทธิโชค. **การเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอาข่าระยะที่ ๒. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๗.**
- ขวัญสุดา ชันธวิทย์. **การเปรียบเทียบการจัดการสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสองแห่งในเมืองเก่าอยุธยาที่มีผลต่อชุมชนท้องถิ่น: กรณีศึกษาการจัดการแบบมูลนิธิกับแบบชุมชนดั้งเดิม. วิทยานิพนธ์. วท.ม.. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑.**
- เจษฎา หล้าคำ. **ภูมิปัญญาและการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านหนองเสม็ด ตำบลกระหาด อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์. รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. บุรีรัมย์, ๒๕๔๙.**
- ซอง อิล ฮัน. **ศึกษาประเพณีสงกรานต์ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์. ศศ.ม.. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๗.**
- ดวงฤทัย อรรคแสง. **“กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าไหมมัดหมี่สี่ธรรมชาติด้อยม”. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๕.**
- ธีระพงษ์ สิทธิโครต. **แนวทางการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในกลุ่มน้ำสงคราม: กรณีศึกษาบทบาทขององค์กรภาครัฐและชุมชนท้องถิ่น อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิชาการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐.**
- ธม บุญธรรม. **การศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาการบริหารการศึกษามหาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา. สงขลา, ๒๕๕๒.**
- บุญเรือง คงสิม. **การศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานีเขต ๕. วิทยานิพนธ์. ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. อุบลราชธานี, ๒๕๕๒.**
- พนิตตา สิงห์ครา. **ศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์บ้านห้วยอี ตำบลปูลึง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์. วท.ม.. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔.**

พระครูสิริปัญญาวิสุทธ์. ประเพณีออกพรรษา อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. **วิทยานิพนธ์**. ศศ.ม.. เลย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๔๙.

พระมหาสันติ อุณจะนำ. **การศึกษาหลักคำสอนเรื่องเปรตในพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต ความเชื่อ และการปฏิบัติในวันสารทเดือนสิบของชาวพุทธ: ศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี “การชิงเปรต” ในจังหวัดนครศรีธรรมราช และ “การตานก้วยสลาก” ในจังหวัดลำพูน**. นครปฐม: วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑.

พระมหาสมโภช ลีตญาโณ. “ศึกษาเชิงวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์ตามแนวพระไตรปิฎก” สาขาปรัชญา ๒๕๓๖). หน้า ๔๙. อ้างใน พันโท วีรพล แพทย์ประสิทธิ์. “การรับรู้บทบาทของ กองทัพบกในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวพุทธปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงเฉพาะพื้นที่ป่าดงนาทามอันเนื่องมาจากพระราชดำริจังหวัดอุบลราชธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต.. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, ๒๕๔๐.

ยุพาพร รุปางม. **การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ**. ภาคนิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๕.

ศิริพงษ์ นวลแก้ว. **การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน**. มหาวิทยาลัยศิลปากร. กรุงเทพมหานคร: ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ไทย, ๒๕๔๐.

สุวิชา วิริยมานุวงศ์. **การวิจัยและพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. สาขาวิชาการศึกษาเพื่อการ พัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์. ฉะเชิงเทรา, ๒๕๕๔.

กนกพร ฉิมพลี. “การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานกรณีศึกษา วิสาหกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา”. **ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**. กรุงเทพมหานคร: บัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๕.

ดิเรก อนันต์. **การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์เขต ๑**. **สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหา บัณฑิต**. สาขาวิชาการบริหารการศึกษาศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. นครปฐม, ๒๕๕๖.

๑.๔ วารสาร :

ธวัช หมัดเต๊ะ. **The New Knowledge Management การจัดการความรู้ยุคใหม่**. **วารสารถักทอ สายใยแห่งความรู้**, กันยายน-ตุลาคม ๒๕๔๗.

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์. “การมีส่วนร่วมของประชาชน”. **วารสารพัฒนาชุมชน**, ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๐.

ยิ่งยง เทาประเสริฐ. “ศักยภาพของภูมิปัญญาพื้นบ้าน”. **วารสารการศึกษาแห่งชาติ**. ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๕, มิถุนายน-พฤษภาคม ๒๕๓๗.

วสันต์ ชีวะสาธ. **เทคโนโลยีสื่อสารการศึกษา: โทคมណคม**. **วารสารศึกษาศาสตร์**, ๒๕๔๑.

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. **บทบาทของสถานศึกษากับภูมิปัญญาไทย**. **วารสารห้องสมุด** ๔๔ (๓), ๒๕๔๕.

อดิฉันท์ บัวภักดี. รายงานพิเศษผลงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว. จุลสารการท่องเที่ยว, ๒๕๕๒.

๑.๕ สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ความสำคัญและคุณค่าของภูมิปัญญาไทย.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.donphutwitthaya.com/cai/supab/p 5. htm>, ๒๗ พ.ย. ๒๕๕๓.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. พระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.chaoprayanews.com/>, ๓๐ พ.ย. ๒๕๕๙.

นิภาพร อุตตรงษ์. อนุชา หนู่นุ่น. กระบวนการทางภูมิปัญญาชาวบ้านในไตรภาคี [ออนไลน์] .แหล่งที่มา: www.gotoknow.org, ๒๒ พ.ย. ๒๕๖๐.

https://traditionofthailand.blogspot.com/2012/12/blog-post_5.html#.XHPoRegzaUk

http://jajah52.blogspot.com/20147/07/blog-post_90.html

http://www.chaiyaphum.go.th/page_about/history.php

<https://sites.google.com/a/npwr.ac.th/21st-century-skills-npw/thabeiyn/prapheni-buykra-thup-xxk-phrrsa>

<https://www.triptravelgang.com/wp-content/uploads/2013/09/>

https://pr.prd.go.th/chaiyaphum/ewt_news.php?nid=4649

<https://sites.google.com/a/npwr.ac.th/21st-century-skills-npw/thabeiyn/prapheni-buykra-thup-xxk-phrrsa>

๑.๖ สัมภาษณ์ / สันทนาการ

นางเกษสุตา เกตุสิทธิ์. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๙ ตำบลนางแดด. สัมภาษณ์, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

นายคำหลา วงษ์อำมาตย์. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๙ ตำบลนางแดด. สัมภาษณ์, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

นายไผ่ชิต บุญเสนา. นายกองค้การบริหารส่วนตำบลท่าใหญ่ ตำบลท่าใหญ่. สัมภาษณ์, วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๖๒.

นายณัฐวัฒน์ มะเร็งสิทธิ์. เกษตรกร หมู่ที่ ๑๘ ตำบลนางแดด. สัมภาษณ์, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

นายวรวิทย์ ปัญญาอึ้ง. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๕ ตำบลนางแดด. สัมภาษณ์, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

นายไสว ชูจะหมื่น. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลนางแดด. สัมภาษณ์, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

พระครูสุวรรณฉันทรังษี. เจ้าอาวาสวัดเขต, เจ้าคณะอำเภอหนองบัวแดง. สัมภาษณ์, วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๒.

คณะกรรมการวัดศรีธงชัย. ตำบลนางแดด, สันทนาการ, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

นางธนพร ปิยะภักดีศิริกุล. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๙ ตำบลหนองบัวแดง. สันทนาการ, วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๒.

นางวิภาพร คำวันสา. ประธานกลุ่ม OTOP หมู่บ้านลาดใต้ หมู่ที่ ๑๕ ตำบลหนองบัวแดง. สันทนาการ, วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๒.

นางสำราญ ประจักษ์เมือง. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๔ ตำบลหนองบัวแดง. สันทนาการ, วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๒.

นางเรียมตา เดชเจริญ. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๕ ตำบลหนองบัวแดง. สันทนาการ, วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๒.

นายจรูญ ชัยอาวุธ. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๐ ตำบลนางแดด. สันทนาการ, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

นายชวัลสิทธิ์ บำรุงเมือง. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑๘ ตำบลนางแดด. สันทนาการ, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.

นายณัฐวัฒน์ มะเร็งสิทธิ์. เกษตรกร หมู่ที่ ๑๘ ตำบลนางแดด. สันทนาการกลุ่ม, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.
 นายบุญสนอง หอมระหัด. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑ ตำบลหนองบัวแดง. สันทนาการกลุ่ม, วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๒.
 นายบัวลอย ชำนาญพล. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๓ ตำบลนางแดด. สันทนาการกลุ่ม, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.
 นายสุมาลี ชื่นนอก. กำนันตำบลหนองบัวแดง. สันทนาการกลุ่ม, วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๒.
 นายไสว ชูจะหมื่น. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลนางแดด. สันทนาการกลุ่ม, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.
 นายอภิวัฒน์ คำสมพี. กำนันตำบลนางแดด. สันทนาการกลุ่ม, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.
 พระครูถาวรชัยโสภณ (ศักดิ์ดา คันภูเขียว). เจ้าคณะตำบลหนองบัวแดง เขต ๓. สันทนาการกลุ่ม,
 วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๒.
 พระครูสุวรรณฉัตรรังษี. เจ้าอาวาสวัดเขต, เจ้าคณะอำเภอหนองบัวแดง. สันทนาการกลุ่ม, วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๖๒.
 พระครูอินทธรรมธัช (วุฒิสักดิ์ ภาชา). เจ้าอาวาสวัดศรีธงชัย. สันทนาการกลุ่ม, วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๒.
 พระปลัดบัวลอย รมมปาโล (บัวลอย ขุนภูเขียว). เจ้าคณะตำบลหนองแวง เขต ๑. สันทนาการกลุ่ม, วันที่
 ๖ ตุลาคม ๒๕๖๒.

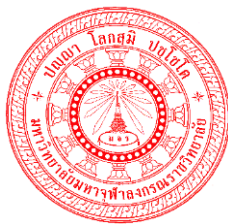
๒. ภาษาอังกฤษ

Cohen. J. M. & Uphoff. N.T.(1980). **Participation's Place in Rural Development Seeking Clarity Through Specificity.** In World Development. 8(3).
 Oakley. Peter. (1991). **Project with People.** Geneva : ILO.
 S Ahmad. SP Simonovic - Water Resources Management. 2006.
 Wittick. Arnold. Encyclopedia of urban planning. New York: McGraw-Hill. 1974.
 The Nara Document on Authenticity. **was adopted by ICOMOS Symposia.** Nara. Japan.1994.

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระดุมของชุมชน
อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

แบบสัมภาษณ์เพื่อการศึกษาวิจัยกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณี
บุญแห่งกระดุมของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ แบ่งเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ (In-depth Interview)

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระดุม ของ
ชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ ๓ ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการเปลี่ยนแปลงของประเพณีบุญแห่งกระดุม
ของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ ๔ ข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระดุม ของชุมชน
อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ (In-depth Interview)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์..... ฉายา/นามสกุล.....

สถานที่สัมภาษณ์.....

วัน เดือน ปี.....

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระดุมของ
ชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๑. ลักษณะของการจัดงานประเพณีท้องถิ่นบุญแห่งกระดุม ประเภทไหน อย่างไร

.....
.....

๒. การจัดงานประเพณีท้องถิ่นบุญแห่งกระดุม มีเฉพาะกลุ่มคนในชุมชนหรือทุกคนทั่วไปที่
เห็นคุณค่าของประเพณีบุญแห่งกระดุม หรือไม่ อย่างไร

.....
.....

๓. ประวัติความเป็นมาประเพณีบุญแห่งกระดุม เป็นอย่างไร

.....
.....

๔. จะมีวิธีหรือกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปนี้ ได้อย่างไร

.....
.....

๕. เหตุผลของการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปนี้เป็นอย่างไร

.....
.....

ตอนที่ ๓ ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและเปลี่ยนแปลงของประเพณีบุญแห่งกระฐูป ของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๑. ด้านความร่วมมือของคนในชุมชนต่อการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูป เป็นอย่างไร

.....
.....

๒. ด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูป เป็นอย่างไร

.....
.....

๓. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูป เป็นอย่างไร

.....
.....

๔. ด้านสภาพแวดล้อมของพื้นที่จัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูป เป็นอย่างไร

.....
.....

๕. ด้านคุณค่า และความสำคัญของประเพณีบุญแห่งกระฐูป เป็นอย่างไร

.....
.....

๖. ด้านการตอบรับของประชาชนในท้องถิ่นต่อประเพณีบุญแห่งกระฐูป เป็นอย่างไร

.....
.....

๗. ด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับประเพณีบุญแห่งกระฐูป มีหรือไม่ เป็นอย่างไร

.....
.....

ตอนที่ ๔ ข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป ของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

๑. รูปแบบการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูป ของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ควรเป็นอย่างไร

.....
.....

๒. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระดุม
ควรมีกระบวนการอย่างไร

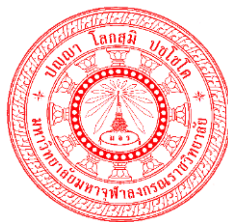
.....
.....

๓. องค์ประกอบการสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระดุม ควรเป็นอย่างไร

.....
.....

ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านในการตอบแบบสัมภาษณ์
พระมหาสังคม ชยานนโท,ดร.(ช่างเหล็ก)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

แบบการสนทนากลุ่ม (Focus Group)

ประเด็นการสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบหาแนวทางและการสร้างกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

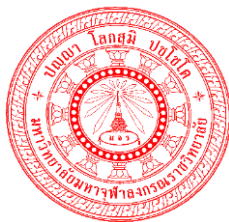
การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณา วิพากษ์ วิจัยและให้ข้อเสนอแนะ เพื่อตรวจสอบและหาแนวทางสร้างกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสานบุญแห่งกระฐูป ของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งประกอบไปด้วย

ประเด็นที่ ๑ ประวัติความเป็นมาและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ประเด็นที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ประเด็นที่ ๓ การสร้างเครือข่ายการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ประเด็นอื่นๆ (ถ้ามี)

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง : กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชน
อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

.....

แบบสอบถามนี้เป็นแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในการวิจัยกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ผู้วิจัยใคร่ขอความอนุเคราะห์ขอความรู้และข้อมูลจากท่าน เพื่อศึกษาร่วมในการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

แบบสอบถามประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง ให้ท่านตอบโดยการทำเครื่องหมาย ลงในช่อง ที่ตรงกับสภาพของท่าน

๑. เพศ	☐ บรรพชิต	☐ ชาย	☐ หญิง
๒. อายุของท่าน	☐ น้อยกว่า ๒๐ ปี	☐ ๒๑-๓๐ ปี	☐ ๓๑- ๔๐ ปี
	☐ ๔๑-๕๐ ปี	☐ ๕๑-๖๐ ปี	☐ มากกว่า ๖๐ ปี
๓. สถานภาพ	☐ โสด	☐ สมรส	
๔. ระดับการศึกษา	☐ ประถมศึกษา	☐ มัธยมศึกษา	☐ ปวส. /ปวช.
	☐ ปริญญาตรี	☐ สูงกว่าปริญญาตรี	☐ อื่น ๆ ระบุ.....

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูป ของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

คำชี้แจง คำถามต่อไปนี้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูป โปรดใส่เครื่องหมาย ให้ตรงตามช่องความคิดเห็นของท่าน โดยกำหนดเกณฑ์ในการให้คะแนนดังต่อไปนี้

๕	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นมากที่สุด
๔	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นมาก
๓	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นปานกลาง
๒	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นน้อย
๑	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

องค์ประกอบหลัก	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด (๕)	มาก (๔)	ปาน กลาง (๓)	น้อย (๒)	น้อยที่สุด (๑)
๑. คนในชุมชนมีส่วนร่วมค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหาและวิธีแก้ไข					
๒. คนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด วางแผน และแบ่งหน้าที่ในการจัดงาน					
๓. คนในชุมชนมีส่วนร่วมการจัดงานบุญแก่กระฐูปอย่างพร้อมเพียง					
๔. คนในชุมชนมีส่วนร่วมจัดเตรียมพื้นที่ในการจัดงานบุญแก่กระฐูป					
๕. คนในชุมชนมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทำต้นกระฐูปด้วยวัสดุธรรมชาติ					
๖. คนในชุมชนมีส่วนร่วมการจัดหาวัสดุในการทำต้นกระฐูป					
๗. คนในชุมชนมีส่วนร่วมให้ทุนสนับสนุนการจัดงานบุญแก่กระฐูป					
๘. คนในชุมชนเข้าร่วมการจัดงานประเพณีบุญแก่กระฐูปทุกครั้ง					
๙. คนในชุมชนมีส่วนร่วมการคิดออกแบบจัดงานอย่างสร้างสรรค์					
๑๐. คนในชุมชนมีส่วนร่วมการคิดออกแบบทำต้นกระฐูปให้มีรูปแบบสวยงามขึ้นและมีความหมาย					
๑๑. คนในชุมชนมีส่วนร่วมประชาสัมพันธ์ทางสื่อเทคโนโลยีต่างๆ					
๑๒. คนในชุมชนมีส่วนร่วมประเมินผล ปรับปรุง และพัฒนาการจัดงานบุญแก่กระฐูปอย่างยั่งยืน					

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

สำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
๙๗ หมู่ ๑๔ บ้านโนนเหลียม ตำบลนาฝาย
อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๐๐๐

๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน/เจริญพร พระครูสุวรรณจิตฺตวิจิตร

ด้วยกระผม/อาตมา ได้รับอนุมัติให้ทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ให้เสร็จส่งตามกำหนดเวลาที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ได้อนุมัติไว้

ดังนั้น กระผม/อาตมา จึงเรียน/เจริญมาเพื่อขอ ขออนุญาตสัมภาษณ์ และสอบถาม เพื่อเก็บข้อมูลไว้ประกอบการวิจัยเรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ให้สำเร็จตามกำหนดเวลาสืบต่อไป

จึงเรียน/เจริญพรามาเพื่อทราบ และดำเนินการต่อไป

(พระมหาสังคม ชยานนโท, ดร.)

นักวิจัย

โทร. ๐๘๕-๓๑๘๕๕๘๙๙

Email. sangkom5899@gmail.com

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

สำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
๙๗ หมู่ ๑๔ บ้านโนนเหล็ยม ตำบลนาฝาย
อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๐๐๐

๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน/เจริญพร *พระครูโฆสิตานุสาสน์ เจ้าคณะตำบลชุมพล*

ด้วยกระผม/อาตมา ได้รับอนุมัติให้ทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ให้เสร็จส่งตามกำหนดเวลาที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ได้อนุมัติไว้

ดังนั้น กระผม/อาตมา จึงเรียน/เจริญมาเพื่อขอ ขออนุญาตสัมภาษณ์ และสอบถาม เพื่อเก็บข้อมูลไว้ประกอบการวิจัยเรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ให้สำเร็จตามกำหนดเวลาสืบต่อไป

จึงเรียน/เจริญพรามาเพื่อทราบ และดำเนินการต่อไป

(พระมหาสังคม ชยานนุโท, ดร.)

นักวิจัย

*พระครูโฆสิตานุสาสน์
เจ้าคณะตำบลชุมพล
อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ*

โทร. ๐๘๕-๓๑๘๕๘๙๙

Email. sangkom5899@gmail.com

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

สำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
๙๗ หมู่ ๑๔ บ้านโนนเหลียม ตำบลนาฝาย
อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๐๐๐

๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน/เจริญพร ...พระอธิการทินทรคุณ คุณหวไร.....

ด้วยกระผม/อาตมา ได้รับอนุมัติให้ทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ให้เสร็จส่งตามกำหนดเวลาที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ได้อนุมัติไว้

ดังนั้น กระผม/อาตมา จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขอ ขออนุญาตสัมภาษณ์ และสอบถาม เพื่อเก็บข้อมูลไว้ประกอบการวิจัยเรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ให้สำเร็จตามกำหนดเวลาสืบต่อไป

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบ และดำเนินการต่อไป

(พระมหาสังคม ชยานนุโท, ดร.)

นักวิจัย

พระอธิการทินทรคุณ คุณหวไร

โทร. ๐๘๕-๓๑๘๕๘๙๙

Email. sangkom5899@gmail.com

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

สำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
๙๗ หมู่ ๑๔ บ้านโนนเหลียม ตำบลนาฝาย
อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๐๐๐

๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน/เจริญพร ...พระสมพร กลยาวอิน เกษตรกรจังหวัดชัยภูมิ

ด้วยกระผม/อาตมา ได้รับอนุมัติให้ทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ให้เสร็จส่งตามกำหนดเวลาที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ได้อนุมัติไว้

ดังนั้น กระผม/อาตมา จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขอ ขออนุญาตสัมภาษณ์ และสอบถาม เพื่อเก็บข้อมูลไว้ประกอบการวิจัยเรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ให้สำเร็จตามกำหนดเวลาสืบต่อไป

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบ และดำเนินการต่อไป

(พระมหาสังคม ชยานนโท, ดร.)
นักวิจัย

พระสมพร กลยาวอิน

โทร. ๐๘๕-๓๑๘๕๘๙๙

Email. sangkom5899@gmail.com

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

สำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
๙๗ หมู่ ๑๔ บ้านโนนเหลียม ตำบลนาฝาย
อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๐๐๐

๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน/เจริญพร ...นางศิษย์มาตา เดชาเวทิน.....

ด้วยกระผม/อาตมา ได้รับอนุมัติให้ทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระดุมของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ให้เสร็จส่งตามกำหนดเวลาที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ได้อนุมัติไว้

ดังนั้น กระผม/อาตมา จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขอ อนุญาตสัมภาษณ์ และสอบถาม เพื่อเก็บข้อมูลไว้ประกอบการวิจัยเรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระดุมของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ให้สำเร็จตามกำหนดเวลาสืบต่อไป

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบ และดำเนินการต่อไป

(พระมหาสังคม ชยานนุโท, ดร.)
นักวิจัย

โทร. ๐๘๕-๓๑๘๕๘๙๙

Email. sangkom5899@gmail.com

นางศิษย์มาตา เดชาเวทิน

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

สำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
๙๗ หมู่ ๑๔ บ้านโนนเหลียม ตำบลนาฝาย
อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๐๐๐

๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน/เจริญพรนางกฤษณา เจริญดี.....

ด้วยกระผม/อาตมา ได้รับอนุมัติให้ทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ให้เสร็จส่งตามกำหนดเวลาที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ได้อนุมัติไว้

ดังนั้น กระผม/อาตมา จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขอ ขออนุญาตสัมภาษณ์ และสอบถาม เพื่อเก็บข้อมูลไว้ประกอบการวิจัยเรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ให้สำเร็จตามกำหนดเวลาสืบต่อไป

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบ และดำเนินการต่อไป

(พระมหาสังคม ชยานนโท, ดร.)
นักวิจัย

โทร. ๐๘๕-๓๑๘๕๘๙๙
Email. sangkom5899@gmail.com

นิตติ ชัยสิริวงศ์ เจริญดี

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

สำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
๙๗ หมู่ ๑๔ บ้านโนนเหลียม ตำบลนาฝาย
อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๐๐๐

๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน/เจริญพร นางพิศนภา กองกิต ผู้ในศูนย์วิจัยพืชสวน

ด้วยกระผม/อาตมา ได้รับอนุมัติให้ทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพืชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ให้เสร็จส่งตามกำหนดเวลาที่สถาบันวิจัยพืชศาสตร์ได้อนุมัติไว้

ดังนั้น กระผม/อาตมา จึงเรียน/เจริญมาเพื่อขอ อนุญาตสัมภาษณ์ และสอบถาม เพื่อเก็บข้อมูลไว้ประกอบการวิจัยเรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ให้สำเร็จตามกำหนดเวลาสืบต่อไป

จึงเรียน/เจริญพรมาทเพื่อทราบ และดำเนินการต่อไป

(พระมหาสังคม ชยานนโท, ดร.)

นักวิจัย

(นาง พิศนภา กองกิต)

โทร. ๐๘๕-๓๑๘๕๘๙๙

Email. sangkom5899@gmail.com

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

สำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
๙๗ หมู่ ๑๔ บ้านโนนเหลียม ตำบลนาฝาย
อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๐๐๐

๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขออนุญาตสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน/เจริญพร นายสุวิภา รัตตภา ผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาวิจัยพืชไร่

ด้วยกระผม/อาตมา ได้รับอนุมัติให้ทุนวิจัยจากสถาบันวิจัยพืชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ให้เสร็จส่งตามกำหนดเวลาที่สถาบันวิจัยพืชศาสตร์ได้อนุมัติไว้

ดังนั้น กระผม/อาตมา จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อขอ อนุญาตสัมภาษณ์ และสอบถาม เพื่อเก็บข้อมูลไว้ประกอบการวิจัยเรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ให้สำเร็จตามกำหนดเวลาสืบต่อไป

จึงเรียน/เจริญพรมาเพื่อทราบ และดำเนินการต่อไป

(พระมหาสังคม ชยานนุโท, ดร.)

นักวิจัย

ยินดียิ่ง

สอ

โทร. ๐๘๕-๓๑๘๕๘๙๙

Email. sangkom5899@gmail.com

ภาคผนวก ค
รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย
งานวิจัย โครงการย่อย ๒ เรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน :
ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนหนองบัวแดงจังหวัดชัยภูมิ

๑. รองศาสตราจารย์ ดร.บรรจบ บุญจันทร์

ตำแหน่งปัจจุบัน รองศาสตราจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
วุฒิการศึกษา - ป.ร.ด. การบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ค.อ.ด. การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร สจล.

๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประมุข ศรีชัยวงศ์

ตำแหน่งปัจจุบัน รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ ฝ่ายวิจัยและบริการ
วิชาการ
วุฒิการศึกษา - ป.ร.ด. หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การ
พัฒนา
- ร.ป.ด. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต

๓. นางสุนันทา โรจน์เรืองไร

ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดชัยภูมิ และนักวิจัยท้องถิ่น
วุฒิการศึกษา - ศศบ. ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ
การหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อฟื้นชีวิตและลุ่มน้ำลำปะทาว
และด้านสมุนไพรไทย (ใบประกอบวิชาชีพเภสัชกรรมไทย จากสภา
การแพทย์แผนไทย พท.ภ.๒๗๕๓๒)

ภาคผนวก ง
รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่ม (Focus Group)

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่ม (Focus Group)
 งานวิจัย โครงการย่อย ๒ เรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน :
 ศึกษากรณีปัญหาแห่งระอุปของชุมชนหนองบัวแดงจังหวัดชัยภูมิ
 ครั้งที่ ๑ วันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๒
 ณ วัดเขต ตำบลหนองบัวแดง อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มในวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ ประกอบด้วย

๑. พระครูสุวรรณจันทรังษี (คำมู โคตรโนนกก)	๑๘. นายบุญสนอง หอมระหัด
๒. พระปลัดบัวลอย ธมมปาโล (บัวลอย ขุนภูเขียว)	๑๙. นางเรียมตา เดชเจริญ
๓. พระอธิการจตุภูมิ กตปุญโญ (จตุภูมิ กองศรี)	๒๐. นางประนอม วังสระ
๔. พระครูถาวรชัยโสภณ (ศักดิ์ดา คันภูเขียว)	๒๑. นางสาวกาญจนา ประจักษ์เมือง
๕. พระครูนันทธรรมาภรณ์ (สุดใจ พึ่งพลัย)	๒๒. นางวิภาพร คำวันสา
๖. พระนันทิ ฐิตธมโม (นันทิ ทรงศรี)	๒๓. นางบังอร คำนุกุ้ม
๗. พระณัฐพนธ์ ใจดี	๒๔. นายวิทยา เดชเจริญ
๘. นางอรภา วรสิงห์	๒๕. นางธนพร ปิยะภักดีศิริกุล
๙. นางสมหวัง สนั่นนารี	๒๖. นายพรมมา ปะมาคะตั้ง
๑๐. นางสมปอง เสนาหมื่น	๒๗. นายพนม คำวันสา
๑๑. นางประยง หอมสมบัติ	๒๘. นางกฤษณา แรงค์ดี
๑๒. นางบุญเลื่อน เดชเจริญ	๒๙. นายสุดตา แรงค์ดี
๑๓. นายน้ำเต้าทอง โคตรโนนกก	๓๐. นายทองเพชร ขวัญแก้ว
๑๔. นายศิริ สิงห์พร	๓๑. นายสมัย เกาแก้ว
๑๕. นายบุญชวน ศรีนะ	๓๒. นายวิเชียร สมอาจ
๑๖. นายประสิทธิ์ ดวงแก้ว	๓๓. นายสุมาลี ชันนอก
๑๗. นางทอม ริมขามป้อม	๓๔. นางขวัญเรือน บุษราคำ

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่ม (Focus Group)
 งานวิจัย โครงการย่อย ๒ เรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน :
 ศึกษากรณีบุญแห่กระฐูปของชุมชนหนองบัวแดงจังหวัดชัยภูมิ
 ครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๒
 ณ วัดศรีธงชัย ตำบลนางแดด อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มในวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ ประกอบด้วย

๑. พระครูอินทธรรมธัช (วุฒิสักดิ์ ภาษา)	๑๕. นางเกษสุตา เกตุสิทธิ์
๒. นายอภิวัฒน์ คำสมพี	๑๖. นายณัฐวัฒน์ มะเรียงสิทธิ์
๓. นายชวัลวิทย์ บำรุงเมือง	๑๗. นายจรูญ ชัยอาวุธ
๔. นายทงศักดิ์ ยศรุ่งเรือง	๑๘. นายสำรอง ผุยคำผิ
๕. นายนิยม ศรีชัยภูมิ	๑๙. นางจันทร์เพ็ญ วรรณพงษ์
๖. นายสง่า ยาม่วง	๒๐. นางสาวไพโร วังหอม
๗. นายคำหลา วงษ์อำมาตย์	๒๑. นายคุณ ขาวเขียว
๘. นายพณิชย์ โพธิ์เปี้ยศรี	๒๒. นายอินทร์ เขียนภูเขียว
๙. นายบัวลา ตีวิเศษ	๒๓. นายนิรุช นิพิมาย
๑๐. นายชน บุตรแวง	๒๔. นายวรวิทย์ ปัญญาอิง
๑๑. นายชลอม มีลาภ	๒๕. นายบัวลอย ชำนาญพล
๑๒. นายอากาศ ชนะชัย	๒๖. นายสุกร ชัยนอก
๑๓. นายไสว ชูจะหมื่น	๒๗. นายสมบุรณ์ ทองคนทา
๑๔. นายอดุลย์ สนิทนอก	๒๘. นายประเสริฐ สมอาจ

รายชื่อผู้ชำนาญในการจัดงานบุญแห่งกระฐูป ร่วมประชุมกลุ่ม (Focus Group)
 การวิจัย โครงการย่อย ๒ เรื่อง : กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน :
 ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ
 ครั้งที่ ๓ วันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๒
 ณ วัดศรีธงชัย ตำบลนางแดด อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง
๑	พระมหาวิฑูรย์ สิทธิเมธี	รองผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ
๒	นายสาคร เกินมงคล	นายอำเภอนองบัวแดง
๓	นายเสน่ห์ เบาสันเทียะ	ปลัดอาวุโสอำเภอนองบัวแดง
๔	นายกฤตภาส หวะสุวรรณ	ปลัดอำเภอนองบัวแดง
๕	นางชุลีนันท์ ตรีรัตน์กุลติก	วัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ
๖	นายวิทยา อ้อชัยภูมิ	ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลนางแดด
๗	นางเหรียญชัย รongศักดิ์	อดีตกำนันตำบลนองบัวแดง
๘	นางเรียมตา เดชเจริญ	ผู้ใหญ่บ้านลาดวังม่วง หมู่ที่ ๑๕ ตำบลนองบัวแดง

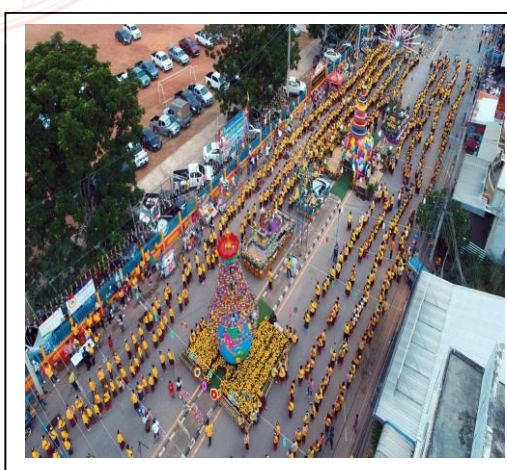

ภาคผนวก จ
ภาพประกอบ

พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของบุญแห่งกระฐูปก่อนวันออกพรรษา

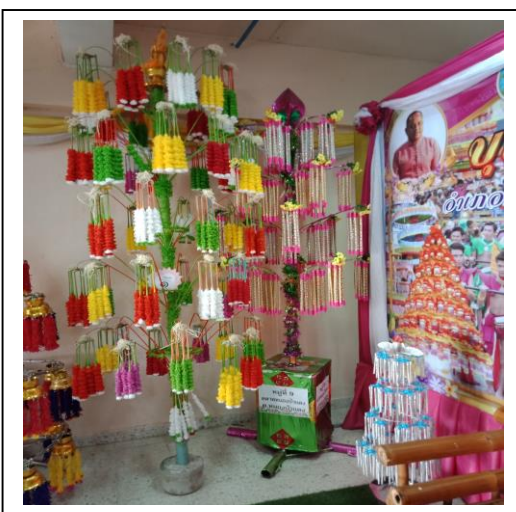
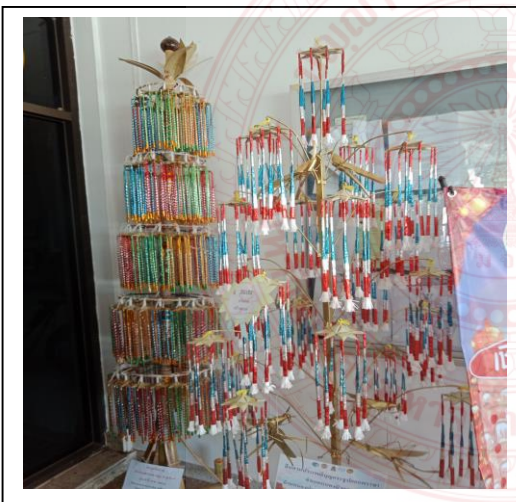
กิจกรรมวันแห่กระฐูป

กระบวนการเตรียมตกแต่งต้นกระรูป

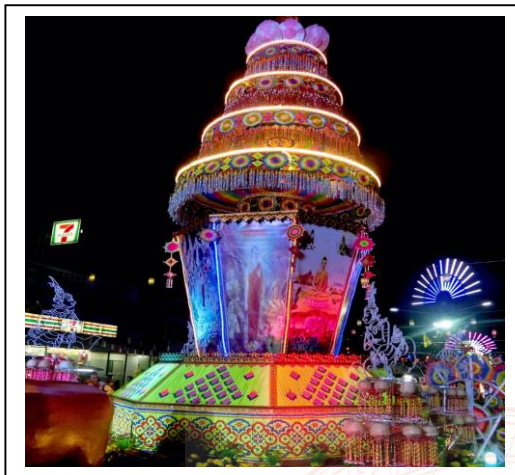
พัฒนาการของต้นกระฐิ์จากรูปแบบต่าง ๆ

พัฒนาการของต้นกระฐิจากรูปแบบต่าง ๆ

พัฒนาการของต้นกระฐิป์จากรูปแบบต่าง ๆ

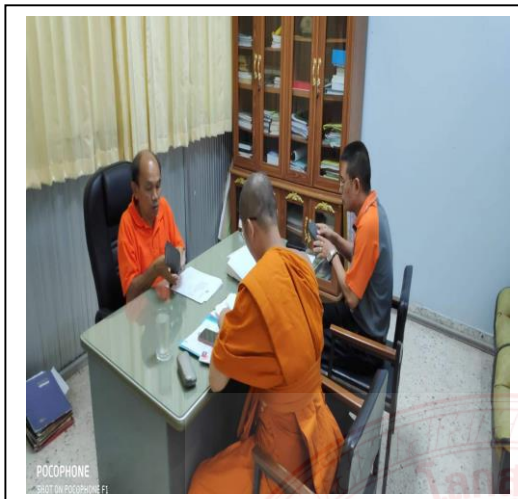
สัมภาษณ์พระสงฆ์ผู้นำและผู้นำชุมชน

สัมภาษณ์พระสงฆ์ผู้นำและผู้นำชุมชน

สัมภาษณ์พระสงฆ์ผู้นำและผู้นำชุมชน

ประชุมกลุ่ม Focus group บุญแห่งกระฐูปที่วัดเขต
ตำบลหนองบัวแดง อำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ประชุมกลุ่ม Focus group บุญแห่งระอุที่วัดศรีธงชัย
ตำบลนางแดด อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ประชุมกลุ่ม Focus group โดยผู้เชี่ยวชาญในการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูป

สัญญาเลขที่	ว.๐๕๑/๒๕๖๒ (รหัสโครงการ MCU RS ๖๑๐๗๖๒๐๕๑)
ชื่อโครงการ	กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูปของ ชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ The Northeastern Conservation Process : A Case Study of the Nong Bun Daeng Community Fellowship Chaiyaphum Province
หัวหน้าโครงการ	พระมหาสังคม ชยานนโท, ดร. (ช่างเหล็ก) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ โทรศัพท์ ๐๘๕-๓๑๘๕๘๘๙

ความเป็นมาและความสำคัญ

พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นในโลกเมื่อ ๔๕ ปี ก่อนพุทธศักราช โดยชาวพุทธศักราชนั้น เริ่มนับ ๑ ถัดจากปีที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานในดินแดนชมพูทวีป ปัจจุบันได้แก่ประเทศอินเดีย และเนปาล หลังจากนั้นเป็นต้นมา พระพุทธเจ้าก็ได้ทรงออกเผยแผ่ขยายไปในชมพูทวีปได้อย่างรวดเร็ว ทำให้ชมพูทวีปละทิ้งลัทธิความเชื่อเดิมและหันมานับถือพระพุทธศาสนามากขึ้นจนถึงทุกวันนี้

ภูมิภาคแถบประเทศไทยปัจจุบันได้รับเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๓ ซึ่งตรงกับสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ได้ส่งพระสมณะทูต คือ พระโสณเถระ และพระอุตตรเถระมาเผยแผ่พระศาสนา โดยสันนิษฐานว่าน่าจะเข้ามาทางจังหวัดนครปฐม (สมัยก่อนเป็นดินแดนสุวรรณภูมิ) จากนั้นประเทศไทยก็ได้รับเอาพระพุทธศาสนาทั้งนิกายเถรวาท และนิกายมหายานสืบมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ จนถึงปัจจุบัน ประชาชนชาวไทยประมาณร้อยละ ๙๕ นับถือพระพุทธศาสนา และพระพุทธศาสนาได้ถูกหล่อหลอมเป็นเลือดเนื้อของประชาชนชาวไทย จนกลายเป็นวิถีชีวิตและคุณลักษณะพิเศษที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ในบริบทสังคมระดับประเทศกระแสการพัฒนาด้านต่าง ๆ ของประเทศไทยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม การเมืองและประเพณีวัฒนธรรมตลอดจนด้านการท่องเที่ยว มีการปฏิบัติที่เห็นได้ชัด เป็นรูปธรรมในระดับต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลง ค่อนข้างสูงในระดับนโยบาย โดยเฉพาะการวางนโยบายในการพัฒนาประเทศได้ให้ความสำคัญในด้านการท่องเที่ยวเพราะเป็นการสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศอย่างมหาศาลในขณะเดียวกัน ผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ชี้ให้เห็นถึงการปรับปรุงแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีความเหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติ สำหรับประเพณีวัฒนธรรมไทย ที่บรรพบุรุษของไทยได้สร้างสรรค์ สืบส่งไว้นั้นเป็นมรดกสืบทอดให้อนุชนรุ่นหลังได้ปฏิบัติสืบทอดกันมา และเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งจัดเป็นกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีศักยภาพสูงขึ้น ประเพณีและวัฒนธรรม เหล่านี้ที่เป็นเครื่องบำรุงขวัญ สร้างขวัญและกำลังใจชาวไทย เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และเป็นคุณค่าทางสังคม ใน

การดำเนินวิถีชีวิตประจำวันของแต่ละคนขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม ความคิด ความเชื่อของบุคคลแต่ ละท้องถิ่นนั้น คนไทยส่วนใหญ่ยึดถือและปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่มีมาแต่ เดิมเราจะเห็นว่า คนไทยมีประเพณีต่าง ๆ ที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแทบทุกเดือนหรือที่เรียกกันว่า “ฮี ตลีสบสอง” ประเพณีมีอยู่ในทุกสังคม เป็นกิจกรรมที่ถูกกำหนดขึ้นและมุ่งหวังที่จะช่วยให้เกิดผลดี ต่อการดำรงชีวิต โดยมีการสืบทอด ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ให้เหมาะสมกับสังคมนั้น จนถือได้ว่าเป็น เอกลักษณะของสังคมแต่ละแห่ง ประเพณีเกิดขึ้นจากความเชื่อและการปฏิบัติของคนในสังคมหนึ่ง จนคนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับนับถือ ประเพณีจึงมีความสำคัญต่อชีวิตของคน ในสังคมนั้นเป็น อย่างมาก ในเรื่องของประเพณีสามารถแยกออกเป็น ๒ ประเภท คือ ประเพณีส่วนบุคคล และ ประเพณีส่วนรวม

พระพุทธศาสนากับสังคมไทยนั้น ถือได้ว่ามีความสัมพันธ์และเป็นสิ่งควบคู่กันมาช้านานมี ความแนบแน่นมั่นคง ไม่อาจที่จะแยกจากกันได้ พระพุทธศาสนาได้มีบทบาทและอิทธิพลอย่างมาก ในวิถีชีวิตของประชาชนชาวไทย อาจจะกล่าวได้ว่าทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับคนไทยโดยส่วนใหญ่ มี ส่วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนากล่าวคือคนไทยมีทัศนคติ ความเชื่อ พิธีกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม และรวมถึงการดำรงชีวิตทั้งหมด ล้วนแต่มีพื้นฐานมาจากคำสอนของ พระพุทธเจ้า พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนานั้นเป็นสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกัน พิธีกรรมเป็นส่วนประกอบ ใน การปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนา พิธีกรรมที่เป็นพุทธบัญญัติ มีพิธีอุปสมบท เข้าพรรษา ปวารณาออกพรรษา แสดงอาบัติ กาลกฐิน สวดพระปาฏิโมกข์ ระวังอธิภรณ์ เป็นต้น ออกพรรษา คือ การออกจากการอยู่ประจำในฤดูฝน ฤดูนี้พระภิกษุสงฆ์อยู่ประจำเป็นที่และไม่ได้ไปค้างแรมที่ อื่น หรือที่เรียกกันว่า จำพรรษา เมื่ออยู่ครบ ๓ เดือน ออกพรรษาแล้วจึงไปค้างแรมที่อื่นได้ เทศกาลออกพรรษาดตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ของปี ตามจันทรคตินิยมและถือเป็นวันแรก ของเทศกาลออกพรรษา มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วันมหาปวารณา เพราะเป็นวันที่พระพุทธเจ้า ทรงอนุญาตให้พระสงฆ์ทำปวารณาแทนอุโบสถสังฆกรรม

การปฏิบัติตามประเพณี ขึ้นอยู่กับความเชื่อ ความต้องการ และค่านิยมของผู้ปฏิบัติ ประเพณีเป็นกฎเกณฑ์ แบบแผนที่สังคมกำหนดไว้ใช้ร่วมกันในสมาชิกของสังคมนั้น จึงถือเป็น เครื่องหมายบอกความเป็นพวกเป็นหมู่เดียวกันของผู้ที่ยึดถือประเพณีเดียวกัน เมื่อมีการปฏิบัติสื บต่อกันมา ทำให้เกิดความผูกพันซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในสังคม จึงเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวกลุ่ม คนให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมั่นคง ประเพณีและความเชื่อของชาวอีสานนั้น นับว่ามีส่วนช่วยทำให้การ ดำรงชีวิตของสังคมมีความสงบร่มรื่น ความเชื่อในเรื่องภูตผี เทพอาารักษ์ ถูกกำหนดขึ้นด้วย จุดประสงค์แฝงเร้นให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น สร้างแหล่งอาหาร พืชพันธุ์ อันอุดม สมบูรณ์ และช่วยรักษาป่าไม้ให้กับชุมชน หลาย ๆ ประเพณี จึงมีขึ้นเพื่อรวมใจของคนในชุมชน สร้างขวัญกำลังใจในการประกอบสัมมาอาชีพ ล้วนแล้วแต่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นอันทรงคุณค่า เช่นเดียวกันกับประเพณีบุญแห่กระดุม มีความคิดความเชื่อตามแนวของพุทธศาสนิกชน และได้ ร่วมกันทำบุญตักบาตร ในบุญประเพณีมายาวนาน และมีการทอดถวายต้นกระดุม และต้นฝิ่งแบบ โบราณเป็นประจำทุกปี ในระหว่างวันขึ้น ๑๑ - ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปี เป็นประเพณีที่ แสดงออกถึงศิลปวัฒนธรรมอันดีงามที่ได้ปฏิบัติกันมายาวนาน จนถึงปัจจุบัน

ประเพณีบุญแห่กระฐูปในเทศกาลของชาวพุทธศาสนิกชนชาวอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ได้เป็นสัญลักษณ์อันโดดเด่นเป็นที่เชิดชูเกียรติ ควรแก่การอนุรักษ์ให้คงอยู่ตลอดไป และมีความค่าควรแก่การเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักกันทั่วไป มีการจัดขบวนประเพณีแห่กระฐูปออกพรรษานั้น เป็นสิ่งที่มีวิวัฒนาการทางสังคมและศิลปะที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะเป็นการเปลี่ยนรูปแบบที่มีตำนานกล่าวอ้างและยังเชื่อมต่อกับศิลปะรูปแบบหนึ่งในยังรูปแบบหนึ่ง งานประเพณีบุญแห่กระฐูปเกิดจากคตินิยมที่เชื่อมกันมาว่าเป็นการทำบุญเพื่อให้เกิดความร่มเย็น อันยิ่งใหญ่ กลับสู่ภาวะปกติโดยเร็ว เป็นการบูชาขอพรพระพุทธรูป เมื่อครั้งเสด็จไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อโปรดพุทธมารดา แล้วกลับมาบังโลกมนุษย์ โดยการจุดกระฐูป เป็นสัญลักษณ์ของต้นไม้แห่งชมพูทวีป จุดได้น้ำมันเวียนเทียน ทำบุญและตักบาตรเทโว แต่ประการสำคัญของประเพณีนี้ชาวอีสานในพื้นที่จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดชัยภูมิ ถือว่าเพื่อเป็นการร่วมงานบุญ และรื่นเริงครั้งใหญ่ในรอบปี

ในปี พ.ศ.๒๕๓๒ ชาวหมู่บ้านราชฎารดำเนิน ตำบลหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ได้ฟื้นฟูประเพณีการแห่กระฐูปถวายวัดในวันออกพรรษา ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ เทศบาลตำบลหนองบัวแดง ได้เล็งเห็นความสำคัญและมีแนวคิดจัดงานประเพณีบุญแห่กระฐูป โดยได้เลียนแบบจากชาวหมู่บ้านราชฎารดำเนิน มาดำเนินการเป็นประจำปี ของอำเภอหนองบัวแดง เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น โดยการระดมทุนสนับสนุนจากเทศบาลตำบลหนองบัวแดง เทศบาลตำบลหลวงศิริ และองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอหนองบัวแดง จำนวน ๗ ตำบล ในการจัดงานจะมีการจัดประกวดขบวนแห่ ขบวนพ็อนรำและประกวดต้นกระฐูป ปัจจุบันอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ได้จัดงานประเพณีบุญแห่กระฐูป ดังกล่าวมาเป็นเวลา ๑๗ ปี ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากจังหวัดชัยภูมิ องค์การบริหารส่วนจังหวัดชัยภูมิ องค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอหนองบัวแดง ๗ ตำบล ทำให้แต่ละตำบล หมู่บ้าน และชุมชนมีความกระตือรือร้น ในการจัดงานประเพณีบุญแห่กระฐูป มีการประยุกต์ตกแต่งต้นกระฐูปอย่างสวยงาม รวมถึงขบวนแห่ เพราะนอกจากจะได้รับรางวัลจากคณะกรรมการจัดงานประเพณีบุญแห่กระฐูป ยังได้รับรางวัลจากผู้ว่าราชการจังหวัดชัยภูมิ ทำให้ไม่ว่า จะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ในหมู่บ้าน ตำบล ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวเป็นอย่างดี แต่เมื่อประชาชนได้ทำกิจกรรมเดิมเป็นเวลานาน ทำให้ประชาชนขาดความกระตือรือร้น เกิดความขัดแย้งระหว่างหมู่บ้าน ตำบล และชุมชนเกิดปัญหาต่าง ๆ นานา และอาจจะมีหมู่บ้าน ตำบล และชุมชน ไม่เข้าร่วมกิจกรรมในงานประเพณีบุญแห่กระฐูป อาจทำให้เกิดผลกระทบที่ตามมา สู่อสังคมนับคู่กันไป การที่จะแก้ไขปัญหานั้นได้ ก็ต้องมีการปลูกจิตสำนึกอันเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นไปในทางสร้างสรรค์ พัฒนาการท่องเที่ยว

สำหรับสภาพสังคมปัจจุบัน ประชาชนประสบภาวะความเคร่งเครียด ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นผลทำให้ร่างกายและจิตใจเกิดความเหน็ดเหนื่อย ภาวะสมองตึงเครียด เกิดการแข่งขันตลอดเวลา ไม่มีเวลาพักผ่อน ด้วยเหตุเหล่านี้ ประชาชนส่วนหนึ่ง จึงจำเป็นต้องหาเวลาว่างเพื่อใช้สำหรับการพักผ่อน หรือท่องเที่ยวไปตามสถานที่ทางธรรมชาติ และสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้น หรือทางวัฒนธรรม ผลที่ได้รับนอกจากความเพลิดเพลิน การผ่อนคลายความตึงเครียด ทั้ง

ทางด้านร่างกาย และจิตใจแล้ว ยังได้รับความรู้ และประสบการณ์ ที่มีอยู่มากมายในแต่ละสถานที่ท่องเที่ยว จึงกำลังได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไป ในสังคมปัจจุบัน ฉะนั้น การท่องเที่ยวจึงเกี่ยวข้องกับธุรกิจเครือข่ายมากมาย นับตั้งแต่ธุรกิจการขนส่ง ธุรกิจของที่ระลึก ธุรกิจโรงแรม ธุรกิจประกันภัย ธุรกิจอาหาร ตลอดจนธุรกิจบริการต่าง ๆ เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมประเทศไทย ก็กลายเป็นศูนย์กลาง การเดินทางและเป็นเส้นทางผ่านของนักท่องเที่ยว สามารถสร้างรายได้ เข้าสู่ประเทศมากมาย ตลอดจนเกิดการกระทบต่อสภาพแวดล้อมและวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนรวดเร็วกว่าอุตสาหกรรมสาขาอื่น ฉะนั้น การวางแผนธุรกิจการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งในการบริหารจัดการและการพัฒนา ด้วยเหตุเหล่านี้ จึงต้องแสวงหาแนวทางในการพัฒนาด้านอื่น ควบคู่กันไปทุกด้าน รวมทั้งการส่งเสริมพัฒนา ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน เช่น ประเพณีบุญ แห่งกระฐูป ฯลฯ เป็นต้น

ผู้ศึกษาได้ให้ความสนใจและความสำคัญกับศิลปวัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้าน โดยเฉพาะ ประเพณีบุญแห่งกระฐูป ดังกล่าว จึงมีความสนใจที่จะศึกษา รวบรวมและบันทึกข้อมูล ประเพณีบุญ แห่งกระฐูป ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางด้านประเพณีที่ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่โบราณ ในการพัฒนาสังคม และประเทศชาติ ตามโครงการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ประจำปี ๒๕๖๑ รวมถึงปัญหาอุปสรรคที่มีผลต่อการเพิ่มศักยภาพของชุมชน เพื่อหาแนวทางการแก้ไขและเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการอนุรักษ์งานประเพณีบุญแห่งกระฐูปออกพรรษา อำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เพื่ออนุรักษ์ประเพณีเก่าแก่ให้คงอยู่ถึงอนุชนคนรุ่นหลัง อันได้แก่ลูกๆ หลานๆ สืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาประวัติและกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมและการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

เพื่อสืบสานการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ

ผลการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึก และประชุมกลุ่ม (Focus group) ผู้ทรงคุณวุฒิ ๒๓ รูป/คน ดังนั้น กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เป็นสิ่งที่มีอยู่ของชุมชนอยู่แล้วด้วยการสร้างขึ้นของมนุษย์ เพื่อแสดงออกถึงการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่มีความเคารพต่อสิ่งที่ตนเองเคารพบูชา ประเพณีบุญแห่งกระฐูป จากความรู้ความสามารถ ความเชื่อทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ศีลธรรม จารีตประเพณี อุนิสมัยใจคอ ตลอดจนความประพจน์ที่เกี่ยวข้องกับสังคมในชุมชน เป็นแนวทางในการส่งต่อความเชื่อทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ศีลธรรม จารีตประเพณี สู่สมาชิกรุ่นใหม่ในสังคม ที่

รับการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ตามยุคสมัย และสิ่งแวดล้อม ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์ของสังคมและชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ โดยผู้วิจัยสรุปได้ดังต่อไปนี้

กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน ตามโบราณนิยมของชาวอีสาน ในระหว่างเข้าพรรษาพระสงฆ์จะไม่มีโอกาสไปแสดงธรรมในที่อื่นได้ และการไปในที่อื่นอันเป็นการรอนแรมไปย่อมมีโอกาสทำให้หลายอย่างเสียหายและทำให้คนอื่นเดือดร้อนด้วย ดังนั้น การออกพรรษาพระสงฆ์จึงมีการทำปวารณาเสียก่อน ซึ่งหมายถึงการกล่าวปวารณาตัวไว้ต่อชุมชนสงฆ์ เพื่อกำหนดแนวทางในการประพฤติปฏิบัติที่ดีการขอภัยหากได้มีการล่วงเกินทางวินัยในทางที่ไม่ดีงาม และในขณะเดียวกันก็มีพิธีกรรมที่แสดงถึงความยินดี ในการกระทำความดีทางสงฆ์ที่ดี ที่ได้กระทำมาตลอดช่วงฤดูฝน ถือว่าเป็นการปฏิบัติได้ครบตามวินัยสงฆ์ตลอดพรรษา

พิธีกรรมการจุดประทิป เป็นส่วนหนึ่งแสดงให้เห็นว่า เป็นการเฉลิมฉลองความสำเร็จในการปฏิบัติระหว่างวันเข้าพรรษาที่ผ่านมา พอครบกำหนดในการปฏิบัติเป็นเวลายาวนานก็ย่อมพอใจควรจะได้มีการปฏิบัติเพื่อตอบสนองนั้นด้วยความสว่าง ซึ่งเป็นเสมือนดวงไฟที่กระทำในพิธีกรรมในวันออกพรรษาด้วยแสงที่เกิดจากรูป เทียน น้ำมัน และวิธีการต่าง ที่ทำให้มีแสง เช่น การจุดประทิปการไหลเรือไฟ การลอยกระทง โดยมีแรงบันดาลใจที่เกิดจากความศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญ นอกจากนี้ยังมีสภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญ เช่น ถ้าสภาพแวดล้อมเป็นพื้นดินธรรมดา ก็นิยมทำพิธีใต้ประทิปหรือใต้น้ำมันบนศาลเพียงตา หากเป็นบริเวณที่เป็นทุ่งกว้างก็นิยมทำโคมไฟให้ลอยขึ้นไปบนอากาศ ส่วนที่เป็นบริเวณใกล้กับแม่น้ำ ก็จะมีพิธีการไหลเรือไฟ แต่ถ้าหากเป็นหนองบึงซึ่งมีน้ำขัง ก็จะมีการลอยกระทง เป็นต้น แต่พิธีกรรมทั้งหลายที่กล่าวมานี้ จะเน้นเกี่ยวกับเรื่องแสงเป็นสำคัญ จึงมักจะทำในความมืด คือ เวลากลางคืน

บุญแห่งกระฐูปของชุมชนอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เป็นประเพณีบุญแห่งกระฐูปออกพรรษา ของอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ มีความสอดคล้องกันกับความเป็นมาของประเพณี ฮีต สิบสอง ซึ่งถือเอาก่อนวันออกพรรษา ๓ วัน คือ ขึ้น ๑๒ - ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปี โดยผู้นำชุมชนร่วมกับชาวบ้าน จัดทำต้นกระฐูป เพื่อจุดถวายเป็นพุทธบูชา อำเภอหนองบัวแดง เริ่มทำต้นกระฐูปเมื่อ ๔๐ ปี ที่ผ่านมา โดยเริ่มจัดทำที่วัดบ้านราษฎร์ดำเนิน ม. ๒ ต.หนองบัวแดง ชาวบ้านที่จำศีลในเทศกาลเข้าพรรษา มีศรัทธาร่วมกันทำดอกกระฐูปใหญ่ โดยทำจากใบปอสา ชูยมะพร้าว ใบอ้ม ใบเนียม ซึ่งมีกลิ่นหอมตามธรรมชาติ โดยใช้เวลาจัดเตรียมและทำต้นกระฐูปตลอดเวลา ๓ เดือน ที่เข้าพรรษา เสร็จทันจุดบูชาในวันปวารณาออกพรรษา ต่อมาทุกหมู่บ้าน ทุกตำบล ได้สืบสานการทำต้นกระฐูป และกำหนดเป็นประเพณีสำคัญของอำเภอ โดยชาวบ้านแต่ละตำบล จัดทำต้นกระฐูปหลากหลายขนาด โดยขนาดเล็กมีความสูงไม่เกิน ๓ เมตร ขนาดใหญ่มีความสูงไม่เกิน ๖ เมตร นำเข้าร่วมในขบวนแห่ในระดับอำเภอ ถือเป็นประเพณีแห่งกระฐูปที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในประเทศ ในปี ๒๕๕๖ มีขบวนแห่จัดต้นกระฐูปและขบวนแห่เข้าร่วม ๘ ขบวน ปัจจุบันนี้ถือได้ว่าเป็นประเพณีที่สร้างชื่อเสียงให้กับอำเภอหนองบัวแดงเป็นอย่างดี พร้อมกับได้สร้างกิจกรรมให้ชุมชนได้เกิดความสามัคคีกันในการร่วมด้วยช่วยกันในการจัดงานบุญกระฐูปขึ้น

ลักษณะของการจัดงานประเพณีท้องถิ่นบุญแห่งกระฐูปเป็นประเภท ภูมิปัญญาชาวบ้านในเขตอำเภอหนองบัวแดงที่สืบทอดต่อกันมายาวนานเป็นประเพณีท้องถิ่นโบราณ โดยนำมะพร้าวมาขยี้เอาใย แล้วนำมารวมกับไม้สนุนไพรหอมห่อกระดาษเป็นกระฐูปบูชาพระพุทธเจ้า

ขบวนการอนุรักษ์ประเพณีบุญแห่งกระฐูปคือเป็นสิ่งปลูกจิตเยาวชนรุ่นหลัง คุณค่าของการจัดประเพณีบุญแห่งกระฐูป คือชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำต้นกระฐูป เกิดความสามัคคีขึ้นในชุมชน

เหตุผลของการอนุรักษ์ประเพณีนี้เพราะจะได้สืบทอดวัฒนธรรมประเพณี อันทรงคุณค่านี้ต่อไป พร้อมกับชุมชนอำเภอหนองบัวแดงจังหวัดชัยภูมิ ได้ให้ความสำคัญและร่วมมือของคนในชุมชนต่อการจัดงานบุญประเพณีแห่งกระฐูป คนในชุมชนให้ความร่วมมือดี และมีการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงประเพณีบุญแห่งกระฐูป มีความแตกต่าง ของต้นกระฐูป เพราะในปัจจุบันเน้นความสวยงามและเพื่อให้เกิดศรัทธาอันยิ่ง ใหญ่ ในการจัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูป ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านชุมชน และในปัจจุบันก็หาได้ง่ายขึ้น ส่วนการแห่งกระฐูปก็มีรถยนต์ทำให้สะดวกขึ้นมาก เกิดความสามัคคีภายในชุมชนเป็นประเพณีที่ปลูกฝังจิตใจของคนในชุมชน

ด้านสภาพแวดล้อมของพื้นที่จัดงานประเพณีบุญแห่งกระฐูป เมื่อก่อนจะจัดกันในชุมชน ไม่ค่อยสะดวกเรื่องสถานที่ ในปัจจุบันจะออกไปจัดที่อำเภอก็ทำให้สะดวกสบายเกี่ยวกับสถานที่ทำให้ได้ใช้พื้นที่กว้างขวางเหมาะสมในการจัดงานบุญประเพณีแห่งกระฐูปและสำคัญของประเพณีบุญแห่งกระฐูป คนในชุมชนและคนนอกชุมชนต่างก็มีความตื่นตัวตื่นต้นในการดำเนินงานประเพณีบุญแห่งกระฐูป ทำให้เกิดคุณค่าทางด้านจิตใจ ของประชาชนในท้องถิ่นต่อประเพณีบุญแห่งกระฐูป เนื่องจากบุญประเพณีแห่งกระฐูปจะเกิดขึ้น ไกล้วนออกพรรษาของประเพณี ทุกคนให้ความร่วมมือกันทุกหมู่บ้านในอำเภอหนองบัวแดงในการทำต้นกระฐูปเข้าวัด เพื่อบูชาพระพุทธเจ้า

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

นำกระบวนการวิจัยแบบ mix ไปประยุกต์ในกิจกรรมการเรียนการสอนในรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ในการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการเมืองการปกครองส่วนท้องถิ่น หมวดวิชาศึกษาทั่วไป เช่น การเมืองการปกครองส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นของไทย การเมืองการปกครองของไทย การมีส่วนร่วมทางการเมืองและการระดมมวลชน การเมืองการปกครองกับพระพุทธศาสนา เป็นต้น และนำผลการวิจัยเกี่ยวกับหลักการวางแผน หลักยุทธศาสตร์ แนวทางการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ เพื่อไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการวางแผนยุทธศาสตร์ในการเมืองการปกครองแบบมีส่วนร่วมในส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น

นำกระบวนการวิจัยแบบ mix ไปประยุกต์ในกิจกรรมการเรียนการสอนในพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา หมวดวิชาศึกษาทั่วไป เช่น มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมไทย มนุษย์กับอารยธรรม เทศกาลและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา การจัดการทรัพยากรสิ้นของพระพุทธศาสนา การพัฒนานวัตกรรมเพื่อการ

เปลี่ยนแปลงเชิงพุทธ การอนุรักษ์และการจัดการพุทธศิลป์ การวางแผนและการบริหารเชิงกลยุทธ์ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น การบริหารการพัฒนา เป็นต้น

นำผลการวิจัยเกี่ยวกับหลักการวางแผน หลักยุทธศาสตร์ แนวทางการดำเนินงานตาม ยุทธศาสตร์ เพื่อไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการบริหารจัดการศึกษา ทางด้านวัฒนธรรมไทย มนุษย์กับอารยธรรม เทศกาลและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา การจัดการทรัพย์สินของ พระพุทธศาสนา และนิสิตในระดับอุดมศึกษา

นำผลการศึกษาไปวิเคราะห์ร่วมกับนักวิชาการทางการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการ นำเสนอทิศทาง นโยบาย และวางยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับการจัดการศึกษา และการสอนหลัก พุทธจริยธรรมในโรงเรียนต่าง ๆ วัฒนธรรมไทย มนุษย์กับอารยธรรม เทศกาลและพิธีกรรม พระพุทธศาสนา การจัดการทรัพย์สินของพระพุทธศาสนา ต่อเยาวชนไทยในสถานที่ต่าง ๆ โดยมี โรงเรียน ชุมชนในเขตจังหวัดชัยภูมิ

๒. กิจกรรมด้านวิชาการ

มีการพัฒนาทักษะในการวิจัยในมิติที่หลากหลาย เพื่อการเรียนรู้ เช่นการเก็บข้อมูลเชิง ปริมาณ เชิงคุณภาพและการประชุมกลุ่ม และการสังเคราะห์ข้อมูล ให้กับทีมงานวิจัย การศึกษา วัฒนธรรมไทย มนุษย์กับอารยธรรม เทศกาลและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา การจัดการทรัพย์สิน ของพระพุทธศาสนา ทั้งส่วนองค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงาน พระพุทธศาสนาจังหวัด และศึกษาตามพื้นที่ในจังหวัดชัยภูมิ

มีการระดมความคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติ เรื่อง กระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษากรณีบุญแห่งกระฐูของชุมชนอำเภอนองบัว แดง จังหวัดชัยภูมิ เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสม อันเป็นการปิดจุดอ่อน เสริมจุดแข็ง เต็มเต็ม ศักยภาพ พร้อมตอบสนองนโยบายของภาครัฐด้วยเป็นอย่างดี และการเผยแพร่วิชาหลักธรรม และ ผลงานวิชาการแก่สังคมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มีการศึกษาร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น มหาวิทยาลัยสงฆ์ สำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนา แผนการ พัฒนา การบริหารจัดการเครือข่ายในโครงการ ตามแนวยุทธศาสตร์ชาติ ยุทธศาสตร์จังหวัดชัยภูมิ และหน่วยงานของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ให้สามารถดำเนินการโครงการที่จัดนั้นดำเนินการไปได้อย่าง มั่นคง และชาวบ้านพระภิกษุสงฆ์ ที่เข้ากลุ่มการกระบวนการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นอีสาน : ศึกษา กรณีบุญแห่งกระฐูของชุมชนอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ เพื่อให้เกิดกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม ต่อไป

การประชาสัมพันธ์

- ตีพิมพ์ในวารสาร ฐาน TCI
- ประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ต <http://www.mcu.ac.th/> facebook / LINE
- จัดพิมพ์ส่งเผยแพร่ในห้องสมุด ของมหาวิทยาลัยและสถานศึกษา

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ (ภาษาไทย) พระมหาสังคม ชยานนุโท, ดร. (ชื่ ำงเหล็ก)
(ภาษาอังกฤษ) PhramahaSangkom Chayananto, Dr. (Changlek)
๒. วัน/เดือน/ปีเกิด -
๓. ประวัติการศึกษา
- พ.ศ. ๒๕๓๙ ป.ธ. ๗ แม่กองบาลีสนามหลวง
- พ.ศ. ๒๕๔๓ พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๔๘ ศาสตรศาสตรมหาบัณฑิต (ศน.ม.) สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๖๑ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (Ph.D.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
๔. ประวัติการทำงาน
- พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดนาคกลาง เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ
- พ.ศ. ๒๕๔๐ เป็นกรรมการตรวจข้อสอบบาลีแม่กองบาลีสนามหลวง กรุงเทพฯ
- พ.ศ. ๒๕๔๙ เป็นครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนโรงเรียนทวีธาภิเศก กรุงเทพฯ
- พ.ศ. ๒๕๕๒ เป็นอาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการวิทยาเขตนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ
- พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นเจ้าอาวาสวัดอัมพา ตำบลบ้านเล่า อำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิ
- พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนโสตศึกษาจังหวัดชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ
- พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นอาจารย์ประจำหลักสูตร หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ หน่วยวิทยบริการวิทยาเขตนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ
- พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนบ้านเล่าวิทยาการอำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิ
- พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็นคณะกรรมการบริหาร หน่วยวิทยบริการวิทยาเขตนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ
- พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นอาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ ตำบลนาฝาย อำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๐๐๐
- พ.ศ. ๒๕๖๐ เป็นเจ้าคณะตำบลรอบเมือง อำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิ
๕. สถานที่ทำงานปัจจุบัน
- วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ เลขที่ ๙๗ หมู่ ๑๔ บ้านโนนเหลียม ตำบลนาฝาย อำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิ ๓๖๐๐๐